

മുഖമിഴങ്ങാൻ കാര്യം
പ്രകാശമാകട്ടെ.

බුද්ධසාදන නාමා
පිදසාධන විකා.

නිකායාලම

සිරිසංඝරාම. සිරිපජ්ජානාපරිවෙණසිපතිනා
ජබ්බාසාපරමිසංගරන නිව්වකවාටිසංඝරාමරියෙන
සිරිගුණසංඝරාමගාසාමිනා
වි ර වි කා.

විජ්ජාදාසපරිවෙණසිපතිනා පූජ්. වරියංසං
සිරිසුමංගලනාසකඤ්චරාමරියං සනාතිනා
සමුග්ගතිකසංදයාන ධම්මානන්දෙන
වසංඛග්ගගාමි
මලසමිහාලෙ සිරිධීරනාඤ්චරාමරියං ව
තසමිහාඤ්චරාමරියං
පද්මාරාමවාසි වාටිසංඝරාමරියං වානි විනි
සොධිතා වාසිසංඝරාමරියං.

අටුනා කාලනිකාවාසිනා
ජී. ඩී. ජී. විජයසිහානිධාන මහතිනා
විජ්ජාසාරංගාලයෙ මුද්දරිතා.

2451.

1908

BUDDHIPPASADANI:

A COMMENTARY ON

PADASADHANA,

Grammar of the Pali Language.

BY

SANGHARAJA SRI RAHULA,

Principal of the College *Srisanghabodhi-Srivijayabahu Parivena*,
TOTAGAMUWA

—oo—

EDITED BY

STHAYIRA SRI DHIRANANDA

AND

STHAYIRA YACHISSARA,

PUPILS OF

SIPKADUWE SRI SUMANGALA,

Chief High Priest of the Western Province and
Principal of the Vidjodaya College,
C O L O M B O.

—x—

Published by

A. D. A. Wijeyasinha Arachchi,

KALUTARA.

—o—

PRINTED AT THE VIDYASAGARA PRINTING WORKS.

❧ COLOMBO ❧

1908.

To
His Majesty
Paraminda Samuddideva Sisavatthi
"King of Cambodia

This Book is respectfully
DEDICATED BY THE EDITORS.

කෛකශ්‍රීත් විරජලානවු
පරමේශ්වර සමුද්ධිදේව සිසවත්ති කාමෝජ මහරජතුමා වෙත
සමාදරයෙන් පිළිගන්නාලදි.

PREFACE.

— 00 —

This work, entitled "Buddhippasādanī", is a "Tika" or commentary on the **Padasadhana**, a Pali Grammar on the system of Moggallayana. It was composed about 436 years ago, in the reign of the great king Bhuvanāikabahu (A. C. 1472), by the Venerable Sri Rahula (*Shailbhāṣya-paramesvara Tripitaka-vajisvaracharya*, "Master of six languages and Doctor of Buddhism"), author of *Maudgalyayana Panchikaprādīpa*, *Kavyasekhara*, and other well known works, and Principal of the college Sri Vijayabahu Parivena at Totagamuwa, in the district of Galle, Ceylon, but subsequent to his appointment to the office of Saugharaja (Pontiff). The importance and value of this work cannot, therefore, be too highly estimated. A brief account of the author will be found in the Pali Preface.

The work *Padasadhana* above-mentioned, which may be called a highway to the science of grammar, was composed about 700 years ago, in the reign of king Parakramabahu the Great (A. C. 1153-1186), by the Mahasthavira ('great elder') Priyadarsi, a master of grammatical science and immediate pupil of the Venerable Mahasthavira Maudgalyayana (chief of the Sthūparāma Vihāra at Anurādhapura and author of *Maudgalyayana Grammar* comprising *Sūtra*, *Vṛtti*, and *Panchika*), at the request of his uncle Kappina Adhikarama. * It is stated at the close of this *Tika*, *Buddhippasādanī*, that it was composed at the request of Dipankara-yati, a resident at Saptaratna-pratiraja Parivena, who had felt the great value of *Padasadhana*.

There are Sinhalese verbatim translations and paraphrases for *Padasadhana*, but, to our knowledge, there is no *Tika* in Pali except this. Even the name of this valuable work was unknown to scholars until 1874 when the work was discovered at Ridivihāra in the Seven Korales by the late Maha Mudaliyar L. De Zoysa who was then inspecting Temple Libraries. This fact is confirmed by the Introduction of the *Namamala* composed by the Revd. W. Subhuti (*Pawaraneruttikachariya Mahavibhavi Rajaguru*), High Priest, and printed at the Government Press in 1876, and by other works.

* It is stated that this Adhikarama was chief of the village Rambha, situate on the Walaweganga in Giruvadolosdahasrāta bordering Ruhunurata in the Southern part of Ceylon, and that his descendants are still found in the Southern Province.

The great value and scarcity of this work have, therefore, induced me to bring out this edition in the hope of benefiting students and lovers of literature. I have to acknowledge with thanks the valuable services rendered to me in this connection by the two learned Sthaviras Sri Dhirananda and Vachissara, both of Waskaduwa, pupils of the Venerable Sipkaduwe Sri Sumangala, Principal of Vidyodaya College, Colombo, and Chief High Priest of the Western Province, who ably edited the text (of which I supplied them with a valuable old manuscript) and wrote the prefaces.

A. D. A. Wijeyasinha.

Katutura, 28th February 1908.

වි සද්ද නර් .

මහාකාරුණීකස්ස ලොකනාථස්ස භගවතො පාවචනසංඛාතාය
නෙපිටකපරිගනනියා යථාත්ථාවබ්බොධස්ස න චිනා සභාවාසභාවනිරු
තතිපරිඤ්ඤාණතො සමුපලඛිතතා ජනසාසනපරමපතිඨාධාරිතො
අතිපොරුණේස්වාපිසුලියසාකටායනාදියු ව බාහිරසද්දසන්තෙසු වෙ
සාරජ්ජප්පත්තා සසමයසමයනතරප්පච්ඡිණා මහාවිහාරියවිරතතන
සද්දිකමහාසේරවරු ජනවචනානුරූපානි මාගධසද්දලක්ඛණානි රච
සිංසු සාසනාවචරනමුපකාරය පරිගනතිපරගතතතා පටිපතතියාති.

විකායමය්‍යමකඛරසංඛිතාසු ආවරියමනභෙදසද්දස්සනාවසරෙ
“භද්දනතබ්බොධිසත්ථුනමහාථෙරෙ නරවරවචනොපකාශනි මනනාලී
සකඛනනීති ආහා”තිව “සබ්බගුණාකරමහාථෙරෙ සිංඛකකමාදද
සො වණ්ණාකඛන නිනාලීසාති ආහා”තිව නිදස්සිතසද්දලක්ඛණ
ග්ගත්ථානි නවාධුතා සංවිජ්ජනනි නාමමනතාවසෙසතො අපණ්ණ
තතිකභාවමාපනනානි, තසමා නෙව පටිබලා තොම තෙසං සරූප
නිරූපනං කන්තුං; අථ ව පනෙතරති සංවත්තනනි ආවරියකියෙසු
තීතිගෙව සද්දලක්ඛණානි කච්චායනං මොග්ගලායනං සද්දනීති
වෙති. තෙසු මොග්ගලායනං අනුරුධපුරථුපාරමමජ්ඣාචුසේන
ආවරියමොග්ගලායනමහාසාමිනා විරචිතං, සොයමාවරියමො
ග්ගලායනමහාසාමි සකීයබ්බාසකරණං අනඤ්ඤකන්තුකසාධිප්පාය
සුභියා අපෙසසලකම්මොපසංගාතිකතෙනන චුතතිගත්ථවිකාති ව
විස්සවමුඛසංසුත්තමනාකුලප්පසිඛවචනෙතෙවාචනනතිමලතතමා
පාදෙසි අඤ්ඤසං චුතතිකාරපචිකාකාරතතමාපජ්ජතුමනොකාස
කරණා. තෙවාඤ්ඤ මාගධසකකතසද්දසන්තකාරවරියා සබ්බථා
ථදිසප්පායාසධාරිතො අගෙසුනති මඤ්ඤම.

අනොගෙව සමහාවිනමෙවෙදං ව්‍යාකරණං සුඛාසයා විසුභිකා
මෙහි බුභිමනොති ගහණධාරණවිත්තනනිරූපනාදිනා පග්ගතිත
ඤ්ච පරිවාරග්ගත්ථවනාය. තතො තෙසු මොග්ගලායනමහාසා
මිනො සමමුඛසියෙසා සද්දලක්ඛණපාරදස්සි පිසදස්සිමහාථෙරො
නිජගුරුවරවිරචිතමොග්ගලායනසද්දත්ථනකාකරමබිගන්තුං. පඬ
තිගුතං පදසාධනප්පකරණමකාසි අත්තතො මාතුලෙන රෙහණේ

වාදසහසරයේ වලවාහිබ්‍යාතාය නදියා තීරේ රඹාච්ඡාරණාම නායකෙත කපටිනාධිකාරිනා සමාරාධිතො ලක්ඛණානුකූලං විහාය ලක්ඛිතානුකූලාසුනුබරණා වුහනුදුහරණපච්චදුහරණ සන්දිපනකතමෙන යථාඥෙකිසනා. කපටිනාධිකාරී පනෙස සමපති දක්ඛිණලඛිතායං ධරමානකපටිනානිසාධිතොත්තනුසුයතෙ.

පකරණසිද්ධස්ස මහග්ගනමුපසලලක්ඛිතෙන තිස්සාගමෙ සිරි විජයබාහුපරිවේණෙහිපතිනා ඡබ්‍යාසාපරමිස්සරෙන නිපිටක වාචිස්සග්වරිසෙන සිරිගුලුමහාසාමිනා සත්තරතනපතිරුජති වාසිකස්ස දිපඛකරස්ස යතිනො වාඥෙකිසනං සමනුස්සරනෙන න බුඬිප්පසාදනීතාමායං ටීකා විරචිතා. කොයමාවරියො නිස්සංගාම පතිමහාසාමිති? ‘දෙමවාන’ සමඤ්ඤගාමෙ බක්ඛාවාරවංසෙ අථවා මහාපරිනිබ්බානසුත්තනනාගතමොරියවංසාභිඤ්ඤතබ්‍යතියකුලෙ ස ඤ්ජාතකුමාරෙ. වුත්තරතනාකරපමිකාකාර සිරිගුමමඤ්ජාරතිනා ච ඉමස්ස මොරියානිසිකතනමුපදසිතං අත්තනො ගන්තේ “රුහුල නාමාමුතිරතිවිවාති”චවාදි සිලොකෙන-මොරියානිසිකානං ලඛිතාය වුත්තාවො වුලවංසබොධිවංසාදිස්වාගතනයෙන දඬුබො. දහරසම යෙව්‍යායං පරකකමබාහුනරිඤ්ජන සුතපෙමෙන සංවඬිතිනො චෙව පරිපාලිතො ච. වුත්තමෙන අත්තනාච පමිකාපදීපෙ “ආදිවචං සකමලාකරභාකරෙන”චවාදිකාය ගාථාය.

ඉමස්ස සිරිගුලුමහාසාමිතො ආචරියො කො වාති නෙව ස කතා නිවේජතුං කසමා? ගන්තනාරෙසු අදස්සනතො, අපි වාහු ටී කාතිගමෙන “සාරිපුත්තමහාදිසාමිජනෙන”චවාදිකාය ගාථාය උත්ත රමුලමහාතේරස්ස නන්තුවාවො පකාසිතො. අයමුපන මහාසාමි වෙදවෙදබහුපුරුණෙතිහාසාදිසු ච කච්චායනමොග්ගලායනසද්දතී තී බොධිසත්තව්‍යාකරණසබ්බගුණාකරව්‍යාකරණපාණිතියවාදකා තන්තාදිමාගධසකකතසද්දසතේසු ච තථෙව තිපිටකපරියනතියා වාදුතියවෙසාරජ්ජුප්පතො විසෙසෙන ඡබ්‍යාසාකචිත්තෙන ඉස්ස රෙව තිස්සාගමෙ සිරිවිජයබාහුපරිවේණෙහිපච්චධාරී කාලෙන කාලං ජයවංසනපුරෙ ච විහාසීති ගන්තානුසාරෙනාවගමන්තෙ.

ටීකාපණෙන ඡබ්‍යාසාපරමිස්සරො සිරිපරකකමබාහුමහාර ඤ්ඤා රජ්ජොදයවස්සතො පඤ්චතාලිසතිමෙ සකරුජවස්සතො සහ ස්වාධිකතිසතෙකුතාසිතියං තස්සෙව රඤ්ඤා පරියනතිධම්මන්ත වණ්ණනානුසාසනෙන ආවේරනනමුපාගතො තසම්ඤ්ඤාව කාලෙ

පවිත්‍රාපදිපගන්වකාසිති “නසෙව වසෙව ආවපවකසමි.” ඉව්වාදි නා දසසිතතතා ව භුවතෙකබාහුතො සවසෙ මහාසාමිදානනතර පවතො විතාසිති කලාණිපකරණෙ වුතතතතා සබ්බරජදාන නතරතො පව්තා ඉතො චතුස්සතාධිකර්තනිංසවස්සපරිමාණතො පුරෙ අයං ටිකා විරවිතාති සලලකතියතෙ, අලමතිපපසෙවන.

රවනායමස්සං ආවරියෙන පාලාඝකථාපිකාති ව මාගධිකස දුකල්කා කවමාසන මුඛමහාදිපති රුපසිඬි රුපසිඬිපිකා මො ග්ගලාසන මොග්ගලාසනවුනති මොග්ගලාසනවුනතිවිවර ණපචිකා පචිකාපිකා පසොගසිඬි සුසදුසිඬිවිවරණ සමබ්බවි ගතා අහිධානපදිපිකා මොග්ගලාසනබාතුපාසි සදුනිති පා ණිනිස වානතික මහාගස්ස කාසිනාවුනති පචිකා වායු පව්ව කබානගස්ස වුනතිපචිකා පචිකාලංකාරපිකා කානනන දුග්ගසි හවුනති වුනතිවිවරණපචිකා වචිහව්ලංකාරපිකා සදුකච්චිතා රතනකොස ඉව්වවමාදිති මාගධිසකකතගන්තෙති ව කත්ති නාම සදුස්සනමකතො තකතිප්පාදිති ව නිදස්සනාති සමුපදස්සෙතො සුභතඨානෙසු සුයපරිභාසාදිමුපකම්පනෙන කත්ති කවමාසන රුපසිඬිකාරකාවරියමතාතිපි පටිකම්පිකා තථෙව පදසාධනසිසල ත්වණණනායමසලලකෙබ්බො ලිබ්බං තසාදිතා දෙසසාතපරිදිප නෙන පණ්ණිතජනවිමහාපනියවණණනාවිඬි නිරුපිතා. ඉමස්ස මහා සාමිතො අනොපමපඤ්ඤවතුරුතිසයාවිනඬිවුනතියා චෙවෙමාති ගන්තාති පමාණාති ඉමං ව යථාවුතතපවිත්‍රාපදිපං ව විනාපි පිහලා ය නිරුතතියා විරවිතකබ්බසෙබරසාරිකාසදොසපාරාපතසදොසා.

පවරතෙරුතතිකාවටිසමහාවිහාවිග්ජගුරුති සබ්බදතතියතා මෙනොපඤ්ඤත සුභුතිනායකගේථෙ අතතතො නාමමාලාගන්ත පුබ්බාරම්භාගෙ ටිකායාස්සා මහග්ගතං සංවණ්ණෙනො ලුච්ඡි ද සොසිසා මහාමනනිදො රජතවිහාරහතජ්ණණපොත්ථකං ඔසා නජ්ණණතතමාපාදෙ නගෙව ලොකෙ පදසාධනටිකා විජ්ජනිව්වා දිතා පොත්ථකාසිමස්ස දුලලහතතං පකාසෙසි * අථ ව පනෙදමබු නා අනත්තිකපකං හජති උපවිකොපද්දවා සඤ්ජාතසබ්බාරස්ස භාවා..

* “මේ පොත වෙනුවෙන් කියව්ව තිබෙන තවත් වැදගත් කරුණක් නම්— 1874 අවුරුද්දේදී කොළඹ වාසල ලුච්ඡි ද සොසිසා මුදලිමන්ත්‍රිස්වරයානෝ උතු මානත්වහන්සේගේ අවසරයපිට පාළිපොත් සෙවීමපිණිස සත්කෝරලයට ගොස් එත්ව ප්‍රථම “පදසාධනටිකාව” යන නමින් පොතක් ඇතිබව පාහරවේ

සමපති කාලතිත්වාසිනා ඒ. ඩී. ඒ. විජයසිංහාභිධානමනනී නා ඉමිසා සොධනමට්ඨි තසෙව පොරුණපොරුකසානුපපදනෙ න විජ්ජිකානමුපකාරයෙතරති පාකට්ඨකරණමමවසසකතතබ්බ නති ව්‍යාපාරිතා මසං විජේජාදසපජිවණෙවිපසස හිපිටකවාචිසස ග්වපිසසස සිපිසුමඛගලනාසකතෙවරවරසස සනාතිකා සමුග්ගතිත සසද්දසත්ථමමවිනසා වසසබගහගාමෙ මලසවිහාරෙ සිපිධිගනාදු තෙවගෙ ව තප්ථිකෙදුග්ග වගෙම පදුමාරමවාසී වාචිසසරතෙවගෙ ව උපටිකොපද්දවා පුරෙ තතොව ලිබ්බාතිනවපොරුකං පරියෙසිනා විරප්පතිතලෙබකපමාද්‍යපපාඨාපගමකරණෙනනෙනකායාසෙන සං සොධසිව්හ. සොධනව්‍යාපාරෙයමිං නො පමාදදිනා අතිකකනනාති යාති කාතිට්ඨි දෙසගතාති සංවිජ්ජනාති වෙ තාති පරිසොධෙනතු අ නිසසාමනකා බුඬිමනනා ලොකානුකම්පායාති.

උගත් නුගත් කිසිවෙක් ආරත්වියකිත්වත් පොතකිත්වත් දැනගතහිබුනේ නැති බව ඇත්තකි. මෙම පොතෙත් ලැබියහැකි උදරතර ප්‍රයෝජනද තවත් අමුතු පොත් කීපයක් ආශ්‍රිතව සොයාදන්නාවූ යථොක්ත මුදලිතුමා සත්කෝරළේ රද්දිභාරයෙහි තිබී සොයා ගෙනෙනලද අවුරුදු දෙතුන්සියයකට ඉස්සර ලියන ලද ඒ පොත තිත්දුට්ට දිරහියාම පදසාධනටිකාවක් ලෝකයෙහිම නැතිවෙත්ව තිබුනුබවද කල්පනාකළාම මේපොත සොයා ගෙනවුත් අප අතට දුන්නාවූ මුදලිතුමාට සහ ඊට ආධාරකළ උතුමානත්වහත්සේවද ශබ්දශාස්ත්‍රාර්ථීන් විසින් පමණක් නොව සියලුදෙනා විසින්ම භූතකටයුතුවත් ඇර අමුතු පොත් සෙවීම පිණිස ආශ්‍රිතවිසින් කළාවූ උත්සාහයේද විසදමේද ඵලයට මෙම පොතම මදි නැත.” (නාමමාලායං.)

මුද්ද්‍රා ධනාත්මක ලිඛාපහරණං.

පිණි. පනතිං.	අක්ෂරය.	සුඛය.
2	31	අභිධානපදපිකායං
7	19	භගවාති
9	1	නාමිකාදිසු
"	20	අවධාරණෝ
10	6	* විභව්‍යන්තං
"	34	බ්‍රහ්මාණෝ
12	15-16	එකවලිසකකරුති
"	33	සුනිකිතො,
14	1-2	සතිබ්බාණෝ
"	21	* සවණ
15	27-28	* විපරිතාමොති
16	28-29	ඉතරාති
18	1	{ නිසායන්තා බාහුනං ගහලපාදුනෙණ්ණෙපි
20	28	මහිදායකා
21	26	අවිසෙසොතිවිධාපායොව
22	9	* පච්චාසන්තා
24	21	චන්ද්‍රා
"	24-25	චන්ද්‍රාසන්තං
"	26	අභිධානවාචකං
26	34	"චක්කරානුබ්බිකා
29	30	පච්ච
30	5	යථාචනො
31	2	සමෙපි
"	9	ආහ,
32	7	භික්ඛාසා
33	18-19	කාලලොභො
34	23	කම්ම
35	1	"කි
"	21	රාජබ්‍රහ්මසංඛ්‍යාදානං; රාජබ්‍රහ්මසංඛ්‍යාදානං;
37	16	යථාචනො

* අනුකූලව පිටු ෧෦෦ ක් පමණ අතර කාලය.

පිළිබඳ පනතින් අසුබො.

සුබො.

37	26	භිප්පව්වයනෙතන	භිප්පව්වයනෙතන
39	7-8	හොඳි	හොඳිති
"	15	සබ්බගණන්	සංගණනන්
40	11	අකතරසෙසව	අකතරසෙසව
"	13-14	ඉතිසනතිවතතිතතනා	ඉතිසං නිවතතිතතනා
42	4	පුබ්බෙනලොපෙති	පුබ්බෙනලොපොති
"	11	නවිසෙස	නවිසෙස
"	29	* "ජනකාදිනා"ති	"ජනකාදිනා"ති
43	10	* ලතවිති	ලතවිති
"	29	ති "	තිතන් "
"	"	තදජායනති	තදජාය"නති
"	32	න නිපාතිතා	නිපාතිතා
45	18	සුතිමනතු	සුතිමනතු
49	18	අඤ්ඤාචිහිතතාදෙසස්ස	අඤ්ඤාචිහිතතාදෙසස්ස
52	25	අදෙසෙති	ආදෙසෙති
"	31	සිලිති	සිලිති
53	10	තඤ්ඤාපනෙව	තඤ්ඤාපනෙව
54	9	එකසද්දෙති	එකසද්දෙති
"	11	භිප්පව්වයාදීති	භිප්පව්වයාදීති
57	12	"නමති	නමති
59	2	අසංඛ්‍යායා	ආසංඛ්‍යායා
"	12	ආදෙයො	ආදෙයො
60	12	වුතෙතාපිති	වුතෙතාපි
61	9	අකුසෙ	අකුසෙ
62	9	විඤ්ඤායං	විඤ්ඤායං
"	21	පුරිසමනතස්ස	නපුරිසමනතස්ස
64	4	කතමමාදෙසස්ස	තමමාදෙසස්ස
"	6	පටිසෙධොවෙති	පටිසෙධොවෙති
"	14	සිඛාති	සිඛාති
"	29	තදනතා නංගණං	තදනතානං ගණං
65	4-5	'එකත්තායනති,	"එකත්තාය"නති
"	19	විනිතො	විනිතො
"	20	'කතවනතුති,	"කතවනතු"ති

* අඤ්ඤාචි ව ධානෙසු ඊදිසෙසු අයං නාමො.

පිඨි. පනතිසං. අසුඛො.

සුඛො.

	23	{අසිනා ජිනෙතා {අසිච්ඡිනෙතා,ති	{“අසිනා ජිනෙතා {අසිච්ඡිනෙතා”ති
66	13	ව්‍යඤ්ඤානං”ති	ව්‍යඤ්ඤානං”ති
”	18	“මුහුණ්ණං”ති	“මුහුණ්ණං”ති
67	11	තදව්‍යයනඤ්ච	තදව්‍යයනඤ්ච
”	12	අභිමතො;	අභිමතො
”	16	භාවා”	භාවා”ති
68	4-5	“ගමකතතච්චි”ති	“ගමකතතච්චි”ති
”	25	තුලාරූපමිති	තුලාරූපමිති
”	31	සාමාස	සාමාස
69	6	අනො	අනො
”	15	අධිකරණං	අධිකරණං
”	17-18	විසෙසං	විසෙසං
”	30	මිතරප්පධානං	මිතරප්පධානං
”	32-33	{සකසකප්පධානං පෙ කඩාවනානං ය ඤ්චාප්පධානං	{සකසකප්පධානං පෙ කඩාවනානං රතනති එකස්සයො ගො නසිතො අනො එකමෙ භිසංඝාන මිතරප්පධානං ඤ්චාප්පධානං.
70	1	විසෙසන විසෙසාභාවා	විසෙසනවිසෙසාභාවා
”	25	චෙ”ච්චාදිනා-	චෙ”ච්චාදිනා
73	31	නපුංසකභාවං	නපුංසකභාවං
74	19	තිහුමං	තිහුමං
75	13	අවච්ඡි”ගොසාචච්චි”ති	අවච්ඡි “ගොසාචච්චි”ති.
76	11	සතාදිඅභිවිධං	සතාදිතිඅභිවිධං
77	13	සමබ්බිකෙතන	සමබ්බිකෙතන
79	27	ඉඤ්ඤානාදිනං	ඉඤ්ඤානානං
”	31	මාසො	මාසො
81	24	යං සංඛ්‍යා	සංඛ්‍යා
82	5	ඛකාරො	ඛකාරො
”	27	* මාණං	මානං
”	29-30	මාණං	මානං
83	13-14	විසෙසො	විසෙසො
84	1	ගුණො	ගුණො

* අඤ්ඤානාදි ව ධාතෙසු ඊදිසෙසු අයං නාමො.

පිළිබ. පනතිසං. අසුමො.

සුමො.

85	5	තේතනියො	තේතනියො
"	34	තේයයමයා,	තේයයමයා
88	18	*පහුතාදි	පහුතාදි
"	31	වුච්චතෙ	වුච්චතෙ
93	7	චසෙන	චසෙන
97	26	"එමතොනනි"නි	"එමතොනනි"නි
98	13-24	කචණපච්චයසා	කචණපච්චයසා
99	14	{ "විනයන"නනි භාවෙ { "විනෙති"නි	{ "විනයන"නනි භාවෙ { "විනෙති"නි
101	9	ලච්ඡකරණෙ	ලච්ඡකරණො
"	17	අමාදිති-	"අමාදි"ති-
102	15	කතපච්චයනො	කතපච්චයනො
103	32	භා කමෙමසුති	භාව කමෙමසුති
104	13	ලකඛණෙ	ලකඛණො
105	25	ව්‍යාද්‍යනනරං	ව්‍යාද්‍යානනරං
106	17	තඛ්ඛාදි	තඛ්ඛාදි
111	20	යථාති	තථාති
"	26	ආර්ඝ්‍යා	අර්ඝ්‍යා
113	9	අභාධික	අභාධික
113	7	නිද්දිඨං	නිද්දිඨ
116	3	ර්ආදයොච	ර්ආදයොච
"	10	අපච	අපචා
"	13	විගග්ග	විගග්ග
"	15	මිත්‍රියානඤ්ච විසයතතා	මිත්‍රියානමවිසයතතා
117	30	පරච්ඡකෙක	පරච්ඡකෙක
119	7	තසමිං	තසමිං
"	18	ගම්‍යමානෙනි එවං	ගම්‍යමානෙ නිච්චං

* අකොසාලපි ව ධානෙසු ඊදිසෙසු අයං නගො.

බ්‍රිටිෂ් සාදනී අනුකූල මනිකා.

පිළිබඳ.

- 1 ගැටුරු
- 2 ආරම්භක ආරම්භක
- 9 සංස්කෘතිය
- 18 සරසවිය
- 21 සරසවිය නිසේ
- „ සරසවිය නිසේ
- „ ව්‍යාප්තිය
- 23 නිගමනය
- සාදන (නාම)
- 24 පුං: අකාරය
- 39 „ අකාරය
- 40 „ ඉකාරය
- 42 „ ඊකාරය
- „ „ උකාරය
- 45 „ උකාරය
- „ „ ඔකාරය
- 46 ඉති: අකාරය
- 47 „ ඉකාරය
- „ „ ඊකාරය
- 48 „ උකාරය
- „ „ උකාරය
- 49 „ ඔකාරය
- „ නපුං: අකාරය
- 50 „ ඉකාරය
- „ „ ඊකාරය
- „ „ උකාරය
- „ „ උකාරය
- „ නිලිය
- 54 අලිය
- 55 සංඛ්‍යාලිය
- 59 අසංඛ්‍යාලිය
- 62 එකම (සමාස)
- 63 අසංඛ්‍යාසමාස

පිළිබඳ.

- 64 අමාදියමාස
- 69 විසේසනසමාස
- 71 නිසේසමාස
- 72 කුපාදියමාස
- „ අසේසපද්‍යමාස
- „ ව්‍යේසමාස
- 76 ඉති: සමාස
- නාදි (නික)
- 77 අපවිතරිත
- 79 අනෙකුත් නික
- 83 භාවනික
- 84 සංකීර්ණනික
- 88 අත්‍යන්තරික
- 89 නිපාතනික
- 92 නිකාදි (නික)
- 106 නාදි (ආකාරය)
- 107 ව්‍යාප්තිය
- 111 සමාසය
- 112 භූත
- 115 අනන්තය
- 116 පරිණත
- 117 ක්‍රියාත්මක
- 118 භූත
- 119 පරිණත
- 129 භූත
- 130 රුකාදිය
- „ දිවාදිය
- „ කුපාදිය
- „ ජනාදිය
- „ කානාදිය
- „ සමාදිය
- 131 කානාදිය
- „ ව්‍යාදිය
- „ නිගමනය

බුද්ධිපසාදනී

නාමා

ප ද සා ධ න වී කා .

නමෝ තස්ස භගවතෝ අරහතෝ සමෝ සම්මුඛස්ස .

කලාණරූපමවලං සුරසස්ථුහනී
ලාදිච්චරජසරණං භූවතප්පතිධං,
සබ්බුත්තරං චරසුධම්මනෙකාවණණං
වඤ්ඤ පසිඬරතනං මුනිරූපමෙරුං.

සමපනනලකඛණපද මුද්‍රවණණරූපා
දිසප්පමාණනයනා මුනිරූපවාණී,
සමාචාරිනා සවනදස්සනුපාසනෙහි
සත්තානතාපමපතීය තනොතු නඤං.

භාහානකාමිකනරුසුරදෙවරූප
කොටිරකොටිමණිප්පදමුඛිනානි,
තමබ්බුලීතනිදලෙ නබකෙසරුනි
සඤ්ඤා වාරූචරණමුරුහානි සෙවෙ.

සද්දානුසාසනපවිණගුරූපදෙස
වාණීපවෙණීමවලමිඤ්ඤ සාරභූතං,
සඤ්ඤාපසාසයපදස්ථිතාවනාය
වීකං කතෙමි සුගමං පදසාධනස්ස.

ඉධායං සකලමාගධිකසද්දලකඛණපාරදසසී පියදසසී මහාපෙරු
නිජ ගුරුවරවිරවිතමොග්ගලායනව්‍යාකරණරතනාකරමනුපලඬස
දුරතනානං මඤ්ඤිනමධිගනතුං පඩිතිභූතං පකරණමිදං විධාතු
කාමො පඨමං මභිග්ගස්ථමතතකො සොතුනඤ්ඤ අනන්තරුගෙනාහි
සමීහිතසංසිප්ඤ්ඤාත්ථං ථුහිපුබ්බකං රතනතතයපණංමං ආරහතෙ
“බුඬමුඛස්ස” මිච්චාදිකාය නාමාය.

අයමපනාදිගාමා භගවතො හෙතුඵලසත්තොපකාරකිරියාසංඛා
තාසු නිසු අවස්ථාසු ඵලසත්තොපකාරකිරියාවස්ථා පකාසෙති සරු
පෙන තදවිනාභාවතො හෙතවස්ථමි, බුඬමුඛස්ස සධම්මමධුභාජන

නති අනෙක එළාවන්; සබ්බමධුබ්බතනිසෙවිහනති අනෙක සත්තොපකාරකිරියාවන්-ඉමිසා ගාථාය මහජ්ඣිමස්සයනා අසෙස වණ්ණනායං ගන්තරුභාවතො කිංඤ්චිමතතමෙවෙත්ථ විහජියති- තත්ථ බුඩ්ධච්ඡේදං නමස්සන්ධා පදසාධනං ආරභිස්සනති ක්‍රියාකාරක යොජනා; කිං විසිදිනති ආහ. “සබ්බමධුභාජන”නති.

තත්ථ යථානුසිද්ධං පටිපජ්ජමානෙ චතුස්ස අපායෙස්ස අපතමානෙ කන්ධා ධාරෙතීති ධම්මො: “යෙ කෙටි ධම්මං සරණං ගතාසෙ න තෙ ගම්ඝ්ණනති අපායං පතාය මානුසං දෙහං දෙවකායං පරිපුරෙස්ස නති”ති හි වුතතං: සංසාරදුක්ඛ වා අපතමානෙ කන්ධා ධාරෙතීති ධම්මො, මහාඵලපපතියා සත්තකම්මතනුපරමතාදිවසෙත සංසාර ස්ස පරිවර්තනතතා; අපායාදිතිබ්බතතකකිලෙසාදිවිඩංසනංවෙත්ථ ධාරණං, එවඤ්ච කන්ධා අරියමග්ගො තස්ස තදත්ථසිඤ්ඤානුතාය නිබ්බානඤ්චාති උභයමෙව නිපපරියායතො ධාරෙතී: අරියඵලං පන තං සමුච්ඡින්නකිලෙසපටිපසස්මහනෙන තදනුගුණතාය පරි යතතිධම්මො තදබ්ගමහෙතුතායාති උභයං පරියායතො ධාරෙතීති ථෙදිතබ්බං-සතං සපුරිසානං අරියපුග්ගලානං ධම්මො පමාණාව සිතසඤ්චාවතතා සංවිජ්ජමානො වා සවාක්ඛාතතාදිගුණයොගතො පසන්ථො වා ධම්මො සබ්බමො; සපරියනතිකසපුබ්බභාගපටිපදෙ නවලොකුතතරධම්මො; සොයෙව පරමමාධුරීසංයොගිතාදිසාධ මෙත මධුපදුමපුප්ඵරස්ස තස්ස භාජනමාධාරෙ තං සබ්බමමක රඤ්ඤාධාරනති වුතතං හොති-අඤ්ඤාඤ්ච කිමහුතං? ගුණාමොදපදං, ගුණ ආමන්තණෙ භවාදිසෙසො; ගුණීයති පරිචියති සෙය්‍යන්තිකෙ තිති ගුණො, “භාවකාරකොත්ථසන්ඝකා”ති කප්පව්වයෙන, ලොකීයානං දසකුසලකම්මපථාදිපුඤ්ඤං තෙනෙවධම්මසද්දන්ත්‍රධාරෙ “නති ධම්මො අධම්මො වා”ති එත්ථ ගුණොති වුතතං: තත්ථ හි ගුණාති දසකුසලකම්මපථා වුතතා සබ්බෙ එව විසෙසෙන කරියති එතං පුඤ්ඤනති; ඉධ පන බුඩ්ධස්ස භගවතො අනඤ්ඤාසාධාරණා සීල සමාධිපඤ්ඤාදයො ගුණා එව ආමොද, දුරුනුපාතිතො සුගතියා සක ලජ්ජමනොභාරිතතා නිජනිස්සයපාවනකාරිතතා දසදිසාස්ස විසාරිතතා ච තෙසං පදං උපපතතිසානමථ වා පතිසානසානං, ඉධ පදස ඥෙ, සානෙ වතතතෙ; වුතතං හි අභිධානප්පදිකායං

“පදං සානෙ පරිත්තාණෙ නිබ්බානමහි ව කාරණෙ

සද්දෙ වජ්ඣමහි කොට්ඨාසෙ පාදෙ තලලඤ්ජනෙ මතං”ති.

පුත කීං විසිදං? සබ්බමධුබ්බතනිසෙවිතං, චතුර්ඛිධ්වරියමග්ගසම
ඛනිතං, චතුසාමඤ්ඤඵලසමාධානිධානිසත්තානානඤ්ඤා පුග්ගලානං
සමුග්ගො දිසිසීලසාමඤ්ඤාන සංභතතතා සබ්බො, අභිපි හි අරිය
පුග්ගලා දිසිවිවිකිච්ඡාදිතං සමුවර්තනතතා විනාපි කායසාමග්ගිං
සමාදස්සනෙන අරියකතනසීලෙන ච සමානතතා සංභතා සංඝටී
තානාම ගොනාහි; තෙනෙව භගවතා “තං කිමඤ්ඤාසි ආනන්ද යෙ
වො මයා ධම්මා අභිඤ්ඤානා දෙසිතා. සෙය්‍යපීදං? චන්තාරෙ සති
පඨානාං—පෙ—අරියො අභිඛිතො මග්ගො පස්සයි නො ධම්මං ආන
න්ද ඉමෙසු ධම්මෙසු වෙපි භික්ඛු නානාවාදෙ”ති පුට්ඨතෙ “නො
ගෙතං භනොත”ති ධම්මභණ්ඩාගාරකෙන පටිකඛිතතං; තෙ ඵල අභි
අරියපුග්ගලා සම්මමධුබ්බසානුභවනතපපරතාය මධුබ්බතසදිසත්තා
මධුබ්බතා, මධුකර හි මධුං චතයන්ති භුඤ්ජන්තිති මධුබ්බතාහි වුව
න්ති තෙහි නිසෙවිතං.

බුඞ්ඞි බුඞ්ඞි භාවෙ කතප්පවයො, තං අස්ස අභිති බුඞ්ඞො, අභි
කායං බුඞ්ඞිනාම? භාතිසයං චතුසච්චවුජ්ඣනං පරෙපදෙසමනතරෙ
න සබ්බප්පකාරෙන සබ්බධම්මාවබොධනං වා තදුපාදාය හි තථාපිධ
බුඞ්ඞිසතිතො බ්බසත්තානො බුඞ්ඞොහි වුවන්ති; වුත්තංගෙතං “චතු
සච්චවුච්චතතා”ති ආදි—අභි වා පුරිසාතිසංසත්තාන නිබ්බතනං
අග්ගමග්ගඤ්ඤානං ඵලඤ්ඤානං වා බුඞ්ඞිතාම, තං සතිතො පන සත්තා
නො බුඞ්ඞොහි—අභි වා සබ්බඤ්ඤානඤ්ඤානමෙව බුඞ්ඞි යථා රත්තගුණ
යොගතො පටො රත්තොති, ඵලං බුඞ්ඞිගුණයොගතො භගවා බුඞ්ඞො
හි වුවන්ති, තෙන වුත්තං “සබ්බඤ්ඤානාය හි පදඨානං මග්ගඤ්ඤානං
මග්ගඤ්ඤානපදඨානං ච සබ්බඤ්ඤානඤ්ඤානං මහාබොධිති වුවන්ති”ති.
අභි කථං තදබ්බතමො ගොති? මග්ගඤ්ඤානානතරං ඵලඤ්ඤානෙන
සභාගිගමො ගොති අරහතං පටිසම්බද්ධි විය පවරුහිසෙකෙන රුජ්
ස්සරියං විය මග්ගාහිසෙකෙනෙව හි දසබ්බලගුණාදයො සබ්බො බුඞ්
ගුණා අරහතඵලෙනෙව සතිං මහාපුරිසානං සම්ප්පාදිතා නාදිසසා
මභියවිසෙසසබ්බාවතො—අභි වා චතුසච්චෙන සතිං සබ්බඤ්ඤාය
ධම්මානං අසමොගවසෙන පටිච්චෙධසාධනතො අරහතමග්ගෙ
නෙව සතිං සබ්බඤ්ඤානඤ්ඤානස්ස සමබ්බතොතිපි චන්තුං වට්ඨති,
චතුසච්චවිසයො විය හි මොගො සබ්බඤ්ඤායධම්මවිසයො මහා
බොධිසත්තසත්තානසිධෙන නිරවසෙසවසෙන පභියති සුරියෙන
විය රත්තකිකාරෙ, තප්පභානමෙව ච අසමොගපටිච්චෙධො
තස්මා ඤ්ඤායාවරණකරසමොගවිධංසනතො මග්ගෙනෙව සහ
සබ්බඤ්ඤානඤ්ඤානං සිප්පිතිති වුවන්ති, මග්ගානතරං පන ඵල
න සහ සිධිමෙව සමබ්බතමෙවති ච වුවන්ති; තථා හි වුත්ත

මත්තාදිනියා අභිනමනිද්‍යනවණ්ණනායං “පච්ඡිමසාමාවසානෙ දස බලවතුචෙසාරජ්‍යාදිසබ්බවුඩගුණපතිමණ්ඩිතං සබ්බඤ්ඤානඤ්ඤං පටිච්ඡක්ඛන්තොයෙව ඉමං අභිධම්මනායසමුද්දං අඛිනංජිති එවමන සං අභිනමනිද්‍යනං චෙදිතබ්බ”නති අග්ගමග්ගඤ්ඤාමෙව වා තථා විධි කිද්ධවිසෙසසංයෝගතො සබ්බඤ්ඤානඤ්ඤානති වුච්චති, වුත්තං හෙතං අභිධම්මට්ඨිකායං “යථාරුචිපච්චනතිවිභාවනායං සබ්බධි මොභං පටිච්චෙධඤ්ඤං මොධිපල්ලඛෙන අහොසි මග්ගඤ්ඤාමෙව හි ත”නති—අනොයෙව සාදරනිරන්තරවිරකාලොපචිතපුඤ්ඤඤ්ඤා ලක්ඛණ සකල මොධිසමාරාමල සමුබ්බතභූතත්ථාවනාබල සමුක්ඛං සපරිගන්තපාතුභූතං භගවතො සමොසමොධිඤ්ඤාමග්ගනා සහ සචරිකතාසෙසාකාරසබ්බඤ්ඤායමණ්ඩලනාති විහජ්ජවාදිමණ්ඩලම ඤ්ඤානෙති ආචරියපාචරියෙහි තත් තත් පටිපාදියති; අකිකාර විධිමනොභාසුරසරුපො පදිපො විග්ග්හි අත්තවිසයසංසාපි මොහසං විධිංසනතො මග්ගඤ්ඤං අත්තානමපි අසමොගපටිච්චෙධෙනපටි විජ්ඣති පගෙව විසයභාවාගතං නිබ්බානං තග්ගතසමොගවිධිං සතෙන අසමොගපටිච්චෙධවසෙසාපි පභාහිමුබගතදසසනීය වජ්ඣං පභාය සමජ්ජසං තග්ගතනිමිරපගමකාරණෙන පභාසෙනො පදිපො වියාති ච ඤ්ඤාබ්බං—වුත්තමපිචෙතං පටිච්චධමමභීරවණ්ණ නාධිකාරෙ අභිධම්මට්ඨිකායං “අසමොගතො අත්තාදිඅනුරූප ධම්මාදිස්ථවබොධො නිබ්බානාරමමණො මග්ගසමපසුතො යථා වුත්තධම්මණේසු සමොගවිධිංසනො ලොකුත්තරඅභිසමයො”ති— එවං සිධිං පන යථාවුත්තං සබ්බඤ්ඤානඤ්ඤං සබ්බඤ්ඤායමමෙව සුත්තරකාලමාලමිඤ්ඤකරණවසෙන පවත්නිගං කිමෙකාවජ්ජන විපිසා එව පවත්නති උදුහු නානාවජ්ජනවිපිති? යථා ඉච්ඡති සබ්බ ඤ්ඤා තථා පවත්නති; වුත්තමපිචෙතං “ආවජ්ජනපටිබ්බා ආකඛ්ඛා පටිබ්බා මනසිකාරපටිබ්බා සබ්බෙධිධමො සබ්බාකාරෙන බුද්ධසං භගවතො ඤ්ඤාමුධෙ ආපාථමාගච්ඡන්ති”ති—නනු ච සබ්බධමො නං එකකඛණවිසයතෙන සහි සබ්බෙධිධමො අනත්තාති ආදි විජ් නතෙ විග්ග්හි සාමඤ්ඤානාවබොධනතො අවිචෙවිතාකාරෙ සියා න අසාධාරණතො, නති තං ඤ්ඤං සෙසලොකියමහාජනඤ්ඤාසමා නපපච්චනිකං, තතො එව අසාධාරණඤ්ඤානොගධතා සබ්බඤ්ඤා නඤ්ඤායං—වුත්තංහෙතං

“බුද්ධසන්තානසමුත්තං සන්තියොග්ග ඉහෙදිසා
සාධාරණමපි තං ඤ්ඤාමසාධාරණසමෙත”නති.

ආග ව, “සබ්බං සම්බන්ධසම්බන්ධනවසෙසං ජනාතීති සබ්බං ඤාත්වඤාණං තත්ථාවරණං නත්තීති අනාවරණඤාණං” නැති. යථා චූත්තප්පකාරය සබ්බධම්මවුජ්ඣක්කසමන්තය බුද්ධියා බුද්ධොති චූච්චිති-අථ වා බුච්චවාති බුද්ධො, තෙකාලිකං කාලචිතිච්ඡේදනං ච සකල ඤාත්‍යවණ්ඩලං සබ්බාකාරතො අවිපරීතං ඤාතවාති අන්තො-අථ වා බුධිධාතුස්ස අකමමකෙසු ජගරණවිකසනන්තසුපි පවත්තනතො අච්චනනවිගතතිලෙසනිද්දතාය හි භගවා සබ්බඤ්ඤායො අප්පටිත්තාවාරං ඤාණවක්ඛා උමමිලෙඨා කිලෙසනිද්දාවසගතෙ ලොකෙ පඨමං පබුද්ධො ජගරණපුත්තො අනිනවදිවසකරකීරණසමාගවෙන පරමරුචිරසිරිසොභනප්පත්තියා විකසිතම්ච පදුමං අග්ගමග්ග ඤාණසමාගවෙන දසබලවතුටෙසාරජාදිඅපරිමිතගුණගණාලංකිත සබ්බඤ්ඤානඤාණප්පත්තියා පබුද්ධො විකසිතොති බුද්ධො-අච්චෙති ජතමමචුජං පදුමං, අග්ගඤ්ඤා සද්දො යොගරුලෙඨා, යථා ගච්ඡතිති ගො, වදන්ති වචෙජාති, අච්චෙජම්ච අච්චෙජං, සච්චමකරඤ්ඤා සද්දොසමිකිසුඤ්ඤාගුණසුගතිසකිකාදිවිසෙසනගොගතො බුද්ධො ඵච අච්චෙජං පදුමං “බුද්ධච්චෙජං” තං-නත්ත උපමානප්පධානතෙත රූපකමුපමෙය්‍යප්පධානතෙත උපමාති. සබ්බාලංකාරික සමමතං, තසමා ඉධ රූපතෙ තු අච්චෙජප්පධානතා නමකතාරගොගො න සටතෙ? නායං දෙසො “උපමානොපමෙය්‍යානමගෙදෙ රූපකමගවෙ”ති වචනතො; යථා නීලගුණගොගතො උප්පලමි නීලසද්දොන චූච්චති තථා අච්චෙජසමානගුණගොගතො භගවාපි අච්චෙජසද්දොන චූච්චතීති ඵකාධිකරණතං සිඬමිති-“නමස්සි ඤා”ති තිති වාගෙති සකකම්චං නමො කඨා-නත්ත නමිත නමනති සාධා නවමජරීති නමනති ඵලිතො රුක්ඛාති ඵවමාදිප ගොගෙසු අකමමකොපි දිස්සති? සච්චං යද්‍ය විචක්ඛාවසෙක නම නමත්තමහිසීයතෙ තද්‍ය අකමමකො සභාවතො සකමමකොති විවෙකො-ඵචං පකරණාරමෙත ථුතිපුබ්බකෙන පණාමෙන රත නත්තගභුතස්ස පුජනීයවත්තස්ස සාදරං පුජං විධාය ඉද්‍යති ආරඤ්ඤි මිච්ඡිතස්ස පකරණස්ස නිස්සගන්තකතථාපණාමං කරෙන්නො ආග “මොග්ගලායනෙ”වාදි-තත්ත මොග්ගලායනාවරියවරඤ්ච නමසිට්ඨාති සලබ්බො: චකාරො චූත්තප්පකාරෙන බුද්ධිච්ඡේදෙන සඬං මාගධස්ස සද්දලක්කණස්ස කත්තාරමාවරියං නමනක්‍රියාය සච්චිණ්ණකිති කෙවි වදනති, අග්ගපතෙත්ත අමතාකං ඛනති ච සද්දො හි ජිනදත්තො ආගතො තස්ස පුත්තො ච ආගතොති ආදිසු විග්‍ය අනුචාවකන්තො දඬුබෙබ්බාති-සමුච්චයන්තො හි ඵකන්තො වා සබ්බ ඵච වා සුඤ්ඤාවතො සබ්බන්තං සච්චිණ්ණකිති, අනුචාවකන්තො ච සද්දො

නපෙකෙක පබානතේ සිටිමි ඉතරෙ තදනුගතෙ කරෙති, තසමා න කෙවලං බුධිමුද්‍රාප්තෙව අථ බො මොග්ගලායනාවරියඤ්ච නම යසිමානි අන්තො; කිදිසනති චෙ ආහ “බිමහෙ” වොදි-මහා කවමායනමහාන්තරවිරවිතෙ නිරුතතිපිටකෙ යමකන්තරවිරවිතා යං චුළුතිරුතතියඤ්ච කවමායනසංඝනන්දිවිමලබුද්ධිමහාන්තරදීති කතෙසු සුතතවුතතිනාසාදිසු ච පාණීනිකවමායනපතඡ්ලිපයා දිවච්ඡිනිඤ්චුදිඤ්ච කතෙසු සුතතවමතිකමහාසංඝවුතතිපති කාදිසු ච ආචරියවඤ්චොම්විරවිතෙ සද්දලකකිණෙ පච්චකඛාන හයෙස ච ඡඩ්චුගොම්රතනමතිසාරිපුතතමහාසාම්පසභුතීති වීරවි තෙසු වුතතිපතිකාපතිකාලඛකාතෙසු ච සබ්බවමමදුග්ගසීහනිලොචන දුසාදිරවිතෙසු සුතතවුතතිපඤ්චිකාසු ච ඉතොඤ්ඤඤ්චතිපුරු තතෙසු ආපිසලියසාකවායනාදිසු ච බහුසු සද්දසන්තසු උග්ගහණ සවකධාරණවිතනනනිරුපනාදිවසෙන පවතතියා පහුතා පසන්තා වා ඩි අය් අත්ති ඩිමා-“සෙනා”ති කිතකාතිහිතත්‍රියාය අනිය මතො කහතුතිඤ්චෙසං-“ලහු”ති අපපගන්තාමො; ගන්තො සවං බිප්පමන්තවගමසිතුං සාමන්තං පටිපතතිලාසවං තදුභය යොගතො ලහුං අපපපතනසාධිතං-“අසද්ධං” අනාගුලප සිඬවචනෙන වුතතතො සන්තෙහරතිතං-“අනුතං” අසෙසලකම් යොපසංගාතිකභාවෙන වතතබ්බසාපරසසාභාවා සමුප්පණ්ණං-“ස ද්දලකකිණං” ව්‍යාකරණාපරනාමධෙය්‍යං සුතතං තමමුලකතො වුතතිපඤ්චිකාදිතං; වුතතං හි

“සුතෙතසෙව භි තං සබ්බං යං වුතතං පඤ්චිකාය යං *
සුතතමුප්පතති අන්තං සබ්බං සුතෙත පතිසිත”නති.

වුතතඤ්චාවරියසබ්බගුණාකරෙන මාගධිකසද්දකලිකායං සුතතං ව්‍යාකරණමුසුතතාභිධානෙනාදෙය්‍යනො, සුතතමෙව ව්‍යා කරණසරීරං සද්දවිප්පටිපතතියං පවතතා යං සුතතං විනා අග න්තිපුප්පරසිමති විස අක්කාමනෙ කසිරමානෙ යාව සුතතං තදස්මිතං තාවදනුපාදෙයං වචනං භවති තසමා කාරණානි අන්තො ලක්ඛිතලක්ඛණානි ව්‍යාකරණමඤ්ඤ උභයානි සමුදි තානි ව්‍යාකරණං නාමානි කවමායනො මඤ්ඤතෙ ඉති-තන්ත සද්ද සට්ඨපාදයො ලක්ඛිතනි එතෙන පකතාදිවිභාගකප්පනාය අක්කාමනානි සද්දලකකිණං, ලක්ඛණාභිධානඤ්ච පයොගාරහා සෙසසද්දප්පතීතියා; අඤ්ඤා ඉමෙ සාධවො අසාධවොති වා වුච්චන්තා අනන්තානා නිසෙසසතො උපදිසිතුමසකභුණ්ණයා නි අවිඤ්ඤාතාසෙව සිසුනති-ආචරියති සෙවියති විනයන්තනි

* “සුතෙතසෙව භි තං සබ්බං යං වුතතං පඤ්චිකාය යං” ඉති එකෙ.

ආවර්යෝ, ආවාරං සිකඛාපෙතීති වා ආදරෙන චරිතබේවා උපසා
තබේවාහි වා ආවර්යෝ, මොග්ගල්ලායනෝ ච සො ආවර්යෝ ච
මොග්ගල්ලායනාවර්යෝහි; ඉමිනා සුතසීලාදිගුණෙහි ලොකසම
තං මාගධස්ස සද්දලකඛණස්ස කතතාරං මහාසාමිඨානනාරප
තනමතනනෝ ආවර්යං දස්සෙති; සොගෙව සද්දසන්තරණේ
අතතනෝ උතතරිතරානාවෙන වරෙ පවරෙ, තං ච—නත්ත ච යං
තංසද්දනං නිවේවා සමබ්බො කථං මොග්ගල්ලායනාවර්යවරකුටා
හි එත්ත තංසද්දනාවො? සචං කිනත්ත යංසද්දෙ, තුතතරවාක්‍ය
ථො පුබ්බවාක්‍යෙ තංසද්දමවගමයතීති වඩොපදෙසා උතතරවා
ක්‍යෙ සීතො කහුරුපො යංසද්දෙ, පුබ්බවාක්‍යෙ තංසද්දං විකුකු
පෙතීති පරිභාසෙ.

එවං පකරණනිස්සයගන්තකනුපණං දස්සෙත්වා ඉද්දති
පකරණනිස්සයපපයොජනාහිධානාහිධෙයකරණපකාරාදි දස්ස
තුං “ආරහිස්ස” මිච්චාදිමාහ—තත්ත පදසාධනං ආරහිස්සනති
සමබ්බො; කිමිත්තංතාහ “මොග්ගල්ලායනෝ” මිච්චාදි; මොග්ග
ල්ලායනස්සයං මොග්ගල්ලායනෝ, සද්දන්තො සද්දෙ ච සද්දන්තො
ච එකදෙසසරුපෙකසෙසවසෙන යථා ව්‍යජනසමුච්චයො ඡළා
යතනනති—සද්දෙ, සද්දලකඛණං; වුත්තකුච සමන්තපාසාදිකා
යං විනයට්ඨකථායං ගභවාහි ඉමස්ස පදස්ස සංවණ්ණනායං “සද්ද
නගෙන වා පිසොදරාදිපකෙට්ඨකඛණං ගභවාහි”හි—එත්ත
සද්දනගෙන වාහි ඉමං පදං වණ්ණන්තෙතන සාරත්ථදීපනියං සාරි
සුත්තමහාසාමිනා “සද්දනගෙනාහි සද්දලකඛණනගෙන” ඉති—
සකකතගන්තකාරාපි සද්දසද්දෙ ව්‍යාකරණේ වතනතීති වදනති.
තථාච වුත්තං.

“සද්දබ්බමත්තකාමාදි සන්තසුපායපුබ්බිකා,
පටිපතතිරසාමකුකු ව්‍යුපතතිරහිධියතෙ”හි.

එත්ත ‘වච්ඡිභවාලංකාරවිකායං සද්දෙ ව්‍යාකරණං ධම්මො ආග
මොවවාදි—අරියති කුයතීති අන්තොභිධෙයො ඉධ සමුදිතෙන
සද්දලකඛණෙන වචනීයො අන්තො සො ච පකතිපථව්‍යාදිවිභාග
කප්පනාය සද්දනං සංඛරණං, සද්දලකඛණෙන හි සද්දනං සංඛර
ණමෙව පටිපාදියති, යෙන ච යො පටිපාදියති සො තස්සන්තො තො
තීති—මොග්ගල්ලායනෝ ච සො සද්දන්තො ච මොග්ගල්ලායනසද්ද
න්තො, සො එව. පසාදනීයසාරත්ථගමතිරතනාදිසාධම්මෙන රතනා
කරෙ සමුද්දෙ, මොග්ගල්ලායනසද්දන්තො එව රතනාකරෙ මො
ග්ගල්ලායනසද්දන්තනාකරෙ, පටිකෙහි පාදෙහි හකුකුතීති පඬති

මොහො, පඩිනි විය පඩිනි, මොහොලොයනසද්දුර්වනනාකරය සපඩිනි මොහොලොයනසද්දුර්වනනාකරපඩිනි; තං - “පදසාධන” නොත්තසස විසෙසනං - බාලානං ඉදං බාලත්වං, චතුත්තරනාමං තදත්තං අත්තසද්දෙන නාමෙන සහ සමසන්නෙ සො ච තප්ප රිසසමාසො හොති අයං චතුත්තරික වදන්තසස වුත්තත්තං - තථා ච වුත්තං වාතතිකකාරෙන අත්තෙන නිව්වසමාසො සබ්බලිඛිතා වෙ ති - බාලා අත්තො පයොජනං යසසාති අසද්දපදත්තසමාසො ති කෙවි; සද්දපසද්දවිවෙකසුසද්ද බාලා න තු උත්තානසෙය්‍යකා දුරතා සද්දත්තං සද්දකාමා උත්තගණධාරණාදිපට්ඨො වට්ඨොති වුත්තං හොති - ස්‍යාද්‍යන්තං ත්‍යාද්‍යන්තං ච අත්තසස සද්දපනතො පදං පජ්ජති අත්තො ඵත්තෙනාති හි පදං තං නාමපදං ආඛ්‍යාතපදං උපසංහ්‍රාදං නිපාතපදන්ති චතුර්ඛිධං; තත්ත නමතීති නාමං අත්තානුරූපං සද්දප්පචන්තිතො නාමයන්ති වා නාමං, අත්තො හි සද්දති මුඛං නමනො විය හොති සද්දෙ සති අත්තාවබ්බොධසංභවතො; පිටකත්තං පන පඨො පුබ්බපකෙධායෙව සාරතො පච්චිතබ්බො - අත්තප්පධානං හි වුච්චවතං න ව්‍යජ්ජප්පධානං; තෙනානුආවරියා

“අත්තං හි නාමො සරණං අත්තො න බ්‍යජ්ජං ලොකතිතො මහෙසී, තසමා අනත්තා රතිමකුරෙසු අත්තො නිවෙසෙය්‍ය මතිං මුත්තිමා”ති.

අසද්දත්තාපි වුත්තං

“අත්තානුරක්කණත්තං වුත්තං සබ්බමිදං අත්තො, අත්තමෙව ගුරුං කත්තා ගණෙන න ව්‍යජ්ජනං විදු”ති.

භගවතාපි වුත්තං “අත්තපට්ඨසරණා භික්ඛුවෙ භවථ, මා ව්‍ය ඤ්ජනපට්ඨසරණාති”; ආඛ්‍යායන්ති ආඛ්‍යාතං ගච්ජතිපඨන්ති ආදි කං කිරියාපදං; කිඤ්චාපි නාමමපි අත්තතො අත්තං ආවිකති තථාපි පටිලඬනාමවිසෙසත්තා න තබ්බොසාරං ලහති යථා ආසු ගමනත්තා අසෙසාති වුත්තෙන කිඤ්චාපි ගොමතිසාදයො ආසුං ගච්ජන්ති තථාපි පටිලඬනාමවිසෙසත්තා අසසසද්දෙන න වුච්චන්ති ඵලං සමපදමිදං වෙදිතබ්බං - උක්කංසගති විඤ්ඤපනෙන වා ආඛ්‍යාතන්ති කිරියාපදමෙව වනතුමරහති නාමපදදිසු හි පසුත්තෙසු කිරියාපදසස අත්තොව පධානභාවෙන සද්දගති පුරිසො බලු පරි ධාවතීති වුත්තෙන ධාවතිසද්දෙන වුත්තො ඵවත්තො සාමඤ්ඤන්තා පුරිසොති විසෙසපදෙන වුත්තො; තදත්තපුරණවිසෙසනාය ච බලු පරිසද්දපි සුජ්ජන්ති; යථා සබ්බසවතිරුපෙසු සමාගපෙසු අතිරුපා ය කඤ්ඤ දෙය්‍යාති වුත්තෙන අතිරුපත්තෙ අතිරුපොති විඤ්ඤගති

එවං නාමිකාදිසු පසුනෙතසු යං විසෙසෙන ආවිකඛති තමෙව ආබන තනති චතතුමරගති- උපෙවෙ නාමිකාව ආබනාතසුව සජ්ඣි තදන්තෙ විසෙසෙති විසෙසස යමෙතීති උපසග්ගො, නාමාදිපදනං අනෙත වා ආදිමති වා නිපතනනීති නිපාතා, නිරුතතිපිටකෙ පන චතුතනමපි ලකඛණ මෙකන්තෙ ව චුතතං; නාමං උපනමනන්තං, ආබනාතං කිරියා ලකඛණං, උපසග්ගො විසෙසසාය, නිපාතො පුරණාය වාති- තාති යථාචුතතපසකාරාති පදනි සාධියනති පකතිපවච්ඡාදිවිභාගකප නාය නෙතාති පදසාධනං; ආරමනනක්‍රියාහිසච්ඡිකා පදසාධනසදු තො තඤ්ඤිතෙසනෙති ව කමෙම දුතියා- “සමාසෙන”ති සමස තෙ සංඛිපියතීති සමාසො, නෙත සහන්තෙ තතියා අන්තො ගමමා නතතා ආරමනක්‍රියාය සහ අන්ති සමාසසදුසස සහන්තොති.

තදෙවං සාහිසයං මොග්ගලායන ව්‍යාකරණ රතනාකර මධ්‍ය නතු මුපායගුතං පකරණමිදං කතතුකාමො රතනතනයපණාමාද්‍ය න්තං හාථ. තනය මුපදසෙසයා ඉදති යථාපටිඤ්ඤාතං පකරණමාරග නෙතා පඨමං තාව සඤ්ඤානිදදුසෙ පයොජනමාග “සඤ්ඤාපටිග්ග මහන්තම” වොදිකාය ගාථාය- ලකඛිතනෙ එතතතිති ලකඛණාති සුඤ්ඤාති, කිං ලකඛියතෙ? සද්දනා සාධිසාධුතොදි තෙසු “සරො ලොපො සරො” වොදිසු සුගෙතසු. සිරා ආදී යෙසං තෙ සිරාදයො තෙ අකාරාදයො සඤ්ඤිතො; සඤ්ඤාය සරසවණණාදිකාය පරිග්ග හො පරිඤ්ඤානං තෙන “මමා”ති අවධාරණො- “ඉති” හෙතුමති යථා හන්තීති පලායතෙ වය්‍යතීති ධාවති- “තමෙමා”ති තසදෙදන සමාසෙ ගුණිගුතාය පි සඤ්ඤාය පරාමාසො පදන මඤ්ඤමඤ්ඤාති සමුඛකියසු පුරිසාධිතතතා, යථා “දසෙතෙ රාජමානසිනා තසෙසවෙ තෙ තුරඛගමා”ති- “ආදෙ”ති පකරණාදිමති; “විභාගතො”ති විසුං විසුං කයා; “දසසසියස” නාති සඤ්ඤාවිධාන සකි තාමාදිවසෙනා වසිතෙ ඉමසමිං පකරණෙ ආදිමති සඤ්ඤාවිධානං පකාසධියනති භාවො- අයං හි කතමා යදිදමාදිමති සඤ්ඤාවිධානදසසනං ලොකෙ විය ජාතානං පජානං නො වෙ වොභාරො න සුඛො ලොකෙ විය අකතාය සඤ්ඤාය තසමා ආදිමති සඤ්ඤාවිධානසෙසව කමභාවතො තදෙව දසසියතීති; තන්ත සාමඤ්ඤ විසෙස සඤ්ඤාසු සාමඤ්ඤ ස ඤ්ඤාව පඨමං වතභබ්බා තදනෙතාගධතතා විසෙසසඤ්ඤානනති තං දසසනන්තමාග “අආදසො” වොදි.

අ ආදසො තිතාලිසවණණා.

“සච්ඡිකා ව පදං වෙව පදන්තො පදවිග්ගහො වොදනා පරිභාසරා ව ඡඤ්ඤිකා සුතතවණණනා”ති.

වුත්තතා ජයා සුත්තං සංවණ්ණනබ්බං— තත්ථ පුබ්බාපරපදානං එකවාක්‍යතායයොජනං සම්මතො, ඉධ සද්දුලකම්මෙණ සුත්තස්ස සාත්තතා දස්සනෙන වා සම්මතදස්සනං වෙදිතබ්බං; යථා කිවත්ථ මිද මාරචන්තවෙ? තත්ථ තත්ථ “එඛනමවණ්ණෙ”ච්චාදිසු වණ්ණානාම කතමෙති සද්දෙහො ජායෙය්‍ය නං නිවත්තනත්ථ මිද මුච්චතෙති- විහත්තනං පදං තස්ස විහාගවසෙන පදං වෙදිතබ්බං; යථා අභාදයොති පඨමා බහුවචනනං පදං නිතාලිසාති පඨමෙකවචනනං පදං, වණ්ණාති පඨමා බහුවචනනං පදං, නිපදමිදං සුත්තනති-වාක්‍යත්ථවසෙන පදෙත්ථා වෙදිතබ්බො-යථා අකාරාදයො තෙවත්තාලිසං සරව්‍යජනා වණ්ණානාම හොන්තීති- වාක්‍යෙ විජ්ජමාන සමා සණ්ඨාදිතබ්බාදිපදානං සමාසාදිවිග්ගචාක්‍යදස්සනං විග්ගහො; යථා අභාදි යෙසං තෙ අභාදයො තයොච චත්තාලිසාච නිතාලිසං, වණ්ණො යති අත්ථා එතෙතිති වණ්ණාති; වාක්‍යෙ පදානං පයොජනාදි පුච්ඡනං වොදනා; යථා,

“සඤ්ඤා ච පරිභාසා ච විධි නියමමච ච

පටිසෙකධා ධිකාරොති ඡබ්බිධං සුත්තලකම්මෙ”නති

වුත්තෙසු ඡබ්බිධෙසු සුත්තෙසු කතමනති; වාක්‍යෙ පදානං සාත්තකතාදිදස්සනවසෙන පරිගරණං පරිභාරො; යථා තෙසු පනිදං සඤ්ඤාසුභතනති- තත්ථ අභාදයොති සඤ්ඤි නිද්දෙසො, නිතාලිසාති සඤ්ඤි විසෙසනං, වණ්ණාති සඤ්ඤානිද්දෙසො; තදෙවං සඤ්ඤාධිකාරෙ පඨමසුත්තමුපදෙස්සනා ඉදාති තස්ස අත්ථං වණ්ණණනොභාහ “ජිනවචනෙ”ච්චාදි-කිලෙසාභිසංඛාර මච්චුබ්බිකදෙවපුත්තසංඛාරො පඤ්චමාරෙ ජිතවාති ජිනො චුචො, ජිතස්ස ජිතං ජිනවචනං, තස්ස ජිනවචනය්‍ය අනුරූපා සුත්තා අනුකූලා ජිනවචනානුරූපා; සුත්තාභිධමමචිතයපිටකසංඛාතස්ස තෙජිටකස්ස බුද්ධචනය්‍ය මාගධිකාය සභාවනිරුත්තයා අනුකූලාති අත්ථො; අනෙතිධි නිද්දිඨවණ්ණො තො අධික වණ්ණවත්තාති න බුද්ධවචනාතිති දස්සෙති; තථා ච වුච්චති.

“භාසාතිතාලිසතිහො නිරික්ඛ වණ්ණො සියා යාතු න මාගධි සාඤ්ඤෙති තෙසාවරියො ජිතිඤ භාසානුරූපාති පදං වදන්තො”ති

බුද්ධා ච භගවන්තො මාගධිකාය එව භාසාය ධම්මං දෙසෙන්නති. වුත්තං හි—

“සා මාගධි මූලභාසා නායායාදි කප්පිකා

බුද්ධමාණො වස්සුතාලාපා සම්බුද්ධා වාපි භාසරෙ”ති.

නිරුත්තිසංවණ්ණනායමපි වුත්තං—

“ධම්මො ජිනෙන මගධෙන විනා න වුත්තො
නෙරුත්තිකා ච මගධං විහජන්ති තස්මා
නෙරුත්තමෙව මුනිනො වචනානුකූල
මිච්චාදරං මතිමතා කරණියමෙත්වා”ති.

අ එව කාරො අකාරො, අකාරො ආදි යෙසං ආකාරාදීනං නෙ
අකාරාදයො, කස්මා අකාරොව නෙසමකඛරානාදි? වුවවතෙ, නිසස
යානිසසයෙසු නිසසයාව පඨමං වත්තාබ්බාති සරාව පඨමං වුත්තා;
තථාහි සරා පන ව්‍යඤ්ජනෙති නිසසියන්ති නිසසයා, අතො යෙව
ආදිමි පධානභාවෙන වුත්තා, තතො පච්ඡා සරනිසසිතා ව්‍යඤ්ජනා
වුත්තා; තත්ථ සරෙසු යෙ එකස්ථානජා හෙ බහුකා විජා අප්පකාති
අප්පබහුකෙසු බහුකාව පඨමං වත්තාබ්බාති පරිභාසතො බහුකත්තා
එකජා අවණ්ණොදයො පඨමං වුත්තා; පුන කණ්ඨනාලු මුඛ දන්ත
ඔස්ථානකකමෙන වුත්තා; තතො අප්පකත්තා විජා එකාරාදයො ප
ච්ඡා ථානකකමෙන වුත්තා; එකජෙසු පි ගරුකලහුකෙසු ලහුකාව
පඨමං වත්තාබ්බාති පරිභාසතො ලහුකත්තා රසසාව පඨමං වුත්තා;
ව්‍යඤ්ජනෙසු පි වග්ගාවග්ගෙසු වග්ගානං බහුකත්තා වග්ගාව පඨමං
කණ්ඨාදිස්ථාන පටිපාටියා වුත්තා; තත්ථා පි අප්පකත්තා විජා පඤ්ච
මා පච්ඡා වුත්තා; ලහුකරණත්තා වග්ගෙසු පඨමදුතියා අසොසා ප
ඨමං වුත්තා; ගරුකරණත්තා තතිඨවතුත්ථපඤ්චමා සොසා පච්ඡා වු
ත්තා; අවග්ගෙසු පි බහුකත්තා සොසභුතා යරලවා ථානානුකකමෙ
න පඨමං වුත්තා; හකාරො පන කණ්ඨජත්තා සොසත්තා ච පඨමං
වත්තාබ්බා පි උප්පටිපාටියා පි අකඛරුප්පකති සබ්බාවදස්සනත්ථං ප
ච්ඡා වුත්තො; ලකාරං පන කෙවි ඛකාරට්ඨානෙ පඨනති ඉධ ලකාර
ට්ඨානෙති දස්සනත්ථං සො පච්ඡා වුත්තො; නිග්ගහිතං පන අස්ස
රත්තා අවග්ගත්තා සොසාසොසවිනිමුත්තත්තාව සබ්බපච්ඡා වුත්ත
න්ති— වුත්තඤ්ච පොරාගණති—

“නිසසයාදෙ සරා වුත්තා ව්‍යඤ්ජනා නිසසිතා තතො
වග්ගකජා බහුත්තාදෙ තතො ථානලහුකකමා
පඤ්චන්තං පන ථානානං පටිපාටිවසා පි ච
නිසසයාදිප්පහෙදෙති වුත්තො තෙසමනුකකමො” ති.

නිග්ගහිතමනෙත යෙසං නෙ නිග්ගහිතත්තා; ඉදඤ්ච නානනරෙ
නානනාමාදීති සාමන්ඨියතො ලබ්භති- නකඛරන්ති නවලනති අකක

රා තථාහි අභාදීති අකබරානි පරියායවසෙන නවලනනි නහි වණණ සු පරියායො විජ්ජති; යථා හි පදං සවෙවචනතාය අත්ථවසෙන ප රියායං බරනතං සඤ්චරනතං විය හොති න එවං වණණා අවෙච චනතතා— කච්චායනනාසකාරො පන අඤ්ඤාථා වණණයති “න කබරනනිති අකබරා පමාණතො එකචතතාලිසමනතා පි පිටකතතා යං පඤ්ඤා පි න බියනනිති අත්ථො” ති—“නවනතාලිසා” ති ගණ නපරිච්ඡේදො පන මාගධිකාය භාසාය විජ්ජමානානං සබ්බසම්පි අ කබරානං සම්ගහණත්ථො- අත්ථු ච අකබරසංඛ්‍යාසු ආචරියානං මන හෙදො හදනනබොධිසත්තචහාපේතො “නරවරවචනොපකාරානි ච තතාලිසකබරානි” ති ආහ; ආචරියකච්චායනමහාපේතො පන “අ කබරාපාදයො එකචතතාලිස” නති ආහ; සබ්බගුණාකරමහාපේතො “සිධිකකමාදදයොවණණාකබරා නිතාලිසා” ති ආහ; අයං හදනනමො ගාලොයනාචරියො පි “අභාදයො තිතාලිසවණණා” ති ආහ-එතෙසු පඨමවාදෙ අකාරාදයො සරා අභි ලකාරවජ්ජනා චතතිංසව්‍යඤ්ජනා ති චතතාලිසකබරානි, දුතියවාදෙ තානොව ලකාරසහිතානි එකච ලිසකබරානි, තතියවාදෙ රසසථකාරමකාරෙහි තෙචතතාලිසකබරා නිති- තත්ථු සරපට්ඨිච්චතනිතො ව්‍යඤ්ජනා න ව්‍යඤ්ජනපට්ඨිච්චතනි තො සරාති චුත්තසු සරලකකණසුච සංයොජනනිති සරාති නිබ්බ චනසු ච විරොධාපනනිතො සංයොගපුබ්බතෙන සති එකාරොකාරා නං කදවි කඤ්චි උච්චාරණහෙදෙන සමපජ්ජමානං රසසත්තං අහ හෙත්වා “තත්ථොදනතා සරා අභා” ති චුත්තං, ඉධ පන මාගධිකාය භා සාය සමභවනතානං පච්චකනිතො සමුපලබ්භමානානං රසසත්තසං බාත වණණගුණසුත්තානං එමකාරානා පරිවජ්ජනෙ පයොජනාහා වා ගහණෙ පයොජනසම්භාවාච “දසාදොසරා” ති චුත්තං—තථාහි- සබ්බසා උපපාසථං කරෙය්‍ය පාතිමොක්ඛං උද්දිසෙය්‍ය සබ්බසා පවාතර ය්‍ය උපසම්පාදෙය්‍ය සො භාසෙය්‍ය සීමං සම්මතෙනාය්‍ය සොභිකබ්බු යං ඉච්ඡෙය්‍ය තං වදෙය්‍ය ලජ්ජධම්මං ඔක්කතොනො හිරොත්තපො පහිසි තො නොත්ථාරං වතොත්ථිච්චවමාදිසු සංයොගපුබ්බානා රසසථකාර මකාරානං උච්චාරණෙන කමමවාචාදිසු අකබරවිපතනියා අසමභව තො සාසනසීතියා මූලකාරණතො මහාපයොජනො රසසථකාරා නම්ධි සංගහෙතාහි—චුත්තංහි භගවතා— “වෙ මෙ භික්ඛවෙ ධම්මො සධම්මසු සීතියා අසමමාසාය අනන්තරධානාය සංවහනනාහි, කත මෙවෙ? සුනිකකිත්තං ච පදව්‍යජ්ජනං අත්ථොච සුනිකකිත්තො, සුනිකකි තතසු භික්ඛවෙ පදව්‍යඤ්ජනසු අත්ථො පි සුනායො හොති ඉමෙ මො භික්ඛවෙ මෙ ධම්මො සධම්මසු සීතියා අසමමාසාය අනන්තර ධානාය සංවහනනාහි” ති—කිඤ්ච?

“අධිකකරවන්නානි එකතාලීසතො ඉතො
න බුධවචනානිති දීපෙනාවරියසභො” ති

රූපසිඛියං ලිඛිතං ඉමං ගාථං වචා කෙවි අවිඤ්ඤාතො රසා
එකාරමකාරා එකචන්තාලීසතො අධිකා තසමා තෙ බුධවචනෙ
අනෙතාගධා නහොනනිති විපපලපනති අධිකකරවන්නානිති එත
සා විකායමයමන්තො බුතො “ඉතො යථාචන්ත එකචන්තාලීසවන්ත
තො අධිකකරවන්නානි සකකතගන්තෙ සමුපලබ්භාමානෙති අධික
කරෙති විරජිතානි යානිවචනානි තානි න බුධවචනානිති ඤාපෙ
නිති අන්තො” ති—සකකතගන්තෙ පන වෙදිකෙ ලොකිකෙ ච රසාඑ
කාරමකාරා සබ්බථානවිජ්ජනෙන්ව බුධවචනෙථව එත්ථචන්තකං සෙ
යො සෙඨො ඔට්ඨො ඔහන්තපං සොත්ථි සොපනන්වවාදයො අනෙ
කපයොගා සුයන්ති තස්මා අධිකකරවන්නානි න බුධවචනානි ති
ඉදං වචනං සකකතගන්තෙ චතුර්දසස්ස සරෙස්ස අභිනිංසායං ව්‍යඤ්ඤ
නෙස්ස ච ජිනවචනොපකාරෙති සරෙති ව්‍යඤ්ඤනෙතිව අඤ්ඤත්‍ර ජස
රෙ ච පඤ්චව්‍යඤ්ඤනෙ ච සකියාය වුත්තන්ති පචෙචතබ්බං “පචෙචකං
වණණානාම හොනති” ති ආදිනා අවයවෙ වාක්‍යපරිසමන්ති නස
මුද්දයෙති දසසිතං හොති, යථා ගගනකුලස්ස සතං දණ්ඩො චතුර්ධෙග
න කන්තබ්බං සබ්බකම්මන්ති, “සථෙ” ති තෙ කතමෙති සාම
ඤ්ඤාන වුත්තානං සරූපප්පච්ඡා; ඉති ඉමිනා අනුක්කමෙන වුත්තා
අකාරාදයො තෙවන්තාලීසවන්තා ඉධ වණණානාමාති අන්තො, න
නුච ආකාරාදයො ඒකධා නිද්දිඨා අකාරො පන කෙවලො කකාරා
දිසතිතො චෙති මිධා නිද්දිඨොති චොදනං මනසි නිධායාන “කතා
ගදිසවකාගෙ උච්චාරණන්තො” ති අසති අකාරෙ ක් ඛි ග් ඝ ඩ ඉ
චෙචථං චිත්තං න සුඛන්ති අධිපපායෙ.

“ වණණා සණ්ඨානරූපෙස්ස ජාතිච්ඡවිස්ස කාරණෙ
පමාණෙ ච පසංසායමකකරෙ ච යසෙ ගුණෙ” ති

තිසණ්ඩුතො වණණසද්දස්ස ගුණාදි අනෙකත්ථොතෙ පි පකරණ
තො අකාරාදයොචෙත්ථ වුච්චන්තිති ආහ “වණණිස” තිච්චාදි—
පකරණතො පි අන්තො විහරන්තෙ, වුත්තංති—

“ අන්තා පකරණා ලිඛිතා ඔට්ඨිතා දෙසකාලතො
සද්දන්තා විහරන්තො න සද්දොචකෙවලා” ති—

“අන්තො” ති සද්දාධිගමනියො සමමුති පරමත්ථොද භින්නා අන්තො;

සංකේතවසෙන පවතෙනා සටපවාදිවොහාරො සමමුති, සනිබ්බාණො පසුච්ඡිකම්බො පරමජො; එත්ථ ච යදිසඤ්ඤාන විඤ්ඤාන බ්‍රහ්මස්වරූපා වණ්ණණි එව වණ්ණණීයත්තං මඤ්ඤසෙ තද් වත්ත බ්‍රහ්ම භින්නෙති වණ්ණණි වා අත්ථො වණ්ණණීයති සමපිණ්ඩිතෙති වා; න පඨමො විකප්පො තදිතරානං වණ්ණානං නිරන්තරතත්තපසංඛ්‍යා එකේකසමා වණ්ණා අත්ථප්පතිති යා අදස්සනා ච; න දුතියො උප්පනාවිධස්සානං වණ්ණානං සමපිණ්ඩිතත්තා සමාවතො; න චෙතෙති විති අඤ්ඤා පට්ඨාසො සමභවී, තස්මා වණ්ණානං කථං වණ්ණනාස සාධකතවත්තනති චුළුවතෙ- යථා රථවක්කනෙමිකුබ්බරාදයො අවයවෙ ගමනමුප්පාදෙතුමසමත්ථා පි සමුදිතා තදත්ථසාධකා භවන්ති තථා සමුදිතෙති වණ්ණණි අත්ථො චුළුවතීති; තං නයුත්තං පච්චෙකං අජනකානං සාමග්ගියමපි අජනකභාවාපනතීතො නති වාළුකානං වාහසත්තං නිපට්ඨිතෙ පි තෙලමුප්පජ්ජතීති; නො නයුත්තං “සහකාරිසමවධානෙ සති එළුප්පාදනසමත්ථා හෙතවො”ති සොගතානං ඤයතො; අනෙකෙති කාරණෙති උප්පජ්ජනාරභං කාරිඤ්ජානං එකෙන කාරණෙන නජාතන්ති න තං අකාරණං සියා නති අනෙකෙති චිත්තබ්බං සිවිකාදිකං එකො නවත්තීති සො අසමත්ථො භවති; ඉතරෙ සමුභාවෙ පි යො චිතිතුං නසනෙකාති සො අසමත්ථොති, විසමොයං දිඨ්‍යන්තා භාරවාහකාදයො අවිනාසා සමානා භාරං වහන්තා දිස්සන්තොව තතො තෙසං සමුදයො පි යුජ්ජති නෙග තථා වණ්ණණි ආදිසු වකාරං සුත්වා ණකාරස්ස සවණකාලෙ වකාරො නස්සතිති සමුදයස්ස අනුපලඪි හොති එවඤ්ච සති වණ්ණණි අත්ථො න වණ්ණණීයති නාත්ථාවබ්බොධායාලං වණ්ණණි-අනු චුළුවතෙ- යථා පන පරිබ්බමමානමලාතං පස්සතො චක්කං විස දිස්සති න ච තද් එකකම්බණෙ සබ්බත්ථොපලබ්භති එවං සන්තෙ පි තස්මිං තස්මිං ථානෙ ගතං සමාසනනාදරුප්පකතියා එකමිව දිස්සමානං අලාතමාරමමණං කත්වා පවත්තනාතාරමමණෙසු විත්තසන්නානෙසු නිරුඬෙසු තෙති ගතිනාකාරං සබ්බං සමපිණ්ඩිකම්බො විත්තයන්නස්ස අලාතං චක්කං විස දිස්සති සබ්බත්ථොපලබ්භමානං විස ව බායති අතිලුප්පරිවෘත්තතා විත්තසන්නානස්ස; තථාති වදන්ති “අච්ඡරාස ඩකාතකම්බණෙ අනෙකකොට්ඨංඛා විත්තප්පවෘත්තියො හොන්ති”ති ආචරියා-ගගවතාපි චෙතං චුත්තං-“නානං භික්ඛවෙ අඤ්ඤං එකධම්මමපි සමනුපස්සාමි යංඑවං ලුප්පරිවත්තං යථිසිදං භික්ඛවෙ විත්තං” නති එවං වණ්ණණිපදෙ වකාරාදිසංස්කෘතස්ස පි එකමෙකං.

අකබරසංඛ්‍යාතං සද්දං ආරබ්‍හ පච්චුප්පනනානිතාරමමණවසෙන වෙ
 වෙ ජවනවාරා ගොනති තතො සද්දසමුදයවාරබ්‍හ එකො තතො අ
 යං ඉමස්ස අත්ථො ඉදමස්ස වාචකනති එවං වචනවචනත්ථසමාකිග
 හණවසෙන නාම පණණතති මාරබ්‍හ එකොති එවං සද්දසමුදයාර
 මමණාය ජවනවිපියා අතනාරං නාමපණණතති පාකවා ගොති ත
 තොපරං අත්ථාවබොධො ගොතිති අමහාකවාචරියොපදෙස පරමප
 රා— වෙය්‍යාකරණං පන වණණානං වාචකතනානුපප්පානියං ථො
 වෙන අත්ථාවබොධො ගොතිති වදනති; ථොටොනාම සද්දබලෙන
 ත්ථප්පානිති— වණණාතිරිතො වණණාතිව්‍යබොතා අත්ථපච්චායකො
 නිච්චො සද්දො ථොටොති තබ්බිදුතං සිඬිනො, අතො යෙව පුටිය
 ති ව්‍යජ්ඣති වණණාතිති ථොටො වණණාතිව්‍යබොතා පුටති පුටිග්ගව
 ති එතස්මා අත්ථොති ථොටො, අත්ථපච්චායකොති ථොටසද්දස්ස උභ
 යථා නිබ්බවනමානු ආචරියා— තථා ව චුහතං පතජ්ඣිඉසිනා මහාහ
 සස්ස— “අථ ගො ඉච්චත්‍ර කො සද්දො යෙනුච්චාරිතෙන ගලකමබල
 වාලබ්බකකුබ්බුරවිසාඝිනං සමපච්චියො හවති සො සද්දො අථ වා
 පතිතපදත්තකොලොකෙ ධනිසද්දොති චුච්චති”ති—

“අ ආදි මහියාදුතුනො යෙසං නෙ අආදයො”ති ඉමිනා ල
 බ්බකණණමානෙයති ආදිසු විස තගුණසංවිඤ්ඤාණොඤ්ඤපදත්ත
 සමාසො දසසිතො; ආදිසද්දො පනෙත්ථ ගුවාදයො ධාතවොති ආදි
 සු විස මරියාදත්තො න පධානාදත්තො; සත්ථ න සුත්තකබ්බරෙහි කා
 රියසිඬි තත්ථ සබ්බත්ථ සුත්තනනරතො පදනනරානුචුතති ඤාතබ්බා
 ති ඤායතො අ ආදයොති පදං උපරි වක්ඛමානෙසු “දසාදෙ සරෙ”
 වොදිසු සත්තසු සුත්තෙසු යොජ්ජො අත්ථො වත්තබ්බොති ආහ
 “අආදයොති වත්තනෙ” වොදි— නනු අආදයොති පඨවනො
 නුවත්තනෙ,තං කථං අආදිසුති සත්තමිතිද්දිඨතාති ආහ “තඤ්චා”ති
 ආදි— තසද්දෙන අනුවත්තනං පඨවනං පදං පරාමසති; “බො”
 යසමා; “අත්ථවසා”ති අභිධෙය්‍යසාමජිග්ගතො; “විභතතිවිපටිනා
 මො”ති විභතතියා අඤ්ඤාභාවාපනති; “ඉති” තසමා; අ ආදයොති
 පඨමත්ථස්ස ආදෙ දසාත්තනෙන සමබ්බා සමබ්බමානොනාධාර
 තෙන හවිතබ්බනති, ආධාරත්ථවසෙන සහගමිවිභතතියා පරිවත්ත
 නං ගොතිති වඤ්ඤතෙ.

දසා “අ ආදිසු”ති අකාරාදිතං මජ්ඣෙ; එත්ථ ආදෙ දසත්ත
 මනඤ්ඤත්ථපච්චනතිසබ්භාවතො තෙසං අ ආදයො විසයභාවෙන පි
 සකකා පරිකප්පෙත්තනති, “නෙසු විසයභූතෙසු”ති මොග්ගලායන

පසුදිනාය වුතතං නිධාරණයෝ යුජ්ජනෙ ව. වණණ සමුදයයෝ,
තදෙකදෙසගුණානමාදෙ, වණණානං දසසංඛ්‍යා ගුණෙන නිධාරිය
මානතා; ආදිමිති දසවණණාති වුතෙන අවුතතානමි අවසං ව
තතබ්බානං උනපුරණන්මජ්ඣාභාරො හොතිති වුතතං “නිද්දිකා”
ති— සරගතිනිසංචිතතාසු ඉව්වසමා අප්පව්වය සරාති සිජ්ඣතිති
දසසනුමාහ “සරනති”ති ආදි.

වෙ වෙ... වෙ වෙති විවිච්චිතනා විසදෙන කමෙතාවනි,
 තෙ පවදුකෙතිදිසති, තෙව දුකා සරතතං නාතිවතනනානිභි ආත
 “සත්”ති; නු ස වානා වණණා සවණණාතා නිබ්බේ සවණණසද්දෙ
 සති කථං රසදිසානං සවණණසද්දෙ සියා අසමානතතා එතෙස
 නති නෙතද්දති වණණපබ්බසස කමසිධිතතා වචනබලෙතනවා ස
 මානානම්පි හොතෙවාති; නෙවම්පි වතතුං යුගතං “වෙ වෙ සවණණා”
 ති සුත්තසස තාදිසසාමච්චියසබ්බාවෙ විසසසකාරණාභාවාති ආත
 “සමානතතංවා”ති ආදි— තිසනති එත් වණණා විතතජ්ඣෙන පි
 අභිව්‍යතතිවසෙනාති සානාති කණ්ණාදිති, උප්පතනියා සානාති උ
 ප්පතතිසානාති; කථම්පනෙනෙ වණණා කණ්ණාදිසවභිව්‍යතතිවසෙන
 තිසනතිති? එවමුපදිසියතෙ පොරාණෙති—ඉදං වකබාමිති විමොන
 නතසස වචිහෙද්දප්පවතතකා විතතං උප්පජ්ජති තං උප්පජ්ජමානමෙ
 ව අතතතො උප්පාදකවිතණ පඨවි. ආපො තෙජෝ වායො වණණා
 ගඤ්ඤා රසො ඔජාති අභිරූපාති කණ්ණාදිසවසද්දතරසමිං සානෙ
 සමුදාපෙති තත්තෙව සානෙ ලබොකාසං පුරිමානුචිණ්ණකමසද්ද
 තානෙව අභිරූපාති නිබ්බතතාති තත්ත යථා වායොධාතුයා චලතං
 කිච්චං තථා පඨවිධාතුයා ච සට්ඨතං කිච්චනති කතා විතතජ්ජප
 කලාපගතා පඨවිධාතු උපාදිනනකලාපගතා අකබරුප්පතතිසානාහු
 තං පඨවිධාතුං සංඝට්ටති එවං විසු කලාපෙසු සමභිනිවිසානං වි
 නතං පඨවිධාතුතං අසද්දමසද්දසංඝට්ටනෙන කණ්ණාදිසු සො ස
 ද්දො ජායති කණ්ණා උප්පනනා වෙ පඨවිධාතුථියා අසද්දමසද්දං
 සට්ටතා කණ්ණජකබරෙ සමුදාපෙනති ඉතරෙසු උප්පනනා ඉත
 රාතිවාති— වෙය්‍යාකරණා පන භින්නප්පයතනසතිතෙන අකාරාදි
 වණණානිප්පාදකෙන වායුතා තෙසු තෙසු සානකරණෙසු වණණා
 නිප්පජ්ජනතිති වදනති—වුත්තංහි—

‘ආකාසවායුප්පතො සරීරා සමුච්චරං චතත්විෂ්ටි නාදො
ශානතනරෙසුප්පටිහස්සාමානො චණ්ණතනමායානිති සොදුසිද්ධො’ති
“ සර්වතාද් ” ඉති ච්ඡෙද පාණ්ඩුනිගනා නපුංසකතමං.

සුබ්බො. 'ලුහුමතතා තයො රසො' නි රසො එකාරොකාරෙ
 යපෙතො අසෙසෙසං නිණ්ණනනාං කල්වායනාවරියෙන රසසසෙසො
 විහිතා තථා අවිධාය පසෙවනනාවි ඉධ රසසසෙසොය විහිතතතා තෙ
 සමිධි දසසනපුබ්බකං සඛගහකරණං දසෙසති 'තෙසු' නි— 'තෙ
 සු' පසෙවසු රසෙසසු 'අනගිමා' අනෙත හවා 'මෙ' එමකාරා 'සං
 සොගපුබ්බාව' සංසොගසස ආදිභූතාව දිසසනති 'නප' සං
 යොගාදිවිත් 'සාධුතනං' සාධුභාවං මාගධිකකකිරෙති එකසලොහො
 ගතතං. දීපෙතුං 'තෙසමි' රසසඑමකාරානාවි 'ඉධ' ඉමසමිං
 මොගහලොයනවතාකරණෙ අථවා ඉමසමිං සුතෙන සඛගහණං ස
 ඛගහො කතොති පාඨසෙසො.

නිමෙසු මෙමසාන මසෙසනරෙන තුලිතො කාලො රසෙසො සො
 එව කාලො රසසකාලො තෙන යොගො රසසකාලයොගො, තසමා;
 උපචාරවසෙන තංගොගාවා සො රසසකාලො අසස අනිති තබ්බො,
 තසසභාවො තබ්බනතතා, තාය; අනි පච්චයෙන අපච්චයවසෙන
 වා රසෙසො අසස අනිති රසෙසාති වුච්චතීති හාවො, 'තථා දිසා' නි
 රසසකාලතො දිගුණෙන දිසකාලෙන යොගතො තබ්බනතතාය වා
 දිසො තතතිදිසති.

සමෙ දීසොති සසෙසො එතසසාති දීසසසෙසො; ලුහුසසෙසො
 රසසසස සංයොගපුබ්බසස රසසසස දිසසස ව ගුරුසසෙසො න වතතා
 බ්බො උච්චාරණවසෙනොවානිඤ්ඤසසෙසොති විසෙසොයති පුබ්බාවරියව
 සෙන වා ඉභාවුහන අවසෙසසසෙසො විස.

කාදසො එතෙති කරණතුතෙති අනෙථා වතජිනති පකාසි
 යති සරෙතිති අනෙථා අනිපටිපාදනෙ සරානං උපකාරකාති හිතා
 නි යථා සුපාදිති ඔදනසසාති, වතජනං පන අච්චතතිකං; වුහනංති—

“එකමතතො හමෙ රසෙසො දීසො මතතවයායුතො
 පුතො නිමිභොතො විසෙසෙසෙසො වතජනනිච්චමතතිකං”ති.

සසෙව පසෙව පරිමාණවසස පසෙවකො වගො 'තමසස ප
 රිමාණං ඤිකොවා' නි කො, සුභොත ආදිභූතො පසෙවසෙසො පසෙව
 සංඛ්‍යාපරිමෙජ්ඣං කුරුමානො මාවසානානං වගොනං බහුතනංගමෙ
 තීති 'සසෙවකා' නි වුහනං; 'වගො' නි බහුච්චනතො පමෙවකනති
 විසෙසොයති, පඨමකකිරවසෙන පන කචගොදිමොගාරො.

බිඤ්ඤ 'රසසසරං නිසසාසා'ති අකාරාදයො තයො රසසසර

නිසායනනා ධාතුනං ගහඋපාදානෙණන්තෙ පි චන්තතෙ නිපුබ්බා න
තො කමමනි කතපච්චයෙ ඤ්චිති පාදිසමාසෙ දිසෙ ව රූපං නි
ගහතිතනති.

ඉතිපදසාධනවිකාසං බුද්ධිපසසාදනීසං

සඤ්ඤාවිධාන වණ්ණනා

—o:o—

තදෙවං සඤ්ඤාවිධානං දස්සෙමා අට්ඨනා සන්තිනසං දස්සෙතු
මාරහතෙ ‘සඤ්ඤා’ වාදිනා—‘ඉතිධා’නි ඉති සද්දො යමෙවමන්තෙ
ඉධ ඉමෙසු පදෙසු සන්ති වුවවනිති සෙසො.

සඤ්ඤා සරො ලොපො සරෙති සඤ්ඤාධිකාරවිධි පරිභාසාසු
ගෙනසු පුබ්බස්ස ලොපවිධිසුගතනනි දඬබබ්බං, සරොති කාරිසිතිද්දෙ
සො ලොපොති කාරිසිතිද්දෙසො, ‘ඔපසිලෙසිකාධාරසන්නම්’ නි
කටෙ නිසිනෙනාති ආදිසු විස උපසිලෙසෙන අඤ්ඤාන අව්‍යවහිත
සිලිඬතාය නිබ්බතතාධාරෙ සන්නම්ති අන්තො; අනුගි සරෙති යා ස
න්නව්‍යපදිසියති සා සබ්බා චතුර්බිධාධාර සමභවෙ පි ඔපසිලෙසිකෙ
යෙවාධාරෙ චන්තිව්ණ්ණවිධානතො සද්දස්ස; සද්දොති චන්තිව්ණ්ණ
විද්ධාති යෙනති චන්තා යමන්තමනිධාතුමිව්ණ්ණි සත්‍යභිධාන සාමන්ති
යෙන තතොඤ්ඤාවන්තං සද්දොතිද්ධාති චන්තිව්ණ්ණ පි උපදෙසනො
සාමන්තියතො වා චසියතෙ අනොපොපදෙසනො යසමා ගුරුපාර
උපරිසොපදෙසො ගුරුකුලමුපතමම පඤ්ඤාකරණාදිනා ගවෙසියති
සාමන්තියමපි ආධාරන්නතෙ සන්නම්යා උපාදානෙ චචනන්නරපස
භිකා සියා නව චචනන්නරං කතං ඔපසිලෙසිකෙ වාධාරෙ පසඬතා
භාවො, උපසිලෙසොති සංසිලෙසො නෙසො ව්‍යවධානෙ සමභවතිති
ආධාරවිසෙසප්පට්ඨනති; ‘නතො’ නි ඔපසිලෙසිකාධාරසන්නම්භා
වතො, තිං අසිති පදවෙණ්ණෙ ඉධ සරෙ පරෙ පි පුබ්බසරලොපො න
හොති නිගහතිතවණ්ණන්ත ව්‍යවහිතතො නිගහතිතස්ස ‘මයදසරෙ’
නි චකාරාදෙසෙ කතෙ පරසරෙන සිලිට්ඨවායං කාතබ්බං, කත
මාවානාද අනිව්‍යසඤ්ඤාති ඉධා පි පුබ්බසරලොපො න හොති විස්ස
මකාලෙන ව්‍යවහිතතො, සංහිතාව එකපද ධාතුපසග්ගානඤ්ච නි
ව්‍යා වුත්තංහි—

“නිව්‍යා ධාතුපසග්ගානං සංහිතෙකපදෙ තථා

එකපසකරණාභාවා හිනනානං නන්ති සංහිතා”ති.

‘සංහිතාස’ නති සන්තිසුගෙන.

සත්තා — ඵෙරයටසිඤ්ඤායෙන පවත්නානෙ පරිභාසා දුබ්බලවිධි නො පතිඤ්ඤාපවතො, ‘පුබ්බසංඝායා’ නි එවකාරෙන නියමසුත්තමිද නති දීපිතං හොති, ‘විධි’ නි ආදෙසලොපානම විපල්ලාසාදිනං නා මං; පුරිස උත්තමොති ආදිනා පදවෙස්දං කාමා ‘අනනිකකමයං වි යොජ්ජෙ’ නි පරිභාසාය හෙට්ඨපපරියවසෙන ඥානෙ ව්‍යජන සරෙ පුබ්බාපරෙ කාමා විනිබ්බුජ්ඣා පුරිමපදෙ පවජ්මපදෙ ව අකාරාදිනං ‘දසාදෙසරා’ නි සරසඤ්ඤායං කතායං ‘සරොලොපොසරෙ’ නි පු බ්බපරසරානං අනියමෙන ලොපෙ සමපතෙන සරෙති සත්තමියා නිද්දිසිතා ‘සත්තමියං පුබ්බසංඝායා’ නි පරිභාසාය පුබ්බභූතානං අකා රාදිනං ලොපං කාමා “ව්‍යජනමසාරං පරං ව.ණ්ණං නයෙ යුත්තෙ” නි පරිභාසාය ව්‍යජනං පරකකිරං නොකා රූපසිති වෙදිතබ්බා— මොඤ්ඤායනා පන පුරිස උත්තමොති ආදිසු සකාරාදිනො අකාරා දයො සරෙ වියොජ්ජෙ කාමා සරොලොපොච්චාදිනා පුබ්බසරානං ලොපං කාමා පරිකාරාදයො සරෙ පුබ්බව්‍යජනෙති සංයොජ්ජෙ කාමා රූපං සාධෙනති; නානුච සබ්බසම් සංකිප්පතො ඔපසිලෙසිකාධාරෙ යෙ ව සත්තමිති වුත්තංකා ‘යවාසරෙ’ නි ආදිසු සරෙ පරෙති අවිචරි තා ‘සරොලොපොසරෙ’ නි ඉමස්ස වුත්තංකං විස සරෙති එත්තක මෙව වත්තබ්බං අඤ්ඤාථා සත්තමියා නිද්දිසො පරො එව සියා න ව තං යුත්තං පුබ්බසරානමුපසිලෙසස්ස සදිසත්තාති ආසංකිපරි භාසා සම්පජානෙයෙව පරිහරතො ආහ ‘පුබ්බසංඝායා විධිනො’ වොදි—‘සත්තමියං පුබ්බසංඝායා’ නි පරිභාසා නියමෙන පුබ්බසංඝායා විධිනො පුබ්බ සත්තමි නිද්දිසස්සානියතොනෙ පි පරිභාසාවතාර නො පජාය සත්තමි නිද්දිසො පරො යෙවාති ගම්‍යතෙති ‘පරෙ’ති වු ච්චති, නතු ඔපසිලෙසිකාධාර පරිච්චාගෙනාති අධිපායො—‘සම තෙ’ නි යුජ්ජතෙ.

පණ්ණාසක — සරොති අයං සරමා සරෙති අයං සරොතිව ‘පරො කුචි’ ත්‍යද්ධං සුත්තෙ සමබ්බසිති නදහ ‘සරමාපණ්ණසණ්ණ’ නි, ‘කුචි’ති කිනතිපරොති එත්තකමෙව අවතා එත්ත කුචිග්ගහණං කිම ත්‍යං කතනති වොදනා, පඤ්ඤාදිසුත්තාති එත්ත සරමා පරස්ස සරස්ස ලොපො මා හොතුති පරිභාසො; පඤ්ඤා ඉසුත්තාති පදවෙස්දෙ සර ලොපරස්ස සරස්ස ‘පරොකුචි’ නි ලොපෙ සමපතො ඉධෙව කුචි ග්ගහණෙන පරිසෙධො, ‘සරො ලොපො සරෙ’ නි පුබ්බසරලොපො, ‘අසංඝායා’ නි කුචිසද්දස්ස, අධිකාරීයතිති ‘අධිකාරීයො’ නි යුජ්ජති ස මබ්බසිතිති අමොථා, ‘සබ්බසංඝායා’ නි සබ්බසංඝායා සංකිප්පතොසු—

සඤ්ඤාදිකණ්ඩාවසානභූතං ඛහුලනාදිං සුභතං ඛගි කාමා ඉතො ප
 ඨාය අඤ්ඤාසු සබ්බෙසු සුතොසු කච්චි සද්දො වතාගතීති භාවො.

සුච-^෧-ඉච්ඡණ්ණවණණානනානි ඨානාදෙසසමබ්බෙකි ඡට්ඨි, න
 සමා ඉච්ඡණ්ණවණණානං ඨානෙ එමආදෙසා ගොතතීති අත්ථා; ඨා
 නසද්දො එත්ථ පසඛගවාචී අත්ථාහිධානාය ඉච්ඡණ්ණවණණානං ප
 වතතිපපසබ්බෙකි තදත්ථාහිධානා යෙව එමආදෙසා භවනානිති, ස
 වසංඛ්ඤානං පඨවං චුග්ගානං පච්ඡාචුග්ගානඤ්ඤා යථාකාමමවබ්බො
 ධස්ස ලොකතො පසිඬ්භතා ආහ “සඨාකාම” නති—තථාහි සප
 කඛච්චකඛා දෙවදත්තයඤ්ඤාදත්තා බ්‍රහ්මදත්ත අග්නිදත්තානනානි
 චුතො සපකෙඛා දෙවදත්තො බ්‍රහ්මදත්තස්ස විපකෙඛා යඤ්ඤා
 දත්තො අග්නිදත්තස්සාති අවගමන්තො.

වණණ-^෨-යසමා ඉකාරාදිතො තෙන වණණසද්දපරෙන ඉක
 රාදිනා සවණණා පි සමානවණණභූතො ඊකාරාදීපි, අඤ්ඤාපදත්ථ
 ගුණීභූතො ඉකාරාදි ච අපි සද්දතො ගග්ගතීති ආහ “සසඤ්ච” ති-
 අතිපපසබ්බෙකා ඉට්ඨව්‍යාඝානපපතති තං බාධෙතීති අතිපපසඛගබාධ
 කො තස්ස; “විකප්පො” ති උපෙතො උපිතොති රූපවයං, “විධි
 වතහොති” ති පුබ්බසරස්ස ලොපංකාමා “සුචණණානමෙමුද්‍රතො”
 ති ඉකාරස්ස එකාරාදෙසකරණං න සියාති අත්ථා.

සවා-^෩-“දිසෙ” ති “ව්‍යජනෙ දිසරස්සා” ති දිසෙ “සානිධා” ති
 පරස්ස ඉස්ස ලොපෙ “ව්‍යජනෙ දිසරස්සා” ති පුබ්බස්ස දිසො, “වෙ”
 ති “නවෙවා” ති සුත්තතො වා සද්දො ච අනුචතතතීති ආහ.

ගොස්සා-^෪-ස ච ඉකාරස්සෙව ගොතීති සමබ්බෙකො.

ඛනු-^෫-ඛනුබ්බෙකොති අඤ්ඤාත්ථ සවාසො යමිච්චාහ ‘ඛකාගේ’
 ඉච්චාදි ‘අනුබ්බෙකො’ ති උච්චාරිතප්පධං සිහි අත්ථා, අනුපුබ්බො ඛ
 නිවිතාසත්ථොති ආහ අනුබ්බෙකො විතස්සතෙත්තසුබ්බෙකො; ‘වච
 නා’ ති සුත්තතො,

“ආරමෙහා විවනප්පතති ලකඛණං යොගලකඛණා
 වාසායං සත්ථං යනනඤ්ඤා සුත්තානමභිද්දායකා” ති

වචනතො විවනසද්දො පිහි සුත්තස්ස වාචනකා, ‘අප්පජ්ජාගො’ අනු
 චාරණං අනුපලභි; පසුග්ගි ‘පට්ඨොජනං’ ‘සංකොථනා’ ලකඛණමං
 කොතිඅනත්ථනුරං; ‘ගවෙලකං’ ගාවො ච එලකා ච ගවෙලකං.

විනි ඉති සද්දෝ නුකරණං නිපාතස්ස පකති විශ්‍යානුකරණං
හවන්ති “ඉතිස්සා” ති සානසඟ්ගෙකෙ ඡට්ඨි.

ඡට්ඨි “නං” ති කාරියං, නපුංසකලිඝෙහ පඨමෙකවචනං, ය
මහා පරොනැප්ති සොචසානභූතොචයවො අනෙතා, තස්ස; “සානින”
න්ති ආදෙසිං, ආට්ඨසංගො මද්දනඤ්ඤානි ආහ “ආමද්දිසා” ති-
‘අඤ්ඤානු’ති වකාරාදෙසාභාවපකෙඛි.

වන නනු සරෙති අද්‍රවත්තමානං නිමිත්තභාවෙන සරෙති
ගතිතං සරස්සාති ආගමිභාවෙන වත්තුං අඤ්ඤං සරග්ගහණං නැප්ති
තතො කස්ස එතෙති ආගමෙති හවිතඛිනන්ති ආසංකා පුබ්බං පරිග
රති “ආගමිනො” ඉච්චාදිනා- වනාදිනං ආගමානං සරො සෙව
ආගමි භොති, කස්මා ඤපකා? ආචරිය ඤපකතො, තමෙව ඤපක
මාන “අඤ්ඤප්ථ” ච්චාදි-“ති” යසමා “අඤ්ඤප්ථා” සර ස්සාගමිභාෂව අ
සති “පද්දිනං” ධාතුගණානං “සුක්ඛිධානං” යුගාගමකරණං ‘අනන්ත
කං’ තිරත්තකන්ති ගාරායඤ්ඤා-ඉදං වුත්තං භොති යදි සරං සිපෙ
ඤා ව්‍යජනමෙතෙස වාගමි හවෙය්‍ය තද නිපජ්ජන මිච්චත්‍ර දකාර
ස්ස පද්දිනං “කුච්චි” ත්‍යනෙන සුත්තෙන යුගාගමිධානමනන්ති
කා සියා, තත්ථා පි නිපද් අන ඉති සිතෙ දකාරා පරමනෙන යකා
රාගමං කන්තා නිපජ්ජනන්ති සිඛිතො තස්මා පද්දිනං යුගාගමිවි
ධානමෙව ඤපෙති නෙතෙ වනාදයො ව්‍යජනස්ස කිනතු සරස්සෙව
හවන්ති.

ජාලො ඡසද්ද පරස්ස ආදිස්ස අනතාපවාදෙන විධිසමානො
ලකාරො ආගමන්තා තං අවිනාසෙනෙතා ආදිගුතොච භොතීති ලඤ්ඤි
ති නවුත්තං-කච්චායනා පනෙත් “යවචදනතරලාචාගමා” ති සුත්තෙ
න ලකාරං කරොන්ති ලලානමිච්චෙසසොති වාහු තදයුත්තං, තෙසමපි
කච්චායනානං “අකඛිරාපාදයොචකච්චන්තාලිස” නති විධිසමාන අකඛිර
සඤ්ඤායං විසුං ලකාරස්ස පඨිතන්තා අවිසෙසොති විධි පාඨො ව නි
රත්තකො සියාති විසිඤා යෙවෙතෙ සාන සුතිලිපිභෙදෙ පි හි නෙසම
නිවාරිතොච, තථාති තෙසු ලකාරස්ස මුඛිසානීයතචනුජානන්ති ල
ස්සතු දන්තසානීයතං සුතිලිපිභෙදෙ පච්චක්ඛසිඤ්ඤාව, තෙනිධ ලකා
රොච පඨිතො.

සරානං සරෙ වා සති සරසනි.

සරසනිං දස්සෙඤා ඉද්දති සරසනිපට්ඨෙසධං වත්තුකාමො
“ඤ්ඤා ඉමෙ” ච්චාදි පඨොගපද්‍යන්තාහ.

න වෙ වා-—යසම් පුබ්බලොපො පරලොපො ච පරියායෙන සමපත්තො තත් චිත්තමපි පකෙඛ අභාවන්තං වචනං, 'කචි'ති ඡන්දහෙ දුසුබ්බවාරණ සංකිච්ඡාරතිතථානෙනසු, යත් සරසකානෙ සති ගාථා සු ඡන්දස්ස හෙදො හාති හොති සුතොසු බුඛවචනෙසු ච අසුබ්බවාරණං සුබ්බවාරණස්ස හාති හොති තස්මිං ඡන්දහෙදට්ඨානෙ අසුබ්බවාරණට්ඨානෙ ච යත් ච පදවෙඡ්ඡදපදවිග්ගභාදිකාච්ඡාය සංකිච්ඡා සන්ධි කරණෙ ඉච්ඡා නහොති තස්මිං සංකිච්ඡාය රතීතෙ ථානෙවාති අන්තං.

ව්‍යජ-—දිස්සා දිස්සකරණෙ රස්සස්ස වා රස්සකරණෙ පඨොජ නාභාවා රස්සදිස්සානමෙව යථාකකමං පච්චාසනා සවණණා දිස්සස්සා භොජනිති ආග 'රසස්ස' චවාදි—'දුගමෙ' ති චනාදිසුතෙනා, යොගොති සුතනං තස්ස විභාගො විධාකරණං භොගවිභාගා ඉඨපස සිඛිති සද්ධො දිස්සස්සාති යොගභාගග්ගහණෙන යාතිවාති එත් දිස්සස්සාකාරස්ස සරෙ පරෙ රස්සතනං, ව්‍යජ්ජනෙති විග්ගාතිවිපලො සෙන ව්‍යජ්ජනස්සාති යොජෙතබ්බං.

සර-—“ව්‍යජනස්සා”ති වෙ ඉත්තනෙනාදෙසෙන භොගා ථාන සමබ්බන්ධි.

චතු-—ඉමිනා පි වග්ගග්ගහණමකරවිසයෙ චතුන්තාදිවොභාරො කරියමානො වග්ගකබ්බෙ යෙව රුළුභාති ආග 'නබ්බන්ත' චවාදි—'පච්චාසනා' ති කණ්ණාදි උපපතතිථානාසනනාය 'නංඛණ' නති ව්‍යජනමහා පරස්ස ව්‍යජනස්ස විතනං මාහොතුති පරිභාරො.

සරව්‍යජනස්සාති.

අති අන්තංති සිතෙ 'යවා සරෙ' ති ඉකාරස්ස යාදෙසං කථා දසෙති 'අඤ්ඤා' නති, තථස්ස භාවො 'න ජිසං' ඉච්චාදි සෙදයං.

නව-—යෙති සාවඤ්ඤා නිද්දෙසා වණ්ණමත්තස්ස ගහණං සෙදයං.

වග්ග-—'නෙ' ති අනන්තරනිද්දිථා වග්ගලසා පරාමසීයනති, සකකතෙති ආදිසු සකසතනියං රුච්චිතනියං අපච්චතමනන්තා ලුප වෙඡ්ඡදනෙ පිළු පළු සලු හුලු ගමනන්තා දිසපෙකකිනෙ ඉති ඉමෙති ධාතුති 'වත්තමානෙ ති අන්ති'ති ආදිනා යථාරහං භාවකමෙමසු තෙපස ච්චයෙ 'කොතාභාවකමෙමසුපරොකෙකිසු මානන්තතාදිසු' ති කොත යකාරස්ස ඉමිනා පුබ්බරූපං, 'කාතා' නති පච්චුද්ධරණෙ නිං අග නති පදවෙඡ්ඡදො, 'ලොපො'ති නිගගනීතලොපො 'යවාසරෙ'ති ඉස්ස යාදෙසෙ 'ව්‍යජනෙදිස්සා'ති දිස්සා.

හසය—“මුසහති” නිමුනවෙපිතනියං “ගුහාදිසියක්” ඉති යක් “ලුසුපුපනතසා” ති ඔකාරෙ සමපතෙන “නතෙනානුබ්බනාගවෙසු” නි පටිසෙසො.

වෙවා—ඉදං කිසුචංපි විකප්පත්තං කතන්ති ගෙසිමෙන නිවචනං විසුඤායති තථා පි ඉමිනා වාකාරෙන විකප්පොච ගෙට්ඨිමෙ පන සමාධිකාරා හකාරනතධාතුතො සත්ඤ් පච්චයෙ දෙහත්තං දෙහත්තං සිතෙහත්තං ලෙහත්තනි පි භවතෙත්තව.

ව්‍යාකෘත සන්ති

නිගහ—අසනිපි ආගමග්ගහණේ නුබ්බිවිසෙසෙවා ආදෙසනා යොගා ආගමොචසියතිති ආහ, “ආගමොභොති” නි—අසනානුප්පනති ආගමො, සත්තා විශාදෙසො මිත්තො විශාගමොති වෙය්‍යාකරණා වොහරන්ති

යානිසසාදෙසො විධියතෙ තං, වචනිතසස් ලක්ඛිතසස් අනුරොධෙ න ලක්ඛණප්පවත්තිකා විහාසා වචනිතවිහාසා, අගෙදෙන තු වාධිකාරො පි වචනිතවිහාසා, තසසාභාවො වචනිතවිහාසත්තං, කත්ථි සුතෙන යථා යථා ලක්ඛිතං රූපං වචනිතං තථා තථා පවත්තනතො යථා වචනිතරූපපරිග්‍රහණො තසමිං, “ඵලො” නි ඉමසමිං සංභිතාකණ්ඩ; අධිකාරීයති උපරි සුතෙනසු තදුපකාරතාය ආචරියෙන නි යොජියතිති අධිකාරො නිග්ගහිතසස් අධිකාරො නිග්ගහිතාධිකාරො

ලොපො—ලොපසද්දො යමිහ භාවසාධනො නිද්දිසො නතෙ ථා විස කම්මසාධනොති ආහ “නිග්ගහිතසා” නි—“පටිසලොකො” නි නිග්ගහිතලොපෙ “සරම්භාවෙ” නි ලසසවිහාවො.

සංයො—“අනිග්ගරා” නිසරෙති අව්‍යවහිතා; සංයුජ්ජතිති “සංයොගො” එකත්තාවහිතානං ව්‍යාකෘතානමෙසා පුබ්බාචරියසසුඤ්ඤා, “අනු” නි අසමිං සංයොගවිසයෙ, ආදිසද්දසා නිග්ගහිතාව්‍යවහිතො උපාද්‍යා ආහ “ආදිගුනාවසවො” නි

වග්ගෙ—“වග්ගෙ වග්ගනො” නි අවිසෙසෙන චුතෙන පි යසස්වග්ගසස් යො වග්ගනො සොච පච්චාසකතියා ගොතීති දසෙසතුමාහ “පච්චාසකතා” නි.

සෙව—“ඵලසද්දසහචරියො” නි අව්‍යවහිතා ව්‍යවහිතා නිග්ගහිතා සද්දසෙවන අව්‍යවහිතා එවසද්දෙන සහවරභාවතො සබ්බතාම සද්දතුතො යකාරොච ගග්ගතීති අධිප්පායො—කත්ථි පොත්ථකෙ එව සද්දසහචරියා ය ඉති හි ඉති ව සද්දසෙව

ගහණන්ති පායො දිස්සති සො පන පඤ්චකාපාය මනුසරගි ඵවසද්ද සහවරියතො යතිති සද්දා යෙවා වසියන්ති.

සෙසං — පුබ්බසුතො යසද්දස්ස ගහණා ඉධ යකාර මනන සෙසව නිද්දෙසොති ආහ ‘සකාරෙ’ ති— ‘තදමිනාදීනි’ ති ඉමිනා නිපාතනසුභතං දසෙස්සති, අප්පතනස්ස පාපනං පත්තස්ස පටිසෙධොව නිපාතනං, තදමිනා ආදි යෙසං තානි තදමිනාදීනි, පදසමුදයස්ස අනුකරණං තදමිනාති; අතොව පදනතරෙන සමසතො, අඤ්ඤං උකඤ්ඤං උකඤ්ඤන්තරං, තෙන ‘නිජකො නිසකො’ ති ඉමිනා නිපාතනසුතොන වා යකාරාදෙසො, ‘සොගවිභාගා’ ති බ්‍රහ්ම සරණංති පදවේදෙකතො සරතිමිත්තාභාවතො ව්‍යථතො පරෙ නිගහතිතස්ස ‘මයද්’ ති යොගවිභාගෙන මකාරාදෙසො කාතබ්බොති භාවො.

නිගහතිතසකි.

සරසකි නිසෙධො ව සරව්‍යඤ්ජන සකි ව
අපො ව්‍යඤ්ජනසකි ව නිගහතිතස්ස සකි ව
සකියො සාධු නිද්දිඨා පඤ්චධා පදසාධතො

ඉති පදසාධනවිකාසං
බ්‍රිහස්පතියාග්‍රන්ථ සකිවණ්ණනා.

— 303 —

තදෙවං පඤ්චපකාරෙති සකිමනුසකියා ඉද්දති ස්‍යාද්‍යන්තත්‍යා ද්‍යන්තවසෙන දුට්ඨෙසු පදෙසු ත්‍රියාය දබ්බනිසිතිතතා පධානතනං දබ්බස්සාති තබ්බාචිතො නාමපදස්ස සාධනවිධිං දසෙස්සතො ආහ අඨ නාමානි’ වොදි— අත්ථාහිමුඛං නාමනතො අත්තනි චත්ථස්ස නාමනතො නාමං, දබ්බාහිධානං; යසමා පුරිසාදිසද්ද අත්තනා ව තතබ්බස්ස පුරිසාදි අත්ථස්ස අහිමුඛං නාමති පවත්තති තං ව අත්ථං අත්තනි නාමෙති දසෙස්සති තසමා තං නාමනති වුච්චතිති වුච්චනත්ථදස්සනං, දබ්බාහිධානනති සරුපදස්සනං පුරිසාදිදබ්බසකියානස්ස චච නීයත්ථස්ස අහිධානවාචකං පුරිසාදිඅකකිරසනතිවෙසරුපා නාමපඤ්ඤන්තිති අත්ථො-කානි පන තානි නාමානිවොහ ‘නානි’ ත්‍යාදි-නත්ථ’ දුට්ඨෙසු නාමෙසු ‘නාම’ පඨමං ‘සලිඛෙගස්ස’ ති ලිඛිතීයති ඩිප්ථ චම්පාදිති ව්‍යථියති යෙන වා ඉත්ථාදියො ව්‍යථියන්ති තං ලිඛිතං, සද්දධම්මො; තෙන සහ යාති වත්තනොන තානි සලිඛිතානි, තෙසු; ඵ යො රුකො ඵසා මාලා ඵතං ධනන්ති ඵවං පුරිසාදිවාචකෙන සබ්බ

නාමෙන සමානාධිකරණතො රුක්ඛමාලා ධනසඤ්ඤා පි පුමිණි න
පුංසකජොතකතෙනන ලොකෙ සමමනාති වෙදිනබ්බා, වුත්තං හි-

“එසා එසො තනතිපසිඬි ලොකස්ස තොති යත්තේසු
පිපුමනපුංසකානිත්ථුවනෙන තානිමානිලොකෙන”ඉති.

අකාරො අනෙන අනෙතා වා පරිසන්නාවයවො යස්ස සො අකාර
නෙතා තතො එසොත්තත්ථවපදෙසකාරණං පුමානිවෙවතං ලිඛිතං
යස්ස සොයා පුලලිඛිතො තස්මා බුබු ඉවෙවතස්මා වචනතො පරා හු
ත්වා සත්තවිභ්වතිශ්වා ස්වාදුශ්වා යොජ්ජයනති යථා විධි පදසසියනති
අත්ථො.

වෙවෙ. “එතෙස” නති ස්වාද්වයවිසමුදයෙන වෙවෙති වු
ත්තානමවයවානං සමබ්බෙ ඡට්ඨි; භවනක්‍රියාය ස්වාදිවිකානං ව්‍යා
පිනුමිසිත්තා වෙවෙ හි විවජ්ජං විබ්බවතං— කිං විසිඬා නාමයවා
ති ආහ “එකානෙකත්ථෙසු වත්තමානතො”ති—අනෙන ව එසා
නෙකෙසු වත්තමානතො “නාමස්මා”ති පකතිවිසෙසනං දබ්බධම්ම
ත්තා එකත්තාදීනං න ස්වාදිවිසෙසනනති වොගරති—“අධිකාරො”ති
එත්ථ සිහගතික මණ්ඩුකගතික යථානුපුර්වික වසෙන තිවිධො අධිකා
රො, සිගො මිගරාජා පුරතො පි පච්ඡතො පි ඔලොකෙති තාදිසො
අධිකාරො සිහගතිකො, මණ්ඩුකො උපපතිත්වා අනතරන්තරා නිපති
ත්වා ගච්ඡති තාදිසො අධිකාරො මණ්ඩුකගතිකො, පටිපාටිං අනති
කකම්භො පවහනමානො යථානුපුර්විකො, අයමපන යථානුපු
ර්විකො.

පඬි කිම්ඵමත්ථමත්තමිවමාහ “සකත්ථො” ච්චාදි—තත්ථ සක
ත්ථො විසෙසනං තං පන සද්දප්පවත්තිනිමිත්තං ජාතිගුණක්‍රියාදබ්බ
ලක්ඛණං; දබ්බං විසෙසස්සං තථෙ ප්‍රාතිගුණ ක්‍රියාදබ්බලක්ඛණං,
තත්ථ යද් ජාතියා විසිඬො පදත්ථො හිධියතෙ ගො අස්සොති ත
ද් ජාතිවිසෙසනත්තා සකත්ථො ගොපිණ්ඩාදිවිසෙසස්සත්තා දබ්බං ය
ද් ගුණවිසිඬං පටාදිකං දබ්බවහිධියතෙ සෙත්තා පටොති තද් වි
සෙසනභූතො ගුණො සකත්ථො විසෙසස්සභූතං පටාදිදබ්බං, යද් තු
ජාතියා විසිඬො ගුණොහිධියතෙ පටස්ස සෙත්තා ගුණොති තද් ජා
තිවිසෙසනත්තා සකත්ථො ගුණො විසෙසස්සත්තා දබ්බං, යද් පන ද
බ්බමපි දබ්බන්තරස්ස විසෙසනභූතං භවති යට්ඨිත්තො පචෙසය කු
තෙන පචෙසයෙ ත්‍යාදිසු තද් යට්ඨිආදිකං දබ්බං විසෙසනභාවමාප
නතුං සකත්ථො දබ්බන්තරං විසෙසස්සභාවමාපනතං පුරිසාදිදබ්බං—

කිවි සමබ්බො පි සකතො හවති යත් සබ්බකිනිමිකො පච්චයො දණ්ඩි විසාණිති දණ්ඩපුරිසසමබ්බො දණ්ඩිති පච්චයො, කත්ථි ක්‍රියා පි සකතො හවති යත් ක්‍රියානිමිතං පච්චයො යථා පාචකොති අනු පවනං සකතො හවති ක්‍රියාකාරකසබ්බොති සකතොති අපරෙ; ලිඛගිතිත්තොදි සකතො ච දබ්බං ච ලිඛං ච ඉති වත්ථසමාසො සඬායා එකත්තොදිකමොදිකාරකත්තං සඬායා ච කමොදි ච සඬායා කමොදි ඉති ඉදං පඤ්චකං “නාමයො” නාමස්ස අත්තො නාමයො සද්දත්තොති භාවො—යජ්ජ පි සකත්දබ්බලිඛගඬායාපරිමාණලකිණො සබ්බො එව අත්තො නාමස්සත්තො තථා පි ඉන ගොබ්ලිවද්දස්ස යෙන සකත්දබ්බපරිමාණලකිණො යො අත්තො ස නාමත්ථසද්දන වුච්චතෙ “නස්ස” නාමත්ථස්ස “සාමස්සද්දං” කමමත්තොදිතං සාධාරණාවත්තං ඉමිනා මත්තසද්දස්ස සාමස්සද්දවචිතත්තං දීපති කස්සද්දා මත්තං වාගෙති බ්‍රාහ්මණමත්තං හොජ්ජතිති ආදිසු විස—තදෙවං චුක්ඛසරුපං යන්නං කිං වුච්චතිති ආග “අත්ථමානං පවුච්චතෙ”ති. “නාමස්සා”ති පකතිරුපස්ස; අභිධියති අනපෙකිනිවිභ්ගතිවිසෙසෙන පකතිරුපෙන කට්ඨනිති අභිධෙයො අත්තො තස්ස සාමස්සද්දං අභිධෙයත්තං තස්මිං ජොතතිසය—“පඨමා”ති ඉන පඨමාසද්දො රුද්ධිවසෙන විභ්ගතිවිසෙසෙන වත්තානෙ; යතො පුබ්බො අස්සද්දාවිභ්ගති නත්ථි සා පඨමෙති—“නස්ස නාමවිසෙසනත්තො”ති තස්ස අතොති අනුචතනත්තස්ස නාමස්ස විසෙසනං හෙදකං නාමවිසෙසනං තස්ස භාවො නාමවිසෙසනත්තං ගස්මා, යස්මා විසෙසනත්තෙන විචච්ඡිතත්තා විසෙසනං තස්මා “විබ්බිසෙසනනත්තො”ති එත්ථ යං විසෙසනං තදන්නස්ස විධි ස්‍යතබ්බොති වුච්ඡති—යං විසෙසනනති විසෙසන භාවෙන වත්තුවච්ඡිතං අතොත්තොදිකං තදන්නස්සාති තසද්දෙන විසෙසනස්ස පරාමාසො ගං විසෙසනත්තෙන යස්ස තස්ස විසෙසනත්තො තො බුඩ්ධිසද්දතො විධි, ත තද්දිමජ්ඣති කච්චෙස්සභුආදිතිති භාවො විධිතතෙති විධි ඔකාරාදි.

අතො—අතො ති නාමස්ස විසෙසනත්තෙන අභිවත්තො “විබ්බිසෙසනනත්තො”ති පටිභාසාය අකාරතො ගහනිති ආග “අකාරනත්තො”ති—යොන නති බහුවචනෙන පඨමාද්‍රුතියාබහුවචනානං ගතිත්තො චිත්තං ආදෙසිතං වාගෙති වෙ ආදෙසා යථාකකමෙන හවත්තිති ආග “සථාකකම” නති—ආකාරෙකාරා යෙවාදෙසා ටකාරා පන යොනං සබ්බාදෙසත්තො අස්සද්දො “ආදිස්සා” ති යකාරානං යෙව සිද්ධනති ආග “මනාත්තබ්බත්තො” මනුබ්බත්තොති

වණණා සබ්බසා”හි ටකාරොනුබන්ධො යස්ස සො නෙක්කඛරො චා දෙසො සබ්බසා භොතීත්තස්ස පරිභාසාසුත්තස්ස චුත්ති=බුඩො බුඩා හි එත්ථ රූපසාධනකතං ඵලං වෙදිතබ්බො; බුඩි බුඩිඉති සිතො “වෙ වෙකානෙකෙස්වි”ත්තාදිතා ස්වාදයො භවන්ති තෙස්වානියමෙනප්ප සබ්බෙ අත්ථමධෙත ජොතනීයෙ “පඨමාත්ථමධෙත”හි පඨමාවිභතති භොති තත්ථා පි එකවචනානං බහුවචනානං චානියමෙනප්පසබ්බෙ ව තතිච්ඡාවසා එකමහි වත්තබ්බෙ එකවචනං සි ඉකාරො කිමං සිසුති සංකෙතන්තො තස්මා “සංකෙතොනවයවොනුබන්ධො”හි පරිභාසා සා මෘතියෙන අප්පයොගො, බහුව්හි වත්තබ්බෙ බහුවචනං යො අකාරව තා නාමස්මා පරස්ස සිස්ස “සිස්සො”හි ඔකාරාදෙසො භවං අආදි අම ජ්ඣ අආත්තස්ස නාමස්ස සාමසෙක්කුන පසබ්බෙ විසෙසනත්තෙන වත්තුමිච්ඡතං කාරියං “විධිබ්බිසෙසනත්තස්සා”හි පරිභාසාසුත්තසාම මෘතියෙන විසෙසනත්තස්සෙව භොතීති නියමිතතා අකාරන්ත නාමස්ස භවං පඤ්චමියා නිද්දිඨං කාරියං “පඤ්චමියං පරස්සා”හි පරිභාසාසුත්තසාමෘතියෙන පරස්ස භොතීති අකාරන්තතො නාම ස්මා පරස්ස සිස්ස ඔකාරාදෙසො, “සරො ලොපො සරෙ”හි පුබ්බස රලොපො ඔකාරො ධකාරෙ සංහිතො භවති බුඩො— අකාරවතා නාමස්මා විහිතස්ස යොස්ස “අතො යොනං වාටෙ”හි වාදෙසො භවං අකාරාදිස්ස අකාරජ්ජ්ඣස්ස අකාරන්තස්ස ච නාමස්ස සාමසෙක්කුන පසබ්බෙ “විධිබ්බිසෙසනත්තස්සා”හි පරිභාසාසුත්තසාමෘතියෙන අ කාරන්තස්ස නාමස්ස භවං “පඤ්චමියං පරස්සා”හි පරස්ස යොස්ස වා ආදෙසො භවති භවං ච “ජ්ඣියන්තස්සා”හි පරිභාසාය අන්තස්සප්ප සබ්බෙ පරස්ස විධිසමානං කාරියං ‘ආදියො’හි පරිභාසාය ආදිව ණණස්ස ටකාරානුබන්ධතා “ටනුබන්ධොනෙකවණණා සබ්බසා” හි පරිභාසාය සබ්බසා ච පසබ්බෙ අනුභයභාගිවිසයෙකදෙසෙ පව ත්තානං මිනනං විචිනං සාමසෙක්කු විෂයප්පසබ්බෙ සති “විප්පට්ඨෙධෙ” හි පරිභාසාසුත්තසාමෘතියෙන පරමිඨං භොතීති “ටනුබන්ධොනෙක වණණා සබ්බසා”හි පරිභාසාය සබ්බසා යොස්ස වාආදෙසො භව ති ටකාරො ටනුබන්ධකාරියන්තො තස්මා “සංකෙතොනවයවොනුබ න්ධො”හි පරිභාසාසුත්තසාමෘතියෙන අප්පයොගො ආකාරමධෙතාව සිස්සති “සරො ලොපො සරෙ”හි පුබ්බසරලොපො ආකාරො ධකා රෙ සංහිතො භවති බුඩො— එවමුපරිපක්ඛනීයං.

ආම— “විජ්ජමාණස්ස” දෙවදත්තාදිතො නිප්පන්තස්ස “වත්තු ණො” දෙවදත්තාදිඅත්ථස්ස “සද්දො” නාමෙන “අභිමුඛිකාණො” පුබ්බ

වනභිමුඛස්සාභිමුඛකරණං “ආමනනනං” අභිමුඛංකරො චන්තනනො ආමනනනං නාම හවතීති අන්තො-යත්තු න සිඛානුචාදො අපිතු න දෙව විධානබ්බං තත් සමෙබ්බධනං නන්තිවොහ “විධානබ්බෙ” චොදි-
“නං” ආමනනනං රාජා හව ඉති විධානබ්බෙ නන්ති ඥානෙකො—
“විධානබ්බෙ” නිප්පාදෙනබ්බෙ වන්තීති, හොතතිවෙත්.

සිඛස්සාභිමුඛිභාව චන්තමාමනනනං සියා
අන්තො කතාභිමුඛො හි ක්‍රියායං විනිශ්ඡල්නෙ
ආමනනනං න වාක්‍යන්තො පදන්තො පතීතිතො
නන්තො චන්තනං ලොකෙ විධානබ්බෙන වන්තීති
තං යථා හව රාජෙති නිප්පාදනන්තො හවෙ තිව

“කෙවි”ති අද්දරධස්සාලපනෙවායං අද්දරෙ සිතස්ස ආලපනෙ යෙ
වායං රස්සභාවොති වදන්තෙහදන්ත බුච්ඡිපියාවරියාදයො දස්සෙති-
“සමිපාලපනෙවි”ති කච්චිවො අනුරුචාති ආදිසු.

කමමම කතනුක්‍රියාය කතනුසාධනයාය නං සමබ්බතියා ක
තනුකමමයාය පි දුට්ඨාය ක්‍රියාය අභිසමබ්බතියතීති යංකිසුචි පදන්ත
රූපං සමබ්බතියතීති කතනුක්‍රියාභිසමබ්බතියා, නං; කරොති කිරියං නි
ප්පාදෙතීති කාරකං ක්‍රියානිප්පාතනිමිත්තන්තොන්තො— “කමමම
වචනෙ” කමන්ති වුච්චනෙ ඉතිසද්දො ලුත්තනිද්දිසො, තං කමමං
නිබ්බතතිවිකතිප්පතතිහෙද, තිවිධං හවෙති සමබ්බතියා; නිබ්බතතීය
ති උපපාදියති යස්සා සන්තො ජනනං කරියති සා නිබ්බතති යථා ක
ටං කරොතීති එත්ති අවිජ්ජමානො කමො කතන්තො උපපාදියති,
යමපන විකරියති සන්තමෙවාවන්තන්තොපාදියති යථා ඔදනං පච
තීති සා විකති,යන්ත උභයවන්තරකෙන පාපියති දස්සනාදික්‍රියාය
විසසිකරියති සා පතති යථා ආදිචං පස්සති දෙවදන්තොති, තයො
විධා පකාරා අස්ස තිවිධං,

කතනු කිං ලක්ඛණාතොති කතනුකරණාති යන්තොයං ත
තියාවිහතති විධියතෙ ඉවොහ “ක්‍රියං යො කුරුතෙ” ඉච්චොදි- “යො
ජිතො”ති පසුන්තො පයොජ්ජනනා තං යථා පාවයන්තොදනං දෙ
වදන්තෙනෙති- “න යොජිතො වා” ඉච්චනෙන සුචිකතනා කමම
කතනා පයොජ්ජකතනාති තිවිධොපි කතනා වුච්චනෙ තං යථා දෙව
දන්තෙන කතං භිජ්ජනෙ කුසුලො සයමෙව දෙවදන්තෙන කරියති
යස්සද්දන්තො කටං, කතනා හි කරණාදීනං නෙතො නෙසමපවතති
යා නිවුතතියා ව කාරණන්තො තදෙවං දුට්ඨො පි මුඛො පටාන

භූතෝ යෝ කාන්තාරි කමෙව වා පනිදිතං ක්‍රියං කුරුතෙ නිපථාදෙනි
 සො කන්තා නාමානි අපො-කින්නං කරණමිවංග “විසෙසෙන”
 ති, කමාදිසබ්බකාරකතො විසෙසෙන ක්‍රියාය කමෙගතාය වා ක
 තතුගතාය වා සංසිඨිගෙනුකා නිපථානිකාරණං ඉදවස්ස ක්‍රියාසිඨි
 යං සාධකතමිති තඤ්ඤති වතතුමිවජ්ඣතං යං තං කරණං නාමානි
 අපො-“තෙසු කාරකෙසු”ති තෙසු මිසු කතතුකාරකකරණකා
 රකෙසු ජොතනීයෙසු.

අරසාකාරජාතියා අයං නිදදෙසො-“අතො”ති තෙන
 ලක්ඛණිකස්සා පි අකාරස්ස ගහණං තස්මා ගුණවනෙනනාති එවමා
 දිසිධං හොති, ලක්ඛණපටිපදවුත්තෙසු පටිපදවුත්තස්සෙව ගහණ
 නති ඉදනතු ව්‍යන්තිපකෙඛ ලක්ඛිගතෙ තෙනෙති ලක්ඛණං සාධව
 සාධුජානනගෙනුතතා සන්ධුවච්චතෙ, පටිගතවපදං පටිපදං උච්චා
 රිතමඤ්ජෙසන්තපො-ලක්ඛණං ච පටිපදං ච ලක්ඛණපටිපදාති
 තෙති වුත්තානි රූපානි ලක්ඛණපටිපදවුත්තානි තෙසු වුත්තසද්දො
 පච්චෙකං පරිසමාපියතෙ ලක්ඛණවුත්තෙසු පටිපදවුත්තෙසුති තත්‍රා
 ඤ්ජසායමනිද්දිට්ඨං කෙවලං ලක්ඛණදස්සනෙනායමිං ලක්ඛණෙ ස
 ත්‍යවස්සමනෙන රූපෙන භවිතබ්බනති ලක්ඛණෙන පටිපාදිතං තං
 ලක්ඛණවුත්තමිත්‍යච්චතෙ යතඤ්ජසායසද්දෙනෙව පටිපාදිතං ත
 මි පටිපදවුත්තනති වුච්චතෙ තස්මිං ලක්ඛණවුත්තෙ පටිපදවුත්තෙ
 ච රූපෙ සති පටිපදවුත්තස්සෙව ගහණං නෙතරස්සෙති පටිපදවු
 ත්තස්සෙවෙනත්‍යවධාරණෙන නිඤ්ජරූපතාස්සා පරිභාසායාවගමනෙ
 සො ච නියමො අනියමපුබ්බකො සන්ධෙගෙ සත්‍යවතිඨතෙ තස්මා
 යත්‍ර ලක්ඛණවුත්තමෙව කෙවලං න පටිපදවුත්තං තත්‍ර නායං පරි
 භාසාවතිට්ඨතෙ යත්‍රා පි පටිපදවුත්තමෙව කෙවලං න ලක්ඛණවු
 ත්තං සොපෙතස්සා අවිසයො යත්‍ර නු වෙ රූපානි සමුච්චනති තත්‍රෙ
 වායං පරිභාසාසන්ධෙගාපාකරණමුබ්බෙන පවත්නාති ඤ්ජප්පතො යෙ
 වායමනො ඉමාය පරිභාසායානුදත්තෙ තථාති සන්ධෙගායෙනෙසු යද්‍ය
 පෙතකරූපමෙවමිතිනනමුභිනනං තථා පි ලක්ඛණවුත්තං රූපං ලක්ඛ
 ණෙනොනනිය මානං බුමගති විය ජලබලාකා විය වානුමානිකං ය
 නතු පටිපදවුත්තං රූපං තවපච්චකබ්බිධං පච්චකබ්බානුමානෙසු ච පච්ච
 බලවත්තතරං පමාණනති අතො පටිපදවුත්තමෙව ගහනතිති.

සුඛි “අස්සා”ති තාමවිසෙසනතෙනන වතතුමිට්ඨතො තද
 තතවිධිති ආග-“අකාරනතස්සා”ති.

වතු—කින්නං සමපදනං නාම යනු වතුභී විධියනිව්වාහ අනුමතභව්වාදි- “දදනි කමමනා සුභත” නහි දදනිනො දනත්‍රියාය සලබ්බකිනා ඵලාදිනා කමමෙන සමපජ්ඣමානං “සමපදන” නහි සමෙ තනස්ස වා අවෙනනස්ස වා යස්ස කස්සචි පුජාබුචියා අනුගතකාම නාය වා යථාචනො සකං ධනං දීයන්ත නං සමපදනං දනසොගො පටිග්ගාහකො, අනුමඤ්ඤතිත්තනුමනො මනි ඵඤාදනෙ, නිරාක රොති නිඨාරකති නිරාකතතා න නිරාකතතා අනිරාකතතා, අ ජෙක්ඛසති ලෙහං දෙහිති දයනං යාවති දනෙ පවතතයතිති අජෙක්ඛ සකො තෙසං වසෙන “කිබ්බ” තිති පකාරෙහි “උදිජිතං” කපිතනති අනො—තත්ථ අනුමනතු යථා ආගන්තුකස්ස රුකෙකා ඵලං දදනි ආගන්තුකො හි න යාවති මයං දෙහිති අනිරාකරණනතු විජ්ජති තථාපි අධිකමස්සානුමනනං පටිග්ගාහණාධිප්පායො අභීති තමෙව විවච්ඡිතමිති අනුමනතුකමෙවෙදිසංසමපදනං, අනිරාකතතු යථා මෙ ති යස්ස පුප්ඵං දදනිති චෙතියං හි නාජෙක්ඛසති පුබ්බ විය නාප්පතු මඤ්ඤතෙ යදි දීයතෙ භවත්ති කෙවලං දීයමානස්ස අනිරාකරණ මතනම්තනනිරාකතතුකමිදිසං සමපදනං, අජෙක්ඛසකං යථා බ්‍රාහ්මණා ය ගාමිදදනිති බ්‍රාහ්මණො පන අජෙක්ඛසතෙ.

සුඤ්ඤ—පකතිවිසෙසස්ස අපරිගහනිතතතා නාමසමානිවාධිකතා හතා ආහ “නාමසමානි”-“සම” පුඤ්ඤමො ව.

ඤ—ඤෙ ව කො ව ඤකා තෙනුබ්බා යෙසං තෙ තථා වුත්තා ති දසෙසතුමාහ “ඤානුබ්බා නානුබ්බා”ති-“ආදානනා”ති පුබ්බ පච්ඡිමාවයවා ආදානනසද්දානං නියතාවයවවාචින මුපාදනතො අතො යෙවාගවා තගහගණෙන ගගහනති.

සසසාස—වතුභීයා සසසාති සලබ්බකො; සාමිඤ්ඤෙන විධා නෙ පි පටිපදං වතුභීයා සසස නාය මාදෙසොහිමතො තාදත්ථ වතු භීයා සසෙව යෙභුමයන්ත අහිමතො කත්ථි යෙව සමපදනවතුභී යාති දසෙසතුමාහ ‘සෙභුමෙසතෙ’ති ආදි— ‘දිසොති වග්ගතෙ’ති “යො ලොපතිසු දිසො”ත්තසමා දිසොතිපදං අනුමතතෙත්තතෙත්තො.

පඤ්ච—කොයං අවධි යතො එසා පඤ්චමි විධියතෙ ඉව්වාහ ‘සිමේ’ව්වාදි; යො නං අවධිමාහුති සලබ්බකො; තතු ‘සො’ති යො පදනො කිමභුතොව්වාහ ‘සිමාභුතො පදනාන’මිති; පදනං නිප්ථා දනියතෙතනාධිකතතතා විසෙසානුපාදනතොව යෙසං කෙසඤ්චි ප දනං පතනාදිත්‍රියාලකිණා යෙත්ථා තෙසං සිමාභුතො අවධිභුතො

නි අපේ- පුනව කිං විසිටෙයා ඉටවාහ 'අවචුනො පුබ්බකා රූපා' නි- සචෙ පි අපායෙ චිතනං වජ්ජනං යො චචමානකාපුනො පුබ්බෙ සභාවො තස්මා පුබ්බකා රූපා අවචුතඹවං විධං පදන්තං 'බුධා' විදු නො අවධිං වදන්ති අපේ- 'අවධිං නමාහු' නි අවධියනෙ විසසිලියෙ හෙ එතස්මානි අවධි, සො කතිවිධො ඉටවාහ 'චලො නිවචලො එචෙ' නි- චලො හත්ථිආදිවං සන අත්ථි රො නිවචලො පබ්බතාදිවසෙන පි රො තදෙවං දුට්ඨොති අපේ; තං යථා ධාවතා හත්ථිමා පතිතො අංඝුසධාරි පබ්බතා මතරන්ති වනවරාති.

ජට්ඨි — කොයං සමබ්බො නාව යසමිං ජට්ඨි විධියතීති ආහ, 'ක්රියාකාරකෝ'වාදි; තත් 'ක්රියාකාරකසජාතො'ති ක්‍රියාය කාර කෙහි ව නිපජාදිතො තථා හි රඤ්ඤාපුරිසොති පරිපාලනක්‍රියා ත නො නෙසං සමබ්බො රාජා හි පරිපාලයති පුරිසොච පරිපාලියතෙ තනො රාජාපරිපාලයතීති වුනෙන කමිති විසෙසාපෙකකායං පුරිසෙ න රඤ්ඤා සමබ්බො හොති එවං පුරිසො පරිපාලියතීති වුනෙන කෙනෙති විසෙසාපෙකකායං රඤ්ඤා පුරිසස්ස සමබ්බො හොති එවං අඤ්ඤාමඤ්ඤාපෙකකලකකිණො උභයාධිසානො ක්‍රියාකාරක ස ඤ්ජාතො සමබ්බො භවති; එවමපභවතො සමබ්බං දසෙසමා පතී තිවසෙනාපි තං දසෙසතුමාහ 'අසෙසදමහාව හෙතුකො'ති- අස්ස පුරිසාදිතො ඉදං ධනාදිති එවමහාවස්ස එවං සමබ්බං බුද්ධිසමහාවස්ස හෙතුතුනොති අපේ; සමබ්බන්තං විසෙසන විසෙසසගුතානං රාජපු රිසානං වෑං නිසසිතො යො සො සමබ්බොති පවුතොති යොජනා- 'සමබ්බන්තා විසෙසෙපි'ති විටෙයා සමබ්බොති කතා සමබ්බන්තා වස්ස උභයසාධාරණතෙන පි 'ජට්ඨි' ඡනනං පුරුණි විහන්ති 'හෙදක නො එව සිසා' විසෙසනතො රාජාදිතො එව හවෙය්ස් එව සදෙද්ස් ප නෙත්ථ සබ්බවාකායාතමවධාරණපරතො ලබ්භති; 'ති' යසමා 'නතො' විසෙසනතො 'ජුතා' පයුතො ජට්ඨි 'සමබ්බං' අඤ්ඤාමඤ්ඤාපෙකක ලකකිණං සමබ්බං වදෙය්ස් තදුභයගතං සමබ්බං නපපකාසෙය්ස් න සමාති අපේ.

සත්ත — කොය මාධාරො යත්ථසා සත්තමි විධියතෙති ආහ 'කිරිසාකතභුකමමසා'ති- 'කතභුකමමසා'ති දෙවදන්තොදතාදිසු කතභුකමමසු තං සමචෙතභාවෙන තිට්ඨතීති කතභුකමමසා කිරියා නිසිදනවිහෙලදනාදිකා ක්‍රියා යෙන ආධාරීයති සො ආධාරොති ස මබ්බො- 'සෙසා'ති කට්ඨාලාදියා; 'ව්‍යාපකාදිසෙසෙදං තා'ති ව්‍යා පකාදිනං ව්‍යාපිකමපසිලෙසිකවෙසති ය සාමිපිකාධාරානං පකාර

තොති අන්තො, තත්ථ යො ආධෙය්‍යමහිව්‍යාපෙත්වා චතතති සො ව්‍යා පිකො යථා තිලෙසු තෙලචන්ති; උපසිලෙසො ආධෙය්‍යෙන සං යොගො තත්ථ භවො ඔපසිලෙසිකො යථා ථාලියමපවතොදනං හ තතකාරකොති, අත්‍රොදනසද්දො තණ්ඩුලවාචි තස්මා තණ්ඩුලාධෙ ය්‍යෙන කමමහුතෙන සහොපසිලෙසො අස්සා අන්ති ඔපසිලෙසිකා ධාරො ථාලි විසයො ගොවරො යං විනා ධෙය්‍යං නප්පචතනති සබ්බො ථා භිග්ගොභාවා සවිසයෙන ආධෙය්‍යස්සසතො අනඤ්ඤත්‍රයාවෙන චරන්ති වෙසයිකො විසයො ඵව වා වෙසයිකො, යථා ආකාශෙ ප කබ්බො චරන්ති; ආකාසං පකබ්බං පකබ්බපසාරණාදිවසෙන සච රණස්ස ආකාසතොඤ්ඤත්‍රයාවා තෙසං විසයො; යස්ස සම්පෙ දෙසෙ ආධෙය්‍යො චතතතෙ සො සාම්පිකො යථා ගඛගායං වජ්‍රානි- තදෙවං අධාරො 'චතුධා' චතුපකාරහුතො, 'චුත්තො' කචිතොති අන්තො ඉද්දති එකාය ගාථාය සබ්බාසං විහන්තිතං රූපං ක්‍රියාකාරක යොජනඤ්ච දෙස්සන්තො, 'බුධො'ත්‍යාදිමාහ- හො බුධි බුධො බුධිං හජනං සබ්බජ්ද්ධි ගවති 'හි' යස්මා 'තො' හජමානා බුද්ධිත කරණ හුතෙන සිවපදමපි යන්ති යස්මා බුධෙන ලොකෙ තං කිං නදිනනං 'අස්මා' හෙතුස්මා බුධස්ස අයං පරතිතවිධි නිවමං බුධා අනපෙතො බුධස්ස පිතිං දෙති මඤ්ඤ තස්මා මතිමා කොහු බුධෙ භතතිං නස ටයති සටයන්තොවාති පදෙයාජනා- තදෙවං බුධසද්ද මුද්ගරිත්වා ඉ ද්දති අඤ්ඤපසකාරනෙන පුලලිඛිග අනිදිසන්තො ආහ 'ඵව'ම්ඵවා දි- සථො ඵ පථො වාති විග්ගහෙ ඉතරිතරයොගෙ ඵත්ථසමාසො තෙ ආදයො යෙසං තෙ සටපවාදයො තෙසං- 'අඤ්ඤසමපි' ති එත්ථ සද්දානන්ති පාඨසෙසො; 'ඵව'න්ති යථා ඉමස්ස බුධසද්දස්ස සත්තසු විතන්තිසු රූපනයො ක්‍රියාහිසමබ්බො ඵ දිට්ඨො තථා අඤ්ඤසමපි අකාරත්‍යානං පුලලිඛිතානන්ති අන්තො- 'විසෙස'න්ති අඤ්ඤසම කාරත්‍යානං පුලලිඛිතානං ගුමබ්බාදිතං රූපවිසෙසන්ති අන්තො; "ප තා"ති වාක්‍යාලඛිකාරෙ, "පසිසා චතුන්ධි සමත්තා"ති බුද්ධස්ස බුධා නන්ති චිත්තං රූපානං සදිසත්තං ආහ; "පඤ්චමි බහුවචනස්ස ක තිසා සමත්තාති"බුධෙහි බුධෙහිති රූපානං සදිසත්තාමුද්දියං වදන්ති, "තා"ති නිද්දිට්ඨවිහන්තියො.

කෙසං "සිත්තො"ති නිවමං ඔකාරෙ සමපත්ත කත්ථි පනෙති එකාරස්සාපි විධානත්ථං "කමෙව්වා"ති ආරමං- "සෙස"න්ති පඨමෙක වචනතො අඤ්ඤං.

එක. එකවිවාදයෝ වාච්චලිඛිගා එකවිසද්දෝ ආදි යෙසං එසස පඨමානං තෙ එකවිවාදයෝ අවසවෙන විගහතො සමුදයෝ සමාසන්ධාති, තගුණසංවිඤ්ඤාණතො එකවිසද්දායා පි ගහණං; 'නොන' නති පඨමා දුතියා යො විගහතිනං.

කොධා. කොධඅත්පභුතයෝ කොධාදයෝ; 'චෙති' වනන තෙ 'ති' "වෙච්චි" ඉත්තසමා වාති අනුවත්තතෙති අන්ධො.

මනා. සමිංච සොච අංච නාච සමාච සමිංසනනාසමා; 'මනො' ති මනසද්දතො දුතියෙකවචනෙ අං තසස ඉමිනා මනාරාදෙ සො; තමො ච තපො ච තෙජො ච උරො ච සිරො ච තමතපතෙජ උරසිරො තෙ පභුතයෝ ආදයෝ යෙසං තෙ තථා වුත්තා; පභුතිය දෙදන වචමජරජයසපයාදිනංච "සරවයායවාසමචනා ජලාසයා කඛයලොහපචමනසු" ති ගණසුතතනිද්ධිකානං සරාදිනා ච ගහණං — වුත්තංති,

එවං චචො තපො තෙජො තමො ඔජො යසස පාසා
රජො සිරො උරො චෙතො සරො අයො වයො පිච
ජලාසයෙ සරො හොති අයො ලොහෙ යදකඛයෙ
වයො ඤෙයෙසා පටෙ වාසො මනෙ චෙතො මධාදිසු

සරො සරසද්දො ජලාසයෙ හොති චෙ අයො අයසද්දො ච කාලලොහෙ හොති චෙ යදි අකඛයෙති පදචෙජ්ජෙද වයසද්දො අකඛයෙ සරි රාවන්ධායං හොති චෙ වාසසද්දො පටෙ චෙතසද්දොමනෙ හොති චෙ මනාදිසු ඤෙයෙසාති ගාථායන්ධො-අනෙතව්‍යවචෙජ්ජෙදන සරසද්දො බාණෙ පි වයසද්දො බයෙ පි අයසද්දො සුමෙ පි වාසසද්දො නිවාස නට්ඨානෙ පි චෙතසද්දො රාජ්ජ පි වත්තනෙ තත්ච වත්තමානා සරා දයො සද්දා මනාදිසු න පටියනතිති දසෙසති-කච්චායනෙ ති

"එවං චචො වයො තෙජො තපො චෙතො තමො යසො

අයො වයො සරො සිරො උරො රහො අහො පිචා"ති

අහරහසද්දා පි මනාදිසු පඨිනා; ඉධ පන අහසද්දසස මනාදිසු කාරි යාසමහවා රහසද්දසස ච නිපාතතනා මනාදිසු න පඨිනා- 'ගච්ජ නනඝි'ති ගච්ජනන ඉති අවිහනතිකසස පකතිරුපසස දසසනං තයමා ගච්ජනනසද්ද පරො හුචා සි හොතිති අන්ධො ගහතබ්බො;යතො භිතසුතතපායො හි සියෙසා ලකඛණවිචරණ වචනසවණ මනෙතන වායමසසානුවත්තිත පදහිසච්චකොතතවබ්බුකිති තනනා කිලපති යොංගන්ධාරවජ්ජනකාතවජ්ජනාරමනාදිනං දසසනායාණනාති

වඤ්ඤාමානෝ “පරතෝ” වොදිවාහ; “වුත්තියාමෙව” ති සුත්තකෙත්තෙව.

හන-සිසාගාමිනෝ නි”ති ඉතො සිසානි පදා අත්ථසා වි හත්තිවිපරිතාමෙන සත්තමත්තං කත්වා අනුචිත්තයනො ආහ “සිලිඬි”ති— නතපපච්චයසෙසව අමාදෙසො පච්චිකිතො සොනවි ඤායොණෙන ගතිත්තං නතපපච්චයන්තස්ස අනුමිතස්ස “විධිබ්බි සෙසන්තත්තස්ස” ති ලිඛිතො තදන්තාබ්බ අත්ථදස්සනසංඛාත අනු මාතවිඤ්ඤාණෙන විඤ්ඤාත්තස්ස න හවත්තවාදෙසො සුත්තපරිභාසායා ති ආහ “නතපපච්චයස්ස” ති—“අඤ්ඤානා” ති අමභාවපකෙඛ.

හනනිභු-නතනතුනනති එත්ථ නතඉති “නොනාකප්පනරි වත්තමානෙ” ති විභිතො නතපපච්චයො ගණනෙ නතුති වතඤ්ඤාදි සමුක්ඛිපපච්චයෙකදෙසො සුත්තානුමිතෙසු සුත්ත භික්ඛො එව බලවාති සුත්තාය බලවත්තා බලවන්තා තෙ යෙව කාරිසිත්තොන ගණනාති පච්චයගහණෙන යසමා පච්චයවිධි තදන්තස්ස ගහණනාති පච්චයගහ හණපරිභාසාය තදන්තා දුබ්බලා න ගණනාති අනුමිතත්තා අනුමිතා හි තදන්තා සවිහත්තිනනති වචනතො තදන්තානඤ්ඤ විහන්තිසමහ වොති කෙවලස්ස වා පච්චයස්ස පසොගාභාවතො පච්චයනෙතෙව විහන්තිසමහවොති— “සවිහත්තින”නති නියෙසා වත්තෙසා යොමති සවිහත්තිනනති පදමසිකිව්වාහ “බහුලාධිකාරා”ති— එත්ථ බහුල නති අධිකාරසුත්තං අයමධිකාරො ආසත්ථපරිසමත්තියා තෙන නාති පසසෙභා ඉසිසිඨිතෙවි වුත්තිගණො,බහු අත්ථ ලාභි ආදද්ධති“හා වකාරකෙසවසණ්ඨකා” ති අපපච්චයො කච්චපවත්තපපවත්තිකච්ච ඤායො කච්චා කච්ච සියා බහුලසද්දෙන විධි සත්ථො යථාගමනාතිවුත්ත නාති බහුලාධිකාරං හි කපප්පමිච්ච වඤ්ඤානෙත වෙය්‍යාකරණො.

වට්ඨා-යදි පි ගෙ නතනතුනං වට්ඨං ඉවවාදෙසා අවිසේසක විභිතා තථා පි හවත්තසද්දස්ස භොන්තාදෙසපකෙඛ න එතෙ ආ දෙසා යොනති බහුලාධිකාරතො.

හන-නතස්ස ච වො වා අංසෙත්ථ පඤ්චපදමිදං වසංඤා නතු ස්සාති අනුකඤ්ඤානෙත්ථා ට්ඨති දුත්තපඨමෙකවචනං අථ වා වො අංසෙති සිංහ “එඛනච්චණ්ණ”ති ඔස්ස අකාරාදෙසො, “ච්චන්ති නිඤ්ඤාසාස”නති වෙසතිකාධාරෙ සත්තමි එත්ථ වාසංඤාති ච වත්ත තෙති ච අජ්ඣාගරිතබ්බං, වා සංඤා වචන්තිවිහාසායං වත්තතෙති අත්ථො; අථවා අයං අනුචිත්තවාසංඤා වචන්තිවිහාසාවාචිති

අනෙක්—“එවං නපනන ජපනනාදසො”හි එන්ද්‍රසද්දෙන චරනනාදීනං ගහණං— වුහනංහි,

“එවං නපං චරං නිසං දදං භුඤ්ජං සුණං පචං
ජයං ජීරං වචං මිශං සරං කුබ්බං ජපං චජං” හි.

භූ — “නිව්වං සුනබ්බිධානා”හි “නතස්ස”නති විකප්පන සි
බ්බෙ පුන විධානතො නිව්වං අඤ්ඤාථා පුනබ්බිධානමෙව නිරන්තරානි.

හව — හවනහි වටාඅංගෙහි සවිහනනියස් නතස්ස අං; ‘හො’
හි ආවනනතො නිපාතො නසමා හවනනසද්දස්ස ගෙ හො ආදෙසො
න විහිතො කුතොනු ආගච්ඡ්ථ හො තයොජනාති බහුතෙන පි ප
යොගාති එන්ද්‍රසද්දෙනා— කව්වායතෙ හි “හොගෙනු”හි සු
තෙනන ගෙ පරෙ සබ්බසෙසව හවනනසද්දස්ස හොආදෙසො සාධිය
හි න තු බහුවචනෙ තෙන තයො ජනාති බහුතඤ්ඤාසෙසෙස සමා
නාධිකරණතො බහුවචනනතස්ස හවනනසද්දස්ස හොති න සිජ්ඣ
හි තසමා නිපාතතමෙවාස්ස යුගතතරනි.

සමො — සං සනනා සනනා හොස හොසා හොසං හවනනා
සනනා සනනා සං සනනං සනන සනා සනනන සනනති සබ්භි
හි පදං සාධෙත්තුං ‘සමො සබ්භ’හි ලක්ඛණං දසෙසති.

මහ — වාදෙසාභාවපතෙකි “නතස්ස”නති අමාදෙසො මහං අරහං
‘හවගනාදීන’නති එන්ද්‍රසද්දෙන සනතමගනනාරහනන සද්ද
දසෙසති.

ගුණ — රාජබ්‍රහ්මසඛඅයනආතුම; ධම්මවාසද්දෙන; අසමා,
ඉමොගාභව, රාජාදි— යුච සා සුචා මසච පුම වනනායුචාදි— “ධ
මමොවාසද්දෙන”හි ගණසුභාං, ධම්මසද්දෙ අඤ්ඤාපදනේ වහන
මානො රාජාදිසු වා පසීයතීති අනෙක්; දළො ධම්මො ධනු අස්සා
හි දළහධම්මා දළහධම්මොති එවමාදි උද්ගරණනතස්ස වෙදින
බ්බං, අසමසද්දෙ පාසාණවාචකො, “ඉමොගාභව”හි ඉදඤ්ච ගණ
සුභතං; භාවෙ විහිතො ඉමප්පච්චයනො රාජාදිසු පසීයතීති අ
නෙක්; ඉමිනා අභිමා ලසිමා මහිමාදිසද්දානං සභගහො— වනනං
එවනනාමකං අසුරං හතවාති වහනහා ඉඤ්ඤ කප්පච්චයනො
ඉමෙ පි ඉව ආකතිගණාව ආකති ජාති වුච්චති තප්පධානා ගණා
ආකතිගණා තෙන යථාගමමඤ්ඤ පි සද්දා එන්ද්‍ර දධ්බ්බො.

සොති — ආනොති අනෙකුචණණතො සබ්බාදෙසො ඔකා
රනො.

වෘත්තියාං විනිශ්චිතතා අසම්පද්දා අනන්තභාසා ආනතා දෙසො.

නාසොනොං සුත්තකතමෙන කම්මාදිතොති අනුචිතතෙන; එතොති අකාරනොනා එතාදෙසො.

කම්මාදිං කම්ම වම්ම වෙසම භස්මඅත්ත ආනුම ඝම්ම මුඛ කම්මාදි, අයං වා කතිගණො යෙව අයං සත්තමෙසකච්චනෙ වා නිආදෙසොතිකෙකච්චනෙ ච එතාදෙසො දිස්සති අයං කම්මාදිසු දඪබ්බො-‘මුඛ == ප == ලිංගාදසො’ ති ආදිසද්දොන මහිමාදිනං ගහණං—චුත්තංති,

“ මුඛගාණඤ්චධ්මො ච අණිමා ලිංගා නථා මහිමා කසිමා දලහ ධම්මා අසමාච ඊරිතා” ති-

“සිරො මුඛා ච මත්තො”ති නිසංඝ්ඛුමහි චුත්තො මුඛසද්දො ගාණඤ්චං ධත්තං යස්ස සො ගාණඤ්චධ්මො අණුතො භාවො අණිමා ලසුතො භාවො ලිංගා මහතො භාවො මහිමා කිසස්ස භාවො කසිමා අසමාච ඊරිතාති අසමසද්දො විස කපිතා— පඨමා දුතිසාසු රාජා ච කාලධානවාචි අධා ච තතිසාසත්තමෙසකච්චනෙසු අත්ත ආනුමානො ච, ‘එව’නති යථායං අසමසද්දො තථෙති අත්තො.

ගුණ රාජස්සාති ජහියා නිද්දිඪතො රාජසද්දො අනනගුත්තස්ස අකාරස්ස ආදෙසො; ‘සුනංහිසු’ති උභාරාදෙසවිධායකං සුත්තං, සුනංහිසු උභාති විපදමිදං; සුතංහිසුති නිමිත්තනිද්දෙසො උභාති කාරි යතිද්දෙසො, ‘සමාසෙ වා’ති එත්ථ සමාසවිසයෙ එතෙ ආදෙසො රාජසද්දස්ස වා භොනතිති චුත්ත; එතෙ ආදෙසාති රාජසද්දස්ස හෙඨා ආරධා යෙ ආදෙසො නිව්වාතෙ.

සුමං සසමාසු නාමති ච පුමාදිනං වා උගොතිති සබ්බොධිං ‘අසද්දානු’ති උගතාභාවපකෙඛ.

ඉසුං—ඉච උච ඉසු ඉතරිතරයොගෙ චත්ථසමාසො යකාරො සක්ඛිප්පො ඉසු ච හෙ වණණ සසද්දානො වණණා වාති ඉසුචණණා ‘විසෙසනමෙකත්තෙන’ති විසෙසනසමාසො චත්ථසමාසො පරො ප චෙට්ඨමතිසම්මාදකිති වණණසද්දො විසුංවිසුං සබ්බෙසියතෙ; ඛො ච ලො ච කිලා ඉතරිතරයොගෙ චත්ථසමාසො; නමති මුතිසද්දාදි වචනීයෙ අත්තති, නාමනති අනුත්ථව්‍යපදෙසෙන මුතිසද්දාදිත්තා ද්‍යානපකතිරූපමාස ‘නාමසෙසු’ති—අත්ථවත්තමධානුක මධ්‍යචිත්තං

පාටිපදිකමිනි ආචරියපාණිනි නාමෙසු පාටිපදිකසඤ්ඤාං විදධාති; ‘අනෙත’ ති ඉමිනා විසෙසනෙන ආබ්‍යාප සු පවති ආදිනො අනෙන නාමෙසු වාදිමථකවතනිනො ඉවණ්ණවණ්ණ නිවචෙනති තෙන ව “ඤ්ජා සසසනො” ති ආදිකෙසු ලකඛණපපදෙසෙසවතිඨපස ඔගසංකං— නනු ව නාමනෙනති චතතඛං කිනනාමසසනෙනති ගරු නා අසමාසනිද්දෙසෙන තදයුතනං සතිති සමාසෙ “පිනිසංකා” ති විසුතනෙරසු යොගෙසු ඉනිසනති ඉදං පදං “පිනිස” නති සුභෙන ඉසු වණ්ණාති අනුවතනනනො ඉනිසං ඉවණ්ණවණ්ණාති එවං ඉවණ්ණ වණ්ණානා “සා” ති සුතෙන ඉනිසං ආති එවං ආවණ්ණසු ව විසෙ සනං හවෙය්‍ය එවඤ්චසති රහතිධෙනුපනාදිනං පසසඤ්ඤා න සියා තෙසමිකාරාදීනමිනිසමවිතිතතා සඤ්ඤායාහාවෙ ව “සපතෙ කසමිං නාදිනං යයා” ති එවමාදිකාරියං න හවෙය්‍යාති? අසමාසනි ද්දෙසෙන පන සකකා නාමවිසෙසනං කාතුනති තෙසමි ඉකාරාදී නං පසසඤ්ඤායං යයාදිකාරියං සමපඡ්ඡනිති න කොපි දෙසො ත එව වතති ඉනිසං වතතමානසු නාමසාති- ‘සථාකකම’ තති ක මං පටිපාටිමනතිකකමොති විගහගෙ යථාතෙ සංඛ්‍යාසමාසො එතෙ න ඉවණ්ණසු කිසඤ්ඤා උවණ්ණසු ලසඤ්ඤාති දසෙසති.

සමු-“අයුතං වා දිසො” ති ඉතො වෙති වතතතෙ “ගෙ අවා” ති ඉතො මණ්ඩකගතිසා ගෙ ඉතිව; තසු ව අත්ථවසා විහතතිපිරි නාමොති ආග ‘ගසා’ ති—ස ඉති න සරුපසු නිද්දෙසො අපිතු ස සඤ්ඤානනති කමා ආග “සසඤ්ඤාතො” ති—බ්‍රහ්ම කතතු ඉසි සවා දසො බ්‍රහ්මාදසො තෙති, “අමබ්‍රාදිති” ති විධිසුතනං අබ්‍රෙආදිති යමි නො නි ගොති වාති වුතති; එලමපතති අබ්‍රෙති පද්මං යථා පංසුති ආතපෙ කතනති ආදිති උදගරණාති—‘ගෙතු’ ති ගෙපමර විසෙ සො අනිති අතො, “සමෙ” ති “සබ්‍රහ්මාදිතෙ” ති එකාරාදෙසො ස බි සබිති භිප්පවමනෙනන ඉනිසං සිඤ්ඤති—“සබ්‍රහ්මා ගසෙසවා” ති කවමායනසුතනං සබසද්දිතො ගසු අකාරආකාරඉකාරර්කාරඑකා රාදෙසො වා හවනාති අතො— තතො ඉග “සබ්‍රහ්මාදිතෙ” ති එකා රසෙසව වා විධාතෙ සබි සබි ඉති නසිඤ්ඤති; තං කථනති වෙ? තදපි රුපවමසඤ්ඤා සිඛං අයමෙත් සාධනකකමො, තදදිසු පාඨා සබසද්දිතො ඉනිසං භිප්පවමසෙ කතෙ සබි ඉති ව “ගෙවා” ති පතෙති රසෙස කතො සබි ඉති ව සිඛං න ව අනිනිසං එතාති රුපා ති දිසුනාති.

වො-^{ෆෆෆ}-නනු ච නිරුක්තං වොග්ගහණං පඨමායොසං “ආරඬ්ඬමා”ති අනන්තරසුභෙහන වො ආදෙසස්ස සිඛිතනාති? චුළචනෙ, අසති හි එත්ථ වොග්ගහණං වෙ වා දුතියස්සාති ගුරුනිද්දෙසො කාතබ්බො සියා සති දුතියස්සාති අවචනා ලුහුනිද්දෙසො න ච වොග්ගහණං කිසුඤ්චි අනිසමාපජ්ජතිති— ‘පසෙකඛ’ති වො ආදෙසාභාවපකෙධ, “ආරඬ්ඬමා නි වො”ති “යොසංගිසු වාරඬ්ඬ”ති ආරඬ්ඬදෙසෙකමන “ආරඬ්ඬමා” ති වො ආදෙසො ගොතීති අත්ථො.

යොනං-^{ෆෆෆ}-නනු ච පඨමායොමති යුචාදීනං යං රූපං තං “යොනමානො”ති ආනො ආදෙසෙහ සිඛං කිමිධි නොග්ගහණෙතාති? අත්‍රෙදං පටිච්චානං නොග්ගහණාභාවෙ හි දුතියාග්ගහණෙන අලාඝවං සියා සතිපි නොග්ගහණෙ විනාව දුතියාග්ගහණං යථාසංගිකන දුතියා යොසංගි වෙදොදෙසො භවිස්සති න ච නොග්ගහණෙ අනිට්ඨං කිසුඤ්චි රූපමාපජ්ජතිතිද්දෙසොපනමිති.

නොනා-^{ෆෆෆ}-නාති සාමසෙකෙන නිද්දෙසා තනියෙකවචනං “සමාසමිතනංනානෙ”ති පසුච්චෙකවචනාදෙසො ච ගයහති; ඉද්ද නි පනස්ස යුචසද්දස්ස රූපනගෙ කෙසෙසුඤ්චි ආවර්ග්ගනං විපට්ඨපතනං නිරාකතනුකාමො ‘රූපසිඬ්ඬි’මිච්චාදිමාහ— රූපසිඬ්ඬියං පන අස්ස යුචසද්දස්ස රූපනගෙ අසුඤ්චා දසසිතො සො රූපනගෙ ත ගහෙනෙබ්බො,කසමා?අමුලතො තත්ථ රූපනගෙ ආගමාදිමුලං නති අත්ථිති සමිතිකො— සාසනපපසාදක වොළියබ්බපටියාවර්ග්ගෙන අනතතො රූපසිඬ්ඬිපකරණ ආනොති අධිකිච්ච “හිවිහග්ගිමිති වා”ති සුනෙත චසද්දෙන ආනාදෙසො වානි වත්ථා යුචා යුචානො යුචානා හෙයුච හෙයුචා හෙයුචාන හෙයුචානාවනෙතො යුචානා යුචානං යුචං යුචා නෙ යුචෙ යුචානා යුචෙන යුචානෙන යුචානෙහි යුචානෙහි යුචෙහි යුචෙහි යුචානස්සයුචස්ස යුචානානං යුචානං යුචානා යුචසමා යුචාන භොයුචානසමායුචානෙහි යුචානෙහි යුචෙහි යුචෙහි යුචානස්ස යුචස්ස යුචානානං යුචානං යුචානෙ යුචානසමිං යුචානමිති යුචෙ යුචසමිං යුචමිති යුචානෙසු යුචාසු යුචෙසුති රූපානි දසසිතානි තෙසු හෙයුචානා හෙයුචාන යුචානෙන යුචානස්ස යුචානානං යුචානස්ස යුචාන සමිං ඉච්චාදිකං රූපං නගහෙනබ්බතී නිතදති— රූපසිඬ්ඬිකායං පන “ආනෙසමිමිති වානි ඉධො ආනඉති අනුචතෙතතබ්බං එවං හි සති යුචමිස වානමිපි චග්ගහණෙන චුතතආනාදෙසස්ස උපපතති දසසිතා ගොතීති”චුතතං.

හිං..... ප්‍රමනාසමුදයෙ පි ප්‍රමසද්දෙ අතීති අමාදෙසසස සිඬ
 ත්‍යා හොඳුප්පමං හොඳුප්පමා තිපි හොඳ; කවායනෙ පත “අම්
 උපනෙකවචනෙ”ති ඉමිනා කෙවලසා ප්‍රමසද්දසා ගෙ පරෙ නි
 වමමාදෙසං විධාය සමාසවිකප්පත්. “සමාසෙ ව විහාසා”ති දුරියං
 සුත්තමාරඬං තරෙහ විධානමකත්වා උභයවිකප්පො කෙවලසා පි
 ආලපනෙකවචනෙ රූපවයසා දසානතොති දඬබබං— “සුමා”ති
 “ප්‍රමා”ඉති විධිසුත්තං ප්‍රමසද්දතො සමිනො යං වුත්තං තං වා ගො
 ති වුත්ති.

සු-“සුමෙහි සං වුත්ත”නති “සුවාදිනං සුගිග්ගාන”භිති වුත්ත
 මානභි සකාය වදති.

අකාරනතං.

—o—

එක රසොසාති වතනනෙ, සො ව ඔව සොයො සානනමකාර
 නතා, නත්ති සොයො සෙසං තෙ අපසායො තෙසං අසොනා, සාම
 සොසුනවිධානතො ආගතිඋමෙහ”ති, ඉධ නයො සගවරිතසසාකව
 චනසොව ගහණං අථබො සබ්බසමෙකවචනානං සබ්ගහණත්. මෙ
 කවචනගහණං අපිතු අංයොසවසොනනති වදෙසා උපරි ව අංයො
 සවසොනනති විරචිතතා සාමසොසුනෙකවචනෙසවසසා න රසා
 තනුප්පතීති තප්පටිසෙධාභාවා දණ්ඩිකුලනති රසාත්. “සිසම්
 නතා නපුංසකෙ”ති අවතා සිසම්. නපුංසකෙහි විධිසුත්තං වදෙසා
 ති- තනු ව අසොනනති ඔකාරනප්පටිසෙධං විනා පි න කිසුචි
 අතිවම්ප්පජ්ජති තථා හි සිසම්නතා නපුංසකසාති පටිසෙධා සිසම්.
 රසාභාවො සිසො අසොසු එකවචනසු යොසු ව “ගොසාගසිති
 නංසු ගාවගවා” ත්‍යාදිනා කරියමානං ගවාදෙසාදිකමනනරෙත
 ගොසද්දසා පයොගාභාවො න ව ගොසද්දං විනා ඔකාරනතං නාම.
 දිසාතීති? වුවුවතෙ, යදි පි එත් පයොජනාභාවො තථාපි උත්තරසු
 තෙන තප්පයොජනතා උත්තරත් මොගහණං තතං තථා හි ඔ
 ගහණං විනා අසසාති වුත්තෙ “ගෙවා”ති උත්තරසු තෙන ඔගහ
 ණං අවසං කහනබ්බං සියා තථා ව සති ගෙ වා නොසාති ගුරුති
 දෙදසො හවෙසා අසොනනති වුත්තෙ පත උත්තරසු තෙන තදධිකා
 රා උත්තරාකාමෙන අධිප්පෙතසිති තදත්තෙවෙහ ඔගහණං ක
 තනති-“සිසම්නතානපුංසකසාති”විධිසුත්තං, නපුංසක වජ්ජනසා
 නාමසා සිමති රසො න ගොතීති වුත්ති- ඉති දණ්ඩි වට්ඨ සසමගු

ඉති උදහරණනි, සියමිනි කිං? ඉති, අනුප්‍රාසකයානි කිං? දණ්ඩ
කුලං ඉති පච්චුදහරණනි, සෙසවිහනනිමිති තු විසෙසො අනිති
අනෙකං.

ආකාරනං.

—o—

සොපු යොග්‍යවිසවාති වතනබ්බං කිං කුග්ගහණෙන පයොජ
නාභාවාති වෙ? නෙනදෙවං ආචරියො හි කුග්ගහණෙන සති නාම
නෙන ඉකාරයෙව කුසකුකුතතා තසෙසවාදෙසි භාවොති ඉකාර
යෙව වාදෙසො සියා තදභාවෙ තු ඉකාරයා නාමවිසෙසකතතා
“විධිබ්බිසෙසනනායා”ති තදානසමුදයසා වාදෙසොතිපසජජ
තීති මකුකුතෙ— “එකවචනයොසවසොන”නති නිවචං රසාවිධාන
තො දිස්සාසමභවා නාමො ඉග්ගහණෙනෙතිවෙ? අකාරයෙව
ඉකාරයා ගහණං ඉග්ගහණසාමාන්‍යා න තු කතරයානං දණ්ඩනො
තනාදිනමිකාරයා ගහණමිති මකුකුතෙ; කුග්ගහණෙනෙව ඉති
නති වතනිතතා පුමෙති ඉමිනා නුප්‍රාසකෙ යෙව නිවතනනං න
තො යෙව දුතිතං පච්චුදහරණං දසසිතං, පුමෙති කිං? අට්ඨිති—“සාම
කුකුතිද්දෙසා”ති රසාකාරජාතියා නිද්දිට්ඨතතා ආදෙසාකාරො පි
ගග්ගති තෙන ගුණවනතා ගුණවනෙන ති ව සිඛං; අග්ගයොති ආදි
පු පි යොග්‍යවාදෙසාකාරතො සමභවා වාටෙ සමපතතා පි කසමා න
කොනතිති ආග ‘අවිධානසාමන්‍යියා’ති— අකුකුතා හි “යොපුජකි
සපුමෙ”ති කුසාකාරකරණවනජකං සියා අකාරයා කතවි අසු
යමානතතා න ව සංකාචතතං එතදෙව පයොජනං කුස අකාරක
රණෙ යං තතො පරසං යොනං වාටෙ විධානනති අනභිමතතතා
යජෙජතදත්තමවාකරණං සියා අතොතනාදිසුභාසානනතරං කි
සමානෙව වදෙය්‍ය අතොනෙව ව උපරි සමබ්බෙකිය්‍ය සමබ්බෙකිය්‍ය පුරි
සාධිතතතා කුසමා යොනං වාටෙතිවා පඨමං වචො තදනනතරං අ
තොති වදෙය්‍ය තවෙටිං වුග්ගං තසමා නෙදමපයොජනමහිමතං තා
දිසසා අග්ගා අග්ගෙති පයොගයෙව න සමභවා.

ලො—මුනියොති එත්ත යො ලොපො කසමා නතොති “අතො
යොනං වාටෙ”ති අවිධානසාමන්‍යියා නවතු නාම අවිධානතො පඨ
මවෙව යොලොපසා නවතං කො නිවාරෙය්‍යනති? අනු වුච්චතෙ, අනන
රභිතාති අකාරොබ්බිරභිගුතලොපං නිවාරෙති, තථා හි පකතිතිසසි
භං කාරියමනතරභිගුමුච්චතෙලොපො බ්බිරභිගං පච්චයතිසසිතතතා;

අනතරභවබහිරභිග්‍යානඤ්ච අනතරභවමෙව කාරියං බලවං සබ්බ පඨමං විධෙය්‍යත්තා අනතරභවසෙසව පුබ්බං! පචතති දිට්ඨා ලොපො පි. තථාහි ලොකො පාතොව වුට්ඨාය මුඛධොවනාදිති අනතරභිග්‍යාති කාරියාති පඨමං කරොති තතො පච්ඡා බහිරභිග්‍යාති සෙසකාරියාති එවමෙවෙහා පි අනතරභවමෙව කාරියං පඨමං ගොති තතො පච්ඡා සතිසමභවෙ බහිරභිග්‍යාති අනතරභව අකාරෙ කතෙ කිලපරතතාභාවා න ලොපො යොවිහතතියො භවිතුමරහති.

යොලො-—ලොපොව නිව ලොපති යොනං ලොපති යො ලොපති තෙසු වතෙ සමාසිතා ලොපතිසද්දා යොසද්දෙන ඡට්ඨිය නොන සමාසිතාති දසෙසතුමාහ ‘**යොනං ලොපෙනිසුවෙ**’ති- එවං සමසනඤ්ච යො ආදෙසෙසු මෙව නිසු දිසනං නාඤ්ඤසමිං නිමිති තෙන අමුනි පංසුනිති ආදිසු නදිසො; ‘**ඤ්ඤා**’ති යොලො පතිසු විමනතුමනතුනනති දිසං කථා නිද්දිසිතබ්බ රසානිද්දස ඤ්ඤාසු නංහිසු ඉකාරකාරානං දිසසානිවත්තා මුනිතිවොදි පි ගොති- ‘**කච්**’ කබ්බකාරො ‘**කපි**’ වාතරෙ ‘**ගිමි**’ පබ්බතො.

දුති—දුතියායොසානිලුනිද්දෙසමකථාදුතියසායොසානි ගුරුතිද්දෙසො යොසානි කෙවලසෙසවානුචත්තනඤ්චං අඤ්ඤන ලුප්පකාරෙන නිද්දිසනෙ සති දුතියායොසානි එකවිහතතියා නිද්දිට්ඨත්තා උපරි උභයමනුචතෙතය්‍ය නෙකදෙසො තථා ච සති ‘එකවොදිතතො’ නි පඨවායොසා ටෙආදෙසො න සියා දුතියසා යොසානි අසමාසනිද්දෙසෙ තු යොසානි එතදෙවොනුචත්තනිති යොවයසා පි ආදෙසො භවිසානි- එකයොගනිද්දිට්ඨානමපි එකදෙසොනුචත්තනෙ නෙකවිහතතියුත්තානනති ඉමඤ්ච පරිභාසං අය මෙවාසමාසනිද්දෙසො ඤ්ඤෙති; එකයොගනිද්දිට්ඨානමපි එකදෙසොනුචත්තනෙ එකවිහතතියුත්තානං එකදෙසො නානුචත්තනෙ ඉති ඉමාය ඤ්ඤපරිභාසාය යොජනා.

රතා—රතතිව ආදිව රතාදි තෙති.

ඉතො—අරියා පරිසුඛා වුත්ති යෙසං තෙ අරියවුත්තිනාති අඤ්ඤපදත්ථසමායො.

හි—දසානං පාළිපපමොඤ්ඤනමනතිකකමම යථාදසානං—එවං තොමරඤ්ඤපාණිනෙ වර්ජපාණිනෙ ඉට්ඨාදි.

ඉකාරහතං.

භෝගිං. — විනතං යොනං නොනෙති විනතංඤ්ඤා ආදෙසිආදෙසානං සමත්තා කමො ලබ්භතිති ආග “සමාකකම” නති— “දුක්ඛිණො”ති “එකවචනසොසවසොන”නති රසෙස රූපං.

ජනතු. — පුබ්බෙන ලොපෙනි වචනෙන නිව්වා ලොපෙ සමපනෙති විකප්පන්තං ජනතු හෙතෙවිගහණං සපග්ගහණං නතුඅප්පත්තවිභාසන්තං.

භෝගිං. — දුතියායොසංස පකෙඛි නොවිධානන්තං වචනං පඨමායොසංස පන “යොනං නොනෙ පුමෙ” ති ඉමිනාව නෙ ආදෙසො සිධ්ධො සාමඤ්ඤානු විධානං තු සුත්තසංස ලාඝවෙන පවත්තනන්තං දුතියසංස නොති හි වුත්තෙ අලුත්තා සියා න වෙහ සාමඤ්ඤා විධානෙ කිඤ්ඤානිඨං පසංජනිති න විසෙසනවිධානං කතං.

සමි. — සමිති ඉමිනා එකදෙසෙන සමිංසමුදයො උපලක්ඛිතොති ආග “සමිංසමුදයො”ති— ලොකෙ දෙවදමත්තා දහෙතාති එකදෙසෙන සමුදයවොහාරස්ස දස්සනතො සමිතොතිමස්ස සමිංවචනස්සාත්තසමත්තො දස්සිතොති- සමෙකා අස්ස අජිති සමිති එවං ගණි, ගාමං නෙතිති ගාමණි පභුතිසද්දෙන සුඨි සෙනාති ආදීනං ගහණං, ගාමණි සෙනාති සුඨිනනතු සමිතො නි න ගොති බහුලාධිකාරා; සෙසං දුක්ඛිසමං.

ජකාරන්තං.

ලො භෝගිං. — පුලලිඛෙහි ලනො යොනං වා වො ගොතිති සමබ්බො.

මෙ. — “ලා යොනං වො පුගම”ති විනිතස්ස වොස්ස “පුමාලපනෙ වෙවො”ති ව විනිතස්සග ගහණං වොති සාමඤ්ඤානු දස්සිතත්තා න වෙ සහ චරිතස්සෙව නා සහ චරිතා තග්ගහණෙන ගග්ගනතිති සහ චරිතස්සගස්සෙසාතිස්සිතත්තා ලග්ගහණං උකාරන්තස්ස අග්ගනන්තං උග්ගහණං අකප්පරස්සන්තං— “අඤ්ඤානු” වාදෙසාභාව පකෙඛි- “සෙකතු”ති ජලඋග්ගසානෙ බඩසෙතු “සෙකතු”ධරො රංසි ව “සාසු”දිවාකරො තස්ස රංසිව, ආදිසද්දෙන රාහු මෙරු සික්ඛු වෙලු උච්ඡු ආදීනං ගහණං— “ජනකාදිනා”ති “ජනතුහෙතෙවි සපෙති වා”ති වචනෙන.

ජනකො. — අසවාකතිගහණං; යනතා පරෙසං යොනං වො නො වා දිස්සන්ති අයංව ජනකාදිසු දසිබ්බො, — “නොගති වා කුට්”ති

විධිසුභතං, යොමති කචි ලසඤ්ඤාසං උසං වා ට හොති ඉති චුන්ති,
 හෙතු කුරු සද්දෙති යොසු ඉමිනා පඨවං අන්තර්කෂිත වාදෙසෙ කි
 ලතො පරතො භාවා යොනං ලොපාභාවො, “හෙතුසො”ති “ජනතු
 හෙත්ති සපෙති වා”ති පකෙඛ ලොපවිධානතො ලොපාභාවපකෙඛ
 උද්ගරණං— චච ව්‍යත්තවචනෙ චචතීති චතො “කතන්ති ලතුණ
 කා”ති ලතු ලකාරො “ලතුපිතාදීනමාසිඉති”ති විසෙසනන්තො “පර
 රූපමයකාරෙව්‍යජනෙ”ති චසං පරරූපතකාරො චත්තුසද්දො න
 සමා සි.

ලතු-“කතන්ති ලතුණකා”ති තබ්බාදිසු විහිතස්ස ලතුපප
 චට්ඨයස්සදං ගහණං ලතවීති— තෙන යතො ක්‍රියන්තො ලතු විහි
 තො තද්දිතො තදන්තස්ස ච ගහණං තද්දිතො භාවිතොති ආග “ල
 තුපපච්චයනාන”න්ති— අත්‍රායං ටිකා; තෙනාති යතො ලතු ඉති
 විසෙසනන්තො චත්තුමිච්ඡිතස්ස පච්චයස්ස ගහණං තෙනාති අ
 න්තො; පච්චයස්ස ගහණං තද්දිගහණං ලහන්තෙ පච්චයගහණ
 යතො සො විහිතො තද්දිතො ගහණන්ති ඤයා විසෙසනන්තො
 චත්තුමිච්ඡිතත්තා තදන්තගහණං “විධිබ්බිසෙසනන්තස්සා”ති චචන
 තොති මනසි නිධායාග යතො ඉච්චාදි— සො ක්‍රියන්තො ආදි යස්ස
 සමුදයස්ස සො තද්දි සො පච්චයොනෙන යස්ස සමුදයස්ස සො තද
 න්තො තාදිසස්ස තද්දිතදන්තසමුදයවිසෙසස්ස ගහණං න තු තද
 න්තමත්තසෙසන්තන්තො නත්‍ර ච ලතවීති විසෙසනමත්තොන චත්තු
 මිච්ඡිතෙ භවතු “විධිබ්බිසෙසනන්තස්සා”ති තදන්තගහණං පච්චය
 ගහණන්තො පුත තද්දිතො ගහණං කථං සියා චචනාභාවා ත්‍යාග
 තද්දිතො භාවිතොති යතො විහිතො තෙන විතා න භවති සිලෙනා
 ති තද්දිතොභාවි තස්ස භාවො තසමා— පච්චයගහණන්තො සො
 විහිතො තද්දිතො ගහණන්ති ඤයස්ස යත් පච්චයගහණං තත්
 සාධාරණන්තො තද්දිතොති චුත්තං තද්දිසමුදයස්සෙග ගහණො ප
 නෙත්ති විසෙසො න දිස්සති අධිගන්තොති ආදිසු විසෙසදස්සනායමහ
 වා “තුං සමා ලොපො විච්ඡායන්තො” තත්‍ර තු දිස්සති විසෙසො ච
 කඛති හි “තුං තායෙ තචෙ භාවෙ භවිස්සති ක්‍රියායං තදන්තොනති
 තුං පච්චයං චකඛතිච්චාදි.

ලතු-“පිතාදීන”න්ති ඉමිතා “ණවාදිසු පිතාදසො”ති චච
 තෙන න නිපාතිතා තුඅන්තා රූපිකස්ඤා පිතාදසො; පිතු මාතු භා
 තු සිතු දුතිතු ජාමාතු නත්තු හොතු පොතු පිතාදි—“ආරච්ඡමා”ති
 විධිසුභතං ආරච්ඡදෙසතො පරෙසං යොනං වොගොනිති චුත්තා.

ගෙ-“ගෙ ආ ඉවෙව්ව වහනබ්බං කිං ආකාරානුකම්පනානෙතන වසදෙන යතො” අයුතං වා දීඝො” ති පකෙඛ දීඝවිධානෙනෙව රූප වයං සිජ්ඣති? සචං සිජ්ඣති කිනතු සඤ්ඤො සියා තථා හි “අ යුතං වා දීඝො” ති උච්ඡන්දාදිතො අඤ්ඤාත්ථ හො පුරිසා හො පුරිස ඉව්වාදො ජාතිපදාත්තිසංයතෙන වරිතත්තාය කතත්තාය පරිස මත්තාය උතුපිතාදීනමත්තාසං අකාරාදෙසෙ දීඝොවස්සමොචිති න සක්කා මනතුං යදිවාකාපරාජිමතො ගෙ අවා ති ආදෙසනන රානුකම්පනත්ථ වග්ගහණං කමෙය්‍ය න ව තං තථා කතන්ති කත්ථි සඤ්ඤො පි සියාති වග්ගහණෙ තු සති නෙවං සඤ්ඤො භවිස්ස නීති ආවෙති වග්ගහණං කතං— “ව්‍යාභාසමාන” නති විධිසුත්තං, ආ රඛාදෙසමො නාසමානං වා හොතීති වුත්ති— අඤ්ඤානු ආරඛාභාව පකෙඛ— “සමාසමාන” ති “ව්‍යාභාසමාන” නති වාදෙසො.

රසා-“ආගෙ” ති නිරනුබ්බකස්ස ආරඛාදෙසස්ස ගහණං “කාරියානුබ්බකො” ති වචනා ආදෙසාදිකාරියකම්පණෙ යෙව තෙතම වට්ඨානං නාඤ්ඤාදි සමයොයං සද්දිකානං—භරතීති භාතො භුජතී ති භොගතො, ආදිසදෙන සොතු යුතු සකම්පිතාතු මහාමකාතාදි නං ගහණං.

සිතා-සම්මතීති නාහිසම්මතීතො විසුං වචනතො යදි සම් මතීති අනුවතෙතය්‍ය විසුං වචනමත්තත්තං සියා, “රසාරභි” වෙව්ව සිඬ්භතා තතො විඤ්ඤායතෙ සම්මතීති නාහිසම්මතීතීති තෙ නෙවාව “සම්මාසු විභතනිසු” ති— යාසු විභතනිසු පිතාදීනමාරො සමභවති තාසු සම්මාසුති අපො; “රසාරභාව” ති අනභාවිතනති පරිසුද්ධා රසස්ස අභාවො තස්මා—නතතු හොතු පොතු තත්තාදි, “තත්තා වුත්තො පසුත්තොවා” ති නිසංඝු—වෙදවාතෙතන විහිතං ථුතිං කමෙය්‍යතො හොතො පොතොරොති වුච්චන්ති

නතු නතුසුතිතා ජනනාදිනමි “නතනතුතං නෙතො යො මිති පඨමෙ” ත්‍යාදිතා ගහණපසසම්මත ජාතියං තු සාවඤ්ඤාගහ ණෙ අතිපසසම්මතබ්බතත්ථං ව්‍යත්තියං විසෙසෙ එකදෙසපරිගහතෙ වඤ්ඤාදිසම්මතීත වුපාදනත්තාරභිමාවරිසෙන පරිගාසමුපකම්ප තෙතො “නතුචනතුමනභාවනතුතවනතුසම්මත” වවාදිවාත— “වචනතො” ති පරිගාසාසුත්තතො; වනතුති “වනච්චණ්ණ” ත්‍ය තෙත විහිතො වනතුපච්චයො මනතුති “තමෙත්තසංචිතිනතු” ති ඉමිතා විසිතො මනතුපච්චයො ආවනතුති “සම්මාසා වනතු” ති

ඉමිනා විහිතො ආවනනුප්පව්වයො නවනනුති “කතතරි භුතෙ කතව නනුකතාති” ති ඉමිනා විහිතො නවනනුප්පව්වයො වාති ඉතෙ චතතා රො වතචාදයො නාම—‘අඤ්ඤා’ති නෙතාආදෙසාභාවපකෙඛ.

ඔවා—‘අකාරනතනා වා’ ති “අතො යොනං වාච” ති යොසාචා—‘ඉහ’ ගුණවනනාති එත්—“අවිධානසාමජියා” අකාර කරණසාමජියා—‘අප්පනති’ වාදෙසසා අප්පතති, නව නෙව හො නි, කසමා? ගුණවනනාසාති ආදිය “අවිධානසා” අකාරකරණසා—‘විදනාසාමජියා’ පරිසමාපිතකාරියතායාති අප්පතා; තථා හි ගුණව නනසාසාති එත් උකාරසා කතො අකාරො සරුපෙනෙව සුයති යො ආදිය සබ්බාසු විහතතිසු විහිතතතා න එවං අග්ගයොති එත්, තත්ති යොසෙව විහිතතතා අතො යොනං වාචෙසු කතෙසු අකාරසාසව නමෙව ආපජ්ජති තෙන තත් සාමජියා නභවනාති ඉධ පන ගුණව නනාති ආදිය අසුයමානො පි අකාරො ගුණවනනසාසාති එත් සරු පෙනෙව සුයමානතතා තත් කතත්තාය භාවිතං බාධකො ත හො නි යත් කත්ති සවිසමෙ අසවතෙති සාමජියතො වා වා සමභවිය ති—මසො යාහො අසා අත්ති මසවා, ඉසාරියධම්මසසිරිකාමප ගතතසඛිතා ජධම්මා භගා තෙ අසා සනතිති භගවා සමා සමු ඛො, පභුතිසද්දෙන යසවනනු සුතවනනු සුතිමනනු ජුතිමතචාදි තං ගහණං.

උකාරනං.

—o—

සයමෙව භවතිති සයමු පරමභිභවතිති පරාහු අභිභවතිති අභිහු ආදිසද්දෙන මනොහු අතතහු ආදීනං ගහණං.

ඤ්ඤා—කුප්පව්වයො ‘විදුකු’ විතොඤ්ඤො ‘කමමා’ ති තිති වචනෙ හි විහිතො, වානුකධීතං නොතතරත්තානුචතතතිති ‘ලා යොනං වො පුමෙ’ ති ඉතො වො ආදෙසසා අනනුචතතියා ‘ජතචාදිතො නො වා’ ති ඉතො නො යෙවෙහාතිසමාජකිතිති ආහ ‘යොනා නො වා හොති’ ති.

උකාරනං.

—o—

නා—‘භාවා ගවා’ ති ගොසද්දතො පරසා නාවචනසා ඉමිනා විධියමානො ආ ආදෙසො එකවණ්ණතතා ‘පඤ්චමියං පරසා’ ති අධිකිඛ ‘ආදියා’ ති න කාරසාසව විධියති පරසා ආකාරසා

‘පරොක්ඛී’ති නිවමං ලොපො ගොසාගසිති‘තංසු ගාවගව්‍යාදෙසා තෙසමනනසරස්ස ‘සරො ලොපො සරෙ’ති ලොපො—‘ගාවෙන ගවෙනා’ති ආ ආදෙසාභාවපකෙඛ උද්ගරණානි.

ගවං. — ‘සෙනා’ති සහජේ තතියා අතො යෙවාහ ‘සහසෙනා’ති; ‘ගනනං ච නනනා’ති සහජේ තතියා තෙනෙවාහ‘නං චච තෙන සහා’ති.

සුමති. — ‘ගාවෙසු ගවෙසු’ති ‘සුතිසවසෙස’ති අකාරස්ස එකාරාදෙසො.

ඛකාරනතං-සුලලිඛිතං.

— 0 —

කා. — සො ආතිපදවිග්ගහො—නනු ච විජ්ජමානස්ස කාරියෙන හවිතබ්බං නාවිජ්ජමානස්ස තසමා ආසොති වතතබ්බං කථමුච්ච තෙ කාති? නායං දෙසො නති එකවාකාසමුපගහස්ස කාරිසිනො පච්ඡා චුත්තමහෙනන අසබ්භාවො ආපජ්ජතීති න වායං නියමො දිස්සතෙ පඨමං යෙව කාරිසී දස්සියතෙ පච්ඡා කාරියනති උභයථා පි ආචරිය පාවනති දස්සනතො, දිස්සති හි සබ්බවමිකෙ අනුනාසිකා ඔ ඤා ණ න මාති එවමාදිසු සඤ්ඤාය පුබ්බවචනං තසමා ගත්ථලාසවං වචනසි ලිඨතාදිකං වා අපෙකකිය කාරියස්ස පුබ්බවචනෙ ඉභා පි න කොචි දෙසො.

කො. — සං ච සං ච සංයො ච අං ච නිං ච සංයොසංයොයං තිංසුති ඉතරිතරසොනෙ වත්ථසමාසො.

සප. — ‘එකසම්’නති නාදිතං විසෙසනං තෙන එකසම්මිං අ ජේ විහිතානං නාදිතනති අජේ—‘සඛා’ විතතපසාදෙ ‘සුඛා’ දෙ වානං හොජනං ‘සිඛා’ චූලා, ආදිසඤ්ඤා මෙධා මෙතනාදිතං ගහ ණං—‘නාමමාදීහී’ති පටිසෙධසුභතං, අමමාදිති ග සස්ස න හොතීති චුත්ති, අමමාදිතමනනාකාරස්ස සසඤ්ඤාතනා තතො පරස්ස ගස්ස අන නතරසුතෙනන එකාරාදෙසෙ සමපහෙන පටිසෙධත්ථං වචනං.

ර. — අමමාදිනමනනස්ස ගෙ වා රස්සත්ථං වචනං, අප්පත්ත විහාසායං; ගෙති වත්තතෙ අමමාදීහීති ව, තඤ්ච අත්ථවසා විහතති විපරිණාවෙන ඉභා පි සමඛුජ්ඣතීති ආග‘අමමාදීන’නති-එවමඤ්ඤ තෙයදිපි අමමාදීහීති අධිකතස්ස පඤ්චමනනතනා පරස්ස කාරියසමා සොහො සුඤ්ජය්‍ය තථා පි ව්‍යඤ්ජනමතනස්ස ගස්ස රස්සතනා

ගොඟා රසෙසන සමබ්බකමානා අමමාදයො ඡ්ඤිගනනාව සමපඤ්ඤානී
නි—‘නිං සභාපරිසාසා’ හි විධිසුතනං සභාපරිසාහි සමිනො නිං වා
ගොතීති චුතති—සභා ව පරිසා ව සභාපරිසා, සමාගාරෙ වත්ඤ්ඤා
මසා තෙනෙවෙකවචනෙන නිද්දෙසො— නනුවාසුතොයං නිද්දෙ
සො සභාපරිසායානි යසො “සමාගාරෙ නපුංසක” නති නපුංසකති
ද්දෙසෙ කතෙ සභාපරිසාහි නිද්දෙසො සියා? නසිදමසුතනං නපුංස
කය්‍ය ව්‍යභිචාරිතතා ඡ්ඤපාරිසුඤ්ඤානි ආදිය පාඨානුගතා හි සුතතර
වතා “වාග්ගකඤ්ඤාතෙ” හි විකප්පානුචුතතියා අනපුංසකමිදමෙව
වචනං තස්ස සච්චි ව්‍යභිචාරතො ඤපකං තඤ්ඤාපනාය වෙවං නි
ද්දෙසො කතොති.

ආකාරනතං.

පිංසු පො ඉත්ථිගනති පදවෙජ්ඣෙ යුවණණා නාමෙසසනන ති
ව වතනතෙ— ඉත්ථිගනතිමිනා නාමං අනෙතතිමිනා පන යුවණණා
විසෙසිගනතිති ආග ‘ඉත්ථිගා වතනමානසී’ වචාදි— යසමාධාරා
ධෙය්‍යසමබ්බකා ආධෙය්‍යසාධාරෙ පවතති. විනා න සමතවතීති
අස්සාභාරවසෙන ‘වතනමානසා’ හි චුතනං— ‘ඉවණණවණණා’
හි අපෙකභිග විසෙසිගනතිති බහුවචනෙ පි තං සමබ්බකය්‍ය පුරිසාසී
නතාය නාමනතිමිනා සමබ්බක සති විසෙසිගනතිති එකතෙනන පරි
ණමති.

සෙසංසංසං ‘සෙ’ හි විභතතිසමබ්බකිනො ආදෙසසමබ්බකිනො ව
යකාරස්ස සාමඤ්ඤාන ගහණනති ආග ‘සකාරෙ’ති— කචිගහන
ණානුචුතතා වතොනාති ආදිය තකාරස්ස ‘තචගතවරණානං යෙ
වචගතබ්බක’ති න වකාරාදෙසො එවං ‘වගතලසෙති තෙ’ති යකා
රස්ස තකාරාභාවො— ‘කිතති’ යසො ගුණසොසො ‘කතති’ සොභා
‘තතති’ පාළි, පභුතිසද්දෙන සතති සිඬි බුඬි ආදීනා ගහණං— ‘ර
තතාදිති වො සමිනො’ හි විධිසුතනං, රතතාදිති සමිනො වො ගො
ති වා ඉති චුතති; රතති ආදි රතතාදි.

ඉකාරනතං.

සංපිංසං— පසඤ්ඤාය ඊකාරස්ස විසෙසිගතතා අලඬපසඤ්ඤා
ස්ස ඊකාරස්ස අගහණං ඊකාරසෙසව ව ගතිතතතා පසඤ්ඤාස්සා පි
ගහණනති දසෙසනුමාග ‘පසඤ්ඤාතො’ හි— තෙන පසඤ්ඤාය

සුතො ර පි, යො ව සො ර වාති වා පි—‘ඛසබ්’ඵලපාකානතා කද
ලාදි ගවජජාති, ‘පොකබ්’ඤ්ඤා’ බාහං, ආදිසද්දෙන මහි වාපි කු
කකුටි ආදීනං ගහණං.

නප්පා-— මකාමරානුබන්ධො— නදිසද්දතො යොමහි ආමාග
වො, ‘ස ව’ ආමාගමො ව.

මනු- ‘සග්ග’නති නිධාරණෙ ජට්ඨි නිධාරණං සමානජාතියස්ස
ව සරානනති සුතතතා තෙන සරානං මජ්ඣිකායානො සො සරො
යෙව වික්කුඤ්ඤාති ආහ ‘අනාගාමි’ති—නථාහි කණ්ඨා ගාවිනං ස
මපනනබ්බිතමෙති වුතෙන ගාවි යෙව කණ්ඨාග්ගමනෙන—‘දසසමව
ගොනා’ ති ‘තවග්ගවරණානං යෙ චවග්ගබ්බියස්ස’ති ඉමිනා දස්ස ජකා
රො, ‘සසස ව සුබ්බරුප’නති ‘වග්ගලසෙහිතෙ’ති ඉමිනා යකාරස්ස
ජකාරාදෙසො— ‘අසසද්දනු’ ආමාගමාභාවපකෙඛ— ‘වාපලොප
සොලොපෙසු’ ති වා විකපොත ‘යෙ පසසිවණණස්සා’ති පසසද්දා
ලොපො ව ‘ජනතුගෙහි සපෙති වා’ති යොලොපො ව, පලොපො
ව යොලොපො ව පලොපයොලොපා තෙසු කතෙසුති අන්තො—
ආදිසද්දෙනොනදි නදිනජජායො නපජා නදි නදියො නජජං
නදියං නදිං නජජායො නපජා නදි නදියො නජජා නදියා නදිති
නදිති නජජා නදියා නදිනං නජජා නදියා නදිති නදිති නජජා නදි
යා නදිනං නජජං නදියං නජජා නදියා නදිසුති ඉමෙසං රූපානං
ගහණං.

ජකාරනනං.

‘බෙකු’ තවපසුතා ගාවි ‘සසසු’ ජායාපනිනං ජනති ‘පිසඛගු’
සාමා— “සාමා පියඛගු කඛගු පි”ති නිසණ්ඩු— පභුතිසද්දෙන කාසු
රජ්ජ ආදීනං ගහණං— ‘යෙ පසසිවණණස්සා’ති ඉධ ඉවණණස්සාති
වුතතතතා යොගවිභාගෙන සිඛිමාහ ‘සෙසසසි’වවාදි— යොගවිභාගා
ඉඨපපසිඛිති නාතිපපසමිභා.

උකාරනනං.

“ජලබ්බිති”ති වුතතතතා රූකබ්බාවතො පි ජලබ්බිසද්දො ඉඤ්ඤි
මිභා, වාමො සුඤ්ඤො උගරු අස්සාති වාමොරු ‘සරභු’මහානදිවිසෙ
සො, ආදිසද්දෙන සුතනු වුත්ත ආදීනං ගහණං.

උභකාරනනං.

‘ගො ඉව්වාදි’ ති අත්‍රාදිසද්දෙන ගො ගාවො ගවො හො ගො ගාවො ගවො ගාටුං ගාවං ගවං ගාවො ගවො ගාවා ගාවෙන ගවා ගවෙන ගොති ගොති ගවං ගාවස්ස ගවස්ස ගුනනං ගවං ගොනං ගා වා ගාවමුගා ගාවස්මා ගවා ගවමුගා ගවස්මා ගොති ගොති ගවං ගාවස්ස ගවස්ස ගුනනං ගවං ගොනං ගාවෙ ගාවමිති ගාවස්මිං ගවෙ ගවමිති ගවස්මිං ගාවෙසු ගවෙසු ගොසු ඉති ඉමෙසං රූපානං ගහණං

ඉතිලිඛිතං.

—o—

අං. “අනෙන” ති අස්මා අහො “සිස්සො” තිමස්මා සිස්ස ඉති ව වහනෙන, “සිස්සො” ති සාමඤ්ඤෙන ඕකාරෙ සමපතෙන තදපවා දෙන නපුංසකලිඛිත අමාදෙසවිධානත්ථං වචනමිදමාරචං—අකාරො අනෙන අස්ස සමුදයස්සා ති අකාරිභොතා, තතොති අභිනතවිසෙස නායාය තගුණසංවිඤ්ඤාණොයං බහුබ්බිති.

සොනං. “ඉති” හෙතුමිති ඉදං චුතතා හොති යස්මා පඨමා දු තියා යොනං නිආදෙසො හොති තස්මා ඉධ පඨමා යොවිහතතියා ඉමිතා නිආදෙසො හොතිති.

හි. “අනො යොනං වාටෙ” ඉති සම්බන්ධයෙන තෙන අකාර නනතො පරෙසං පඨමාදුතියා යොසමබ්බිතං නිආදෙසානං වාටෙ හොනති න අතතනීති ආදිසු අඤ්ඤා විභවතාදෙසස්ස තියස්ස— චු තතියමපනපකරණවසාවසියතීති යොසමබ්බිතං නීතනනිතචුතනං; ‘අඤ්ඤාත්‍රා’ ති වාදෙසාභාවපතෙකි—‘පානා’ මධුමුද්ධාදිපානකං, පභුතිසද්දෙන නයන වදන යානාදීනං ගහණං—පඨමාසද්දෙන උප වාරවසෙන පඨමාසමබ්බිතී යොවිහතති ගහනති තස්මා පඨමා යො විහතතියා කතෙ නිආදෙසෙ පරෙති අනෙථා.

නති. “වා න හොති” ති “නීතං වා” ති සමපතො— ‘සුමාදි නා’ ති “පුමකමමථාමධානං වා සස්මාසු වා” ති සුතෙනත— ‘ඉමිතා වා’ ති පුමාදිසුතෙනතෙව—‘නස්සා’ ති උකාරස්ස—වමං තවො වෙ සමං නිකෙතනං හසමං ඡාරිකා, ආදිසද්දෙන බ්‍රහ්ම අතත ආතුම ස මම මුඛාදීනං ගහණං— යජතීති යජනං බ්‍රාහ්මණකුලං වජති ගවජ තීති වජනං ගොසුථං.

අකාරහනං.

—o—

කුලා—නපුංසකෙ යොනං නිති වහතනෙ— ‘යොලොපදීඝේ සු’ති “ලොපො”ති යොලොපො ච “යොලොපනිසු දීඝො”ති දීඝො ච තෙසු කතෙසු-‘එවං’ති අඤ්ඤාති පි නපුංසකලිඛිගාති ඉකාරනතරු පාති අභිදිසනෙතා ආහ—‘අවජි’ති චක්ඛු තථා අකඛි ‘දධි’ති විපප පපයං හජ්ජමිති ච නාමනතරාති—‘සජ්ජි’ති උගරු, ආදිසද්දෙන වාරි අවජි ආදීනං ගහණං—“අවජි වාපුමෙ”ති අභිධානපදපිකායං වුත්ත තතා අවජිසද්දො ඉතිලිඛෙහ පි දිස්සතෙ.

ඉකාරනතං.

—o—

සුඛං කාතුං සිලවස්ස සුඛකාරී සිසං යාතුං සිලවස්ස සිසයාසි.

උකාරනතං.

—o—

‘ආසු’ ජිවිතං ‘මධු’ මකඛිකං ‘මහස්සු’ දඛිමඤ්ඤ ‘ධනු’ වාපො, වි තතා ගාපො යස්ස නං විතතගු කුලං, පභුනිසද්දෙන වසු දරු ආදී නං ගහණං—‘අමබවාදිහි’ති විධිසුතනං අමබවාදිහි සමිනො නි හො ති වා ඉති වුත්ති, ආකතිගණෙයං— යස්ස සද්දස්ස සතතමෙසකවච, තෙ නිආදෙසො වා දිස්සති අයං අමබවාදිසු දට්ඨබ්බො.

උකාරනතං.

—o—

‘ගොත්‍රභු’ති පුරිමං ගොතනං අභිහවතීති අපෙඨ කච්ඡපච්චයාදි. මහි කතෙ ගොත්‍රභුසද්දොයං විතතස්ස අනුපපයුජ්ජමානතාය නපුං සකලිඛිගා ජාතො- එවමඤ්ඤ පි අභිභු සයමිභු ආදයො; ‘අභිභු’ රාජකුලං ‘සසමභු’ ඤ්ඤං ‘ධමමඤ්ඤ’ විතතං.

උකාරනතං - නපුංසකලිඛිතං.

—o—

තදෙවං තීසු ලිඛිතසු පදානි සාධෙතො ඉදාති සබ්බලිඛිගානං සබ්බාදීනමපි සද්දානං රූපසාධනකතමං දස්සෙන්නො ආහ “අපේ” වවාදි— තෙසං ‘රූපනසො’ සතතසු විහතතිසු විහතසනතරුපානං විධි ‘නිද්දිසිකතො’ කථිගතීති අපෙඨ- තෙ ච සබ්බාදයො චතුච්ඡති- තත්ථ සබ්බසද්දො නිරවසෙසපරියායපෙඨා කතරකතමසද්දො පුච්ඡන ත්ථා උභයසද්දො විඅවයව සමුදයවචනො ඉතරසද්දො වුත්තපටි

යොගිවවතො අඤ්ඤාසද්දො අධිකතාපරවවතො අඤ්ඤාතරඤ්ඤාන
 මසද්දො අනියමන්තා පුබ්බාදයො දිසාදිවවන්තාවන්තා පුබ්බව්වාදි ග
 ණසුත්තං දිසාදෙසකාලාවධිනිසමො වවන්තා නසංගමමොනායා
 ‘අසඤ්ඤායං’ සඤ්ඤායමසනියං පුබ්බාදයො යදි සඤ්ඤාරූපෙන න
 වත්තන්තාති අන්තො-ඉදං වුත්තං ගොති පුබ්බාදයො සද්දො වවන්තො
 ගමමොනායමසඤ්ඤා භුතා සබ්බාදිකාරියං පටිපජ්ජන්තී- වවන්තා
 ගන්ති කිං? දකුණි, ඉමෙ ගාථා කුසලාති අන්තො- එන් කොස
 උලන නිමිතෙන අවධිභාවනිරපෙකෙබ්බා එව දකුණිසද්දො ගාථ
 කෙ පවත්තොති වවන්තා න ගමන්තෙ, අසඤ්ඤායන්ති කිං? උත්තරා
 කුරවො- එන් විජ්ජමානායමෙව වවන්තො අයං නෙසං සඤ්ඤා- ජ
 භුදිපං සුමෙරුං වාවධිමපෙකකිය උත්තරසද්දො පවත්තොති අන්ති
 වවන්තො- සඤ්ඤාරූපෙන වත්තතෙ නාඤ්ඤාඤ්ඤා නාමපට්ඨානාති
 පටිසෙධෙ සිංචෙ අකුන්තසඤ්ඤා පටිසෙධත්තං අසඤ්ඤායන්ති වව
 නං, සසද්දො අනියමන්තො, නන්තසද්දො පරමමුඛත්වවතො- එත ඉම
 අමු කිං ඉමෙවතෙ සමිප අවචන්තසමිප දුර පුච්ඡන්තත්වවතො- එක
 සද්දො සංඛ්‍යාභුලාසභායාඤ්ඤාවචනො, නුමාඅමහසද්දො පරඅත්තා
 නිදද්දසවතො- තෙසු සබ්බසද්දො යද පුලලිඛිත විසිට්ඨත්තාතිධාසි
 තද්ද සබ්බොති භවති.

යොනි- “එකව්වාදිගතො”ති ඉතො අතො ඉති ව “සබ්බාදිති”
 ති ඉතො සබ්බාදිති ඉති ව අනුචත්තතෙ- අමුසද්දං විහාය අඤ්ඤා
 තෙවිසති සද්දො අකාරන්තො තෙති.

සබ්බා- “සුභිසවසො”ති වත්තතෙ- වකාරො සුභිතමනුකසි
 නන්තොති ආග “සුභිසුමෙති”- “සංසාන”නති ලුහතපඨමෙකවචන
 නතං පදං තතො එව ආග “සංසානං ගොනති”ති.

සපා- සො ව පො ව සපාති සමාහාරෙ වත්තමාසො තතො-
 නනු ව සබ්බාදිසු අමුසද්දො යෙව පසඤ්ඤා තතො ව පරසං සසං
 “සසා වා තෙතිමාමුති”ති සිංචො ස්වාදෙසො සසඤ්ඤාගහගණ
 තෙති? සවං, උත්තරෙ “සමිතො සං”නති සුත්තෙ පමොජනමජ්ඣි
 තද්දත්ථිත පසඤ්ඤාගහගණං කතන්ති.

සබ්බා- න නිසං වාති වත්තතෙ.

සං- සං ව සං ව සංයො වාති ඉතරිතරයොගෙ වත්ත
 මාසො- “සමිතො සං” “සපා සසං සසා වා” “සසා වා තෙතිමාමුති”
 “තෙතිමාමුති සසං සසායා”ති එතෙති විහිතා සමාදයො තයො.

ආදෙසා ගණනැති- “පණ්දසො පඤ්චා” හි පරාපරදකම් ඉක්කරාධරා ඉති ඉවෙ පඤ්ච- “ආලපනෙ රූපං නිසමිච්ඡි” හි භාග භාග භොජස ඉච්චාදි රූපං සමෙබ්බනෙ නැව්ති අනේයා.

තෘතීයා, තෘතීයො තෘතීයො සමානනේයා- සොති එකව භුක්තො නිසරානමෙව යකාරතකාරානං සකාරාදෙසා.

තනං සබ්බාසු විහතතිසුති වුත්තතතා යදිපි පුම්භිලිභිග සි ඉති ව පසඤ්ඤෙ තථා පි “තෘතෙතානං තස්ස සො” හි සාදෙසෙන බාධිතතා නප්පවතතතිති ලිඛිතවගෙ සිව්වනතොඤ්ඤාත් ලකිත පවතති- “නෙතෙ” හි “යොනමෙට්” හි යොසෙවි.

මසං ට ඉති දුතතපඨමෙකවචනනං පදං- සො ව යමා ව යමිං ව ස්සායො ව ස්සං ව ස්සා ව සං ව මහා ව මහි ව සසමායමාස්සා යස්සංස්සාසංභොලුති ඉතරිතරයොගෙ චන්දසමාසො- චකාරො තතස්සානුකසින්නනේයා, ටකාරො සබ්බාදෙසනේයා, “සුඤ්ඤි සස්සා” හි සකාරාගමො; අස්ස නස්ස තස්ස- “සබ්බාදීනං නමිති චෙ” හි එකාරා දෙසෙ “සං සානං” හි නංචවනස්ස සං සානං, නෙසං නෙසානං නෙ සං නෙසානං-ආකාරනේයා ඉතිලිඛිතා තාසදො “ඉන්ද්‍රියච්චි” හි ආපච්චයො පුබ්බසරලොපො සතාදුප්පතති, “තෘතෙතානං තස්ස සො” හි සකාරාදෙසො “ගසීන” නති සිලොපො සා.

ස්සා වා සපතෙකයමිං නාදීනනති වත්තතෙ- තෙසු සප තොති ඉදං තෙතිමාමුතං විසෙසනනති ආත “සපසඤ්ඤාති තෙති මාමුති” හි- නනු ව තෙතිමාමුතං අනතසරා සපසඤ්ඤාකා න තෙති මාමු තසමා කථං සපසඤ්ඤාකෙතිති විසෙසනං සටතෙ? නායං දො සො සපසඤ්ඤාකෙති සතිතතා තබ්බොභාරෙත එවං වුත්තතති යථා යටි පචෙසය කුනෙත පචෙසයාති- “මිති” හි ස්සා ස්සායාති මිති අදෙසෙති- ටො ව නොව ටනා, “චන්ද” හි චන්දසමාසො ටනා ව නෙ ආදෙසා චෙති ටනාදෙසා, “විසෙසනමෙකනේයන” හි විසෙස සනසමාසො; චන්දසමාසා පරො පචෙකමතිසමුප්පතතිති ආදෙසස දො විසුං විසුං සමුප්පතතෙ- ට සසමා ඉච්චාදිනා විනිතො ටකාරා දෙසො ව “තතස්ස නො සබ්බාසු” හි විනිතො තකාරාදෙසො ව නෙ සං අභාවොති අනේයා.

සිමිති, ඉමස්සාති වත්තතෙ, අනුප්පකස්සාති පරිසුද්ධො, තෙන අයමාදෙසො ලිඛිතනෙරෙ යෙව ගවති.

නාමය. — “අනෙතා” නි ඉමසද්දසා නාමනි “වනුබකානෙක වණණා සබ්බසා” නි ජට්ඨිනිද්දිසසා සකලසා ඉමසද්දසා අනෙත අනාදෙසො නාසා “අනෙතෙ” නි එනාදෙසො.

ඉම- — පුනංතිසුති වතතතෙ ටකාරො සබ්බාදෙසසෙථා, නාම ගහගණේ ලිඛගවිසිට්ඨසා පි ගහණං ගොතිති ආග “අනිඤ්ඤ” නති- අඤ්ඤා ටො නාමපසසබ්බො ඉඤ්ඤං යෙන තත් නිවනෙතනුං අනිඤ්ඤාති වදෙය්, ඉමිසසා ව පරිභාසාය ඉදමෙව අනිඤ්ඤාති වදිතං ඤ්ඤාපණං තථා යි පනතිපුබ්බකො පටිසෙධො සො ඉඤ්ඤාමප්ප නතිසං සති අනිඤ්ඤාති කථං සියාති අනිඤ්ඤාති පටිසෙධවචන මෙව ඉමං පරිභාසං ඤ්ඤාපෙති තඤ්ඤාපනෙව එලං “තතසා නො ස බ්බාසු” නි එවමාදිසු ලිඛගතතයෙ කාරියසිති- නාමගහගණේ ලිඛගවි සිට්ඨසාපි ගහණනාති පරිභාසායං තත් ලිඛගත සුතෙත නිද්දිසතො අඤ්ඤාන ඝනනාති විසිදං නාමං ලිඛගවිසිට්ඨං තසා; යත් සද්දසාම ඤ්ඤාසනාතිසායනං තත් නාමගහගණේ සති ලිඛගවිසිට්ඨසා පි ගහ ණං ගොති සාමඤ්ඤා සබ්බවිසෙසානුප්පවෙසතොති අධිප්පායො.

ඉමසා- — “සහගෙති” නි අංසෙති සහ, ඉදප්පච්චයතාති ආදි පාලිදසානතො ඉදසද්දෙති කෙති, ඉමඉමෙව පකතිති පටිපන්න මාවරියෙන.

මසා- — අමුසද්දසා සිමතිමිනා සාදෙසො “ගසිතං” නි සි ලොපො; නනුසිලොපෙ නිමිත්තාභාවෙ නෙමිත්තකසා පි අභාවො නි සිතිමිත්තො සකාරො කිං නිවතතතෙ තං න සවිධානසාමඤ්ඤා අඤ්ඤා ටො සසා විධානමෙව නිරත්ථකං සියා.

ලොපො- — යොනං පුමෙති ව සම්බලකිතෙ තෙතරං සම්බ කිසා පුරිසාධිතතා- “ලොපොව ගොති” නි නියමත්තඤ්ඤාසා සුත්තාසා දසෙයති තෙන අමුසද්දතො පරෙසං යොනං ලොපතො අඤ්ඤං න කිඤ්චි කාරියං ගොති.

හතො- — නො න ගොතිති “කිලා සසා නො” නි සමප තො නො ආදෙසො න ගොති.

කිසා- — “නො” නි “සියො” නි ඉමිනා සියස ඔකාරාදෙසෙ රු පං “කෙ” නි “ගොතමෙට්” නි එවාදෙසො- “කිසා කසා” නි ‘සුඤ්ඤ සසා’ නි සුඤ්ඤමෙ රුපානි- “ක ආදෙසෙ” නි “කිසා කො සබ්බාසු” නි කිංසද්දසා කකාරාදෙසෙ, “ආසවමයො” නි ‘ඉඤ්ඤාමප්පා’ නි ඉඤ්ඤං ආපච්චයො- එකසද්දො සබ්බිනාදිසු වතු

පදසාධන විකායක වචනාභාවෙ පි ස්ථාපිත නිසාදායකවෙව
 පදනම් ගණනි— පස්සන නෙත අනෙකි පදනම් අනිත්තාය
 රුද්ධියා ව අනිප්පසඛගාභාවෙකි අධිප්පායො; පදසමුභො වාකාං—
 නනු වෙවං වුතෙතන සුයෙන වාකාසෙදො ඉදමෙකං වාකාං ඉ
 දං දුතියනි—අතො යෙවච්චවත වතනුමිච්ඡිතස්මි පරිසමනිකා
 වාකාසස නානතනනි යෙන පදසමුදයෙන යොජො වතනුමිච්ඡි
 තො තසස පරිසමනි යාව තාව එකං වාකානනි මසුසුතෙ; ගාවි
 මානෙති කණ්ණං පිතා නෙ පයො පිටිසසනිති ආදි.

සොනං-සවිගතනිනනනි වතනමානතතා සමාසෙ කතවිහ
 තනිලොපානං නුලොමහසද්දනං න එතෙ ආදෙසා ගොනනිති දසස
 නත්තං වුතතං “සවිගතනින”නනි—“අපසමුමියා”පසමුමියා අසුසු
 තු යොනංතිසු “අපාද්දෙ වතනමානානං” ගාථාපාද්දිසු අවතතමා
 නානං පදසමා පරෙසං එකවාකෙස සිතානං සවිගතනිතං නුලොමහ
 සද්දනං යථාකතමං වොනො ආදෙසා වා නොනනි, තිට්ඨථ වො වො
 නුමෙහ තිට්ඨථ තිසාම නො නො අමෙහ තිසාමාති අනෙක; එවම
 සුසුතො පි රුද්ධියං යොජනියං.

තෙ-තෙ ව මෙ ව තෙමෙ නා ව සෙ ව නාසෙති දිපදමිදං
 නම-අපාද්දෙ වතනමානානමිච්චාදි අනුකකනතං සබ්බම
 පෙකමතෙ-නනු අනතරෙතා පි යොගගහණං තනියාව යොග
 න්තං ගමයනි යථා නුලොමහ වා තනියාති තං කිං යොගගහණං
 නාති? වුච්චතෙ අපරමපරායොගපටිපත්තස්මි යොගගහණං යුත්තා
 යුතෙන පටිසෙධො මා සියාති, ගාමො ව තෙ පරිගහණො නතරං ව
 මෙ පරිගහණොති ගාමනගරානං වසදෙදන යොගො තෙති ව තුමතා
 මහසද්දනනනි තෙමෙ නොනෙතව, “එවං සසුසු”නනි ගාමො තව
 වා පරිගහණො මම වා පරිගහණො, ගාමො තවතපරිගහණො මමහ
 පරිගහණො, ගාමො තවාහ පරිගහණො මමහ පරිගහණො, ගාමො
 තවව පරිගහණො මමෙව පරිගහණො ඉමවාදි- ඉධ ගසද්ද අගසද්ද
 පකකනතරවාචකා, අගගෙති අබ්බතත්තාති කෙති; “බෙදෙතිගහ
 විමහයෙ”ති නිසණ්ඩ.

එවමලිඛිතසද්දානං සාධන නිසං දසෙසාමා ඉදනි සබ්බිකාස
 දෙද සාධෙතුමාරහතෙ “අථ සබ්බිකාසද්දා වුච්චනතා”ති—“අපෙ”ති
 අනනතරත්තෙ නිපාතො සබ්බිකාස වාචකා සද්දා සබ්බිකාසද්ද; නනු
 ව එකාදියො අභාරසනතා සබ්බිකාසද්දා සසෙසයො රුකකාදිමති ව
 නතනො එකුතවිසතිආදියො සබ්බිකාසබ්බිකාසොසු මිසු තනතා ස

ඛිනාසඤ්ඤාසද්දා වුවවනෙතනි වතනබ්බෙතං සඛිනාසද්දා වු
වවනෙතනි වුතනනි? නෙසදෙසො සඛිනාසද්දානං හි සඛිනාස
ඤ්ඤාසසු සඛිනාව පව්වාසනා සඛිනං පුරස්සරං කත්වා සඤ්ඤ
යො පි වතනනතො නතො නෙ සඛිනාසද්දානි වතනබ්බොති— කිංච
න නෙ සඛිනාසද්දා සඤ්ඤ සඤ්ඤාසසු සඛිනානෙ ව වතනනෙත උ
දාහු කෙති සඤ්ඤාසසු කෙති සඛිනානෙති කස්සපි සමෙමානො මා
නොත්තා විතාගෙන දසෙසනෙතො ආහ ‘එතෙ’ව්වාදි— එකසද්දමහි
වතාපෙත්වා යෙ අභාරසනා අභාරස සුතිපරියන්තා සඛිනාසද්දා
නෙ සඤ්ඤාසවචනා සඤ්ඤාසසු දබ්බස්ස වචනා සඤ්ඤාස වචන
නෙත ව එතෙ බ්‍රාහ්මණා ඉති සමානාධිකරණතං හවති න තු ව්‍ය
ධිකරණතං බ්‍රාහ්මණානං දසෙති— එකුතවිසතාදයො තු සඤ්ඤ
යො සඛිනානෙ ව වතනනෙත අතො යෙවාහ ‘විසතිආදයො
පන සඛිනානාවචනා චෙ’ති— විසති රුක්ඛා රුක්ඛානං විසතිති
එත්ථ උදාහරණානි, වාදිනං බහුසංඛිතාචාරිතො සබ්බවිහතතිසු බහු
වචනවෙව හවතිව්වාහ ‘වාදින’මිව්වාදි.

සොළහි—පව්වකනති එකෙකස්මිං යොමති වෙ පි ආදෙසො
නොනති න යථාකතවෙනාති අතො— කථමිදං විඤ්ඤාසනෙ?
යොමතිති නිදෙසො කමෙති අධිපෙතනෙ යොසුති බහුවචනෙන නිද්දි
සෙය්‍ය යථා “අතො යොනං වාටෙ”ති.

නමිති—සංඛ්‍යාගතණාභාවෙ පි වාදිනං සංඛ්‍යාසද්දානො ස
තතරසනනනති සංඛ්‍යාපරාමාසොති ආහ ‘සතතරසනනං සඛිනා
න’නති—හවතු නාම කතාරො අනතාවයවතො කිමාගමස්ස අනතො
වයවතාවෙ පයොජනනති ආහ ‘තෙතෙ’ව්වාදි— එත්ථායමධිපතා
යො යදි පරාවයවතාවෙන විහිතො සියා ආගමා තගුණේ භූතා ත
ගුණගණන ගුණනනිති නාගමස්ස තගුණගණන ගුණගණනො “සු
තංගිසු”ති දිස්සපසඤ්ඤා සියා පුරිබනතාවයවතාවෙ තු පකතියා න
කාරනතතො න දිස්සපසඤ්ඤා; දිස්සො හි සරධමෙමා සො ව “ජ්ඣි
යතතස්ස”ති අනතස්ස විධියමානො න ව්‍යජනස්ස හවිතුමරහතිති—
ආගමා තගුණේභූතා තගුණගණන ගුණනනිති පරිභාසාවචනවෙ
තං තත්ථ තගුණේභූතාති තස්මිං ආගමමහි ගුණේභූතා අවයවවසෙන
පච්ඡා හවනො අමුඛභූතා තගුණගණනාති ආගමී ගුණගණන.

ණාණං—නහු ව තිස්ස ඉ කෙසඤ්ඤා න නිසද්දෙ තස්මා කි
සඤ්ඤාතිතොති කථමෙස නිද්දෙසො උපපජ්ජතො? නායං දෙසො

කියා කවතො ව අහෙදවටනිවජාය නිද්දිසනා කො අසා අපි
 නි කොති “සමාදිට්ඨ”නො අප්පච්චයනවසෙන වා නිද්දිසනා
 ඉතාරසෙසව වා නිතොති නිද්දිසනා නිසා ඉතිනිහ ජට්ඨිසමාසෙ
 පධානභාවෙන ඉතාරො එව නිද්දිට්ඨා න නිසද්දෙ තසා විසෙස
 කභාවෙන නිද්දිසනා— නිතොති අප්පච්චා නිතොත්ථාති කියද්දො
 ය විසෙසනං ඉත්ථිං ආදෙසාභාවත්තං තතො යෙව වුත්තිතාරො ප
 වුද්දගරණං ත “කොති කිං නිසානන”නති.

නමති, නමති වතුපි ජට්ඨි බහුවචනානං සාමසද්දෙහි ගත
 ණං එවමද්දෙත්වාපි තං ගතණං වෙදිතබ්බං. ‘සමානකම’ නති විනානං
 සද්දං වෙ ආදෙසා කමෙන භොනති න නංවිගතතිකකමොති ත
 සානපෙකතිතතො යදිති අපෙකතිතං සිසා නං සුති වදෙය්‍ය එවං වි
 ධමද්දෙත්වෙවං වෙදිතබ්බං— “නමති භුක් වාදිතං සංකර්‍යනන”
 නති භුක් තිසානනං.

සද්දො, කිවත් වතාරසෙසව අකාරාදෙසො විධියතෙති ආහ
 ‘එතොපවාදෙස’නති-අයං විධි එතොසා “සුතිසවසෙස”ති සමපතන
 සා එකාරාදෙසසා අපවාදෙ බාධකො, අසති හි අසමං “සුතිසවසෙස”ති
 ඉමිනා එකාරො සියා තසා නිවාරකොති අත්ථා— තථාහි අප ඉ
 වමං පාදි නිවාරණත්ථො අපනතත්ථො වජ්ජනත්ථො වා අප්පාච්ඡ
 තෙ නිවාරියති අපතියති වජ්ජනෙ උසසගො නෙතෙති අපවාදෙ—
 සාමද්දෙවිධි උසසගො උසසජ්ජනෙ නිවහනියති අපවාදෙනෙත්‍ය
 සාගො විසසසවිධි අපවාදෙ ඉධ පන ‘සුතිසවසෙස’ති උසසගො
 “පද්ධොදිතං වුද්දසනනමා”ති අපවාදෙ— “අස”නති අයං අකාරවිධි;
 “අපවාදෙ”ති බාධකො, “වත්ථ සමාස”ති ඉතරිතරයොගෙ සමා
 භාරෙ වා උභයථා පි අප්පච්චනා— එකවිසතොදයො භු සමාහාර
 වත්ථ එව සමසතෙත නෙතරිතරයොගෙ— ආවරියරතනමති ප
 න ව්‍යධිකා විසති වාචිසති විසෙසනසමාසපකඩං පටිපාදිතවා.

එක, එතො ව අධි ව එකධි තෙසං.

ර සං, රා සංඛ්‍යාතොති පද්ධත්ථිදෙ ඔතාරස “එවංනව
 ණං”ති අකාරාදෙසො අප්ථ වා ර ඉති උත්තාපමෙකවචනනං
 පදං, සංඛ්‍යාතොති සංඛ්‍යාවාචිසද්දකො, “ජ්ඣිතතොසා” ති පරිහා
 සාය දසසද්දෙ අනතඅකාරසා පතො රාකාරාදෙසො තදපවාදෙත
 පවතොය “ආදියො” ති පරිහාසාය ආදිගුතසා දකාරසා ගොතිති

දසෙසනෙතා? “පඤ්චමිසමපරසෙස” න්‍යාදිමාහ— “ආදිසා” නී පරි
භාසා සුතතං පරසස සිසුමානං කාරියමාදිවණ්ණසස ඤාතබ්බ
තතිවුතති.

ආ සං—අසතාදෙ අනඤ්ඤාදෙ සංඛ්‍යායං සංඛ්‍යාවාචිසද්ද
උතතරපදෙ මිසස ආභාතනිති සමමනකා—වෙ ව දස ව මිති වා අධි
කා දස වාදස වත්සවාසවිසෙසනසමාසා.

ඉති.—ඉතිසන්නි එකතේති ව උතතරපදවිසෙසනනනි ආ
හ “ඉතිස” මිවාදි- එකතේ ති ඉතිසස අත්ථං දසෙසති “සමානා
ධිකරණේ” නී—සමානමධිකරණමිතිධෙය්‍යං යසස තසමිං “භාගිනපු
මා” නී භාගිනො පුමා යාය ඉතියා ඉතිවාචකෙන සද්දෙන සා භා
ගින පුමා ඉති “පුමෙව හොති” නී පුමසද්දො විස හොති පුංචාව
කසස සද්දසස යං රූපං තං හොතීති වුතතං භොති—ඉතියනනි ඉ
මසස ඉතිලිභිගති වුතති කාතබ්බා න ඉතියං වතතමානෙන, ක
ලාණිප්පධානා ඉවචත්‍රා පි පධානසද්දසස ඉතියං වතතමානතෙන
න පුලභාවසස පසජ්ජනතො. තෙනෙව හි සකකතසද්දසත්ථකාරො
මුති වන්දගාමි පුමාවචිධායකසස අතතනො සුභතසස එකතේ ස
මානාධිකරණ ඉතියං ඉතිලිභිගති විවරණ මකාසි—අසස පඤ්චි
කායං රතනමති වෙහ අතො එව ඉතිලිභිගති විවරිතවා-ඉතියං ව
තතමානෙ ඉවචතිනිසමානෙ ව්‍යවචේජ්ජ්ජාභාවා විසෙසනමනත්ථකං
මා ගවතුති තතො ඉතිලිභිගති විවරිතබ්බං එවං පන විවරණං ප
මාදලිබ්බතනනි වදනතාචරියං—ඉතිලිභිගතකවචතො අයනනි පාඨ
සෙසො, විසතිසා සංඛ්‍යාසද්දසස අනුවාදෙ පි සංඛ්‍යාසද්දතො ත
තො ආරබ්භෙව සංඛ්‍යාසද්දසස ගතණං ආකතොවධි ඉවමාහ “ආ
නවුත්ථසා” නී—ආසද්දො වෙත්ථ අභිවිධිමති න මරියාදයං තෙන න
වුතිසද්දසසා පි එකවචනනතො ඉතිලිභිගතො ව සිධා—නවුතිසද්ද
මභිව්‍යාපෙඨා විසතසාදසො භිනනවචනෙනා පි සමානාධිකරණ
එකවචනනතො භිනනලිභිගතො පි සමානාධිකරණ ඉතිලිභිගති
අතො තං යථා විසතිපුරිසා විසතිකුඩානි, වෙ ව විසති ව වාචිස
ති සමාහාරෙ වත්සමාසො-විකප්පානුවුතතියා අනපුංසකතතං, “වි
සතිස” නනි විසතිසද්දෙ පරෙ “පඤ්චසස” පඤ්චසද්දසස ‘වා’ වික
පෙපන පණ්ණාසාදෙසෙ කතෙති අතො, “රසස මිත්තානි” නී ආසං
ඛ්‍යායාදිනා කතසස ආකාරසස රසසා ව පරව්‍යඤ්ඤාතසස මිත්තඤ්ඤා.

මේ මිසය ආ වා හොති එවෙති වග්ගාබෙබ මිසය එවා හොති ආ වෙති වචනං අසංඛ්‍යායා ඉච්චාදිනා ආකාරෙ සමුපතො විභාසතො අනුචාදරූපහෙනන අමුඛතො ඉතරස්ස ච අප්පනනවිභාසතො විධි රූපහෙනන මුඛතො—වෙචනනාලිංගනි ආදීනවතො “නි ග්ගතින” නති නිග්ගතිතාගමො.

වග්ගා සමුපතනවිභාසායං “සාගමෙ” නි “වනතරගා වා ගමා”නි යාගමෙ—කච්චායනෙ දස ව දස වානි විග්ගස්ස චිත්තසමා සෙ දසදසානි වතනබ්බෙ සරූපානමෙකසෙසං කච්චා දස ඉති ධීතෙ තතො යොමති දසසද්දස්ස විආදෙසං යොස්ස ඊසආදෙසඤ්ච කච්චා විස ඉති ධීතෙ තතො නිකාරාගමං කච්චා විසතිආදයො පි අනෙකා යාසෙන නිප්චාදිතා තෙ පනිධි ලොකප්පසිඬා සඤ්ඤාසද්දා යෙවෙති න නිප්චාදියෙන යථා කොට්ඨාදෙයො සකනාමෙති සඤ්ඤාසද්දා— “වග්ගසෙද” නි රාසිනානතෙනසති— “සඬා” නි තදෙවං වෙවිසති යො බුඬදනනා නිංස්සා විසතියො දිනස්සටිකායොති යොජෙතබ්බං; ආදිසද්දන වෙසනානි බිහුනි සතානිච්චාදිනං ගහණං; “දසදසක” නති දසපරිමාණානි අස්සානි දසකං, දසනනං දසකං දසදසකං “අ සමබ්බස” නති කොට්ඨො උපරි විසතිචං ගණනථානං න කප්පා ස චේඛියං තස්ස ගණනතො අසචේඛියංචසෙන වුත්තතනා— එවං ස තතො පඨාය යාච සතසගස්සං තාව දසසඬායාගුණීතං වෙදිතබ්බං, කොට්ඨො පඨාය යාච අසචේඛියං තාව සතලකතගුණීතං ඤාතබ්බං, රතනකොසාදිසු

සතං සහස්සමයුතං නියුතං පයුතං තථා

කොට්ඨබ්බදමීච්චවං කමා දසගුණුත්තාර”නති වුත්තං.

තංගථා, දසසඬායා දසගුණා සතං සතං දසගුණං සහස්සං සහ ස්සං දසගුණමයුතං අයුතං දසගුණං නියුතං නියුතං දසගුණං පයුතං පයුතං දසගුණං කොට් කොට්ඨාදසගුණුත්තාරමබ්බදං අබ්බද පද්ධං පද්ධා බ්බබ්බ බ්බබ්බා මහාබ්බබ්බා තතො පි මහාපද්ධමො තතො පි සංකු සංකුතො සමුද්දො තතො අනතනා අනනනා මජ්ඣං මජ්ඣා පරදං පරධා අමතං අමතං දසගුණුත්තාරං සංඛ්‍යං සංඛ්‍යාවිසතිමං යානං අ සංඛෙයං—විවිධෙසු වා ලිඛිතෙසු සසංඛ්‍යමලිඛිතමුපදිසිඬා අසංඛ්‍ය මලිඛිතමුපදස්සයෙනො ආහ “අථාසංඛ්‍යමුච්චතෙ”නි— අසංඛ්‍ය යදඤ්ඤ සමව්‍යයනානි පසිඬා තස්සාවෙදං ලකබණ්ණමවොවු.

“සදිසං නියු ලිඛිතෙසු සබ්බාසු ච විගතනියු

චචතෙසු ච සබ්බෙසු යනනබ්බති තදව්‍යය”නති.

“අසංඛ්‍යං” ඒකාකාරාදිසංඛ්‍යාතෙදරනිතතතා හං “චුළුවතො” ක
 විෂයනී අනෙං “පාදිමාදිසෙදෙනා”ති ප ආදි සෙසං තෙ පාදයො
 තෙ ච උපෙච්ච විසෙසකතාවෙන උපගතාවා අනතතො අනං සජ්
 නනිති උපසග්ගා නාම හොනනි—ච ආදි සෙසං තෙ වාදයො තෙති
 සමුළුවයාදිවසෙන පදනමාදි අනතතසු අනතරනතරා ච නිපතනනීති
 නිපාතා නාම හොනනි-තෙසං සෙදෙන විසෙසෙන උච්චනනි අනෙං
 ‘කය්‍ය’තෙසු උච්චෙසු අසංඛ්‍යෙසු, පාදයො සරූපතො දසෙසනෙනා
 ආහ ‘පපග්’ ඉච්චාදි; ‘ඉමෙ විසනි පාදයො’ති ධාතුතො පුබ්බෙ පසු
 ජ්‍යමානා ඉමෙ විසනි අසංඛ්‍යසද්ද පාදයො නාම හොනනීති අනෙං;
 තෙ ච පාදයො යදිපි ධාතුපපයොගාපපයොගලකකිණ්ණති අනියව්‍ය
 තිරෙකෙති සාමසුද්දහනා විසිඬා වා ක්‍රියා ධාතුතා චුළුවනින පාදිනින
 ථාපි චුතෙතාපි හි සො විසෙසො සාමසුද්දාය ච ක්‍රියාය විසිඬාය වා
 චසානං ධාතුතං සෙදෙනො විනා පාදිනිව්‍යතනං නප්පතීයනීති ක්‍රියාය
 විසෙසමතතං ජොතෙතනීති— කච්චායනාචරිතයන පන නිති ඉති
 චෙ උපසග්ගෙ කතා විසතිඋපසග්ගා කතා ඔඋපසග්ගො න ගතිතො
 තසස පන ඔනෙධා ඔකාසො ඔගාලෙහාති ආදිසු ආගතඬාතෙසු අව
 සස ඔ ආදෙසො කතො ඉධ පන ඔනඩාදිපසිඬියා ඔඋපසග්ගං ගතෙ
 යා නිසද්දා චතෙනා නිසද්දසෙසව “ව්‍යජනෙදිසරසා”ති දීසෙ ක
 තෙ අභිනිසාරාදිපසිඬිනිති; අසුද්දථා දුරකතාදිපසිඬියා දුසද්දා අ
 නිසාරාදිපසිඬියා අනිසද්දා විනිසාරාදිපසිඬියා විසද්දා ච පසිතබ්බො
 සියා න ච තෙනාචරිතයනා පි තෙ පසිතා න ච දීසං විනා තාති උ
 ද්ගරණාති තසසාචරිතසස ච සිජ්ඣනනි යථා ච තෙසං දීසෙන සිඬි
 ථවං නිසද්දසා පිති න නිසද්දා පසිතො න ච පයොගෙ දිසසමාන
 සස ඔසද්දසස පරිච්චාගො යුතෙනා “ඔ අවසා”ති සුතතං කර්සසාමි
 ති; තසමා නිසද්දං පහාය ඔසද්දතෙව විසති උපසග්ගා යුතතා—
 නිපාතපරසමසුද්දානං වාදිනමනනතතතා ථකදෙසං සරූපතො
 දසෙසාවා අවුගතවාදිසද්දන සබ්බතෙත්වා දසෙසතුමාහ ‘ච වා හ’
 ඉච්චාදි— ‘මෙ පි’ති පාදිවාදයො චෙපි,

අසංඛ්‍යං අව්‍යයෙති පරාසං විහතනීතං ලොප්‍යන්තං වචනං— අව්‍ය
 යානි හි ඒකතතබහුතතසංඛ්‍යාතාවතො අසංඛ්‍යානීති චුළුවනනි තෙ
 තෙව්‍යහ “අවිජ්ජමානසංඛෙති”ති- සබ්බාසනනි සබ්බසද්දෙන සතාදී
 තං නිරවසෙසපරියාදනං පසිඬිවිහනනිවොතාරනතා පන තෙසං ඉ
 ත්ථිලිබ්බෙන නිද්දෙසනාති දසෙසතුමාහ ‘සබ්බායං විහගනීත’නනි—
 යදි අසංඛෙති සතාදුප්පතනි න සියා තද ලොප්‍යන්තං වචනං අනාරම්භ
 නීයචෙව ආරහතෙව තතො නුමිය තෙ අනි අසංඛෙති සතාදුප්පතනීති

කසුං ව සනිසං පදසමා පරෙසං තුමොග්ගොනං “යොනං නිසව පව මහා වොනො” නි වොනො ආදිකං එලං, ‘අසංඛෙති සබ්බාස’ නති සුපකා එතෙති අසංඛෙති ස්වාදයො උපපජ්ජමානා තෙසමසංඛානං සංඛා කමමාදිතො අභාවා එකානෙකෙස්ස සු “කමම උතිසා” ඉවමාදි නිසමසං අපපවතීති සාමසෙසුන උපපජ්ජනති තත්තු පදාත්ත මනනං එලනති පටමාය එකවචනමුපපජ්ජති නිසමාභාවතො වා යා කාපි විභතියං කිසුචි වචනං තථා ව “අසංඛෙති සබ්බාස” නති ලොපමිතියමෙතොපදිස්සති— විභතියා කතො භෙදො සලිඛිතානං භවෙ අලිඛිතසු තුමොදිනං තථා පාදිමාදිනං තු නෙවජ්ජිති අනි යෙ එකමි පුරිසාදිඅත්ථං පුරිසො පුරිසාති එකත්තබ්බත්තසංඛිතාවසෙ න ව පුරිසං පුරිසෙතෙති කමමාදිකාරකයොගභෙදවසෙන ව විභජ්ජිති විභතනං කතා ජොතෙතීති විභතති තාය සත්තවිධාය විභතතියා “කතො” විනිතො “භෙදො” රූපවිසෙසො— ලිතමත්ථං ගමයනතීති ලිඛිතාති ඉත්තිපුමනපුංසකාති තෙති සහ දිත්තමානා සලිඛිතා තෙසං අවණණන්ත ඉවණණන්ත උවණණන්ත ඔකාරන්ත නිගහතින්තන පකතිභෙදෙන අට්ඨවිධානං නාමානං භවෙ තත්ති පුමාදිසංඛිතා ලිඛිතමසාති අලිඛිතාති තෙසු “තුමොදිනං” තුමනඅමන සද්දානං තථා විභතතියා කතො රූපභෙදො භවෙ “පාදිමාදිනං තු” උපසන්නතිපාතානං තු “නෙවජ්ජිති” ති විභතතියා කතො රූපභෙදො න දිස්සතෙවාති අත්ථො.

පුලලිඛිතං ඉත්තිලිඛිතං ව නපුංසකමථාපරං
තිලිඛිතං ව අලිඛිතං ව නාමිකං පඤ්චධා සීතං

පුලලිඛිතනති “ඉයාසු ජකිස්ස පුමෙ” ත්වාදිසද්දසංඛිතරණභෙතු එසොති අත්ථව්‍යපදෙසකාරණං පුමා සො ලිඛිතං සද්දධිවෙමා යසං නාමසං තං පුලලිඛිතං ඉත්තිලිඛිතනති එසාති අත්ථව්‍යපදෙසකාරණං ඉත්ති සා ලිඛිතං යසං තං ඉත්තිලිඛිතං අථ අපරං නපුංසකං එතත්තත්තත්ථව්‍යපදෙසකාරණං නපුංසකං තීති ලිඛිතාති අසාති තිලිඛිතං සබ්බාදිපදං න පුමාදිසංඛිතානං ලිඛිතමසාති අලිඛිතං තුමනඅමනසද්දාදි පඤ්චධා සීතනති ඉමෙවචං සලිඛිතාලිඛිතවිභාගෙන නාමිකං පදං පඤ්චධා සීතං වචජ්ජිතනති අත්ථො.

ඉති පදසාධනවිකායං බ්‍රහ්මසංසාදනිකං
සංසාදනනවණණනා

තදෙවලවති පකාරෙති නාමිකපදනං සාධනකකමං වතො ඉද්දති සමාසාරමහං දසෙය්තුං ‘අපේකාසම්මුච්චතෙ’ වොදි ආරඬං— තසේකත්තමනොබ්බාසාය රාජපුරිසාදෙ බුඬියා පවිහජ්ඣා යාති පද්ධති පුථගත්තාති පකපට්ඨාති රාජස් පුරිසස් ඉච්චාදිති තෙසමපුථගත්තං සාධාරණත්තා විසෙසනස්ස සකත්තපරිවොගෙන විසෙසස්ස චුතති එතදෙවෙකත්තිභවතං සමසනාමිති කතො අනුගතත්තාය සමාසො ඉච්චපි චුච්චතෙ—චුතංති.

“සමාසො පදසංඛෙපො පදපච්චයසංහිතං

තඬිතං නාම හොතෙවං විඤ්ඤායා තෙසමනනර” නති.

තෙසමනනරනති තෙසං සමාසතඬිතානං අනනරං නානතතං උභිතනං විභාගො පද්ධතං සංඛෙපො එකපද්ධතා සමාසො පදපච්චයානං සංහිතං තඬිතනති එවං ඤාතබ්බනති අපඤ්ඤා—නනුව ජගමානසකත්තං චුතති යමුපාදියමානායං රාජපුරිසමානගෙති චුතෙන පුරිසමතතස්සානසනලපපොති න කදවිරාජවිසිඨස්ස තෙදමත්ති ජගනොති පි රාජසඤ්ඤා සකත්තං නාවන්තාය ජගති තං යථා එපතිරාජකමෙම පවත්තමානො සකත්තච්ඡකමමං රාජකමම පිරුඬං ජගාති නාවිරුඬං හසිතකමුයනාදිං තථා රාජසඤ්ඤා පි විසෙසත්තචුතති විරුඬමත්තං ජගාති න තු විසෙසනං අථවානියතො රාජවිසිඨස්ස ගහණං තං යථා චම්පකපුට්ඨො ච ලලිකාපුට්ඨොති නිසිතෙසු පි කුසුමෙසු ව්‍යපදෙසොනියතො හවති තපේගාපි තෙන රාජවිසිඨස්ස ආනාතං පුරිසමතතස්ස—පුබ්බපදත්තපට්ඨානතො සුතෙතො පඨමං ආගතතො ච පඨමං අසංඛ්‍යසමාසො චුච්චති තත්තා පි ඉධ පඨමං දසසිතස්ස උපකුලාසඤ්ඤා නිවච්ඡමාසතො වාක්‍යගහණොපායඤ්ඤායං දසෙසනො ආහ ‘අවිගහණො’ වොදි— නිවච්ඡමාසො අවිගහණො පදනනරවිගහණො වාති අඤ්ඤා— නිවච්ඡමාසොති යත්තරඤ්ඤා පුරිසො රාජපුරිසොති ආදිනා සකපදෙන විගහවාක්‍යං සමහවති සො අනිවච්ඡමාසො තබ්බිපරිතො පන නිවච්ඡමාසො සො පන කීදිසොති ආහ ‘අවිගහණො පදනනරවිගහණො’ති—විසෙසෙන ගහනති ඤාගතතෙනෙති විගහණො, විසෙසෙන වා ගහණං විගහණො නත්ති එතස්ස විගහණොති අවිගහණො, පදනනරවිගහණොති පසුත්තපදෙනො අඤ්ඤාමපදං පදනනරං තෙන විගහණො විසෙසෙන අත්තගහණං අස්සාති පදනනරවිගහණො තො ච වො යෙහුය්‍යවසෙනෙව නිපාතපුබ්බකෙසු අනෙතො පාසාදදිසු පන සකපදෙනා පි කවි විගහවාක්‍යසමහවතො—තෙති ඤාගවාක්‍යමිදමෙවමපි පඨනති අවිගහණො නිවච්ඡමාසො.

විග්නහො වෙ අඤ්ඤපදවිග්නහො වෙති—යථා අධිඤ්ඤි එත් ඉඤ්ඤි ති විග්නහෙ අධිසද්දවචනීයසසාධාරණස්ස සත්තමිතා වුත්තත්තා අධිසද්දොනපසුඤ්ඤානෙ තථා සමිපසද්දොන උපසද්දවචනීයස්ස වුත්තත්තා උපසද්දොති උපසමිපං කුමනස්සාති න වුත්තං, කුමනස්සෙති ව සමිපසමානෙම ඡට්ඨි—සතාදිසතාදිනෙකත්තමිත්තසධිකාණො යමිත්තාන ‘සබ්බපද්ධතො වත්තන’ ති—එතඤ්ඤ වෙතුයොන වුත්තං “වානෙකඤ්ඤො” ති එත් සතාදිනෙති අනුභවත්තනතො නති තත් සතාදිනෙති වත්තනෙ තත්තිවුත්තත්තත්තා අනෙකග්ගතණස්ස.

අසං. ධුං එකත්තබ්බත්තසංඛ්‍යායාභාවතො න විඤ්ඤානෙ සංඛ්‍යායස්ස තදසංඛ්‍යං අව්‍යයනි යදඤ්ඤසමපසිඛං—අනව්‍යයමපි උත්තරපදං පුරිමපදස්ස විසසනතො අප්‍රධානං ජාතනති කත්වා පුබ්බපදත්තප්‍රධානොයව්‍යයනමාසො—අත්ඤ්ඤා පච්චෙකමහිස මෙඤ්ඤිතෙ අසංඛ්‍යස්ස සුත්තනා පුරිසාධිත්තනා වා සමබ්බස්ස තස්සෙව විග්ගත්තත්තාදියො විසසනාති විසයභාවෙන.

එක. ධුං එකො අත්තො යස්ස පක්කතාදිසමුද්‍යයස්ස තො එකත්තො තස්ස භාවො පච්චතීතිවිත්තං එකත්තො—ඊයාදිණාදිසමාසවිධානං තස්මිං සති සබ්බාසං විග්ගතීනං යො නාම කොපි සතාදි තස්ස ලොපො හොතීති අත්තො—“ඊයො කමො” ති ඉදමාරබ්භ යාව “සවමාදි භාපි” ති තාව ඊයාදි, “ඤ්ඤා වා පච්චෙ” ති ඉතො පඨාය “සකත්තො” ති අවසිතං ඤාදි, “සතාදිසතාදි නෙකත්තො” නති ඉතොපසභුති යාව “වත්තො” ති තාව සමාසො ඉමමෙවත්තං සංඛෙපතො දස්සෙති ‘එකත්තො’ ඉදමාදිනා—‘නායමි’ නති තස්සද්දොන පුලලිභිතමෙ කත්තොවසද්දං පරාමසති, ‘නංනසුංඝක’ නති විධිසුත්තං—යදෙන මහිකකත්තමෙකත්තො තත්තපුංසකලිභිතං වෙදිතබ්බතා වුත්තති—අසංඛ්‍යං විග්ගත්තාදි සුත්තමාරබ්භ යාව ඔරාදිසුත්තං තෙන සබ්බත්ත වුත්තො සබ්බො අසංඛ්‍යසමාසො තමිව්වෙන තපරාවඤ්ඤාති ආග යදෙන මහිකකත්තමෙකත්තො—අධිඤ්ඤිවාදිසු භීයො අව්‍යයත්තප්‍රධානත්තා අලිභිතත්තං අඤ්ඤපදත්තාදිප්‍රධානත්තාඤ්ඤ අභිධෙය්‍යාදිලිභිතත්තං සමපත්තත්තං නපුසකලිභිතත්තං වචනං, ‘සුබ්බස්මාමාදි තො’ ති විධිසුත්තං—අමාදෙකත්තො පුබ්බං යදෙකත්තං තත්තා පරායං සබ්බාසං විග්ගතීනං ලොපො හොතීති වුත්තති අධිඤ්ඤි උද්ගරණං, පුබ්බස්මාති කිං? ගාමං ගතොති පච්චුද්ගරණං.

නාතො — පුබ්බස්මා මාදිතො සතාදිනං ලොපොති ව වත්තනෙ, අනොති සමාසවිසෙසනමිදන්ති ආග ‘අමාදෙකත්තො සුබ්බො’

සංදකක් මකාරනතං නනො'ති—අත්‍ර ච චින්නං අත්තං විධානං නො, චින්නං යොනවිභාගං ක්‍රියාසම්මාධිනී චෙ එකවාක්‍යානි භවන්ති “නානො” තිදං පටිසෙධස්ස විධායකමෙතං වාක්‍යං අමපඤ්චමිතා තෙ කතමවාදෙසස්ස විධායකං දුතියන්ති මනසි නිධාය වාක්‍යං හෙදෙන විචරතො ආහ ‘අමාදෙකක්ඛාපුබ්බ’ නත්තාදි—අපඤ්චමියාති අනෙත ච අනන්තරස්ස විධි වා හොති පටිසෙධො චෙති පඤ්චමිතා අමාදෙසස්ස එව පච්චාසනන්තා පටිසිඤ්ඤාති නන්ත්‍රොපො තෙන පුබ්බවාක්‍යවිභින්නො තෙන අලොපො පටිසෙධෙන සම්මඤ්ඤාති නො සාවඤ්ඤාන පච්චන්තමානො සනෙතා පඤ්චමිමපි අවගාහති එකවාක්‍යත්තායං හි කාරියවයස්සා පි එකාය වුත්තියා විධිමානත්තා කාරියවයස්සාපි පඤ්චමිතං පටිසෙධො සියා පඤ්චමිතං චරෙත්තා එතං කාරියවයා චෙදිතබ්බන්ති— යදි අප්පනො එව සත්‍යදිලොපො අං විධියතිහි යෙන නාප්පන්ති නත්තොයෙන ලොපස්සාප්පන්ති සිධා තථා පි යත්‍ර නාදිභාවො තත්‍ර පඤ්චමත්තාදිතං සචනං යථා සිධාති ලොපස්ස සාවඤ්ඤාන පටිසෙධං චත්තා අමාදෙසා විභින්නො අඤ්ඤාතා යත්‍ර නාදිභාවො තත්‍ර ලොපො යෙව සියා.

වාත—පුබ්බස්මා වාදිතො අනො අං හිව වුත්තතෙ අනන්තරපුත්තෙතන නිවච්චමවාදෙසෙ සංඛපතො නතියා සංඛාමිතං විකප්පිය තෙ උපකුලො අපෙතිති අවධිමිති පඤ්චමි— නත්‍ර ච ක්‍රියාය කාරකානි භවන්ති පුබ්බපදත්තප්පධානොවායමසංඛසමාසො පුබ්බපදත්තස්ස ච අසත්තභුත්තත්තා කිරියන්තා රත්තාසම්මකොති අවධිභාවො නොපපජ්ජති තස්මා කුතො පඤ්චමත්තාදිකාය විභවතිසා සම්මතො? නෙදවත්ති පුබ්බපදත්තප්පධානතොති පි ගුණභුත්තන්තරපදත්තමපෙකතිය ක්‍රියායො හො උපපජ්ජති යෙව, යථා; පඤ්චපුලිමානෙයති භාවප්පධානත්තො පි ගුණභුත්තදබ්බාපෙකතො ක්‍රියාසම්මකො—එවං අසංඛසමාසස්ස එකදෙසමත්තදස්සනවසෙන සම්මතො අසංඛසමාසමුද්ගරිත්තා ශුද්ධති තප්පරිසපරසමඤ්ඤමමාදිසමාසං දසෙසානුමාහ “චෙ”ත්තාදි—

අං ආදි යස්ස විභවතිජක්කස්ස තං අමාදි විධිගතභණ්ඩායෙන ත්දන්තා තංගභණ්ණං තෙනෙවාහ “අමාදිසත්‍යාදන්ත”න්ති—අමාදිතං කමාදිහෙදතො ජප්පකාරෙ කාරකෙ වාකාරකෙ ච සම්භවතො අමාදන්තානං කාරකානමකාරකානංචෙකත්තිභාවො හොති සො ච සමාසො කචි විකප්පිහො කචි නිවෙවො කචි වාක්‍යමචෙති විසිථො හිමතො සො ච විසෙසො ඛුලවචනන සිඤ්ඤාතිති ආහ “ඛුලමෙ කත්තං හොති”ති; කමෙම වා කමෙතෙ ව දුතියන්තමුද්ගරිති ‘ගාම’

මිව්වාදි—‘මුහුත්තං සුඛ’ නති මුහුත්තසද්දතො ‘කාලඛාතමච්චන්ත සංයොගෙ’ ති නිරන්තරක්‍රියාසංයොගෙ දුතියා සුඛසද්දා පඨමෙකච්ච නං සි මුහුත්තං සුඛනති විග්ගතෙ, ‘අවාදි’ ති සුත්තෙන අවාදිසා දානනං සාදාදානනන සහ බහුලවෙකත්ථා නොති ‘එකත්ථාය නති, විග්ගතලොපො මුහුත්තසුඛසද්දා පඨමෙකච්චනං සි ‘අංතපුංස කෙ’ ති සිසා අවාදෙසො මුහුත්තසුඛං—

විකප්පිතසමාසමුද්ගරිත්ථා නිව්චසමාසමුද්ගරන්තො ආහ ‘මුහති සෙමෙ’ ති; ‘උපපදසමාසෙ’ ති පච්චයවිධානෙ සමිපපාචාරිතමපදං උපපදං කුලිහංකරොතිති ආදිසු කුලිහමිව්වාදි වාසා සමිකිසමාසො උපපදසමාසො නසමිං- වත්තනං වුහති එකත්ථිහාමො සමාසො එවෙ ති අත්ථො, එවසද්දන වාක්‍යං නිරාකරොති තත්ථ වාක්‍යං නත්ථි විග්ග තො තු කුරොතිති ආදි කිරිසාපදෙනෙව තෙනෙව කුලිහ කාමො ති ආදිසු විහතත්ථපත්තනො පුරෙතරමෙව කාරාදිසද්දෙන සමාසො කුලිහං කරොතිති අඤ්ඤපදෙන විග්ගතං කත්ථා ‘කවණි’ ති අනි වි ධාය “අසානානුබ්බෙ” ති කරසසුපත්තසා අකාරසා ආකාරො කාර සද්දෙන අසාදානනනෙව බහුලවචනන කුලිහසද්දසා නිව්ච සමාසොතද්ග ‘එක බහුලාධිකාර’ ති ආදි, බහුලවචනතො කත්ථි සමාසාහාවමාහ ‘නොන’ ව්වාදි— ‘නාන’ ඉති ‘තොනා කාතරි වත්ත මානෙ’ ති විතිතො නනපච්චයො ‘මානෙ’ ති ‘මානො’ ති මිනා විහිත මානපච්චයො ‘කතමනා’ ති ‘කතතරි හුතෙ කතවනතුක්ඛාපි’ ති ඉමිනා විහිතො කතවනතුපච්චයො—

තතියා සමාසං දසසාහුමාහ ‘රඤ්ඤා’ ඉව්වාදි—“කතතුකරණෙ සු තතියා” ති කතතරිතතියා, අසිනා ජනනා ‘අසිච්ඡනනා’ ති කරණෙ තතියා, පිතරා සදිසො පිතුසදිසොති “තුලාසෙන වා ත තියා” ති තතියා, ව්‍යඤ්ජනවාචිනො තතියනතසා අනනවාචිනා සා දානනන තථා මිසිකරණවාචිනො ව හකඛවාචිනා සමාසොහිම තො, ආචරියපාඤ්ඤිතියා අනෙතන ව්‍යඤ්ජනං හතකඛන මිසිකරණ නති සුතෙතති සො පි කතතුකරණලකඛණතො තතියාය අනෙතන ව සිමොති උද්ගරති “දබ්බෙ” තසාදි— දබ්බසද්දතො ගුලිසද්දතො ව “සහසෙනා” ති තතියා, සංඛාරියං භොජනං සංඛාරයං ව්‍යඤ්ජ නං හකඛං ඔදනාදි තසා සංඛාරනං මිසිකරණං— නත්ථුච ක්‍රියාක තො කාරකානං සමිකෙකා න සහාවතො නවෙහ වුතතියං කිරිසා කාචි සුසතීති අඤ්ඤමඤ්ඤාසමිකිතො සමාසො න සියාති ආහ “මුහති” ව්වාදි— යදිපි වුහතියමුපසෙකාදික්‍රියා න සුසති තථා පි වු

තනිපදෙන ක්‍රියා ගම්‍යතෙ න හි අසත්‍යපසෙවනාදික්‍රියායං සංඛාරි
 යං සංඛාරකං වා හවති අත්තිවෙහ තද්‍රහයං තතො තෙසං සබ්බාචා
 යෙව සමාසනෙතො භූතක්‍රියා ගම්‍යතෙ තථා හි දබ්‍රහොජනං තතාදො වු
 තෙන දබ්‍රහාදිනො සංඛාරකතතං භොජනාදිනො ච සංඛාරියතතං ප
 තියතෙ නමොපසෙකාදිමනතරෙන භාවොච්ඡිති සාමච්ඡියා උපසෙකා
 දිපපතිති අතො යෙවොපසිතතාදිසද්දො ගතත්‍යතාය නපසුප්පතෙ
 තතො ච තදපෙකතාය අත්තිපයව සමබ්‍රහොති අසුතතත්‍යා නත්ති,
 යුතෙතො සසිගතො සමබ්‍රහො වා අත්‍යො යස්ස සො යං යුතතත්‍යො,
 නත්ති එතස්ස යුතතත්‍යොති අසුතතත්‍යො තස්ස භාවො අසුතතත්‍යා
 තා අසමබ්‍රහොතිහාවො නත්තිති අත්‍යො— “වුතනිපසමා”ති බහුලං
 සමාසවිධානතො, උරෙන ගච්ඡතීති විග්ගස්ස අමගමගමනෙත්තිසමා
 ‘කී’ති කපිපපවසො ‘කීස්සා’ති කීලොපො “කීමති ලොපොනන
 ව්‍යඤ්ජනමස්සා”ති මකාරලොපො උරගො- ‘වාතාමමවා’ති බහුලං ස
 මාසවිධානතො, එරසුනා දස්සනනාති උග්ගත්‍යා පි කරණෙ තතියා-
 යජ්ජපි සමපදනස්ස පාඤ්ඤියෙ සමාසො න විහිතො තථා පි පයො
 ගදස්සනා හවිතබ්‍රමෙව සමාසෙතනත්‍යද්‍රහරති ‘බ්‍රාහ්මණස්ස’ ඉ
 වොදි—

“බ්‍රාහ්මණස්ස”ති සමපදනෙ වතුත්ති “සුභාසා”ති තාදත්‍යො, යු
 පාය යාගත්‍යොත්‍යාය ආතීතං දරුදබ්‍රහං යුපදරු සබ්‍රහස්ස ද්‍රවබ්‍ර
 තති ආදිපු අනභිධානතො සාපෙකතතාය ච සමාසො න හොති අභි
 ධානලකුණො හි තඤ්ඤ සමාසකිතකාති වචනතො; “ශ්‍රාමා”ති අව
 ඛිමති පඤ්චමි, කමමසමා ජාතං කමමජං අස්ස පදන විග්ගහං කාමා
 ජනජනනනිමසමා “කී”ති කීමති ‘කවිස්සා’ති කවිලොපො “කී
 මති ලොපොනනව්‍යඤ්ජනස්සා” හි අනතව්‍යඤ්ජනස්ස ලොපෙ ච සතා
 දුප්පතනිතො පඨම මෙව බහුලාධිකාරතො නිවච්ඡමායසා— ‘ඉධ න
 හොති’ති රුකබ්‍රහිතො නි බහුලාධිකාරා සමාසො න හොති— ර
 ඤ්ඤො පුරිසො ඉවච්ඡු වාතෙත රාජසද්දො රාජත්‍යමෙව කපෙති පුරි
 සසද්දො පි පුරිසත්‍යමෙව සමාසෙ තු රාජපුරිසො ඉවච්ඡු රාජසද්දො
 පි පුරිසත්‍යමෙව කපෙතිති විතානෙකත්ති භාවො හවති- අඤ්ඤො
 එවාචයවත්‍යානුගතො සමුදයත්‍යො පාතුහවතීති, එවමඤ්ඤත්‍යාපි.

අමාදිසමාසස්ස සාමඤ්ඤක විධානෙ පි නතමානාදිති ජට්ඨිසමා
 සස්ස අදස්සනතො පරසං නලනිධාරියපුරණභාවතිහතත්‍යොතිති ව
 චිතං විය පටිසෙධෙ කතනෙබ්බ බහු ප්‍රවචනතො යෙව තත්‍ය තාතිපස
 සමෙහාති දස්සනතොආත ‘බහුලෙ’වොදි— අනුකුබ්බමිති අනුපබ්බා

කර කරණෙනිමසවා “නොනා කතනරි”ති නනපච්චයො ‘තනාදි
 යො’ති කතනරි ඔ “කරස්ස සොස්ස කුබ්බකුරුකතිරා”ති කරධාතුස්ස
 සහොකාරස්ස කුබ්බාදෙසො, “කුරුමානො”ති එත් “මානො” ති
 කතනරි මානො කරස්සසොස්සකුරුආදෙසො— “ගුහනං කණ්ණා”
 ති “යතො නිධාරණ” නති ඡට්ඨි අයමස්ස වචනස්සන්තො යතො සමුද්ද
 යතො ජාතිගුණත්‍රියාති උකදෙසස්ස පුඵකකාරණං නිධාරණං යතො
 තං කරියති තනො ඡට්ඨි සියාති— “සියසාහං පඤ්චමො” ති සච්ච
 තෙ ඡට්ඨි, “සුකකතා” ති “තස්ස භාවකමෙවසු තත තා තතන ණ්ණ
 ණ්ණස්ස ණ්ණස්ස ණ්ණස්ස”ති භාවෙතා— “කුචි හොනෙවා”ති භාවන්තො
 පි ඡට්ඨිසමාසො කුචි හොතිති අන්තො, ගුණවාචිනා ඡට්ඨියනනස්ස
 සමාසාභාවො “පුරණගුණසුතිතත්ථ තදව්‍යයතඤ්ච සමානාධිකර
 ණෙනෙ”ති උකකණ්ණෙ ගුණ ඉති වචනෙන අභිමතො; පාණිනීයෙ
 හි සො කථං පටිසෙධං විනාති ආහ “බ්‍රාහ්මණස්ස” ත්‍යාදි— “ඡට්ඨි”
 බ්‍රාහ්මණස්සති සමබ්‍රතෙ ඡට්ඨි, ‘ඉති’ යසමාන්තෙ “දහනාපෙකතා” ති
 කෙ සුතතා ඉච්චාපෙකතායං දනතාති අපෙකතෙ තස්මා “කණ්ණන
 සමබ්‍රතාභාවා” කණ්ණාසද්දෙන සහ අඤ්ඤාමඤ්ඤාපෙකතඋකකණ්
 ණ්ණ සමබ්‍රතාස්සාභාවා ‘න සමාසො’ති බ්‍රාහ්මණකණ්ණාති සමාසො න
 භවතීති අන්තො, ‘අඤ්ඤාමඤ්ඤාසමබ්‍රතාභාවා’ නත්ථි ආදිතා භවො ර
 ඤ්ඤාපුත්තො දෙවදත්තස්සාති ආදිසු අඤ්ඤාමඤ්ඤානපෙකතසු බ්‍රා
 හ්මණස්සකණ්ණාදනතාති ආදිසු ව අඤ්ඤාසාපෙකතසු අඤ්ඤාමඤ්ඤා
 නිස සාමච්චියාභාවෙන සමාසො න හොතිති දීපෙති-ඡ්‍රිතීන්තනස්ස ස
 මානාධිකරණෙන ඡ්‍රිතීන්තන සමාසාභාවො කතො පුරණගුණ
 වවාදි සුත්තෙ සමාණාධිකරණස්සා පි උපාද්‍යනතො සො පි විනා ව
 චනං සිඬොති ආහ “රඤ්ඤා” ඉච්චාදි— “න සමසාහං”ති මාගධස්ස
 රාජධනනති එකච්චිභාවො න කරියතීති අන්තො—

ච සුත්තනති ච සෙති අසමාසිතති ඡට්ඨිසමාසො නාභිමතො ච
 සුත්තනති සෙති සමාසිතෙති ඡට්ඨිසමාසපටිසෙධො ච තතබ්බො
 ත්‍යන්තො තත්ථා පි අභාවමාහ ‘රඤ්ඤාඅස්සො’ වවාදි— සාපෙකත
 තාය ‘නසමාසො’ති පුරිසසද්දාද්‍යපෙකතාසතිතතාය න අස්සස
 ද්දෙන සමාසො භවතීති අන්තො යද්‍යපන අස්සාදීනඤ්ච යොගීතං ච
 තත්ථ සමාසො තදා වුද්ධනපකාරාභාවතො සබ්බෙති ච සමබ්‍රතො
 සමාසො භවත්තොති ආහ ‘අස්සොම’ ත්‍යාදි— රඤ්ඤාති ඡට්ඨි
 යා ගුරුමහි සාපෙකතෙතෙ පි ගුරුසද්දස්ස සමබ්‍රතීසද්දත්තා සකත්ථ
 විස වුත්තියං ව්‍යපෙකතායාභාවතො වුත්තසබ්බාචං සාධෙතූමාහ ‘ර
 ඤ්ඤාගුරුසුත්තො’ වවාදි—

‘ගමකතනා’ ති වාක්‍යාත්මක බොධකතනා අභිමතො ති ගමක තෙන සති සමාසො සද්දිකානා, වුත්තකුච්ච මහාගස්සාමා රෙන පතකුච්ච ලිනා යනුව ගමක තනමහවති නනු වුත්ත ති තං යථා දෙවදත්තාස්ස ගුරුකු ලං දෙවදත්තාස්ස ගුරුපුත්තො දෙවදත්තාස්ස දුස්සරියාති. “ගමකතන මිපි” ති අපිසද්දෙන සාමන්දියාසා පි ගහණං; දිත්තං ති මොග්ග ලාය නදිත්තිවිවරණෙ සද්දිකායං ‘සාමෙ කබ්බෙන පි ති යෙසමෙව සාමන්දියං ගමකතනකුච්චන් නෙසමෙව නිව්වසාපෙකබ්බානං සමාසො යථා දෙවද ත්තාස්ස ගුරුකුලං දෙවදත්තාස්ස දුස්සරියා’ ති— යෙසං සාමන්දියං ගම කතනං වා නන් න නෙසමපි සමාසො යථා බ්‍රාහ්මණස්ස උච්චෙ බ්‍රා හ්මණස්ස සුක්කාති— අත්‍රායං ටිකා, සාමන්දියං ගමකතනකුච්චන් ප දනමසෙද්දාසද්දාපෙකබ්බා උකබ්බණං සාමන්දියං සාමන්දියාහාපෙ පි වි ග්ගහවාක්‍යාත්මක ගමකතනං වා අන්ති අන්තො ගුරුතො කුලං දුස් සරියාති විග්ගහොති— “නිබ්බන්” නති කාරණං, දිත්තං ති අභිධා නපදිපිකායං, “නිමිත්තං කාරණං යානං පදංඝිජං නිබ්බන්” නති-

“පබ්බතපො” ති පබ්බතෙ තිස්සිති විග්ගහෙ යා ගතිති වුත්තිය නතිලෙසා “භාවකාරකෙසවස්සෙසකා” ති අපච්චපො පුබ්බසරලො පො “සරමහා පෙ” ති යස්ස විහාපො ‘වතුත්තද්වතියෙසෙව සංතතිපපථ මා’ ති පුබ්බස්සකාරස්ස ටිකාරො— ‘විහරාලොපො’ ති ඉධ ජනෙ ඉ වෙසා කතානෙන සත්තම් සමාසෙ සති පි බහුලාධිකාරා සත්තම් වි ග්ගහියා අලොපොති අන්තො—

‘ජනෙසුතො’ ති ජනෙ පාකවො කො පනෙත්ථ සමාසෙ සති විසෙසො යාවතා විනාපි තෙන එතං රූපං සිධිනති? නෙනදන්ති අ ත්‍රති එකපදනතමෙකසරත්තකුච්ච පයොජනං තනු ව සරෙන ජන්දසි යෙව වොහාරොති එකපදනතමෙව භාසාය මුපසුජ්ජනෙ තකුච්ච සමා සෙස, සමාසෙව, තුලාරූපමිති වුත්තනතරෙ විසෙසො ජනෙසුතකතං ත්‍යාදිසු ජනෙසුතෙන කතං ජනෙසුතකතනති අලොපසමාසාවයවං සමාසනතරං දියාති, අථ සමාසනතරෙ එකන්තිහාපොති ස්වාදිලොපො කසමා න හොති? සමාසාවයවතනා, සමාසාවයවො ති ස්වාදි තත්ථ ගති තො යෙන ච ස්වාදිනා සමාසපාටිපදිකමාරථං යො තස්සාවයවො ආ රමහකෙවයවවොහාරතො ජනෙසුතෙනෙන ති තතියාය කතොති ච ප ඨමාය සමාසපාටිපදිකමාරථං— තතියනාස්ස ස්වාද්‍යනෙන සහ අමාදියමාසො තෙසං එව තත්ථ ව්‍යාපාරො පුබ්බගතිතාති විහතති ත ත්‍රාතිමිත්තමිති න තස්සා සමාසාවයවතනං සකකා වතතුනති— එව මසද්දත්තා පි පහංභුරො සහසා කතං හයතුපඨානං පරස්සපදං අ

තනනොපදං මජ්ඣෙක කල්‍යාණං සරසිජන්තාදිසු සබ්බත් පුබ්බපදවි
හතති යා යෙවාලොපො--

තදෙවමමාදිසමාසකතමහිධාය සමපති කම්මධාරයපරසමඤ්ඤං
විසෙසනසමාසකතමුපදසෙසනො “විසෙසන” මිච්චාදිවචනාන-
“විසෙසන” නති සිස විසෙසනෙති ඉච්ඡමා විපුබ්බා “අනො” ති ක
රණේ අනො චිච්ඡයෙන නොනාති විසෙසනං යං සාලඤ්ඤාකාරෙන
පවනතමෙන කප්පකාරවිනතං වජ්ඣං පකාරනතරෙති අවච්ඡිජ්ජ එක
සමිං පකාරෙ අවත්ථාපයති තං වුච්චති-- “විසෙසෙසන” ති “ස
ඤ්ඤ” ති කලෙම ඝණේ විසෙසජීයං විසෙසං යදනෙක පපකාරිනතං
වජ්ඣං පකාරනතරෙති අවච්ඡිජ්ජ එකසමිං පකාරෙ අවත්ථාපියතෙ ත
මහිධිඤ-යදිපි සුතො විසෙසෙසනෙති න වුතං තථා පි සමානි
සද්දත්තා ආකාශිත විසෙසෙසනාය විසෙසනසා සාමන්තියා ලබ්භතීති
විවරිතවා තසා වෙචං සාමන්තියලබ්භසා විසෙසන මිදමෙක ඤේනෙති
දසෙසනො ආහ “සමානාධිකරණෙන” ති-- එකො දමනො අ
නත්ථා අධිකරණසා යසා නෙනෙති අනත්ථා; අධිකරණ සද්දෙන අ
නත්ථා අභිධෙයො වුච්චති අධිකරීයති නිසුජ්ජනෙහිධානාය සද්දො
අසමිං අනත්ථා කත්ථා සමානාධිකරණතඤ්ඤ විසෙසනාපෙකකං වි
සෙසසා සලබ්භා අනො යෙව භිනනනිමිත්තපසුත්තානමෙව සද්දා
නං යං සමානාධිකරණතං තදිහ පරිගණතෙ නෙසමෙවාචචේ
ජ්ජාවචේදකවිසයකතා න කුචිනනනිමිත්තානං යථා රුකකා ත
රුති; අනු භි අවච්ඡිජ්ජාවචේදකභාවො න සමහවති පරිගණතා
සමාසො වායං යනු පුබ්බාගතරපදනි පවෙචකං විසෙසනවිසෙසක
තාති සමහවතාති තත්ථෙව භවති යථා නිලුපපලමිති-- අනු භි නිල
නො භමරාදිති අවච්ඡිජ්ජ උපපලත්ථං නිලෙ අවත්ථාපෙති උපපලත්ථො
පි නිලත්ථං භමරාදිති අවච්ඡිජ්ජ උපපලත්ථෙ අවත්ථාපෙති තනො මො
හනෙසං විසෙසන විසෙසසායවසමානවා-- න වෙචමුපපලනිලමිච්ච
පි පසංඛිතා යදෙව විසෙසනතාය විවච්ඡිකං තදෙව විසෙසනං නෙ
තරං නිලඤ්ඤත්ථ විසෙසනතාය විවච්ඡිකමිති තසෙව පුබ්බනිපා
නො න උපපලසා විසෙසසාය එව තසා විවච්ඡිකතා-- අථවා
ඤ්ඤතරමධානමිතරපධානං විනතං භි පධානතත අඤ්ඤම
ඤ්ඤානුපකාරිතා අසලබ්භානාමකත්ථපසොගො යෙව නොප
පජ්ජන අපපධානතො පි විනතං සකසකපධානාපෙකකාවනතා
නං යඤ්චාපධානං තදෙව විසෙසනං නිලසද්දො වෙත්ථාපධානං
තදත්ථසා ගුණසාපධානතා උපපලසද්දො තු පධානං තදත්ථසා

දබ්බස්ස පටානතතා, අත්ත තු පච්චෙකං විසෙසනවිසෙසසාහාචාහා වො තත්ත න භවති සමාසො, තථා ච දිස්සතෙ චුතතිස්සථෙ චුද්දගරණං විසෙසනනතිකිං? තච්ඡතො සප්පොති—

විසෙසනපුබ්බපදසමාසං දස්සෙතුමාහ ‘නිලසෙඛ’ තාදි— ‘තුලාධිකරණ භාවසංකාසනස්ථ’ නති තුලාධිකරණභාවො සමානාධිකරණතා එකවිගතත්තපදවාච්ඡතතං තස්ස තුලාධිකරණභාවස්ස පාකච්ඡං— ‘මනසද්දසංයොගො’ නි පඨමා තප්පුරිසො කම්මධාරයොව තුලාධිකරණතාති සද්දිකවොහාරතො නිලං උපපලනති එතතාවතා පි සිද්ධි විග්ගහෙ නිලං ච තං උපපලසෙඛති වසද්දතසද්දානං වා කෙස උච්චාරණනති අප්පො— ‘සමාසෙතෙවා’ නි විසෙසනවිසෙසනිසභාවෙන එකත්තජොතකෙන නිලපල ඉති චුතතපදසංගෙ පොන වාති අප්පො; ‘නාසංකාසනතො’ති තස්ස සමානාධිකරණභාවස්ස පකාසනතො බ්‍යාපනතො ‘න නාසංයොගො’ නි තෙඤං වතසද්දානං උච්චාරණං න ඤාතීති අප්පො; ‘චුතතසාන’ නති චුතතො අප්පො එතෙසනති චුතතසා ‘තථිතරානං වඨණලා’ති එකාරස්ස ඨකාරො තෙසං; ‘අප්පසංයොගො’ නි අනුච්චාරණමනුපලද්ධි අදස්සනනති අප්පො— උපමෙය්‍යවචනස්ස උපමානවචනෙන සමාසොතිවතො පාඤ්ඤිතියානං විසෙසනපරතිපාතතො උපමානොපමෙය්‍යසාධාරණස්ස රතතාදිධම්මෙවචනාප්පයොගෙ සො කථනති ආසංකියාහ ‘බහුලාධිකාරා’ ඉච්චාදි—

‘උපමානසුත’ නති එත්ත පසිච්ඡාධම්මියා සාධ්‍යසාධන මුපමාන නති වචනතො සිතො උපමානං සො ච විසෙසනං පරමාවතීති මුතිසිහොති එත්ත විසෙසසභුතො මුතිසද්දො සිතපරො භවතීති අප්පො—තස්සෙව උපමානුතතරපදස්ස උද්ගරණං දස්සෙති ‘සිහොමෙ’ ච්චාදිතා— අතෙසභාවෙ තං සභාවාතොපනමුපමාතොති වචනතො මුති ච සො සිහො වාති එත්ත සිහසද්දො තගුණඤ්ඤාරොපෙන සිහතුලං වදති, කෙසඤ්චි සද්දානං මජ්ඣෙ විසෙසනතෙන නාතිමතස්සිත විසෙසසතො ගෙව පරතිපාතොති ආහ “ මුතිසද්දො භෙව වා විසෙසන ” නති— ‘නාථානි’ නි තදෙව දස්සෙති, ‘උපමිනොනුපමිනසිහාන’ නති සිහගුණස්ස මුතිමති දස්සනානං උපමාතරන සිහොගං මුතීති තගුණඤ්ඤාරොපෙන ගතිතො සිහො ච අනුපවරිතො පකතිසිහො වාති ජිනනා සිහානං අසෙද්ද පි මුතිතො අත්ත තව්‍යවච්ඡදකතො මුතිපදත්තස්ස විසෙසනානං විදිතමෙවෙති ආහ ‘මුතිසද්දො විසෙසෙති’ නි— අවධාරණපු

බ්‍රහ්මදේව විසේසනවිසේසස්ස භාවසමනවං තුලාධිකරණතා ව ඉ මිනාව සමාසොති ආහ 'සිලමෙවෙ' ව්වාදි.

සමනාවනපුබ්බපදං විසේසනසමාසං දස්සෙතුමාහ 'ධම්මොති' ව්වාදි— විසේසනසමාසං අනන්තාගධමෙව නස්සමාසං දස්සෙතුං 'නස්ස' න්‍යාදිකං දස්සෙති— පාමනපුත්තනාති පාමා අස්සඅභිති පාමනොති පාමාසද්දා 'දිස්සනනස්සෙසු පි පව්වයා'ති නපව්වයො පා මනස්ස පුත්තො පාමනපුත්තො ගදිතෙත්ථ සුකාමරා විසේසන තො න කරියෙථ තදා ටනස්සසාති සුත්තං කත්තබ්බමා පජ්ඣ තෙ තථා ව සති උත්තරපදෙ පරතො එත්ථා පි පාමනසප්පෙ යො නකාමරා නස්සා පි ටකාමරා න සියාති අධිප්පායො—'පටිසුද්ධසු වුනි'ති පරිතුලිතමුත්තයා නිසේසධිතියස්ස උත්තරපදත්ථස්ස අස නං බෙපනං වජ්ජනං පරිසුද්ධස්සා තෙන පරිසුද්ධස්සන විසිසේ තේ වුනති අස්සෙති පරිසුද්ධසවුනති— 'පසස්සප්පටිසේසධිවුනති' ති පටිසේසධිතියමෙව පසස්ස පත්ථා තං සදිසමනපෙකඛිත නිසේසධො පසස්සප්පටිසේසධො තෙන වුනති අස්සෙති පසස්සප්පටිසේසධිවුනති ය ථා අස්සධිගොජිති— 'පඨමපනෙබ්' ති පරිසුද්ධසපනෙබ්; 'බ්‍රාහ්මණ න්‍යාත'කාසිතො'ති 'තපො සුත්තස්ස යොති ව එතං බ්‍රාහ්මණකාර ක' නති වුත්තනන ජාත්‍යාදිගුණසමුදය සංඛාතෙන බ්‍රාහ්මණත්තන න අනුක්කාසිතො අපරිග්‍රහිතො අසුත්තොති අත්ථො—'ඉතිරසම්' නති පසස්සප්පටිසේසධිපනෙබ්—'කෙනවි සංඝස් නිමිත්තෙනා'ති උපථි තදස්සනාදිනා කෙනවි සංඝස්කාරණෙන—මිථ්‍යාසුද්ධස්සෙව්ඤ්ජයං ග තුකං සදිසත්තෙන විනා න ගොතිති පටිසේසධෙ සති උත්තරපදත්ථ සදිසො සමාසත්ථො ජායතෙව්වාහ 'නස්ස විනා සදිසපාන' මිව්වාදි.

'පයොගසාමන්තියා වෙ'ති අබ්‍රාහ්මණමානසෙව්වාදි පයොග සාමන්තියා ව—එවමසුද්ධතෙ යජ්ජත්‍ර බ්‍රාහ්මණමත්තකානානං සි යා පුබ්බපදස්සුච්චාරණමත්තත්ථං සියා අථ න කාස්සවි ආනාසනං එ වමපි සබ්බස්සවාබ්‍රාහ්මණස්සද්දස්සානත්ථකතං තස්මා පයොගසාම න්තියා පි සදිසපටිපත්තිති—'නග්ගතා' ති සදිසත්ථගතා—යථා වුත්ත යස්සවාත්ථස්සානුබලප්පදානාය විසුද්ධා වචනවුත්තස්සෙති 'අතො ගෙවොවමතො'ව්වාදිනා- අයස්සෙත්ථ අත්ථො නස්සප්පදානුච්ඡයෙද්ද න ව සංයුත්තං තමස්සෙත්ථං තප්පදත්ථසදිසෙත්ථ පටිපත්තිං ජතෙ ති තථාගත්ථ සප්පව්වයො ලොකෙ දිස්සති අබ්‍රාහ්මණමානසෙති වු තෙන බ්‍රාහ්මණසදිසො බන්ධනාදි ආතීයන්ති—අධිකරණසද්දෙ හි එ ත්ථ අභිධෙය්‍යව්වතො අධිකරීයමන නියුජ්ජතෙ සප්පදා අයමිං තදති ධ නායාති කත්ථා- යථා වුත්තාය ව වණ්ණනාය කිම්ඨං සිධිත්ති ආහ

‘තදෙව’ චිච්චාදි—තදෙවනති චුතෙන න පකාරෙන—‘පකාචසෙපි’ ති පරිසුද්ධසපසංඝපටිසෙධ චුතතිසු චිසු පි පකෙඛසු—‘ඉහා’ති අන සොති එත්.

විසෙසනසමාසෙ යෙව අනෙතාභූතං කුපාදිසමාසං දසෙසතුමා හ ‘කුපාදසො’ ච්චාදි-කුසෙදො පාදිසාගවරියා අසමසංඛොතා එව නපයිවි වචනො ගගන්ති— ‘අසාදිවිධිමති’ති විසෙසනනමි-සාදිවි ධිනො ව විසෙසො උක්ඛණ්ණමිභූතවිච්ඡාදි නසං පරිසුද්ධසා තනො ඤාතු සමාසොති ආග ‘සාදිවිධිවිසෙසොඤාඤාපථා’ ති—නනි යං පාදිනං නිවසමාසො විධියතෙ සො යදි සාදිවිධිවිසෙසෙති සි යා තද උක්ඛණ්ණාදිසු සාදිවිධානමනත්තං. භවෙයොති විනා පි පටි ඡසධං තත් සමාසො න ගවිසංති නයිදමෙවං සාදිවිධානසාමන්ති යා හි පකෙඛ සියා යථා විච්ඡායමසංඛ්‍යසමාසො අවමාසමධිමාසම නු අත්තිධිමාසනති තස්මා පකෙඛ සමාසො මා හොතුති පටිඡසමො-

‘පාදසො ගතාදාසෙත්ථ පයිමාසා’ ති ගණසුත්තං පාදසො ග තාදෙ අත්ථ වත්තමානා පයිමාස සහ සමසන්නෙති අත්ථා—ගතා දිකො පි අත්ථා පසොගානුසාරතො යෙවානුගන්තබ්බො; එවං ස බ්බත් ගණසුත්තොසු යථා යොගමනුගන්තබ්බං. ‘පටිසමෙකිනො’ ති පරිසංකොතො අඤ්ඤානත්තං අත්ථා.

මාගනි මුධානෙකගහගණතො සාදිසාදිනෙති විවච්ඡිත කසංඛ්‍යාසාමඤ්ඤං පරිගහතිතනති විඤ්ඤායති තෙන චිතනං යෙව පුබ්බපරාතං සමාසො අයං තු විපපභුතිනං සාදාසන්නෙන ඉච්ඡිත තෙති අනෙකගහගණං-සාදාසන්නසං කාරිසින්නෙන නාභිකතතො තසෙවඤ්ඤත්ථ සමාසො විඤ්ඤායතිති ආග ‘අඤ්ඤායති’ ච්චාදි- ‘අඤ්ඤාය සදසෙත්ථ’ ති යො යං යෙන යසං යසමා යසං යසමි නති එවං පයිමාදිවිගත්තනසං පදසං අත්ථ- ඔතිණ්ණහංසො ජ ලාසෙයො ඉච්චාදිති දුතියාදිවිගත්තත්ථසු යථාකාමමඤ්ඤත්ථසු උ ද්‍යුත්තාති.

ගො—‘අප්පබානසං’ ති සකත්ථපරිච්චාගෙන අඤ්ඤාපදත්ථ චුතතිසා අමුඛ්‍යභූතසං-ඉද්‍යති වඤ්ඤපරසමඤ්ඤං වත්ථසමාසං දසෙස තුමාග “ධමාමෙ” ත්‍යාදි.

ම — කිත්තකා ව කෙ වත්ථාති යො මඤ්ඤත්ත නසං විහා ගෙන දසෙසතුමාග “සමුච්චසො” ච්චාදි- තත්‍ර සමුච්චිති සමුච්චයො පිණ්ඩිකරණං එකා සාධනා එකං කිරිතං වා පටිච්ච කිරිතා සාධනා තං අත්තරුපභෙදෙන චිත්තමානතා තත්‍ර දෙවදතො කුඤ්ඤති තිති.

වාහි සාධනං පටිච්ච කිරියානං අත්තාරූපහෙදෙන විසමානතා
 චෙදිතඛිං—ධවෙ ච බදිරෙ ච පලාසෙ ච ජිකුති ක්‍රියං පටිච්ච අ
 හතාරූපහෙදෙන සාධනානං විසමානතා චෙදිතඛිං—අනුවාහි
 අනුවාහො යත්‍ර කිසුචි කමමං එකෙන වාකෙතන විධාය පුන
 පි වාකතනතරනා කිසුචි විධියෙන සො එවං වුවන් යථා හිකමං
 වර ගාවො වානසෙති හිකමාගමනවෙත්‍ය පධානමනතරඛිතතා
 නෙතරං බහිරඛිතතා තං කරාණො යදි ගාවො පි පසාති තා පි ආ
 නායෙති ගුහනමානසනං තදනුගුණෙන විධියෙන—ඉතරස්ස ඉත
 රෙන ගොගො ඉතරිතරයොගො අසුසුමසුසුසමෙකොවයවහෙදු
 පෙකමා ලකමණො ඉතරිතරයොගො අසුසුමසුසුසමොපාදානතාති
 අධිපායො, තං යථා සාරිපුතාමොගනලානාති—සමාහරණං සමා
 හාරො තිරොහිතාවයවහෙදු සමුදයො, යථා ජිකුපාහනනාති—කි
 වෙත්‍ය සමෙකෙත්‍ය සමාසොති ආහ “නසෙ” වවාදි—“නසෙ” යථාද
 සමානසුතෙසු වතුඛිංසමසු වෙත්‍ය ඉතරිතරයොගෙ සමාහාර
 ච එකත්‍යාවො සමහවති කුතො පදනං අසුසුමසුසුසමෙකො අ
 ත්‍යාවාරන පදනං අසුසුමසුසුසමෙකො පෙකමා ලකමණස සමෙකමස
 සමහාවතො—වුතනං ව.

“ඉතරිතරයොගෙත්‍ය වයවත්‍ය සමහවො
 සමුදය තිරොහාපවා පරං ව ලිඛිතමස ව,
 සමුදයුඛිතවො යසමිං වයවා ව තිරොහිතා
 සමාහාරො ත්‍යසසුමෙත්‍ය සො ව හොති නපුංසක”නති,

වාච්චවාචනානං අහෙදුස්සවසා යතො වාච්චමමන වාච
 කො පි වොහරියතීති දසෙත්‍යා ‘පදන’ නති වුතනං—න සමුව
 යෙ එකත්‍යාවො සමහවති තා පි අනුවාහෙ එකත්‍යාවො සමහව
 තීති සමෙකමො—කිං කාරණෙන ආහ ‘භද්දහාමනො’ති—තසා ය
 ථා වුතනසා සමෙකමො අහවා අසමහවතොති අත්‍යො—‘වසදුහිවු
 තනි’ ති වුතනොනමපපයොගොති වසදුසාපපයොගො.

සමා ‘සහාපරිසායාති සුපකා’ ති ‘තිං සහාපරිසායා’ ති සු
 හෙන සමාහාරවත්‍යකත්‍ය සහාපරිසායදුසා නපුංසකලිංඛිතන
 යුතො පි නිදෙසෙ ඉතරිලිඛිතවසන නිදෙසසා සමාහාරවත්‍ය ක
 ත්‍යති නපුංසකහාවසා සුපනතො—ආබිපච්චං ව පරිවාතො වාහි වි
 ගහො—සමාසවිධාසිසු වාකෙතසු යං පඨමා නිදදිඨං තසා පඨමා නි
 දදිඨං සමාසෙ උපසර්ජනනාති සුහෙන කතො පසර්ජනසසුසු
 සා සතදිති පඨමාය නිදදිඨං සමාසෙ පුබ්බතිපානො, උපසර්ජනං

පුබ්බච්චිතෙන වචනෙන ආචරියපාණීනියා ඉතො භො විනා පි
 චචනං යුත්තිතොව සිඛොති ආග 'සමාසෙ සං සුඛං' මිච්චාදි-තදෙව
 පුබ්බං නිපතති කමස්ස පටිනාසාවෙන චතතුමිසාතොති භාවො—න
 හු කමාතික්කමො කිවි දියුගෙ චෙච්චාග 'කමාතික්කම පසොජ
 භාභාවා'ති— කමාතික්කමො විනා පසොජනං න යුත්තො න චෙ
 භාතික්කමෙ කිසුපි පසොජනමඤ්ච රාජදනනාදිසු භෙසා වුජ්ජනසු
 භෙත්තන පුබ්බතිපාතෙ පත්තන රාජදනනාදිසු පරනති ඉමිනා පරපප
 යොගො තස්සොචරියපාණීනියාතිමනො, තත්ථ රූපසිඛියා පයො
 ජනතො කමව්‍යතික්කමෙන පරපපයොගෙ සිඛෙපි ඤායානාතිඤ්ඤා
 ව චචනං. විනා ඤාතුමසමන්තොති තදන්තං වචනෙන හවිතර්කනති
 වඤ්ඤාමානස්ස වචනෙන පරපපයොගමාග 'කිවි' මිච්චාදිනා—'බහු
 ලාඛිකාරතො'ති 'බහුල'නති අධිකාරසුත්තෙන—ඉද්දති සමාසනත
 පසොගෙ දසෙත්තුං 'පාපා භූමි සසමිං' ත්‍යාදිමාග—'සමාසනමො
 ති 'පාපාදීති භූමියා' ති ආදිසු උපරිවක්කමානෙසු සුත්තෙසු සමාස
 නොති අ ඉති පදනං යොජනන්තං දසසිතමධිකාරසුත්තං.

සා—'ඉත්තිමිච්චාදිනා' ති 'ඉත්තිමිච්චාදිනා' පුමෙවෙක
 තේ' ති සුත්තෙන; ජාතියා උපලක්ඛිතා භූමි යසමිං යානෙති විගහ
 හො 'සරො ලොපො සර' ති ඉකාරලොපො.

සං—'අසා' ති ඉමියා හවනස්ස—'ත්ථ භූමිං ච භූමි'නති එත්ථ
 තිස්සො භූමිතො අසා චතස්සො භූමිතො අසාති විගහතො.

දීඝා—පුබ්බසුත්තතො අනුචතතිතමසංඛෙති පදං 'සංඛා
 ති' ති සුත්තතො අනුචතතිතං සංඛාතීති පදං ච ගහෙත්වා අසංඛෙ
 ති සංඛාතී චෙති විවරණං කතං-සමසිතා රතතිසද්දති සමබ්බතො;
 දීඝා ව සා රතති වාති දීඝරතං 'විසසසනමකත්තේ' ති සමා
 සො, 'ඉත්තිමිච්චාදිනා' පුමෙවෙකතේ' ති පුබ්බපදස්ස පුමො
 වො දීඝරතති සිතන දීඝසද්ද පරස්ස අඤ්ඤාත්වාසංඛාතේසු අක
 තසමාසස්ස රතතිසද්දස්ස 'දීඝාභාවපසසකදෙසෙති ව රතා' ති
 සමාසනොති අපච්චයො 'සරො ලොපො සර' ති ඉකාරලොපො
 දීඝරතනසද්දතො 'කිවෙකතො ව ජභියා' ති සුත්තෙ කිවිති යොග
 විගාගෙන නුපුංසකතං 'අං නුපුංසක' ති සියස්ස අමොචො දීඝර
 තං විරකාලනති අන්තො—අතො ව රතති වාති විගහතො වත්ථසමා
 සො උත්තරපදෙ පරෙ අතස්ස ආපාදිතො 'මනාදාපාදිතමොවගෙ
 වෙ' ති පුබ්බපදස්ස මනාදො අතසද්දා පරස්ස රතතිසද්දස්ස වුත්තන
 තෙත්ත සමාසනොති අපච්චයො 'සමානාපර නුපුංසක' ති අපාදිකා

රියෙ කෂත් අනුරාගය—වසාසු රතනි විග්ගතො ‘අමාදී’ නි ස
 මාසො පුබ්බො ච සා රතනි ච අපරා ච සා රතනි වානි විග්ගතො විග්ග
 සනසමාසෙ ‘සබ්බාදයො චුත්තමනො’ නි පුත්තමො අසා ච සා ර
 තනි වානි විසෙසනසමාසො ඉත්ථිසමාසිනෙවොදිනා පුත්තමො ‘අ
 නිරතො’ නි ‘අවොදයො කනතාදානෙ උභයායා’ නි පාදිසමා
 සො; ‘මිරතො’ නි විසෙසනසමාසො ‘අංඛාදී’ නි නපුංසකලිඛිතං
 අසමාසනාසකෙ ඉත්ථිසමෙව—දිසා රතනි එතස්සානි විග්ගතො
 ‘වා නොසඤ්ඤත්’ නි අඤ්ඤපදත්ථසමාසො සමිපං රතනියා උපර
 තනි අසංඛාතිහතනිවොදිනා සමාසො, ඉධ පන අඤ්ඤපදත්ථසමා
 සතො අසංඛාසමාසතො ච සමාසනො අපච්චයො න හොති—
 රතනි පරිමාණානුරූපං යථාරතනං.

ගොවු අලොපෙති විසයසත්තමිති ආශ් ‘අප්පාපවිසයො’ නි-
 රඤ්ඤො ගො රාජගමො “අමාදී” නි සමාසො ‘අච්චි’ ගොසසාදිති’ නි
 පඤ්චනාං ගුණාං සමාහාරොති විග්ගතෙ ජට්ඨියනානාං “විසෙස
 නමකත්තො” නි සමාසො පඤ්චගවං නං ධනමස්සානි පඤ්චගව
 ධනො— “දිසගම” නි විසෙසනසමාසො “අංඛාදී” නි නපුංසක
 තනං පච්චුද්ගරණෙ පඤ්චනාං ගුණාං සමාහාරොති විග්ගතො
 ජට්ඨිවිසෙසනසමාසං කාමො “නොන කතං කීතං බ්බමභිසංඛතං සං
 සඨං ගතං හතති ජිතං ජයති දිබ්බති බ්බන්ති තරති වරති චන්ති ජිව
 ති” නි සුභොතන භික්ඛපච්චයෙ කතෙ “නාසලොපෙ” නි භික්ඛ
 පච්චයස්ස ලොපෙ— නනු ච අලොපෙති වුත්තන කථං තභිතලො
 පො විඤ්ඤායතෙ න ස්වාදිලොපො යෙන තභිතලොපවිසයමච්චු
 ද්ගරණං සියානායං දෙසො ස්වාදිලොපස්ස සබ්බත්ථ සමහවා න
 සො ගස්සති අසුලහතභිතලොපොව අලොපෙති ඉමිනා පරාමට්ඨුං යු
 තතනති— අපො ච අසෙසා ච ගො වානි විග්ගතො චත්ථසමාසෙ
 විහතනිලොපෙ ච කතෙ ‘ගොසසාගසිතිනංසු ගාවගවා’ නි ගවාදෙ
 සො ‘උහගොති වො’ නි යොසා වො—විත්තගු උපගු විත්තාගාවො
 යස්ස සො විත්තගු ඉති අඤ්ඤත්ථසමාසො සමිපං ගාවස්ස උපගු ඉති
 අසංඛාසමාසොති කාමො සමාසනො අපච්චයො න හොති— ‘එක
 ත්ථ’ නි එකොත්ථො යස්ස පකතාදිසමුදයස්ස සො එකත්ථො ත
 සා හාවො එකත්ථං තස්ස හාවකමෙමස්ථිවොදිනා භ්වපච්චයො හාව
 විසයනො නපුංසකලිඛිත පඨමෙකවචනං සමාසස්සතං නාමං—

‘පුබ්බිහතරාගසඤ්ඤත්’ නි වතුපරං සුයමානො පච්ච
 කමභිසමභස්සානි අත්ථසද්දස්ස පච්චනං පුබ්බිහතරාගසඤ්ඤති
 භුමිභො යථා අසංඛා විහතනිවොදිසුභො අත්ථසද්දස්ස විහතනා

දිගි සමනියො ඉදං චුත්තං හොති අසංඛ්‍යසමාසො පුබ්බපදත්තපට්ඨානො අමාදිසමාසො සංඛ්‍යාපුබ්බවිසේසසනසමාසො චෙති උත්තර පදත්තපට්ඨානා චත්තිසේසසනසමාසා උභයපදත්තපට්ඨානා අඤ්ඤත්ත සමාසො අඤ්ඤපදත්තපට්ඨානොති එවං පට්ඨානත්තාවසේසන සමාසො චතුර්ඛියො හොතිති-නඤ්ඤසමාසකුපාදිසමාසා පන විසේසසනස මාසස්ස හෙදව-‘විසේසසකුපාදිසමාසකුපාදිසමාසා’ අසංඛ්‍යසමාසො අමාදිසමාසොති චෙ විසේසසකුපාදිසමාසාති කත්වා අඤ්ඤාති, උභය පදත්තපට්ඨානා අඤ්ඤපදත්තපට්ඨානොති චිති සතිං සමාසො නිවිධො හොතිති අධිප්පාසො.

අසංඛ්‍යං විසේසසනං නඤ්ඤ ච කුපාදි ච අමාදි ච,
අඤ්ඤපදත්තත්ත ස්වාදී අභිවිධමහවෙ.

පාදිමාදිවසා සංඛ්‍යා දුට්ඨො සත්තහෙදිකා,
විසේසසනත්තත්ත සංඛ්‍යා පුබ්බා දුට්ඨිරාසිකං.

සමාහාරාසමාහාරවසා නඤ්ඤ දුට්ඨො හවෙ,
කුපාදි දුට්ඨො මාදි ජර්ඛියො නවධා හවෙ.

අඤ්ඤා පදත්තො දුට්ඨො චත්තො චන්තිංසහෙදිකො,
එවං සමාසා විඤ්ඤාය්‍යා මොහලානමනෙ ඉධි.

**ඉති පදසාධනවිකාසං බුධිප්පසාදනීසං
එකත්වණ්ණනා.**

තදෙවං අභිති පකාරෙහි සමාසං දසෙස්සවා ඉද්දනි ඉත්තිප්පච්ච
යනෙත දසෙස්සවා ‘අමථ’ චාදිමාහ.

ඉත්ති ඉත්තිප්පච්ච ඉදං නිවසිසේසසනං න පච්චයත්තවිසේසසනං
තෙනෙවාහ ‘ඉත්තිසං චන්තමානතො අකාරනානතො නාමසමා’
ති-එතෙන ච එසාති පසිඞ්ගි මහි අත්ත චන්තමානතො අනා පකු
හිභුතනාමසමා ආපච්චයො ජොතකො හොතිති භාවො.

නිද්දා ‘ආකතිගණො’ ති ජාතිප්පට්ඨානගණො නද්දානති
තො ‘නද්දිතො ඞ්’ති ඞ්ප්පච්චයො- ඩකාරස්ස අප්පයොගො ‘සරො
ලොපො සරෙ’ති පුබ්බසරලොපො ‘ගසින’නති සිලොපො- ‘ගො
කොමා’ ති ගණසුත්තං ගො සද්දතො වා ඞ්ප්පච්චයො හොතිති අ
ත්තො-‘ගොකොමඞ්’ති එත්ත ගොස්ස ආදි ඉති පදවෙර්දද.

සු...දනන්තය සද් පස්තො පාණි එනිසසාති සද්පයතපාණි
නි—‘දණ්ඩනි’ නි ‘ව්ග්ගසුත්තෙ දීඝරසාය’ නි රිකාරසාය රසානතං එවං
පරිච්ඡන්තිති උභයාරසා—

ඉතිඉප්පිසප්පව්වසනා

—c—

යජ්ජපි එතිපසසිකොති ආදිසු ත්‍යාද්‍යන්තත්ප්පහාවිතත්තවපි ණා
දිවුනහියා සමභවති තථා පි සෙභ්බසෙයන සත්‍යාද්‍යන්තත්ප්පහාවිතත්තා
තන්තියද්දසුත්තරකාලමිද්‍යානි ණාදිතිද්දසං කුරුමානො ආග ‘අඨ
ණාදසොපුච්චගෙන’ නි ණො ආදි යෙසං ණානණායනාදිප්පව්වසා
නං චෙ ණාදයො යෙ පරෙති තභිතමිත්තසිධියනෙන, තථා ච වදනති
නිවිධිලිඛිතො පරා හුමාහිතා සහිතානි තභිතා ණාදිප්පව්වසාන
මෙතමිධිවචනං තෙසංවා නාමිකානං හිතා උපකාරානිආග තභිතානි
අනිත්භුතපරසමඤ්ඤාවසෙනා පි ණාදිප්පව්වසාව තභිතානාමාති.

ණොවා...අපව්වසද්දසමබ්භිසිසෙනෙන අපව්වචනතො කාත
බ්බපව්වසො සාමසීයතො ඡායන්තතො කොතිති ඡ්ඛියන්තා නාම
සමාති සුභෙන අවුත්තමපි වුත්තං—ඡට්ඨි අනෙතො පරියන්තාවයවො ය
සා නං ඡ්ඛියන්තා නාමං තස්මා පරො ණොති සවිහතතිකතිද්දසෙ
ති ණකාරසෙසව පව්වසසරුපන්තන්ති ආග ‘ණප්පව්වසොගහානි’
නි—පට්ඨව නිසසාය එතස්මා ණාදිතො අපව්වාදිවිසෙසො අනෙථා එ
තිති පව්වසො පතිසන්ති අනෙත අනෙථා වා පව්වසො පතතිතො
පරං එතිති වා පව්වසො—‘රාඝවි’ නි තද්දිතො භි’ නි භිප්පව්ව
සො—‘වාච්ඨානගො’ නි විතප්පෙන ණප්පව්වසසා විධානගො—‘ර
ඝුසාපව්ව’නති වාකසං ච ‘රඝව්පව්ව’නති සමාසො ච— රඝුති ඔ
තතාකවංසෙ දිලිපරඤ්ඤා පුත්තො—‘ණාදසො’ ණාදිප්පව්වසන්තා
තභිතා‘අභිමෙසාලිඛිතා’ අභිමෙසසස සමානාධිකරණසෙසව ලිඛිත
මෙතසනති අභිමෙසලිඛිතා යද් රාඝව්සද්දෙන පුරිසොභිමෙසො
කප්පතබ්බො තද් රාඝවො යද් ඉඤ්ඤා තද් රාඝවි යද් කුලං තද් රාඝ
වන්ති හොතිත්තත්තො—‘කු’ විසෙසො විජ්ජති ‘අප්පව්ව’ නි අපව්ව
ත්ත ණාදයො ‘අනුසංසකා’නි නට්ඨජ්ජත නුසංසකලිඛිතමෙතෙස
න්ති අනුසංසකා ඕපුමසු අපව්වන්තා තිලිඛිතකාරිකා වචනතො අ
පව්වප්පව්වසන්තා සබ්බො පිතං පුමෙ ව හොන්ති න කු නුසංසකෙ න
ති නුසංසකමපව්වචාසාරවරහති යෙති පුබ්බජ්ජානතොහුප්පාදවාසෙ
න පුමහිධානා නරකතො නායනෙන ධො එව තෙසප්පව්වං අපත
නා අපව්වන්ති කත්වා තස්මා අපව්වත්ත රාඝවො රාඝවි ඔපගවො ඔ
පභවි ඉවවාදිකා විපුලලිඛිතසොගා එව හොන්ති සකත්තෙ විතිඤ්ඤා

'මණ්ණා' ණපපච්චයො නපුංසකෙ හවති යථා කාරුඤ්ඤං පතන කලං යථාභුචං ආකාසානඤ්චං කායපාගුඤ්ඤානි—'භාදිසමුග්ග ජා' භාවතේ සමුග්ගතේ ච ජාතා උච්චයා 'හිමයො' යෙහෙයොන න පුංසකලිඛෙහ හවනති, භාවතේ යථා මනුස්සකතං පුරුර්ජනනතං බ්‍රහ්මඤ්ඤං සොචෙයං අජ්ජවං අධිපතියං ආලසියනහි, සමුග්ගතේ යථා රාජඤ්ඤං භික්ඛං ආපුටිනනහි— 'නා තු' තාපපච්චයො ප න සභාවතො ඉඤ්චිලිඛෙහ උච්ච හවති යථා නීලතා තොතා ජනතා ඉ ච්චාදි—'තො උඤ්චමයා' ඉඤ්චෙතමාඋඤ්ච 'අභුතතඤ්ඤාවෙ කරාසහු යොගෙඤ්ඤාකාරාචි' තොතදච්ඡාතා තෙ පච්චයා අසංඛ්‍යා නිපථනන නිපාතා යථා ගාමතො ඉතො අභිමතො ආදිතො සබ්බත් කත් සබ්බ ධි යතිං තතිං කුතිං සබ්බද්ද කද්ද අජ්ජ සබ්බථා කථං විධා ඵකස්සං චෙධා විකඛන්තුං කතිකඛන්තුං බහුකඛන්තුං සතිං සබ්බසො ධවලීසි යාති—සාමඤ්ඤා අභිමතෙ සති නිපථනනසද්දො නපුංසකලිඛෙහන වා උදග්‍ර පුලලිඛෙහන වා නිද්දිස්සන්ති වෙදිතබ්බං—අතො ඵච අප ච්චසද්දස්ස නපුංසකතෙන පි පුතනපුතනිනං චිතනමපි වාචකො භොති.

'වච්ඡා.....වච්ඡාදිතො'ති වච්ඡකච්චකාතිකමොග්ගල ඉඤ්ච තෙති අපච්චපච්චයනෙනහි—'ගොතනාදිභුතා' ති ගොතනං වං සො තස්ස ආදිභුතා සකච්ඡ කණ්ණාදිති උපලනතිතා ගණතො—වච්ඡ ස්සාපච්චං නතනාදිති විග්ගතෙ ජසියනතො වච්ඡසද්දො ඉමිතො අපච්ච ඤ්ච ණාන ණායනපපච්චයා සරානමාදිතො පුබ්බාකාරස්ස ආකාරෙ පතන 'සංයොගෙ සච්චි' ති උච්ඡසමො.

කතනි.....'කතනිකාදිහි' ති කතනිකා විනතා අතනි පණති ආදිති—'විධවාදිහි' ති විධවා වකුකි නාමිකි සමණ චට්ඨක ගොධා කාණ්ඩසී ආදිති—'කතනිකසමයො' බකුකුමාථො, විනතාය අපච්චං චෙනතෙපයො ගරුලො, විගතො ධවො පති අස්සාති විධවා තස්සා පච්චං චෙධචෙත්ථො.

ණ්ණදි.....යතො ඤ්ණො දිස්සති තෙ දිච්චාදයො තෙති; 'දිහි'ති දකඛස්ස ධිතා අසුරමාතො

ආණි.....නාමස්මාති පකතස්ස ආති නාමසද්දස්ස විසෙසතෙ සති 'විධිබ්බිකසනනාස්සා'ති තදනනවිධිතා අකාරො ගයනතිති ආග "අකාරනතො"ති අකාරනතමතතොවායං ණිවිධි න ගො තනාදිභුතතො.

ගුණ.....'ජාතියං ගමමානාය'නති රාජඤ්ඤාති පච්චයනෙන න බතනිශ ජාතියං ගමමානාස්සං,

ජන — “නන්‍යාමසමා ඛනනියා”හි අපව්‍යසබ්‍රකෙන වුතනං රඤ්ඤාති වුතන රාජසම්බ්‍රකෙනි තු ජනපදවාචකා යෙව.

ණ්‍ය — “පකාරඛෙයා”හි “යමහි ගොස්ස වෙ”හි අවච්ඡි “තව ග්‍රහවරණානං යෙ වචග්‍රහබයඤ්ඤා”හි වස්ස බ්‍රහ්මං සිව්තං අපච්චං රාජාවා භෙඛෙයා, “ලොපොවණ්ණිවණ්ණාන”හි ඉලොපො.

අපව්‍ය නඩිතං.

—o—

ණ්‍ය රා — “රතොතා වණ්ණන්තරාපත්‍යමහිස්සඛෙය ව ලොභිනත” හි වුතනතතා කසාවාදිතා වණ්ණන්තරමාපාදිතං රතනං නාහිස්ස ඛෙයා නා පි වණ්ණන්විපසභයා;තෙන වුතනං පාණිනීපව්‍යාකරණෙ කා සිකා වුතනියං ජයාදිවෙවන සුකකස්ස වණ්ණන්තරාපාදනමිහ රඤ්ඤි ස්‍යංභොති—රාගසද්දොයමණ්ණෙව භාවසාධනො රඤ්ඤනං රාගොති අජථි කරණසාධනො රජ්ජතෙ තෙනාති රාගොති තනුත දුහියො ගග්‍ගාති රාගොති කසාපසංඛාතඅජ්ථිතීද්දෙසො තතො රාගවිසෙසවා විනො සද්දතො පව්‍යො විඤ්ඤායතෙ න තු රාගසද්දතොති ආග ‘රාගවාචි නතිසනනතො’හි—‘ගුණවචනනා’හි ගුණවචනානං ගුණවතො දබ්බස්සා පි උපමාරවසෙන කථනතො—‘ණ්‍යස්සාහි ඛාගතො’හි ණ්‍යවචයෙන යොභොතිධියතෙ තස්ස කථනතො අ ඤ්ථමහිධාතුං පව්‍යො විධියතෙ සො වෙ අභොතවපච්චිතං විතා පි විඤ්ඤායතෙ නිර්ඤ්ඤො තස්ස භාවොති අධිප්‍යායො—කථං කා සාවා ගද්‍රගස්ස කණ්ණො භාලිද්දා කුඤ්ඤාචස්ස පාදාති උපමානතො උපමාරවසෙන කාසාවාදිසද්දා ගද්‍රගකණ්ණොද්ද වතනතො කාසා වා ඉව කාසා වා භාලිද්දා ඉව භාලිද්දාති.

නකඛ — “නතිසනනතො”හි විජ්ඣන්තං තෙනාති අනුචතන තෙ-නකඛතොනති ලකඛණෙ හතිසාති ආන‘තෙන ලකඛිතෙ කා ලෙ’හි—ඉඤ්ඤාතෙනතෙහි පුස්සෙත කද්‍යවි ලකඛිතති කාලො කද්‍යවි ඤ්ඤාතිඤ්ඤාතෙනතෙහි සුතතා ලකඛණෙ තතිසා විසෙසාවසා යො ව රතනාදිකාලස්ස ඉඤ්ඤාතොදිතං පුස්සාදිතං කද්‍යවි කාතො කාලවි සෙසාවධාරණන්තවෙහි පුස්සි රතනිවමාදි ලොකෙ පසුජ්ජතෙ.

සාස්ස — ‘පුස්සි පුණ්ණමාසි’හි පුස්සෙතිඤ්ඤාතෙනතා ලකඛිතා පු ණ්ණමාසි පුස්සි, ‘අස්සා’හි මාසස්ස;මාසි පුණ්ණමාසි අස්ස සම්බ්‍රකෙනිති මාසො ඵග්‍රහතිසා විතතාය විසාඛාය ජෙඨමුලෙන ආසාලහාය සවණෙ න පොඨපාදෙන අස්සසුජෙන කතතිකාය මගසිරෙන ඉඤ්ඤාතෙනත

ලක්ඛිතා පුණ්ණමාසී එගුනී විතති වෙසාබ් ජෙසිමුලි ආසාලනී සා වණි පොඨපාදි අසසුප් කතතිකී මාගසිරි සා පුණ්ණමාසී අසස ස බ්බෙහිනිති එගුනො මාසො ඉව්වාදි—වුතතංගි.

“විතොතා වෙසාබ් ජෙසො වා සාලොතා ජීසු ව සාවණො පොඨපාදසසුප්ථ මාසා වාදස සාතතිකො මාගසිරො තථා පුඤ්ඤා කමෙන මාසඑගුනා”ති.

නමො—වකාරො කණිකානා සමුවවයන්තො නාකඩ්ඪනන්තො යදිණ්ණසාකඩ්ඪනන්තො සියා වකාරාකඩ්ඪිතං කොතතරත්ත වතනති පරිභාසාය ණකාරො උතතරයොගෙසු නානුවතනති තනතිවතනන නං ණො වකාරෙන නාකඩ්ඪිතො තතො එව ආහ “මණාහොති හො ණිකොවෙ”ති— එතෙ ව සාමඤ්ඤවිධානෙ පි න සංඛි ස ඛිතො හොනති බහුලාධිකාරා කුතොවි කොවි එව— ‘කහසාදෙ සසා’ති වි ආකරණනති විවිජ්ජ “යවාතරෙ” ති කතතකාරාදෙස ස— ‘ඉකාරසා’ ති යකාරාදෙසතො පුබ්බ ඉකාරසස ඉමිනාවා දෙසා දෙසිතමහෙදො දසසිතො තද්දෙසා තදිව හවනති ඉමාය පරිභාසාය ඉකාරසස කතො පි යාදෙසො, ඉකාරො විත හොනති ද සොති— ‘වෙසාකාරණො’ති එත් අයවපදසාධනකතො ව්‍යාකර ණසද්දතො “කමමද්වනිසා”ති අං අධිතෙති ක්‍රියාදසනං ව්‍යාකර ණමධිතෙ ව්‍යාකරණං ජානාතිකී වා විගහයහ “තමධිතෙ තං ජානා ති කණිකාවෙ”ති පුතොතන ණපථවයො ණකාරොනුබ්බො ණාදිස මාසො විහනිලොපො වුතතඨානමප්පයොගොති ණපථවයෙන වු පතනථස අධිතෙති ක්‍රියාපදසස අප්පයොගො තද්දෙසා තදිව හව නතිති ඤයෙන ණානුබ්බෙකි පරෙ “සරානමාදිසසායුචණ්ණසා එ ම ණානුබ්බෙකි” ති යාදෙසතො පුබ්බ ඉකාරසස එකාරාදෙසා “ව නතරො මාගමා”ති යාගමො ‘සරමහා වෙ’ති යසස විහාවො සර ලොපාදි—

යද තු විකාරණමධිතෙති විගහහො තද විතා පි පරිභාසා ශු සරානමාදිතො ඉකාරසස එකාරො— ‘කුසමෙකිනා’ති කුසරාජ සස පුතොතන, කුසමෙකින රඤ්ඤා නිබ්බන්තා පුරි කොසමි,

නමො—සබ්බොවො හවතසන්තො ගයහතෙ උප්පතති ව තෙන හ වෙති භූතෙ ජාතෙ වෙති අයමන්තො ලබ්භන්ත.

අප්පො—තත්‍රෙති වග්ගමානතො සතතමසනතො එව විධි ඤ්ඤාතබ්බො අවචනං තු පතියමානතො හිතො හවො හිසතන තො, අප්පසෙ හිතො අප්පාදො,

සුඛයා... එනම් ඉතිරි කොටසට, අනුබන්ධය නම්.

අමා... අමාති සහයෝගීතාවය අමා සහ භවතීති අමවේවා.

මජ්ඣිම... මජ්ඣිම අනුත්තරයෙහි උපරි මර පාර පවතින අනුත්තර පවතින ඉතිරි මජ්ඣිමය.

කණ්ණි... එනම් පවතින යථාසම්මතය. සත්තමයත්තය නම් නම් මජ්ඣිමයෙහි විසුං සුත්තකරණය යදිති සිසුං එකමෙව සුත්තය කෙරෙහි.

තම... සිප්පයකාසලං ක්‍රියාභ්‍යාසපුබ්බතො ඤාණවිසේසයා විණාදිදබ්බං සිප්පං ව වාදනාදික්‍රියාය විසිතො ජානනක්‍රියාවිසේසයා සායනව වාදනක්‍රියා විණාදිසද්දෙන විසේසයෙන සුත්තා න දබ්බනති විණාදිවාදනං විණාදිවිසයනා විණාදිසද්දෙන වුවමනි යථා විණා වාදනවිසයං සිප්පං විණා වාදනනති ක්‍රියාවිසයතො කොසලං ක්‍රියාසද්දෙන වුවමනිති ආහ “විණා වාදන” වුවමනි—පංසුකුලාදිධාරණං පංසුකුලාදිසද්දෙනොපමාරා වුවමනි පංසුකුලාදිවිසයතො තං ව සීලං අපි චිත්තය සනතුසිය, ච කරියමානං එළුතිරපෙකවනති ආහ “පංසුකුලධාරණ” වුවමනි—“පණ්ණං” විකේතනබ්බං, අථ යථා වාදකා පණ්ණයද්දෙන පසුප්පත නථා වුත්තියමපි කසම, නපසුප්පතෙති? වුත්තත්තය වුත්තත්තො හි අයං ඤේතො උපපජ්ජමානො පණ්ණත්මපි අනෙතො පවේසෙනො අය්‍යාති ඡක්ඛියත්මපි පකාසෙති.

තාහ... තනති පවේකවතිසමුච්ඡිකො යදිති සුත්තෙහි හ නුත්තරවාදිනා වචනෙන එකසංඛ්‍යාස පවේසත්තය නිද්දසො ව තතමානවසෙන ව නථා පි න එකසමංසෙව හනතිව, දිපච්චයෙන් පවේසොති කිනතු බහුමනි ව න ව වත්තමානතෙව අපි හු හුතා නාතනෙසු පි යං සංඛ්‍යාකාලානවච්චිවජ්ජනනා තෙසා සංඛ්‍යාකාලාදිනමුපාදනනතු තනනානතරියකායො හනතිව, දිනං ක්‍රියාප්පමානතො තත් උපපජ්ජමානා ඤේතාදයො පි ක්‍රියාප්පමානා එව හවෙසු නති මෙ තං න ඤේතං සභාවතො සාධනප්පමානතො එවමඤ්ඤ හුපි—සත්තතෙ පකිත්තමානෙහි හනති සුත්තෙ පකිත්තාදයො සරු පෙන උපාදිණණා ඉධ තථා අකමා තනති සාමඤ්ඤතිද්දසෙ පි පකිත්තමානෙහි සප්පරියයෙහි ඤේතො බහුලං විධානාති ආහ “පකිත්තො හනති” වුවමනි.

තෙන... තෙනෙති පවේකං සමුච්ඡිකො කරණෙ තතියා— “අනතිධානා” හි අත්තමානසාහාය, “අනතිධානලකුණා” හි අති

ධානං සති සාමන්තිකය වානසා විවන්තිසසන්ධානං වුචන්තියා කථනං
ලක්ඛණං සභාපවා සෙසං තබ්බාදිණාදිසමාසානං මග අභිමාන
ලක්ඛණං.

නාසං.....“දුනිකානාමො”හි පොතොහවිකොහි හවිකො උ
ත්තරාදෙ ආපාදිපාඨා පුන සඤ්ඤානසං අකාරසං ඩකාමො.

තනො.....“මනනික”හි “මානිකා ව හනිනිකං ඡො”හි සු
ත්තො මානිකොති හාගෙන උසං ඉමති වාකසං රසාමිකතසු මනනි
කං පෙතතිකං—

“දිසසනනසසසස පච්චසා”හි විධිවිජ්ඣානපරිහාසාසුත්තං—
වුත්තංසසස අවුත්තපච්චසය පච්ච ඉදං විජ්ඣානපරිහාසාසුත්තං
අවුත්තසසස අවුත්තපච්චසය පච්ච විධිසුත්තං—විධිතො පච්චසස
අභිගහුතා පරිහාසා විජ්ඣානපරිහාසා “ඡො වා පච්ච”හි ආදිනා තෙ
න තෙන සුත්තෙන වුත්තසස තෙකවිධෙසු අත්තසු පරිසමනනතො
හාසනිති පරිහාසා— “දිසසනන”හි පයොගෙදිසසනනි.

තසං.....“විදිතො”හි ඤාතො “හතොතො”හි හතතිවා “නිසු
ත්තො”හි අධිකතො ව්‍යාපාරිතොති අත්තො.

මානි.....“මානුච්ඡා පිනුච්ඡා”හි “සරභා වෙ”හි ඡසං විහාවො
“වතුත්තදුත්තසෙසං තතිසපඨමා”හි පුබ්බසං ඡසං වො.

මානා.....මානාපිනුතිති සමබ්බවසා මානාපිනුත්තං මානාපින
මො පච්චසසසාවෙන විඤ්ඤායනනිති ආහ “නාසං මානාපිනුසු”හි.

තම.....පරිමිතතෙ තෙනෙනි පරිමාණං දෙණාදිමාණං සංඛ්‍යා
ව අඤ්ඤං වා යං කිඤ්චි උපසංකායාදිකං තෙන පරිමිතතෙ තං
සබ්බමිත පරිමාණනති වෙදිතබ්බං—“දෙණො”හි වතුරාලනකං.

සඤ්ඤා.....තාරකා පුප්ඵපලව ඵල කණ්ණක මුත්ත උච්චාර
විචාර පචාර මුතුල ඵබ්බ කිසලය තඤ්ඤා බුහුකං පිපාසා සුඛ දුක්ඛ
උක්ඛණං හරව්‍යාධිවෙවමාදි.

මානො.....මිතතෙ තෙනෙනි මාණං ක්‍රියාසද්දතො උමමාන පරි
මාණ පමාණාදිකං සබ්බං පරිචෙජ්ජරූපං වුච්චති—තත්‍ර උච්චතෙනන
මානමුමානං සබ්බතො මාණං පරිමාණං! ආයාමො පමාණං මාණ
සං සමබ්බිත්තා ඡද්ධසත්ථ විධි.

ඡො ව.....ඡොවෙති වකාමොන සුත්තපාඨෙ “තයොසාමුච්චි”
නති සුත්තතො තයොසා මානි අනුකඛසිතති අනුචිතතමානෙන වකා
මොන “මානෙ මනො”හි සුත්තතො මනොති ව තතො ආහ “මනන
නාසා ම මොනනි”හි,

අනෙ තසං නබ්බිතං.

හාය්ස් “භාවයා පදනම් සත්ත්වයාගේ ස්වභාවය වූයේ එ
සභාවයම ව ලිලාසං පුරිස්සිද්ධියෙකු වා” ති

වුත්තතා භාවසද්දස්ස පදනම් සත්ත්වයාගේ ස්වභාවය වූයේ අනෙක
ස්වනේසු පවත්නාතො එත් භාවසද්දස්ස නිප්පතිපදස්සනවාරෙ
නාස්සපනමත්තං දස්සනො ආහ “භවන්ති” වාදි— සපන්ති ප
කාසෙනති අත්මනෙනාති වා සද්දියතෙ අභිධියතෙ නෙනත්තොති
වා සද්ද අභිධානං, බුද්ධිති අත්සරුපන්ති වා බොධියතෙ අනෙක
අත්තොති වා බුද්ධි පවසො සද්දං තෙ වෙ ගොතාදිවිසේසනසරු
සතො සද්දපවත්තිතිත්තතො භවන්තිවාහ “සද්දපවත්ති
තිත්තත” නති— වුත්තසද්ද.

“ගොතනසමා සද්දබුද්ධිති භාවො නං සද්දබුද්ධියා
නිමිත්තභූතං නාමසද්ධි ජාතිදබ්බං සුයාගුණො” ති.

තද යමෙත්ත සංඛෙපත්තො යස්මා ගොතාදිනා විසේසනතො වි
සේසයා ගවාදෙ ගොතෙවවාදිකො සද්දෙ භොති ගොතාද්‍යාකාරා
නුගතා බුද්ධි ව සොත්තො ඉහ භාවසද්දෙන වුවන්ති— අතො එව වු
ත්තං තස්ස භාවා තත්තාති; එත් පාණ්ණියසුත්තෙ තස්ස භාවො ඉ
ත්තස්සස්වාදිස්වත්තපසගො ත්‍යාදිති වාහි සිඛමත්තං දස්සනෙන
වත්තසරණමභාගස්සකාරෙන පත්තසද්ධිතා යස්ස ගුණස්ස හි භාවා ද
බ්බෙ සද්දනිවෙසො තදභිධානෙන තත්තාති— යස්ස ගුණස්සාති ජාති
ආදිගෙදස්ස විසේසනස්ස භාවා සබ්භාවතො දබ්බෙ විසේසිතබ්බ
වස්තුත්තං බ්‍යාධියාදිසද්දස්ස නිවෙසො තදභිධානෙන තස්මිං ගුණ
වත්තබ්බෙ පවසෙන ගතිතබ්බනාති අත්තො.

‘පසොගමනුසාරස්සාති’ ති ජිනවචනපසොගමනුගතා හුත්වා
පවත්නාති— ‘කුතොපි චිත්ත’ ති කුතොපි සද්ද භාවෙ ව ක
මෙව වාති චිත්ත භවන්ති— ‘තත්තා හි අසද්දානු’ තත්තාපවචනෙ
විනා සබ්බෙ පවසො සබ්බතො සබ්බෙති සද්දෙති පරා න ගොතති—
තස්මිං සද්දස්ස පවත්තිතිමිත්තං විභාගෙන කප්පෙනො ආහ ‘නිල
ස්ස’ වාදි— නිලගුණො භාවොති ගුණසද්දානං දබ්බෙ වුත්තියං
ගුණස්ස නිමිත්තභූතා ‘නිලගුණස්සාති’ ති නිලගුණස්සාතිමිත්තො නි
ලසද්දෙ ගුණ වත්තාති තදව ගුණසද්දානං ගුණ වුත්තියං ගුණ

ජාතිනිෂේධං දෙබ්බ උතතිං ගුණ නිමිත්තානාහි විඤ්ඤායං-
නිෂේධං රූපානුපතා බුද්ධි ච දෙබ්බ චතතතීහි සම්බන්ධා, නිලගු
ණජාතිභාදොන් යොජනියං; එවමුපරිපි—‘ගොඡනි’හි ජාතිසංයුතං
දෙබ්බ උතතිං නිෂේධං ජාතීහි කප්ථනි— එත්ථ ගො ජාතීහි විජා
තිය විනිවතො රූපානි සාධාරණො ආකානිවිසෙසො න චාකුසි
රූපවෙකචනතරෙන අචචනතතීනෙන සෙවකාකාරපච්චයො යු
තොති කසිණෙසු රහතසෙනාදිහෙදෙසු ගොපිඬෙසු සමචෙතං අ
භිනතසංයුබුද්ධිපසවතිබ්බතං ගොතතසාමඤ්ඤං ගොජාතීහි වෙ
ය්‍යා කරණං චිදනති.

‘නදවත්ථාවිසෙසසාමඤ්ඤ’නති තෙසං අවත්ථාවිසෙසො නදව
ත්ථාවිසෙසො දෙවදත්තසං හි බාලාදිඅවත්ථාවෙදෙ චන්දසං දුතියා
දෙ කලාද්‍යවත්ථාවෙදෙ සුරියසං දිවසෙ දිවසෙ උදයාදෙ මන්දපටු
තරාද්‍යවත්ථාවෙදෙ තෙසං සාමඤ්ඤං ජාති නදවත්ථාවිසෙසසාම
ඤ්ඤං එතෙන සඤ්ඤාසද්දනං විජ්ජමානපදත්ථවිසයානං පවතති
නිමිත්තමාවිකම්මං— ‘උපමිතගෙදසාමඤ්ඤ’නති සවාකාසො
පිඨරාකාසොති සමබ්බිංහදතො සවාහාවො පවාහාවොති අභාව
සං හෙදතො අහෙදෙ පි යෙ හෙද ලොකෙ උපචරිතා තෙ උපචරි
තහෙද තෙසං සාමඤ්ඤමුපවරිතහෙදසාමඤ්ඤං යසං වසා තෙ
සු ආකාසො ආකාසො අභාවො අභාවොති ච සද්දෙ පවතතො තං
භාවපච්චයෙනාභිධියතෙ එවමඤ්ඤසමපි නිරවයවා විජ්ජමානවිස
යානං සද්දනං භාවපච්චයවාච්ඡතං යුතබ්බං.

න ලසනීති අලසො පුප්ඵජ්ජනසං භාවො පුප්ඵජ්ජනතනං චපල
සං භාවො කම්මං වා වාපලං— ‘සකත්ථ’ති විජ්ජකිඛපරිභාසාසු
තං තෙන සකත්ථ පි ණ්ණපච්චයො ගොතීති සම්බන්ධා—අකි
ඤ්චනසද්ද “සකත්ථ”ති ඉමිනා ණ්ණා සරානවාදිනා වුචි තවග්ග
වරණාදිනා නකාරසං ඤාකාරො “වග්ගලසෙහි තෙ”ති යසං යෙ
ආකිඤ්චඤ්ඤං—සුචිනො භාවො සොචෙය්‍යං පටුනො භාවො පාට්ටං
නග්ගසං භාවො නග්ගියං පුරොහිතසං භාවො පොරොහිතියං.

භාවනාබ්ධිතං.

නරං අනිසයතවතිසයො උකකංසො සො ච ක්‍රියාගුණානමා,
ධාරතුතදබ්බවසා සමාවති කුතො අනප්පකම්මනිසයානං සභාව
නො අනිසයාභාවා පච්චිකරණං ක්‍රියාගුණා භිජ්ජමානා කත්ථි.

ආධිකාරවුත්තියා සාත්තියා හවන්ති නෙති චිති ක්‍රියාගුණෙති සාත්තිය
 යෙති සුභතං දබ්බමපි අධිකරණගුණමුක්තියා නෙතෙවාහ ‘අනිස
 සෙ වත්තමානතො’ති— පකතිවිසෙසනසෙවනනති ආහ ‘වත්ත
 මානතො’ති; උක්කංසවිසිසෙ අත්ථෙ වත්තමානතොති අත්ථෙ ප
 කතිවිසෙසනනතා ව සකත්ථිතෙති පකතිඅත්ථො ජොතතියො හො
 ති නාඤ්ඤායො නස්ස පකති අභිධෙය්‍යභූතාති උක්කංසජොතනා ත
 රාදයො—අනිසසෙන පාපො පාපතරොති අවිජසසෙන වුත්තො පි අ
 නිසයවත්තතා අනිසයවත්තාපෙක්ඛායෙවාති සබ්බෙ ඉමෙ පාපා
 අයමෙතෙසවතිසයෙන පාපොති අයමත්ථො උබ්බති, යථා සක්කතෙ
 විත්තමෙකස්සාතිසයෙ තරඉයා බහුත්තමෙකස්සානෙකානසෙවති
 සයෙ තමිසා විබහුසුප්පකංසෙ තරතමා ගුණර්යඤ්ඤායා වෙති සු
 තෙනති විධියන්ති එවමිභාවිධානං මාථුරා පාටලිපුත්තකෙති සුකුමා
 රතරා ඉමසමිං ගාමෙ අසිසතරා වානිජා අමනාකසෙව දෙවදත්තස්ස ව
 දෙවදත්තාභිරුපතරො දත්තාසිස දත්තා සිතිධිතරා සංකස්ස
 කානං පාටලිපුත්තකානසෙව මාථුරා සුකුමාරතරාති සුබසාධනත්ථං.

පාපසද්දතො සි අයං ව පාපො අයං ව පාපො අයමෙතෙසව
 තිසයෙන පාපොති වා ඉමෙ තයො පාපා අයමෙතෙසං පාපානමි
 ඤ්ඤා අනිසයෙන පාපොති වා විග්ගහන ජිනනං නිණ්ණංවා උක්කංසෙ
 වාතානබ්බ ඉමිනා තරතමප්පච්චයා හොතති ණාදිවුත්තිවිහරතිලො
 පාදි ව පාපතරො පාපතමා— අනිසසවා පි අසුඤ්ඤාතිසයවත්තා
 පෙක්ඛාය අනිසයවත්තතරො හවති තෙන අනිසයප්පච්චයන්තා පි
 පුත්තාතිසයප්පච්චයො හොතෙවාති ආහ ‘අනිසසනාපි’වොදි—
 අයං ව පාපිසො අයං ව පාපිසො අයමෙතෙසවතිසයෙන පාපිසො
 පාපිසිතරො.

තස්ස ‘පකතිසා’ ති උපාදනකාරණස්ස; ‘අවසන්තර’
 නති අසුඤ්ඤාභවනං— තස්සාති සාමසෙඤ්ඤාන වුත්තො පි විකාරසමබ්
 ඤියෙව. ඡ්ඨිකතො ගහති ඡ්ඨිකන්තසමබ්ඤියෙව ව විකාරො
 ගහති සමබ්ඤිවසාති ආහ ‘ඡ්ඨිකනා’ ඉවොදි-කප්පාසස්ස විකාරො
 කප්පාසිකං, එණස්ස විකාරොවයවො වා එණෙය්‍යං, විකාරමෙත්ථ මං
 සං; අවයවොසත්ථි, නිණ්ණස්ස විකාරොවයවො වා නිණ්ණං—‘අසුඤ්ඤා
 සම්’නති විජ්ඣාමහපරිභාසාසුභතං තෙන අත්ථන්තරෙපිති වුත්තත්ථ
 තො අසුඤ්ඤා අත්ථො අත්ථන්තරං තස්මිමපි මයප්පච්චයො හොති ක
 රිසමපන ගුහනං විකාරො වා අවයවො වා න හොති එතෙ ණණික
 ණෙය්‍යමයා, පාඤ්ඤි ඔසධි රුක්ඛවාචිති විකාරාවයවෙසු හොතති අ
 සුඤ්ඤාති නු විකාරමතෙන.

සමුක්ඛකාකානං සමුභො කාකං අපුපානං සමුභො ආපුපිකං අපුපං නාම තෙලපක්කං පිට්ඨබාදනියං— ‘ජනාදිති නා’ති විධිසු කාං ජනාදිති ජූෂිතනෙතති සමුභො නා භොතිති වුතති—ගජානං සමුභො ගජයා ඔක්ඛුතං සමුභො ඔක්ඛුතා එවං ගාමනා සභායතා නගරතා.

එකා ඵකා කආකී අසභායෙති තිපදමිදං සුතතං—එකස ඥා සඛිකාවචනො පි අජිති විසෙසෙති ‘අසභායසෙ’ති— ස ඛිකාවාචිග්ගහණෙති එකාකිති බුද්ධසෙති ජිතනති ඔහුතතවිසයෙ පයොගො න සියා පධානභූතෙතෙව සභායරතිනෙතීති අසභායචච නස්ස තු උපපජ්ජතෙ.

අසුභෙව ආසා අස්ස වයං තයො අංසා අස්ස තරං—කච්චාය නා පන විතනං පුරණො තිණ්ණං පුරණොති විග්ගයා “විතීති ති යො”ති සුතෙතන සංඛ්‍යාපුරණසෙති තිසප්පච්චයං විධාය “තිගෙදුතා පි චා”ති සුතොතන විති ඉච්චවසං දුත ඉච්චාදෙසෙ විධාය දුතියො තතිගෙති ච චතුතනං පුරණොති විග්ගයා “චතුච්ඡති එඨා”ති සුතෙතන චතුසදුතො එප්පච්චයං විධාය “චගෙහ භොසාභොසානං තතිසප්පච්චයං”ති සුතෙතන විතනං කච්චා චතුච්ඡොති ච සාමෙතනති ඉධ තථා අවුතතනනා කථං තෙ සිජ්ඣනතීති ආසංකිය ආහ ‘චතු සෙ’ ච්චාදි—‘විතො’ විසදුතො, ‘තිගො’ තිසප්පච්චයො, ‘විසස’ විසදුසස “දුච්” දුආදෙසො ච, “තිචතුගි” තිසදුචතුසදෙති “අතිස සො”ති අතිසප්පච්චයො ච ත්ථප්පච්චයො ච අතිසො තෙ යථාකත මං භොනති තිණ්ණං පුරණො තතිගෙය චතුතනං පුරණො චතුච්ඡො.

ආචරිගමොග්ගලානමහාසාමිකා වුතතියං කථං දුතියං තතිගං චතුච්ඡනති ආසංකිය දුතියස්ස චතුච්ඡතතියානනති නිපාතනාති ච්චා තසෙච අතතනා යෙව කතාය වුතතිවිවරණපච්ඡායං “සංඛ්‍යා පුරණ විතීති තියො විතීනං දුතා ච යථාකතමං චතුච්ඡො ච න විතීතොති චොදෙතුමාන කථමිච්චාදි, දුතියස්ස සහ දියසිදිවසිසාති එත්ථ දුතියස්සාති වචනතොයෙව දුතියසදෙ, චතුච්ඡතතියානමච්ඡු සිසිතියාති එත්ථ චතුච්ඡතතියානනති නිපාතනා චතුච්ඡසදෙ, තති යසදෙ, ච සිමොති ආහ “දුතියසසිච්චාදි”ති ඉමිනා නයෙන වණ්ණි තං—සංඝරක්ඛිතමහාසාමිකා ච පඤ්චිකාරිකායං “කච්චායනෙන වි තීති තියොච්චාදිනා ආසංකාය කාරණමුපදෙස්සච්චා වුතතියං දුතිය ස්සාති ආදිනා සුතෙතනදෙසා දසසිතාති තාති සමුපුණ්ණං කච්චා දෙස්සතුං දුතියස්සාති ආදිනා චතුච්ඡතතියානමිච්චාදි ත ච වුතතා ශ්‍රී”ති ච්චරිතං.

ඉබ් පන පදසාධනප්‍රකරණකාරො පියදසසිමහාථරො මාගධී කසද්දලකඛණස්ස කතතු මොග්ගලායනාවරියස්ස සමමුඛසිසෙස්සා පි සමානො ආචරිතො වුභතනායමනාදිතිමා “වතුඤ්ඤතිසෙසෙව සං තතියපයමා”ති වචනතොයෙව දුතියාදීති රූපානි නිපජාදෙසි ඵවමහිධානෙ උපපතති දියාති යද්දලකඛණීකං තං නිපාතනාති යො යෙන ආදිමො සංතිතායං වුත්තනන “වතුඤ්ඤතිසෙසෙවසං තතියප යමා”ති ඵකෙනෙව වචනෙන සිධානං රූපවිසසසානං සමාසකඛෙ දුතියස්ස සහ දියඝදිවඝඝාති ආදිනා අනුවාදකකමෙන වුභතතො අයමපි රූපනිපජාදනකකමො න ද්‍රෙස්සාය කප්පතෙති; තෙනෙව ඵ පයොගසිඛියං වුත්තං වතරතනාපරනාමබෙයෙත මෙධංකරමහා ථෙරන “වතුඤ්ඤතිසෙසෙවසං තතියපයමා”ති නිපාතනා පුරණෙත්ථ මිමො තිමො විස්ස දු ව තිවතුති අතියජා යථාකකමං දුතියො ත තියො වතුඤ්ඤා”ති.

ම ප.....“සබ්බාසා”ති සබ්බාසාවාචිසද්දතො, සත්තනනං පුරණො සත්තමො අභිනනං පුරණො අභිමො.

තස්ස.....ජ්ඣියනාය සංඛ්‍යාය එකාදසාදිකාය පුරණෙත්ථ වි හාසා මො හොතිති සමබ්බො— ජ්ඣියනා එකාදසාදිකාය සංඛ්‍යා වාචිසද්දතො පුරණෙත්ථ විහාසා මො හොතිති පි, “පුරණෙත්ථ” ති, සංඛ්‍යාපුරණෙත්ථ.

මෙ.....මෙති නිමිත්තොපාදනා විසතිආදිනං සතිහාගො වි ඤ්ඤායතීති ආග “සත්තනස්ස”ති— ඩකාරොනුබ්බොති ඵ තෙව විසෙසනතො පයොගෙ න දියෙතෙති අඤ්ඤා; ඵකෙන උභ නා විසති එකුනවිසති එකුනවිසතියා පුරණො එකුනවිසො.

සත්තා.....සත්තස්ස පුරණො සත්තසිමො.

සංඛ්‍යා.....පයමාච්ඡිහත්තනාය සතිඅනාය උතිඅනාය ඊස නාය ආසනාය දසනාය ව සංඛ්‍යාවාචිසද්දතො අසමිනති සත්ත මත්තෙත්ථ මො හොති සා සංඛ්‍යා මෙ අධිකා හොති යං අසමිනති වු ත්තං තං සත්තං සත්තස්ස සත්තස්සං වා හොතිති සමබ්බො— සත්තං සත්තස්ස සත්තස්සනති ව උග්ගථාවගමා පයොගස්ස ව දස්සනතො ආග “සත්තං සත්තස්සං සත්තස්සං වා හොති”ති— විසති අධිකා අ යමිං සතෙති විග්ගස්ස පයමනො විසතිසද්ද ඉමිනා සත්තමත්තෙත්ථ ඩප්පවමො ඩකාරොනුබ්බො සත්තනස්ස තිකාරස්ස “මෙ සති ස්ස තියො”ති ලොපො විසසද්ද සි තස්ස අමාදෙසො විසං— විසති.

අධිකා අසම් සහසොති විසංසතස්සං විසති අධිකා අසම් සතසත
සොති විසංසතසතස්සං— උත්තන්නාය සංඛ්‍යාචාරීසද්දතො ඛප්ප
ව්‍යන්තස්ස උද්ගරණං වුවවති—“නවුති අධිකා අසම් සතාදිකෙති
නවුතංසතං නවුතංසතස්සං නවුතංසතංසතස්සං—චන්තාලියති අධි
කා අසම් සතෙ සහසො සතසතසොති චන්තාලියංසත”මිච්චාදි; එ
වං පඤ්ඤාසංසතමිච්චාදි.

සංඛිණ්ණනාමිනං

නමෙ...එත් අස්ස අත්ති අත්ථවයමඤ්ඤාඤ්ඤානපෙකං
සප්පබ්බං මනනාදිවිධිමති ව්‍යාපාරීයතිච්චාහ“එත් අස්ස අත්ති”ති-
නනු ච යං යස්ස හොති තස්මිම්පි තං හොති යඤ්ච යසම් හොති ත
ස්සා පි තං හොති යථා රුකකස්ස සාඛා රුකෙති සාඛාති තෙතෙව වු
වුතෙ ජට්ඨිසත්තමිතව්විසෙසොති තත්‍රාඤ්ඤාතරනීද්දෙසෙතෙව සි
ඬං තං කිම්හ ජට්ඨිසත්තමිතං හෙදෙනොපාදුනෙන? නෙදමත්ති නති
ජට්ඨිසත්තමිතව්වුස්ස මහාවිසමාවෙසො නථා හි ගාවො ගඛායං
හවන්ති න ච තෙ තස්සාදෙසනනරග්ගොති පුත්තො දෙදිදන්තස්ස
හොති න වායං තත්‍ර තස්මා උහො පි නිද්දිසිතබ්බාති—ඉති ච සො
සද්ද චාති ඉතිදද තස්ස; නමෙත්ථස්සත්ති එත් “ඉති සද්දස්ස
විවක්ඛාතිසමනත්තො” ති පහුතාදිවිසිඝායමෙව අත්ති වචනිච්ඡායං
පඨවයස්ස ගාථවා විවක්ඛාතියමො සොඤ්චා පඨොජ්ජනං යස්ස සො ත
ථා වුත්තො තස්ස හාවො විවක්ඛාතියමනත්තො තස්මාති අත්තො.
අත්ති වචනිච්ඡාය විසයං දෙස්සනෙනා වුත්තියං වුත්තං කාරිකං ආහ
“පහුගා” ඉච්චාදි-ඉමෙ මනත්‍රආදයො පහුතෙ ච =පෙ= සංසං
ගෙ ච හොන්ති සමබ්බො— පහුතා බහවො ගාවො යත් සන්ති
යස්ස වා සො ගොමා එකස්ස ගවං වින්තං වා විජ්ජමානතෙන පි
ගොමාති ත වොගරීයති— පසංසාසං පසත්ථා ජාති අස්ස අත්ති
ජාතිමා— නිශ්ශාසං නිශ්ඤා වලියො ජරා සිපිලවමමාති අස්ස සන්ති
ති වලිමා—අතිසාසනෙ අතිසයො උක්කන්තසාතිසායනං “ව්‍යඤ්ජනෙ
දීඝරස්සා”ති දිකො අතිසයෙන බුද්ධි අස්ස අත්ති බුද්ධිමා— නිව්වසො
ගෙ නිව්වං සතනං යොගො සමබ්බො නිව්වයොගො තස්මිං, සබ්බ
ද ජුති අස්ස අත්ති ජුතිමා සුරියො, නිව්වං ජුතිසමබ්බො යස්ස අ
ත්ති සො එව වුවුතෙ— සංසංගෙ සංසංගො සංසිලසවිසෙසො සං
සත්තා හලිද්දි අස්ස අත්ති හලිද්දිමා,පථවා—තදෙවං ලොකස්ස විව
ක්ඛාතො පඨයාගති යමා පහුතාදිවිසයෙ එව අත්ති වචනිච්ඡායං ඉමෙ
මනත්‍රාදයො හොන්ති න අත්ති වචනිච්ඡායමනෙත්ති සමපනෙනා

හවනි— ඉබ් පහුතාදිසු ඡසවි අනේසු මනතුප්පවයනනානෙව රුපාති උද්ගරණහාවෙන දසසිතාති, පංචිකායමපන “ගොමා රුකබ්වා රුපවා කකුදාවනති උදරිණි බිරිනො දඬි”ති දසසිතාති.

වනඛං “මනඛනෙ” ති මනතුප්පවයසා අනේ ඉමි නා ගහභා මනතුප්පවයසා වුතතමන්, සංඛෙපෙන දසෙති— පසන්, සිලමසා අනේති විගහසා “වනඛවණණ” ති පසන්තේ වනතුප්පවයො ණාදිවුතති විහතතිලොපො, සිලවනතුසදා සි “නතුසා” ති සිමති නතුසා වා හොති “ගසිත” නති සිලොපො සිලවා එවං දසාවා— “අවණණාති කිං” ති අවණණා ඉති ඉදං කිමන්, ව්‍යවච්ඡදමාහ “බුබ්බිමා” ති; එන් වනතු වා හොතුති අනේ.

දණඩාං දණඩ ගඛ රුප දණඩාදි “මෙ” ති ඉකර්ප්පවයා වෙ හොනති, “එකමකං වා” ති උභිතනං පව්වයානං මජ්ඣෙ; “නාවිකො” ති නාවාසදුතො “තාවා ඉකො” ති ගණසුතෙන නිගමිතතො “දඩාදිකිකර් වා” ති ඉකප්පවයො කුතො වෙක මෙකං වාති වුතතතො නාවාසදුතො එකො ඉකප්පවයො එව හොති නාවිති ර්ප්පවයො න හොතිති වෙදිතබ්බං— සුබසදුතො “සුබදුතො ර්” ති ගණසුතෙන නිගමිතතො සුබිති ර්ප්පවයො එව හොති සුබිකොති න ඉකප්පවයො.

නසාං තප යසි තෙජ මන පස ඉවෙවතෙ තපාදසො— තපො අසා අනේ යසො අසා අනේති විගහතො.

සබ්බාං සබ්බා අසා අනේ පඤ්ඤා අසා අනේති විගහතො.

භණ්ණාං තපො අසා අනේති තාපසො.

අනුප්පවනිකං.

භණ්ණාං වාකිකවිකප්පන්, ඉතා පි වාසදෙද් අනුප්පවතොති බෙබ්බං— “ගාමකො” ති පඤ්චමිතනා ගාමසදුතො ගාමසමාති ඉමසමිං අනේ ඉමිනා තොප්පවයො “එකන්තාය” නති පඤ්චමිතා ලොපො තොප්පභුතීනං විප්පවයනනානං ජාතියප්පවයවජ්ජනානං සභාවතො අසංඛතතො තදනෙති උප්පනනානං විහතතිනං ලොපො “අසංඛෙති සබ්බාස” නති.

ඉතොං “ඉමසා” ති ඉමසදුසා, “එතසා වා” ති එතසදුසා වකාරාදෙසො ව, “කිසා” කිං සදුසා.

ධා...සඞ්ඛාතාචාරිකං සද්දානං සඞ්ඛාතසද්දෙන ගතිතතතා අ
 ත්පපධානං නිදද්දසමාග “සංඛ්‍යාවාචිනී”ති— පාණීතියවුත්තකා
 රෙන ජයාදිවෙවන සඞ්ඛාත විධානෙ ධාති එත් පුතෙන විධා ප
 කාරො ස ව ක්‍රියාවිසේෂයා ඉග ගගනි ක්‍රියා පකාරෙ වතතමානාය
 සංඛ්‍යාය ධාපපථවයො එකධා භුඤ්ජති විධා භුඤ්ජති විධා ගව්ජනීති
 ආදිනා ක්‍රියාවිසේෂයා යෙවෙත් පකාරො ගතිතො වායු ව මොග්ග
 ලායනා ව දබ්බගුණක්‍රියාවිසේෂයා එව පකාරොති පටිපනනා නව
 ධා දබ්බං බහුධා ගුණොති ව උද්ගරනි— විධා කරොත්තනාදිපු
 මිති පකාරෙති කරොති වෙ පකාරෙ කරොත්ති වා විග්ගතො වතු
 හි පකාරෙති වතතාරො වා පකාරෙ කරොති පඤ්චති පකාරෙති ප
 ඤ්ච වා පකාරෙ කරොති බහුති පකාරෙති බහු වා පකාරෙ කරො
 තීති විග්ගතො, එකබහුපකාරෙ එකපකාරං කරොති එකජ්ඣං ක
 රොති.

වාර...වාරො පරිපාටි වාරස්ස සඞ්ඛාතවාරසංඛ්‍යා යාය වාරො
 ගණිතෙති සා තං සලබ්බො ගගනිති ආග “වාර” ඉව්වාදි— එකං වාරං
 භුඤ්ජති එකකම්මත්‍වං දිවසස්ස භුඤ්ජති විකම්මත්‍වං තිකම්මත්‍වනාති එ
 ත් වෙ වාරෙ භුඤ්ජති තයො වාරෙ භුඤ්ජතීති විග්ගතො— වාරසං
 ඛ්‍යාය ඉවෙව නිපාතනස්ස ඉඨවිසයතතා පකතිවිසයතො ලබ්බතී
 ති ආග “එක”නාති.

සො...“හිතෙනති” දෙසාදිහෙදෙන අනෙකපකාරස්සතෙන
 අනෙ අභිධෙයෙය දබ්බගුණක්‍රියාලකම්මණ ක්‍රියාය ගුණෙන දබ්බෙන
 වා ව්‍යාපිත්‍වං සලබ්බකම්මථිප්පාභිලාසලකම්මො විච්ඡා තස්සං විච්ඡායං—
 “සාමඤ්ඤනිදද්දසා”ති අවිසිඨනිදද්දසතො අඤ්ඤනිවුත්තව්‍යතිරෙ
 තෙන පකතිමතතො පථවයස්ස විධානතොති අනෙ “විග්ගත
 නා” ති විග්ගතිවිසේසස්ස ව අනිද්දිඨතතා සබ්බවිග්ගතතා භු
 තතො.

අභු...අභුතසද්දස්ස අනුප්පනනමතතවචනතෙන පි තබ්බා
 වෙති වචනා තසද්දපරාමථාවත්තතරා පෙකඛාය අභුතස්ස සතො
 තෙන පථ්‍යා සමපජ්ජමානෙන අවත්තතරෙන හවනං අභුතතබ්බා
 වො සවෙවං විධොවත්තවතො යෙව සමභවතීති ආග “අවත්තව
 තො” ඉව්වාදි— තාය අභුතාය අවත්තාය භාවෙ විසයෙ ගම්මමානෙ
 වා— “කරාසභුනී”ති කරකරණෙ අසභුති භුසතතායනාති ඉමෙති
 නීති ධාතුනි— යොගසද්දෙ, සමබ්බවචනොති ආග “සමබ්බව
 සනී”ති— පකතියා උතතරමවත්තතරං විකාරො අත්පධානතතා
 කුබ්බාචකතො අධවලං ධවලං කරොත්ති විග්ගතෙ ධවලනාති දුති

ගනනතො පුබ්බෙ අබ්බලං ඉදන් ධවලං කපරානිති ඉවසමිං අනෙඨ අභුතතබ්බාවෙනි ආදිනා චීප්ථව්වසො චකාරොත්ථුබ්බො “ඵකඪ නාය”නති දුතිසාවිහතතිලොපො— කිමුදගරණෙ ඝටං කරොනිති කම්මවතනං වතනුමිදානති නාභුතතබ්බාවො—සුචණ්ණං කුණ්ඩලික රොනිති කුණ්ඩලරූපෙනාභුතස්ස කුණ්ඩලස්භාවෙන හවනෙ සති ය ථා වුතො අභුතතබ්බාවො කරධාතුයොගො චාති සුචණ්ණසද්ද තොපි පකතිව්වතස්මා සියා තතො මා ගොතුති විකාරානි වචනං.

வினா: தா.வி.தா.

— 0 —

අපව්වාදිසාමඤ්ඤාත්වුහතිතො භාවත්තො අව්‍යයතො වාහි
තඨිතං තිබ්‍යං භවති තත්ථ සාමඤ්ඤාත්වුහතිතඨිතං අපච්චත්තො තෙ
තරහ්‍යාදිඅතෙකත්තො අත්තත්තො සංඛ්‍යාභො වාහි චතුර්ධා භ
වති එවං භාවත්තඨිතඅව්‍යයතඨිතැති සංඛිං ඡබ්බිධං භවති.

પ્રતિભા. લી,

සාමයෙකු වූ හතරිභාවයේ 'සංඛ්‍යාතො තථිතං තිධා ...
තත්‍රාදි චතුර්ධාපච්චා නොකයොත්තරසංඛ්‍යායො,
ඉවෙච්චං ජලිඛිධො ණාදිකණ්ණො ඉධ පකාසිතො.

ඉති පදසාධනවිකාසං බුඬිපසසාදනිසං නඬිනවණ්ණනා.

— 08050 —

තදෙවං ජ්ඣි පකාරෙති ණාදයො දයොනො ඉදන් එතෙසමෙ
ව නාමානං කාන්ති උපපාදෙත්තුං පුබ්බසද්දිතපකපටි ධක්ඛිතකසංඝාදො
ධාතුචිතිතතබ්බාදිවිධානං ආරහතෙ “අප භාණ්ඩාදයො චුළචනෙත”
ති-ක්‍රියන්තාති අධිකාරතො ක්‍රියන්තෙති ධාතුති කිතකසංඝාදො ත
බ්බාදයො පච්චයා චුළචනෙතති සම්බන්ධො— “අධිකාරතො”ති අ
ධිකරීයති සද්දලකකණ්ණාකාරෙන සම්බන්ධීයතීති අධිකාරො අනුචතන
තං තස්මා කාරණාති අන්තො— “ක්‍රියන්තෙති” ති ධාතුති පකති
ති පරාති අන්තො- තබ්බො ආදි යෙසං තෙ තබ්බාදයො; පඤ්චමෙ
බාදිකණ්ණි “භාවකමෙමසු තබ්බාතීයා”ති විහිතං තබ්බපච්චයං
ආරබ්භ යාව “ණවාදයො”ති සුත්තං තාව විහිතා යෙ පච්චයා තෙ
තබ්බාදයොනාම-ක්‍රියාපකති ව්‍යාපාරො පුබ්බාපරිභූතා සාධිතමානරු
පා සා අන්තො අභිධෙය්‍යං එතස්ස සද්දස්සාති ක්‍රියන්තො; පචිකායං
“ක්‍රියාකාරකසාධිතො අසත්තභූතො පදන්තො අන්තො අභිධෙය්‍යො”
ති විවරිතං— “බාතු” ති එතසද්දෙන ගතිතමන්තො භූවාදිසද්දො

දසෙහි, ක්‍රියා බාහිරවන බාහු—“සෙසා”නි තසදෙන බාහු පරාමිස
නි ඉබ බාහුසදෙ පුලලිසෙහා කව්වායනමනෙහි විලිඛිතකො සද
නිතිකාරොපතාය,

“බාහුසදෙ ජනවචනෙ ඉතිලිඛිතතනෙ මනෙ
සෙසා පුලලිඛිතභාවයමි කව්වායනමනෙ විසු”නි.

වෙ විධා පකාරා අසා බාහුසානි දුට්ඨො, සකමක අකම
කව්වයන දුට්ඨොනි සමකො— “නාන” තෙසු විවිධෙසු බාහුසුනි
නිධාරණෙ සත්තම— යසමි ක්‍රියෙසෙ යසමි බාහුමි කතනුචාචිති
සති ඔදනාදිකමමි ගවෙසියනෙ සො සකමකො ඉතරො තද
සෙසො අකමකො; අයමෙස භාවො යසා පදසා පයොගෙ ක
තනුතා නිපථාදියමානා ක්‍රියා කමෙමන විනා න හොති තං සකම
කං යථා පචිතීනි වුතො ඔදනං වා අසො වා කිසිති විසොසොයති;
යසා පන පයොගෙ යමෙරතිනා කතනුතො එව කිරියා විසොසො
ති තං අකමකං යථා නිසිති දෙවදනොනි යානමෙව බුච්චිසො
න තු කිංචි කමෙහුතං— තත් සකමකං පදං කමෙසො පරිදිපෙ
ති සයං පච්චනෙ ඔදනොනි ආදිසු කතනාරසො පච්චි ඔදනනනි ආදි
සු—අකමකං පදං පන කතනාරසො දිපෙති නිසිති ආදිසු—භාව
සො උපට්ඨිතීනි ආදිසුනි—හොතිමෙස,

“කතනුචාචිති බාහුමි යසමි කමො ගවෙසනෙ
සකමකොනි සො සෙසො තබ්බිරුථො අකමකො”නි.

“කමමාචචනිච්ඡාය”නනි විජ්ජමානාස කමසා අවිචකධායං—
“අකමකො”නි භුආසෙච්චාදිතො කමෙරතිතබාහුතො, “කාර
කො”නි කතනුකරණාදිකෙ කාරකෙ ච තබ්බාදයො වෙදිතබ්බා—බාහු
සද්දපපසභිතො ආගතා එතෙ ච සකමකඅකමකා බාහුවො ක්‍රි
යසොනි වුතො ක්‍රියාය පන ලකුණං පයමි න වුතනනනි කතො
තමිදනි විභාවෙතො ආග“ක්‍රියෙ”ච්චාදිනා—“අකතකමකො”
නි අභුබ්බනනි අභිමතො—

“කතනති කමෙම වා”නි ගව්ඡනිති ආදිසු ගමනසාධකෙ පුරිසෙ
පච්චනෙ ඔදනොනි ආදිසු සිච්චිභාවසාධකෙ තබ්බිරාදිමි වා; “පති
සිතො” සමවෙතො— “කාරකසමුහසාධකො”නි කතනාදිති ඡති
කාරකෙහි යථානුරූපං සාධෙතබ්බො— කථං? පච්චනෙහි එසා හි
එකා ක්‍රියා, කිං පච්චනෙ? ඔදනො, කෙන පච්චනෙ? දෙවදනෙන,
කෙන කරණභුතෙන? අග්ගිභා, කසා දුතුං? බ්‍රාහ්මණසා, කසො?

අපකක්ෂම ගාමකයා, කසමි? ආලියනි, ඡනි පි කාරකෙහි සාධනී යා හවති—කාරකනි ව ක්‍රියානිපථනි නිමිත්තං තස්සෙව දබ්බගුණ ක්‍රියානාමජාතිහෙදතො පස්සෙධා දණෙකා ධවලො පචනං විතොතා ගවසොති; යථා පුත ඡධා කතතා කරුණං කමමං සමපදනමවධි අා ධාතොති; තත්ථ සතති කාරකං සතතිච නාම ක්‍රියානිබ්බතනාසාමජී යසරුපං, එවස්සරති දබ්බාදීනා කථං කාරකතනමිති වෙ? චුච්චතො තස්සා සතතිසා නිසසයා දබ්බාදයො තත්‍රභිතාස කාරකං න මුඛ්‍ය තො යදි මුඛ්‍යතො සිසුං තෙසං කතතාදිකාරකානාං අස්සෙමස්සෙ තො විනිවත්තරුපතො යං නිසසයං තං නිසසයමෙව සියා න කදවි කරුණරුපං තත්තුරුපං වා හවෙය්‍ය තථා ච ආලියං පචති ආලියා පචති ආලි පචතිච්චාදො එකස්ස තත්තුකරණාධාරහෙදො න සියා සතතිමපනානෙකසත්‍යධිකරණතො යාය යාය සතතිසා දබ්බාද යො විචච්ඡතො තං තං කාරකං හොතිති උපපජ්ජතො දබ්බාද්‍යහෙ දො පි කාරකහෙදො එවං ච කතානිසසයතො විචච්ඡාතො හි කාර කාති හවන්ති—

අථ කථං කතතාදීති ක්‍රියාය කාරකාති හවන්ති? චුච්චතො ත තත්ථ කතතා තාව අතතසමවාසිනියා ක්‍රියාය කාරණභාවං පටිපජ්ජ මානො ක්‍රියාය නිමිත්තං හතති නච්චති දෙවදතොති කමසම වාසිනියා පි ක්‍රියාය තදත්ථ භාජනසංඛරණාදයො පවතොතොතො ඔදනං පචති දෙවදතොති ජලනක්‍රියා සාධෙනෙබ්බ විලෙද්දතො අභගභාවෙන කථාති කසෙති පචතීති එරසු ච රුකොදීනං විධාප්‍ය තතිසං එරසුනා ඡිද්දතීති කමමපි ක්‍රියාය සමබ්ඝමානා සමබ්බෙ නිමිත්තභාවෙන එවං සමපදනමවධිරධිකරණං ගොද්‍යාපනායන ධාරණක්‍රියාසු නිමිත්තභාවෙන බ්‍රාහ්මණානං ගාවො දදති ගාමසමා අපෙනති ආලියමපචතීති එතෙසස්සෙව යථාසකං ක්‍රියාසු පවතොතො කතතාති සොව පධානතො තත්තුචොභාරං ලහෙන නාස්සෙං ක තත්තුභාවෙ පි අප්පධානතො— “චුතොගී”ති සද්දත්ථිතොයං රත නසිරියුණාචරියෙන— අද්දබ්බගුණං කතතාදිකාරකගාමසාධියං තත්තුකමමථං පදත්ථං තබ්බිද්ද ක්‍රියාලකකණස්සෙතො ක්‍රියං ඉච්ඡ නතීති සමබ්බෙ—

කතතා ච කමමං ච තෙසු නිසිති සමවෙතීති තත්තුකමමථො දෙවදතොදිකතත්තුගතො පාදුප්පතනාවපතනාදිලකකණො ගමනා ගමනාදි ඔදනාදිකමමගතො කිලෙදනාදි ච ගෙහති කාරකානං ක තත්තුකමමකරණාදීනා ගාවො සමුද්දා කාරකානාමො තෙතො යද්දා

සමඟම සාධනයකට නං පදනම--“අකාරො” නි බාසනෙනා, “උච්චාරණයෝ” නි බාසනායෙ අ අනෙත උච්චාරණයෝ නි චුතනා තනා ආහ, “එව්” නනි අකාරනතබාතුනං අනෙත අකාරො උච්චාරණයෝ නි අනිදිසති.

භාවය “ක්‍රියා පරෙ හොනනි” නි බාසනකනිතො පරෙ භවනනිති අපො- කුත්‍රෙතාහ “භාවකමෙසු” නි- භවනං භාවො ක්‍රියා බාසනෝ කරියති කතතුක්‍රියායාහිසමබ්බයනීති කමං භාවො ච කමමඤ්ච භාවකමොති නෙසු භාවකමෙසු යනො ක්‍රියායෝ නබ්බාදයො විධියෙනෙත නෙතෙව වාචො භාවෙ කමෙව චෙති අපො; අථ කථං භාවෙ නබ්බාදයො භවනනිති යාවනා ක්‍රියාවචනා බාසනොති ආගමනො බාසනිධෙයො ඵව භාවො න පච්චයාහිධෙයො නෙදමති බාසනො විධිනො ච අපො භාවො තද්වයාහිධෙයො ව්‍යතිරකානුගමෙන පතීති යා න කෙවලස්ස බාසනා නාපි පච්චයස්ස යො ච චිතතං සො ඵකස්ස පි භවති අඤ්ඤා චිතනාවපි න සි යාති පරමස්සො හි සමුදයො ඵව පකඨපච්චයසභාවො ක්‍රියාය වාචකො න පකඨමන්තං නාපි පච්චයමන්තං කිචි පකඨපච්චයස්ස විභාගො තු අපට්ටනසමයස්ස පට්ටනස්ස සංකතකාලෙ ඵව අයමපකතස්සො අයමපච්චයස්සොති පට්ටනපනාවසෙන වොතරිය නි න තු පට්ටනකාලෙ තස්මිං තු සබ්බො සමුදයස්සො ඵව සමුදය රූපෙනෙව අනාදිසිධිතා.

තුං තු තුනනි “තුං තායෙ තවෙ” වාදිනා විනිතො තුං ච, “පටිසෙධෙලොබලිතං තුනකං තානකං වා” “පුබ්බකතතානං” නනි විනිතො තුනො ච “භාවකමෙසු නබ්බානීයා” නි විනිතො තබ්බො ච තුංතනතබ්බො නෙසු පච්චයෙසු සබ්බමෙනං සුඤ්ඤාන මත්තං- තුංආදි මරියාදාහුතො යෙසං නො තුමාදයොති නගනුණසං විඤ්ඤාණෙනඤ්ඤාපදස්සමාසෙනොපදයෙසු තුමාහ “තුමාදිසු” නි- “කරණා” නි කරකරණනිමයස්ස “ජට්ඨිතතස්සා” නි පටිභාසාය අනතස්ස රකාරස්ස ආ හොති.

පරෙ යකාරනො අඤ්ඤාමිං ව්‍යඤ්ඤායො පච්චයෙ පරෙ ක්‍රියායොනං අනතව්‍යඤ්ඤායො පරරූපං හොතීති සමමනං- කරකරණ අකාරො උච්චාරණයෝ, කරකරණනි විගහහ “භාවකමෙසු නබ්බානීයා” නි භාවෙ නබ්බපච්චයෙ තුමාදිසු පරෙසු බාසනායො “තුංතනතබ්බසු වා” නි විකල්පන ආකාරාදයෙ පුබ්බසරලොපෙ ච කාතබ්බනි රූපං සිද්ධිති- අඤ්ඤාත්‍ර යකාරවත්තෙ ව්‍යඤ්ඤාදි

පට්ඨපථෙ පරෙ“පරරූපමයකාමෙ ව්‍යඤ්ඤතෙ”ති පරරූපෙන රක්‍ෂා
රක්‍ෂා තකාමෙ කතෙ කතතබ්බඉති පතති හොති තතො ස්‍යාදප්‍ර
තති තස්ස නපුංසකන්තා අං කතතබ්බං—කරකරණෙනි ධාතු සක
ලකො පි අවිච්ඡිතකමකතතා අකමමකො ජාතො අඤ්ඤදා තු ස
කලකොව හොතිති කරොතිස්ස විච්ඡිතභෙදෙන භාවෙ උදගරණං
“කරණං කාතබ්බං කතතබ්බං වා” ති, කරියතීති කාතබ්බො ක
තතබ්බොති කමෙව ච උදගරණං කරියතීති කරියතීති කරියසීයතීති
වා වාක්‍යං ගතතබ්බං—තබ්බාදිති වුතො පන භාවො සිඛාවජ්ඣො
පි දබ්බභූතොති තත්ථ ඛුට්ඨතමපි හොති—අථවා සාධාරණො පි
තබ්බාද්‍යතීතිතො භාවො තබ්බාදිතමත්ථපටිපාදනසාමන්විතො දබ්බමි
ච පතියතීති වා තත්ථ සංඛ්‍යාලිඛිතකමමාදිසමභවා ඛුට්ඨතමපි හො
තීති දස්සෙත්වාහ “තබ්බාද්‍යතීතිතො” වොදි—තථා ච වුතනං ක
වොයතෙති“කිතකාතීතිතො භාවො දබ්බමිවෙති ඤ්ඤාඛුට්ඨතඤ්ඤ
තොති” ති—සමුක්ඛිවිනිශ්චයමපි වුතනං,

“තබ්බාද්‍යතීතිතො භාවො දබ්බභූතො තු ඤ්ඤතො,
තස්මා යො ආදයොපෙත්ථ පාකා ඉවෙවච්චාදිසු” ති.

අභිධෙය්‍යං වාච්‍යං තස්ස ඉව සදිසාති ලිඛිතං ච වචනඤ්ඤ—තංයථා;
කතතබ්බො භවතා ධමමො කතතබ්බො පූජා කතතබ්බං කුසලතති.
‘තබ්බාදි’ තබ්බාද්‍යන්තා කිතකපට්ඨපථයන්තා, ‘විසෙසසලිඛිතා’

“යස්මා හි යබ්බෙදවුති හොති තං තබ්බිසෙසනං
විසෙසසමපි ඤ්ඤතබ්බං ව්‍යවච්ඡිජ්ජති යඤ්ඤතො” ති

වුතනන්තා ජාතිගුණක්‍රියාදබ්බාදිවිසෙසනෙන විසෙසියති අ
ඤ්ඤතො ව්‍යවච්ඡිජ්ජතීති විසෙසසං තස්සෙව ලිඛිතං යෙසං තෙ වි
සෙසසලිඛිතා, “තත්ථ” තෙසු තබ්බාද්‍යන්තෙසු, “භාවන්” භාවෙ වි
තිතා, “ආදො” තබ්බ අතීය ස්‍යන් ය යක් ඉති ඉමෙ පඤ්ඤපච්චයා
ව, “භාවෙ” භාවත්ථෙ විතිතො කෙනා ව, අකාතනි” කතතුකාරක
තොඤ්ඤත්‍ර අතො ව ඉති ඉමෙ පච්චයා නපුංසකෙ සිසුං, “භාව
සමි” භාවෙ විතිතො ස්‍යන් ච පුමෙ හොති, “ඉසුචණ්ණාගභාදි
ඡන්” ඉචණ්ණන්තඋචණ්ණන්තධාතුති ච ගහ මද දර රණ සර වර
වර ඉවෙවතෙති ධාතුති විතිතො අපට්ඨපථො පිච ඵලං පුමෙ ඵල හ
වති, “තුමාදස්සො කථාහනකා” තුං තායෙ තවෙ තුන නාන නා
වෙති ජප්පචයා, “අසංඛ්‍යා සිසුං” අව්‍යයරූපාති භවතති.

රා නාම “පට්ඨපථකාරකා” ති පට්ඨපථසමුක්ඛිනකාරකා,
“කරණික” නත්ථ භාවනපුංසකලිඛිතං—භවනති” ති අතීයපට්ඨපථයා

දෙසා හවනා—“දිවාදිසෙසෙසා” නි දිවාදිවානුති සෙසෙසා අවසිසෙසා දිවාදිසෙසෙසා, සිතායනි නි යක්ඛිකරණස්ස සුයමානතතා දිවාදිග ණෙ පසිතුං යුතෙතා පි පවුරපසයොගාභාවෙන ධාතුපායෙ අපසිතො නි අපො—කන්ථි මොග්ගලානධාතුපායපොඤ්ඤා නිකාසොචෙ යෙති ලිඛිතබ්බිකානෙ සිතාසොචෙයෙති පායොදිස්සති සො පන කෙතිවි අනුපාසිතගුරුති පඨිතමමඤ්ඤාති ලිඛිතො පායො පන න භාසොචෙයෙති මනඤ්ඤා ඉව්වාදිනාකකමෙන ඤාතබ්බො—සිතා නිසං කරණෙ “පරොක්ඛි” නි පරස්සරලාපො—“සිතානිසං” නති එත් කරණෙ විනිතො අතීයපවමයො චුණ්ණං කරණගුතං වදන්ති විසෙස්සස්ස චුණ්ණසද්දස්ස නපුංසකලිඛෙගකවමනතතා තබ්බි සෙසනගුතො සිතානිසසද්දෙ පි තපථව පසුතෙතාති—“භි” තථාති සන්නමෙව නිලාදිවණ්ණං පකාසකා දිපාදයො විස ධාතුසමි සන්න මෙවත්තං ගමනපවනාදිකං උපසග්ගා පාදයො පකාසකාති යොජනා.

සරණි භාවකමෙමසුත්තසිකාරො ආ “කතාරිලකුණකා” නි අතො එවාහ “භාවකමෙමසු” නි—සකාරො සානුබ්බකාරියෙ ඤො ණකාරො ණානුබ්බකාරියෙත්තොති ආහ “සකාරණකාරානු බ්බකා” නි.

කතා භාවකමෙමසුත්තසිකාරො.

සුම ඉව උව යු යුම තෙ වණ්ණා වෙති යුමණ්ණා වණ්ණස ද්දෙ පඤ්චකමති ඤානිකමෙ තෙන වණ්ණපරෙනසවණ්ණපිති සවණ්ණග්ගහණං යුමණ්ණානනාති ච අධිකතස්ස ක්‍රියත්තස්ස විසෙස නං සමානාධිකරණතෙනා විසෙසතෙනා පි තදන්තවිධිති සබ්බ මිදං විවරතෙනා ආහ “ඉවණ්ණවණ්ණග්ගාන” මිව්වාදි—එව ඔව එම ඉතරිතරයොගෙ චත්ථසමාසො අවිහතතිකො වායං නිද්දෙසො අනුකාරියානුකරණානමහෙදවිවච්ඡායොපදෙසා දුහතවිහගතිකො වා නිද්දෙසො තෙනාහ “එමහොනති” නි—පවිසන්තාත්තමතෙනා ති පච්චයොති අනුත්ථසද්දෙ පකතිසං පරං විභිතස්ස ඉධ පන ක්‍රිය ත්ථාසිකාරොතො බාදයො ත්‍යාදයො ව ගස්සනති නාමඤ්ඤා—“මසන” නති භාවෙන “විසති” නි කමමන ව විග්ගහො.

ආයෙසව දදතෙ “ආයෙස” නි ඉධ දඉවමග්‍ර ආකාරස්ස.

ගුහා සිත්තපවාදෙ ගුහ දුත සාසාදයො ගුහාදයො ආකාති ගණෙයං—“විපලලාසො” නි “ගස්ස විපලලාසො” යි භාසාස්ස ය කාරොතො පරතතං.

ආදිය සදාකාලීනව “සදානුබ්බිකානා” නි ආදායම වෙතො—
“කතාබ්බි” නි ඉධ ව්‍යාප්තාදිපච්ඡයස්ස පරතො පි වාචිකාර
තො සද්දායමො න තොති.

කතාබ්බි “ක්‍රියාපා” නි යෙභුයෙත සබ්බානුති—සිංඛො ඵ
ව උතු අරතෙ සීලසාධුධම්මෙසු ඵ සාමසුඤ්චිතිනිකාං භවං ඛලි ක
සුඤ්ඤාය පරිඤ්ඤාය පරිඤ්ඤායාරතොති අතො—සීලාදිසු ඛලිපි උ
පාදතා කුමාරකෙ උපාදනසීලොති අතො—ගතො ඛෙලං, සාධු
ගච්ඡතිති අතො; මුණ්ඩිතිතො සාවිජායනා වට්ඨං කතපරිඤ්ඤා
වට්ඨං කතපරිඤ්ඤා සාවිජායනා, මුණ්ඩිතිතො මුණ්ඩිතිතො මු
ණ්ඩිතිතොති අතො.

කතාබ්බි “කමමනා පරා” නි සරම්මවාදිදුතිසන්නතො පරා—
කරකරණ කුමනං කතොතිති කුමනකරො “අසානානුබ්බි” නි
ආකාරො “අමාදි” නි සමාසො—කමමොපපදතො පි කමමොපච්ඡ
යස්ස විධානා නාණ “භාවකාරකෙසව්සණ්ඨකා” නි සාමසුඤ්චිති
තො පි අපච්ඡයො කමමකාරකාදිසු තොතිති දසෙසන්නො ආත
“කමි” වොදි—

සමානසුඤ්ඤාභවනායාදිභූමිමානා දිසා කමම පිටිකකිකා
යාදයො ය න්‍ය ත ඵත ඉම අමු කිං ඵක තුමන අමන ඉති සබ්බා
දිසු පසිතො—“උපමානා” නි උපමිතො නොනාති උපමානං පසිකග
වාදිසාධම්මියා අපසිකගවයාදිසාධිසාධනමුච්ඡත තං රථා ගො
විග්ගොති—තසුචි සමානාදිතං විසෙසනනාති ආත “උපමානෙ
ති” නි—ගෙදෙන විවරණවාදිසද්දො සමානසුඤ්ඤාභවනොති න සබ්බ
ජකිතිති දසසන්නං අසමබ්බො පන අසුඤ්ඤාසුඤ්ඤාසමබ්බසස්ස පුරි
සාධිතතො තෙන සමානො ව අසුඤ්ඤා ව භවනනා ව සමාන
සුඤ්ඤාභවනා යො ආදි යෙසන්නො යාදයො සමානසුඤ්ඤාභවනා ව
යාදයො ව සමානසුඤ්ඤාභවනායාදිති ඵලං සමාසො දසබ්බො—“දි
සා” නි දිසපෙකකිතො ඉවසමා—

න න කානුබ්බිකාගමෙසු තෙති ඵමආතං පරායාසො
ති ආත “තෙඵමආ” නි.

සබ්බාදිනමා අසුඤ්ඤා විස දිසසතිති අසුඤ්ඤාදි අසුඤ්ඤා
දිකො අසුඤ්ඤාදියො දිසපෙකකිතො සමානසුඤ්ඤාදිතා රිපිකකප
චයා “රානුබ්බිකානුබ්බිකා” නි දිසසස්ස ඉස්භාගලොපා කානු
බ්බිකි “ලුහස්සපනාස්සා” නි ඵකාර සමපනනා න තෙවොදිතා

පරිභෝගය අසාදනයානති පි දිදිකඩදිසසඳෙහි බහුලාධිකාරා
 “සාදිසාදිමනකස” නති සලාසසා.

හතකිමිමානං චාකිවි... “ජිවිකාමසෙසු” හි තනියසුභතතො
අනුචතතමානතො ආහ—හවං විස දිස්සන්ති හවාදිසු විගතහො;
භො විස දිස්සන්ති යාදි යාදිකෙබ්බා යාදිසො, සෙසා විස දිස්සන්ති
තතාදි තතාදිකෙබ්බා තතාදිසො.

භූමිභාෂිතයා නා භූමිකාමි. “එකාමි” නැති එකවචනෙ වචනාමානානනැති අනෙකා— නිමිට්ත දිස්සනෙ අහමිට්ත දිස්සනෙති විග්ගභූතා.

[illegible]

“විනශන” නම් භාවේ “විනෝදි” නි කතකර් අප්පච්චයෙ පාදි සමාසො— විනෝදි විනෝදි විනෝදසාහි එතෙන එතොති වා වින යොහි කරණෙනිකරණෙ වා අප්පච්චයො— ගතාදිසු ගගඋපාදුතෙ දිදඋමාදෙ දරදරණෙ රණසදෙද සරගතිහිංසාවිනාසාසු වරභාවර භේජ්ජාසු වරගතිභක්කනෙසු— කිට්ඨජේ දුමහි උපපදෙ අකිට්ඨජේසු ඊසා සු ඉති ඉමෙසු වීසු ව උපපදෙසු කරකරණෙතිවසමා අප්පච්ච යො භොතීති සඬබ්බො— “සුකාරං දුකාරං” නති පාදිසමාසො— ඊසමකිට්ඨෙන කරණං කරීයතීති වා ඊසකකාරං, “සතාදිසතාදිනෙ කත්” නති සමාසො, ඊසසදෙද එත් සුකරත්තො න අප්පත්තො— “මා ගො” නි “කලා වජ්ජනං සානුබ්බො” නි ජස්ස ගො, නිපච්චනති නෙනා නි නිපකොති පි විධාගො වස්ස කො සානුබ්බිතො.

සුවණ්ණානම්සච්චඞ් ඝර්ඤ්ඤිනතු පිතපතෙහි ඉවණ්ණ
තො ධාතු ඉමිනා ඉයථ ඩකාරා අනන්තාදෙසත්තා “නතෙකානුච
කිනාගමසු” ති එතතාභාවො.

කිසිදු “ක්‍රියාව” නි ඉමිනා ක්‍රියාවකට නො කිසි විධාන මාවකට “බහුල” නි ඉමිනා පි යථා දක්‍ෂනනා නි තෙක කුතොපි ස්‍යාද්‍යනනප්‍රබ්‍රා භූතොපි පාදිප්‍රබ්‍රා කුතොපි කෙවලා කුතොපි තෙති එවං කිසි ස්‍යාද්‍යනනප්‍රබ්‍රා උපපනනා හොති.

භූසන්තායං සංභවතීති සසම්මුතං “කිංකාර” නි. සබ්බාපභාරි නි
ද්වාපො “සුචරිතානුකම්මප්පච්චයෙ” නි ධිකාමර. අමුපංතන “න

තෙ කානුබිකිතාගමෙසු”හි නිසෙධො එව මුපරි ව—“මලොපො”හි ගමධාතුකො මකාරස්ස ලොපො, “උරසා”හි කරණෙ තතියා—“අනො”හි අනපච්චයවිධායකං සුගතං— ක්‍රියත්ථා භාවකාරකෙසු අනො හොතිති චුත්ති සභාවතො අනො භාවෙ නපුංසකං “අපාද දුති”හි අපයාති, අධිකරියති පතිඨාපියතිහි අධිකරණං ආධානො.

තථතරාතං දුක්ඛං අභිකථා ගහණං පලිඝ්ඤා පලායතිහි උද්භරණාති; වාචෙව දුක්ඛතං කවිචෙව සුගතොති පච්චුද්භරණාති.

පදදීතං කවිචෙසු ක්‍රියාත්ථා ආකතිනණොයං—“නිපජ්ජන”නහි අනොභාවෙ සුකාගමෙ“තවග්ගවරණානං යෙ චවග්ගබ්බෙසු”හි දස්ස ජො; “වග්ගලසෙති තෙ”හි යස්ස ච පුබ්බරූපං පාදිසමාසො නිපජ්ජ නසල්ල සි“අං නපුංසකෙ”හි සිස්ස අමාදෙසො—“වදාදිනා නාගමෙ මා”හි ඉධපිතප්පතෙති සරන්තධාතුතො ආගමිනො පුබ්බසරස්ස ඊකාරස්ස සරෙ පරෙ “වනතරගා වාගමා”හි නකාරාගමෙ ව කතෙති අතිදිසති— “සංවෙජන”නහි “ලහුසුප්පනාස්සා”හි එතෙන කතෙ රූපං.

පබ්බජනං පබ්බජ්ජා, අජ චජ ගමනෙ පපුබ්බො“තවග්ගවරණානං යෙචවග්ගබ්බෙසු”හි ඉධ චවග්ගබ්බෙසුහි යොගවිභාගෙන වස්ස බකා රෙ විතෙන ච රූපං, වකබ්බි හි සයමෙව උපරි ඉත්තිලිඝ්ඤ යප්පව්වය විධානෙ“චවග්ගබ්බෙසුහි යොගවිභාගා වස්ස බකා රෙ විතෙ”නහි—කුධකොපෙ කුජ්ඣති සිලෙතාති කොධනො— ආචරියපාණීතිවඤ්ඤා ගොමිසබ්බවම්මාදිති කුධවණ්ඩුසත්ථාකුධිඤ්ඤවලිසද්දෙත්ති සු නිව කුධාදිති ධාතුති සිලසාධුධිපමාසෙව අනො යථා සියාති සුත්තිතං; ඉධ පන බහුලවචනෙනෙව සිලෙත් අනො “ලහුසුප්ප නාස්සා”හි උස්ස ඔකාරාදෙසො.

ඉඤ්ඤාණකාරො නොනුබිකිකාරියත්ථා කකාරා එමනම භාවත්ථා “බහුල”නහි යථාදස්සනං තෙන න සබ්බ සබ්බතො තො නහි— “ආසව්වසො”හි “ඉත්තිසත්ථා”හි ආ, “වාරක”නහි බකින සාලා— යදි කරණවහනං කාරාති චුච්චති තද කාරාසඤ්ඤා කථං බ කිනාගාරවාපි සියාති වොදනං මනසි නිධාය පරිහරන්තො ආග “සමාකථන”නිදි—

“ගිතති”හි “පරරූපවිසකාරෙ ව්‍යඤ්ඤනෙ”හි ධාතනතව්‍යඤ්ඤ නස්ස පරරූපෙන තකාරො—“විදනති එතාසා”හි කරණෙ තතියා විජ්ජාය සාධකතමනො.

ති උද්භවති “සනඤ්ඤා”ති— අධම්මේණ අධිමං ඉණං අසාති ඉණං සාගතො චුච්චති තස්ස භොගාවස්සමං විසේධනීයං භවන්තරෙ පි තං සමිකිකිතොති චතෙනාදස්සකං ගම්‍යතෙ— ජනකුසීති යුක් අමාදිසමාසාහායවා, බහුලං විධානා නිග්‍රහිතස්ස වග්‍ගන්තාදෙසො “වග්‍ගෙ වග්‍ගන්තො”ති.

කතං ඉති— භූතමනිතමනිකකන්තනාති සමානත්වා තිස්ස පි කා ලෙසු බාදයො කාලවිසේසසානුපාදනතො විහිතාති ඉතො පරං භූ තෙ පච්චයා යථා සිසුං වක්‍තවාතාතාගතෙසු න භවෙය්‍යනාති භූත ග්‍රහණං කතං— නහු භූතසඤ්ඤා බහුසු අත්‍යේසු දිස්සති? තංයථා ස බෙබ්බ නිකම්‍පිස්සනති භූතා ලොකෙ සමුස්සයන්ති ආදිසු පාණීව චතො, භූතසම්‍මං පාචිතතිස්සනති ආදිසු විජ්ජමානවචතො, භූතමිදා සාරිපුත්ත සමනුපස්සාති ආදිසු පඨවාදිවචතො, ඉත්ථෙතොති ආ දිසු පච්චතිවචතො; තත්‍ය ඉතො එතං අනිකකන්තවචනස්ස ගතණ නති? චුච්චතෙ යදං තෙන කරතං තෙන කතං කිතනාති ආදිසු අත්තත්‍යාහිධාසිතා කතපච්චයන්තනත්‍යාතිදෙසං කරොති තතො විඤ්ඤායති අනිකකන්තවචතොයමභූතසඤ්ඤාති, අඤ්ඤාථායමිං අධි කාරෙ “කෙනා භාවකමෙවසු” නි විහිතො කෙනා කථං තදන්තස්සා ති කතාතො චුතති සියා— සමිකිකිසු ව පුරිසාධිතතො භූතති පකතිවිසේසනනාති අත “භූතෙතො” ඉවාදි— පච්චයත්‍යවිසේස නෙති ජිතවා අයං පුරිසොති ආදි පයොගො න සියා තතතො අ නතිකකන්තතො— “අත්‍යො” නි අනිධෙයො; “භූතනවා” නි හුජ් පාලනඤ්ඤාගාලෙසු ඉමිතා කතතරි කාරකෙ කතවනතු කානුබ්බි තාය එතතාභාවො පරරූපං භූතතවනතු සි “නතුස්සා” නි සිමිති නතුස්ස වා සබ්බං ගුණවනතුසමං, භූතතාපී දම්‍සමං.

කෙනා භාවං— විවිධො ක්‍රියත්‍යො සකමමකො කමමරහිතො ව තත්‍ය කමමරහිතතො පච්චයො භාවෙ භොති න කමම කමමරහි තතො සකමිකතො කමම භොති න භාවෙ කමම ගුණිභූතතො ති ධාතුනියමෙනොද්ගරතො අත “ආශිත” මිවාදි— කකාරො එමනමභාවත්‍යො, “ඤ්චිතජනස්සා” නි ඤ්චි භාවෙ කතාතො සභාව තො නපුංසකං කතතො අනනිහිතතො භවතාති කතතරි තති යා යොජෙතබ්බා— “රුද්ධොද්ධො” නි අයමි අකමමකො ධාතු රොදනනාති විග්‍රහෙ කෙනා භාවෙ පච්චයෙ පරෙ “ලුසුසුපනා ස්සා” නි පතතස්ස මකාරස්ස “න තෙ කානුබ්බිතාගමෙසු” නි නි ච්චං පටිසෙඤ්ඤා සමුප්පත්තො “වා සවි” නි ච්චනොදා විභාසා පටිසෙ

බො— “කතනා” නි එන් පසයාගදස්සනන්දං කටො හවතානි යො ජෙනබ්බි කටස්ස පුලලිසගතතා කතානතස්සා පි පුලලිසගතතා කත පඨවියෙන කමස්ස වුභතතතා කතොති අන්තමොන පඨමා “පඨ මාන්තමොන්”ති.

ගමකොකො කතනරි වෙතෙව—“අකමමකතො වෙ” නි අ විජ්ජානකමමනො අවිවච්ඡිතකමමනො ව— කතනරි ව යථා පතන කෙවති ආධාරෙ වෙතිමිනා වකාරෙන කතනරි වෙති ඉමස්ස සමි කු තන්වා පි වකාරෙන භාවකමෙමසුපති— “සාන” නති තෙන ආධාරස්ස වුභතතතා ඉදමිච්චන්තමනො පඨමා— “සාතවනනා සා නා” නි කතනරි— “සානං සාන” නති අවිවච්ඡිතකමමනො භාවෙ— “සාසිකානි සාගො” නි කමෙම— ආස උපවෙසනෙ “ආසිතව නොනා සමිනතාසිත” නති එන්වා පි ආධාරෙ කොනා තෙන එන්වා පි පඨමා, “ආසිතා” නි කතනරි, “ආසිත” නති භාවෙ, අකමමක හතා න කමෙම කොනා.

ගොනා

යො සාධසිතුමාරමො න ච නිසිමුපානතො
පවතොනානුපරතො එසො වතනමානොති වුච්චතො.

තබ්බිසසක්‍රියාවාරෙන ක්‍රියන්තවිසසසනමෙතනති ආහ “වතන මානෙ” වොදි— කතනුච්ඡෙසසෙන ගාමං ගතො ගමිස්සති වායංදෙව දෙනතාති ඉධා පි සියා— සාවකෙඤ්ඤන විධානන පි බහුලාධිකාරං ය ථා දස්සෙන්නො තෙන අයං පඨමො මහාමොරො සනොනා සංවිජ්ජ මානො ලොකසමිනති ආදිසු පඨමා සමානාධිකරණෙ පි, අභිගිරස මපස්ස විමරාවමානං තපනනමාදිවමිවනනලිකකති අපපඨමා සමා නාධිකරණෙ පි කිරිසනතරලකකිණ්හුතක්‍රියාවවනතො පි ජප්ප නොනා ඤායනොන පඨමාති ජප්පනං ජානනස්ස ලකකිණ්— කිරිස නතරමෙතු ක්‍රියාවවනතො පි පඨනනො ආසනනති පාඨො ආසන ස්ස තහතු මාසද්දයොග අනකාසෙ ගමනමානෙ පි මා පවතොනාති අකිච්ඡි පුබසාසිතෙ පි ධාරයනොනාති සතනුමති කතනරි පි දිස නොනාති යජමානෙ පි යජනොනාති අරහා මහ පුජායං අරහනොනා ති— සබ්බථානිසිතිවුතති බහුලාධිකාරතො— යථාවතොනා යථාවා නො පි.

කොනා භාවකමෙමසුති මානනතානාදිනං විසෙසනං න ක්‍රි සෙසති ආහ “භාවකමෙමසු”ති— තස්මා තෙසමෙව භාවකමෙව පිපාද

තො සභාගීභාවෙන ක්‍රියාසං විධානං එව ලාදිනම්පිති දළබ්බං— “පු
 භෙක්ඛාවජ්ජිතෙසු” ති පරොක්ඛාසස්සද්ධිප්පච්චයවජ්ජිතෙසු නැති
 පරොක්ඛාස පරොක්ඛාසස්සද්ධිතො යෙසු තෙ අපරොක්ඛාති කතො අ
 උ එ ස්ව අ මහ ස්ව රෙ ස්වො ට්ටිනා ඉ භෙහති ඉමෙසා පච්චයානං ප
 රොක්ඛාති පරසවස්සද්ධා තෙන නෙ පරොක්ඛාති වුච්චන්ති තබ්බජ්ජි
 තෙසු භාවකමමිතිතෙසු ත්‍යාදිසු කෙසා විධිතෙන— අඵවා පරො
 කෙබ් විහිතා පච්චයා පරොක්ඛා තතො අස්සද්ධා අපරොක්ඛා තෙ ප
 න පරොක්ඛාතිතප්පච්චයෙහි සිටිං ඉධ අත්භිනිතතතා අපරොක්ඛා
 ව භොගාතිති පරොක්ඛාවජ්ජිතෙසුති වතතබ්බෙ පරොක්ඛාසද්ධන ප
 රොක්ඛාතිතප්පච්චයග්ගහණස්ස සුප්පකාසනස්වා පරොක්ඛාවජ්ජි
 තෙසුති පරසවස්සද්ධාය විවරණං කතං, පරොක්ඛෙ විහිතතතා ව ප
 රොක්ඛෙ වතතමානතො ක්‍රියස්වා විධානතො එස්වා භාවො සාධිතමා
 නාවස්වා පුබ්බාපරිභ්‍රාතලකිණේ අසත්තභූතො ධාතුවෝ ත්‍යාද
 යො පි තතතා තත්ත්වප්පච්චයා තථා භූතමෙවානුති හෙදභාව
 තො අහෙදසංඛ්‍යායෙකවචනෙතොච්චතෙහි සබ්බද භාවෙ එකච්ච
 නමෙව භොති තස්ස භෙසසාරකෙ යෙව සමහවති තබ්බාද්‍යතිති
 තො පන භාවො සිධාවස්වාසත්තභූතොති තස්ව බහුවචනමපි භො
 ති කමමං පනසත්තභූතතතා එකානෙකරූපන්ති බහුවචනතො පි
 ආඛ්‍යායතෙ භූජ්ජනෙහ භොගාති තෙන බහුවචනමෙපස්ව දළබ්බං—
 “අවුඛ්‍යස්වා” ති වුඛ්‍යභාවස්වා, වුඛ්‍යති ව ආඵමනං පරසවස්සද්ධා-
 භූ සත්තායං “භාවකමෙසු” ති භාවෙ මානප්පච්චයො කෙසා භාවක
 මෙමත්තාදිනා කෙසා “අනනප්‍රාසකෙ” ති සියස් අං, “භූතමෙ” ති
 තෙප්පච්චයො විසෙසො.

තො සස්ස වතතිට්ඨානු විධානතො සද්දස්ස අනන්තරං “තතො
 කාතරි වතතමානෙ” ති වුත්ත නතමානා වෙ පච්චයා තොති පරා
 මසියන්තිති ආහ “තො නතමානා” ති— “සස්සබ්බා භොගති” ති
 සවිසයෙ සත්තසමානා භොගති.

තුං නා භවිස්සති අස්ව වතතමානතො ක්‍රියස්වා භාවෙ තද
 ස්වායං තත්ත්වස්වායං ක්‍රියායං පතියමානායං තුං තායෙ තව භො
 නතිති සමබ්බො— “ක්‍රියාය” නති තබ්බාදිවත්තබ්බායපිතග්ගණ
 ධාතබ්බා භොගතුං සකකා කත්තුං පාකො දතුං ඉච්චාදිසු පි භො
 ති— යදිපි තබ්බාදිති සත්තවතො භාගවා දබ්බරූපාපනොති විස වු
 ච්චති තථාපි සත්තස්ස ක්‍රියාවස්වාදෙසො අත්ති යෙව තථාච ඉව ක
 රණං තබ්බාද්‍යතිතිතො භාවො දබ්බව්ව හවතිති — “තදස්වා” නති

භූමාදිපකතියා යා ක්‍රියා සා අනෙකු පයෝජනං යසා නසන්නා අනෙකු—“පතිසමානාස” නති න සඥා න ගතිනායවෙව තථා ච ද චුං චකත්‍ර සුජ්ඣතුං ධනුනි ඵවමාදිසු පි තොති— කර කරණේ කරණාය කාතුං “තුංතුනතබ්බසු වා” ති කරසා ආ පුබ්බසරලොපො තාදණේ චතුපි තුංතායෙනවෙපථවයනනාතං සභාවනා අසංඛ්‍ය තතා “අසංඛ්‍යති සබ්බාස” නති චතුපියා ලොපො භවනායෙ ප රරුපං— කිමුදුගරණේ කරසාමිති කතතුනො විවච්ඡිනනා න හොති තථාති කථවසුසුං වා කරසාමිති සකලෙකතතා ක්‍රියායෙ ක්‍රියාපට්ඨානතතං— භික්ඛිසුං භික්ඛිතං කරසානති අවිච්ඡිනකලෙ තතා ක්‍රියාවෙත් පට්ඨානතා තදන්ත ඡට්ඨා භවනති ක්‍රියාරූපා— භික්ඛි යාවතෙ භවිසාති චිත්තමානතො ක්‍රියන්තා උත්තමපුරිසකවචනං සං “අර්සාදිතං ව්‍යඤ්ජනසිසිද්ධි” ඉති ව්‍යඤ්ජනසං ඉසිද්ධි— භු ඤ්ජනං භාවො භවති ගමනක්‍රියා භොජනන්තා න හොති.

සුබ්බිකානුනාදයො වතනනො වාති න සම්බුද්ධතෙ විධි තො නිවචතතා— සංඛ්‍යාවචනොයමෙකසඥා සඥනං විසිඳුන්තවු තතිතාය වතනායනතතා ඵකසංඛ්‍යාපරිච්ඡිනනො කතතා යෙසං තෙ ඵකකතතුකා ක්‍රියන්තාති අධිකාරා තදන්ත විසෙසිතනතිති නි ඩාරණේ වායං ඡට්ඨි තෙනෙකකතතුකාතං ව්‍යාපාරාතං මණ්ඩ පු බ්බං ව්‍යාපාරං නිඩාරිය තුනාදයො විධිතනතිති විවරනො ආහ “ඵ කො කතතා යෙස” නති ආදි—

යදිපි සතතියං කාරකෙ ගහණයා න සතතිනමසුසුතතං තථා පි දෙවදතතාදිනො සතතිමතො දබ්බසාහෙදතො සතතිනමෙක තතං අහෙදඤ්ඤාරොපා— කිමුදුගරණේ භුඤ්ජති පචති වෙති ඵ ක්‍රි ඵකකතතුකතමෙති ඵකකාලතාය පන පුබ්බභාවො නැති— මුඛං ව්‍යාදය සුපතීති නිඤ්ඤ අභිභූයමානසං ව්‍යාදනනතරං සුපන නති ඉතා පි පුබ්බකාලතතා ව්‍යාදනසුපනානමනතරෙ පවතසා ව්‍යවධාය කාලසං සුබ්‍රමතතා කෙතිවි හෙදසාදසාතං සහභාවෙ පි වා ව්‍යාදනසං පුබ්බතතං විවච්ඡිතං අසතො පි විවච්ඡි, විංකො වඛ්ඛි තකොති; යථා, පරෙතාවරසං අපරෙත පරසං ච යොගෙ ගමනමා තෙ ක්‍රියන්තො තුනාදයොතිමතා පරාවරයොගෙ වෙති තනේක කතතුකතා පුබ්බකාලතාවගමෙන පුබ්බකකතතුකානතෙච්ච සිධා ති උදගරිමා පටිපාදෙති “අසාමෙ” චවාදි— අප පාපුණ්තෙ පපු බ්බො අපථවා නදිං පබ්බතොති වුතෙත නදියා ඔරහාගෙ පබ්බතො ති අනෙකු— කම පදවිකෙබ්බෙ අනිපුබ්බො “පෙතා වා කාසං සමා

සෙ”ති නිාසස යාදෙසො “වග්ගාලසෙති නෙ”ති යස්ස මො හොති තතො ච පාරෙ භූත නදි විසිසො පබ්බතො පතීයතො අපරෙන පබ්බතෙන පරා නදි විසෙසියතො අනික්කමම පබ්බතං නදිති නදි යා අවරො පබ්බතොති අන්තො පතීයතො තතො අවරපබ්බතවිසිසා නදි විඤ්ඤායතෙ— කථමෙත්ථ පුබ්බකාලතා එකායෙව ක්‍රියා සුයන්ති ආග “භූධාතුස්සි” චවාදි—පඨමං තෙසු සබ්බත්ථ භවතිස්ස සමා චො පදත්ඨස්ස සත්තා ව්‍යභිචාරතො අග්ගලාභසම්කාලමෙව සත්තා යාජ්ඣාසිතත්තා සබ්බවජ්ඣතං— පඨමං න පපෙපාති නදිං තතො පබ්බතො භවති පඨමං පබ්බතමතික්කමති තතො නදි භවතිති තදෙව මෙත්ථකතනුක්කතා පුබ්බකාලතා ච ගම්‍යතෙ—

“ලිඛිතං” යථාචුත්තං විප්‍රමනපුංසකලිඛිතං “සෙභුසාමුහනිසා” බාහුල්‍යපචතතිසා දස්සිතං “තත්ථ”තයමිං ලිඛිතවිසයෙ “සබ්බතො” සබ්බපකාරෙන “විසෙසො” හෙදෙ ඤ්ඤාති “විඤ්ඤාති” සද්දල ලක්ඛණඤ්ඤාති “පාඨානුසාරතො” පයොගානුසාරෙන න “සෙසො” ඤ්ඤාතෙබ්බාති යොජනා—

තබ්බාද්ඤා ණාදයො කතාදී තවෙනුතාදයො තථා
නතමානාද්ඤා ණවාදයොති ජවා තබ්බාදිසම්ගතොති.

ඉති පදසාධනවිකාසං බුද්ධිප්පසාදනීයං

තබ්බාදිවණ්ණනා.

—:00:—

තදෙවං ඡති පකාරෙහි දබ්බපධානානි තබ්බාදිපදානි සාධෙත්වා තදනන්තරං ක්‍රියාපථධානානි ආබ්‍යානිකපදානි සාධෙත්වා ආරභතො “ඉදානි න්‍යාදසො” ත්‍යාදිනා— ක්‍රියා ආවිකම්මිති ආබ්‍යාතනනි කි රියාපදස්ස පුබ්බාවර්ගසඤ්ඤා— කාලකාරකපුරිසපරිදිපකං ක්‍රියා ලක්ඛණං ත්‍යාද්‍යන්තං— තත්ථ කාලොති අතීතාදයො කාරකමිති කතනුක්කමමභාවා පුරිසොති පඨමමජ්ඣමුත්තමා ක්‍රියාති ගමනපචනා දිකො ධාතියෙන්වා ක්‍රියාලක්ඛණං සඤ්ඤාණං එතස්සාති ක්‍රියාලක්ඛණං— අලිඛිතඤ්ඤා—

චුත්තං හි,

“යත්තිකාලං තීපුරිසං ක්‍රියාවාපී නිකාරකං

අත්තිලිඛිතං මිච්චනං තදබ්‍යාතනනි චුච්චති ’ති.

කාලාදිවිසේන ධාතියං විහර්මා පකාසෙන්නති විතතිතො

තෘතීයයෝ— තා පන වත්තමාන පඤ්ඤාදි හෙතොදි අනුප්පත්තන
 භූත පරොක්ක ක්‍රියාතිපත්ති භවිස්සන්තිවසෙන අභිවිධා භවන්ති—
 ක්‍රියං ධාරෙනතිති ධාතවො භූවාදයො බාදිධානුප්පව්වයන්තා පි,
 තෙ පන අත්ථවසා විධා භවන්ති සකමමකා අකමමකා වාති— තත්ථ
 සකමමකා යෙ ධාතවො තෙ කමමාපෙක්කං කිරියං වදන්ති යථා
 කථං කතොති ගාමං ගව්ඡති ඔදනං පවතීති ආදයො— යෙ අක
 මමකා තෙ කමමතිරපෙක්කං කිරියං වදන්ති යථා අව්ඡති යෙති
 තිඨතීති ආදයො— තෙ පුන නවවිධා භවන්ති විකරණප්පව්වය
 හෙදෙන, කථා? ලච්ඡිකරණා භූවාදයො නිග්ගතිතප්පබ්බකා ලච්ඡික
 රණා රුධාදයො යක්චිකරණා දිවාදයො කච්ඡිකරණා තුද්දයො
 කතාචිකරණා ජ්‍යාදයො ක්ඤ්චිකරණා කෘතාදයො ක්ථෙඤ්චිකරණා
 ස්වාදයො ඔච්ඡිකරණා තනාදයො ඤිච්ඡිකරණා වුරාදයොති—තත්ථ
 පඨමං ලච්ඡිකරණෙසු භූවාදිගණෙසු කාලාදීනං විඤ්ඤාපනත්ථං පච්ච
 පාකෙති සකමමකධාතුතො පරා තෘතීයවිභවතියො යොජෙත්වා
 දයෙත්වා භූවාද “පච්චපාකෙ” ති, පච්ච ඉව්වයං ධාතු පාකෙ වත්තන්තිති
 අන්තො— එත්ථ ච පකතිඥංසභූතො පච්ච ඉති ධාතුයෙව කමමාපෙ
 ක්කං කිරියං වදති න භූ තිප්පව්වයො තස්ස කාලකාරකපුරිසවි
 සෙසපරිදිපකත්තාති, තෙනෙව පච්චංසොව ධාතුපාඨෙ පසිනො
 න සමුද්දයොති— අ අනෙත උච්චාරණන්තොති ධාතුපාඨෙ වුත්ත
 ත්තා පච්ච ඉව්වසමා අකාරා පභාස ධාතුරූපා දයෙසුන්තො ආහ “පච්ච
 ඉති ඤිනෙ” ති— ඉතිසද්දෙයමෙවමන්තො එවං ඤිතෙ සතිති අන්තො,
 “ඤිනෙ” ති උච්චාරිතෙ යා ඉව්වයං ධාතු උච්චාරණෙ වත්තතෙ
 ධාතුනවනෙත්තත්තො— තථා ච වුත්තං ධාතුකාරෙති,

“ ක්‍රියාවාචිත්තමාබ්‍යාතු මෙකෙකන්තො පදසසිනො
 පයොගතොත්‍රානන්තබ්බා අනෙකන්තො හි ධාතවො” ති.

සබ්බස්සා පි සුත්තපාඨස්ස මහාවාක්‍යරූපත්තා එකො වචනප්ප
 බන්ධොති කත්වා පඤ්ඤාමෙ බාදිකරණෙති ක්‍රියන්තොති ච සඤ්ඤාදිකණ්ඩා
 වසානෙ බහුලමිති ච අධිකාරස්සත්තවයං ඉධා පි යොජෙන්නො ආහ
 “ක්‍රියන්තො” වවාදි— “සබ්බන්තො” ති සබ්බසමං තෘතීයකරණෙති.

වත්තමානෙ හි අනති සි ට මි ම තෙ අනෙත සෙ වෙත එ
 මෙහි වත්තමානසද්දෙ යො කවාදි නිබ්බන්තොත්තමාරමො නාව
 සානමුපගතො සො උත්තමානො සො ච ක්‍රියන්තාධිකාරතො තද
 ඤ්ඤාදි විඤ්ඤායන්ති ආහ “වත්තමානො” වවාදි—

නගි අබානිතෙ ධාතුනො චුතති සමභවති තිඨන්ති පබ්බතා සවි
නති නදෙජාති ආදියු නිව්චපවත්තා ච ක්‍රියා වහනමානාව යානාදී
නං ආරමාසස් අපරිසවත්තතතා— “නායාදසො භොනති” ති ති
පභුතයො ඉමසමිං සුතෙන නිද්දිඨා ආබ්‍යානිකපච්චයා භොනති—
“තෙසමිති” ත්‍යාදීනමි.

පුබ්බපරච්ඡක්කානමෙකානෙකෙසු තුමහාමහසෙසෙසු මෙ මෙ
මජ්ඣිමුත්තමපඨමා... නියමසුත්තමිදං— වත්තමානෙ තිඅනුච්චාදී
ති වාතෙක්කදෙසෙති පුබ්බපරච්ඡක්කා නිද්දිඨා තෙසං පුරිසවචනති
සෙසවිධායකො වාක්‍යාවයවො පරො බුනා කරියතෙ— අථවා නියම
ත්ථිදං ත්‍යාදීනං තෙති තෙති සුතෙනති සාමසොදුන විහිතතතා ඉමි
තා තුමහාමහසෙසෙසු තුලාසිකරණෙසු පසුඡාමානෙසු අපසුඡා
මානෙසු වා යථාක්කමං පුබ්බච්ඡක්කානං පරච්ඡක්කානෙසු මජ්ඣිමු
ත්තමපඨමානං පච්චෙකං චෙචෙ වචනානි එකානෙකෙසු යථාක්කමං
භවන්ති පුරිසවචනානං නියමිතමානතතා— “එකානෙකෙසු” ති
එකතතා නෙකතතවිසිඤ්ඤා— කතතුක්කමමානෙසු ත්‍යාදීනං විහිත
තෙති තුමහාමහසෙසාහිධෙයභාවො කතතුක්කමානමෙව තෙසෙසු
ක්‍රියානිවිතතභාවෙන කාරකතතා ආග “තුමහාමහසද්දවචනිතෙසු
තදසුද්දසද්දවචනිතෙසු ච කාරකෙසු” ති— භාවෙ පන පඨමපුරිසෙ
කවචනමෙව සමභවති අසත්තාභුතාය ක්‍රියාය හෙදභාවතො ඔහුව
චනාභාවා තුමහාමහසද්දවචනිතතතාභාවා මජ්ඣිමුත්තමපුරිසාස
මභවා ච ඡක්කසද්දෙ වජ්‍යපරතතා පච්චෙකමහිසමිඤ්ඤිති ආග
“පුබ්බච්ඡක්කානං පරච්ඡක්කානෙසු” ති— වත්තමානාදිවසෙන
අභිවිභවන්ති අභි අභි පුබ්බපරච්ඡක්කානි පුබ්බච්ඡක්කානං පරච්ඡ
ක්කානෙසුති පච්චෙකං ඔහුවචනෙන විවරණං කතං— “මජ්ඣිමුත්ත
මපඨමා” ති මජ්ඣිමුත්තමපඨමානෙ නිද්දිඨතතා විනා විතතං
වචනානං වොහාරො— “මෙ මෙ භොනති” ති එකෙකසමිං පුරිසෙ
කවචනවයවසෙන මෙ මෙ භොනති— “යථාක්කමං” ති තුමහාමහසෙ
සෙසු මජ්ඣිමුත්තමපඨමානං යථාක්කමවසෙන එකානෙකෙසු වි
නානං විතතං වචනානං යථාක්කමවසෙන ච කමං අනතික්ක
මම— එවංභොනතා ච ක්‍රියාත්ථාගිකාරතො ක්‍රියාත්ථා භොනති තාසුසු
තොති ආග “ක්‍රියාත්ථා” ති— උත්තමසද්දෙ ඉධ තතිසව්ඤ්ඤාවතොති
ආග “උත්තමෙ” චාදි— “සොජ්ඣිග” නති තෙ අනෙතති පඨමො
පරච්ඡක්කෙ ආදෙ නිද්දිඨතතා සෙ වෙහති මජ්ඣිමො මජ්ඣිකිද්දිඨ
තතා එමෙහති උත්තමොති— එවං සෙසෙසු භවිස්සතිආදියු සත්තසු
පච්චයවිධානසුතෙනසු පි යථාක්කමං යොජ්ජෙතබ්බං.

එවිට අසවිභවත්වසෙන ජනනාමුනිවිධේ ආබ්‍යාතපදෙ වතනිංස වතනිංස පඨමමජ්ඣදිත්තමපුරිසා භවනති තුල්‍යාදිසද්දප්පයොගං වි නා පි මජ්ඣිමනිකාදීනං තුල්‍යාදිඅත්‍යේ විනිතභාවො ලඬො යෙවංති අප්පසුජ්ජමානෙසු පි තුල්‍යාමතසෙසෙසු භවනති— ත්‍යාදි කමෙම ච භාවෙ චාකමමකෙහිති භාවකමෙමසු කතතරි ච ත්‍යාදීනං විධාන ත්‍යං පරවචනං තසසායමත්‍යො ත්‍යාදයො කමමත්‍යේ කාරකෙ භවනති චකාරෙන කතතරි ච අකමමකෙහි තු ධාතුති භාවෙ භවනති පුන චකාරෙන කතතරි ච භවනති— එවමිධ වචනමතනරෙන කථං ත්‍යාදයො භාවකමමකතතුසු විඤ්ඤායනතීති චොදනං මනසි නිධා යාග “ත්‍යාදිසුපරතුනෙසු” චොදි— කතතුකමමභාවවිනිතෙසු ත්‍යා දිසු පරතුනෙසු ක්‍යලාදයො ක්‍යවිකරණලවිකරණාදයො භවනතීති “කෙතා භාවකමෙමසවපරොකෙබසු මානනතත්‍යාදිසු කතතරි ලො” ඉච්චාදිනා ලකඛණෙන තෙසං ක්‍යලාදීනං විධානතො ත්‍යාදයො ක තතුකමමභාවෙසෙව විඤ්ඤායනතීති සමබ්බො—“කතනි නිමිති ලො” ති කතතරි ලොති වචනෙන ක්‍රියත්‍යතො කතතුවිනිතෙ නිමිති පරෙ ලවිකරණො හොති—ධාතුං විකරොතීති විකරණො-වුග්ගංති,

“යෙ පුබ්බාපරභාගඨි භිනනධාතුචිත්තනියො

නිසසාය පච්චයා හොනති තෙ චෙ විකරණා සියු”නති.

“පච්චති” නි සො පුරිසො ඔදනං පච්චති සා ඉති ඔදනං පච්චති චොදිනා කතතුලෝභනකානි පද්‍යනි යොජෙතබ්බාති-තථා ච වුග්ගං,

“ වුග්ගතතා කතතු ආබ්‍යාතෙ තතියා න ච කතතරි

පඨමාවිභවති හොතෙව අත්‍යවතනං අපෙකඛියා”ති.

පච්චතී ඉමසමි. ආබ්‍යාතෙ ක්‍රියාපදෙ කතතුචුග්ගතතා පච්චන ක්‍රියා කතතුතො කපිතතා තසමි. පච්චනක්‍රියා කතතරි තතියා නෙ ච හොති අත්‍යවතනං අපෙකඛිය පඨමාවිභවතොව හොතීති ගාථාය ත්‍යො— ‘බහුමිති වතනබ්බො’ නි සති පි ක්‍රියායෙකතො කතතුතං බහුතො බහු අත්‍ය වතනබ්බො බහුවචනමපි හොතීති අත්‍යො.

භිමි... “ඊ ආදෙ දිසො” නි ඉතො දිසොති වතනතෙ— “අ සසා” නි විකරණසමබ්බතො අකාරසස සාමඤ්ඤෙන ගගණං න ලසෙසව, තෙතෙව වුග්ගිතං ආචරියෙන මුග්ගාමිති උද්ගටං මුග්ග චෙ විතො දිවාදිත්තා යත්— පරච්ඡිකක= සෙසකාරක පඨමපුරිසෙ කචචනබහුවචනෙසු තෙ අනන පචතෙ පචනෙන, තුල්‍යකාරකෙ මජ්ඣිමපුරිසෙකචචනබහුවචනෙසු සෙ වෙග පචසෙ පචචෙග, අග්ග

කාරක උත්තමපුරිසකවචනබ්‍රහ්මචනෙසු එ ලේභ පභව පච්චේත ප
 වාලොති කෙවි දීඝං කඛො පඨනති තත්ථ “විඤ්ඤානෙ දීඝරක්ඛා”ති
 දීඝො— සුඝඤ්ඤිවිවරණෙ “තිමිලේසකරක්ඛා” ති අනෙත දීඝානි වු
 තතං තතොතිමිලේසකි සුතෙත තිණණං එව පච්චයවිසෙසානං ගති
 තතතා මකාරසාමඤ්ඤාතිමිතො අකාරක්ඛ දීඝො න හොතිති වි
 ඤ්ඤායමෙ—

එවං සත්තාරි ක්‍රියාපදානි සාධෙය්‍යා ඉදානි කමෙම උද්ගරණං ද
 සෙසානුමාග “කාමම” චිදාදි— දෙවදෙනත මදනො පච්චයති පච්ච
 තිති යොජෙතබ්බං—

ආබ්‍යාතෙන අවුත්තතතා තතියා හොති කතාරි
 කමමක්ඛාතිතිතතතා න දුතියා පඨමාවිධං.

අස්සායමන්තො පච්ඤානිති ඉමිනා ආබ්‍යාතෙන ක්‍රියාපදෙන අවු
 තතතතා කතනුතො අකච්ඡතතා දෙවදෙනතනාති කතාරි තතියා
 හොති කමමක්ඛ අභිභිදාතතා පච්චයති පච්චමතති ආදියු ක්‍රමිකරණ
 සහායෙන තිප්පච්චයාදිනා කමමක්ඛ වුත්තතතා දුතියා න මදනනාති
 මදනසඤ්ඤා කමමලජාතිකා දුතියා විභතති න හොති විභතතිම
 නතරෙන අන්තො නාපසකාසතෙති අත්ථමතතාපෙකබ්‍යාය පඨමා විභ
 තති හොති— එවමඤ්ඤාතෙ යදි මදනසඤ්ඤා කමමත්ථවුතති සියා
 න අත්ථමතතාවුතති තදා කමමාවගමො සියා න ච කමමං ගමනතෙ
 තසමාත්ථමතතාවුතති කො නාමපසංගො දුතියායාති— පඨමාවි
 ධාති පඨමා එව ඉධාති පදවෙජ්ඣෙ ආබ්‍යාතවචනියා එත්ථ කමමතා
 ති කාමො තන්තොදනාදිසඤ්ඤා සඤ්ඤා ව්‍යතිරිත්තමන්තො යෙවාති
 පඨමා විභතති යෙව හොතිති අන්තො.

ගුරුපුබ්බාගුරුති දීඝානා සංගොගපුබ්බරක්ඛානඤ්ඤා පුබ්බා
 චරියසඤ්ඤා ගුරුපුබ්බා යසමා රක්ඛා සොයං ගුරුපුබ්බා රක්ඛා
 තසමා “නෙත නතින” නති වත්තමානා හවිස්සනතිතං නෙතහාග
 නති හාගානං ගහණං— පච්ඤානිති එත්ථ ඊකාරො ගුරු යකාරො
 රක්ඛා තමහා පරක්ඛ නතිහාගස්ස ඉමිනා රෙආදෙසො— පච්චිකත්ථ
 ති සිතෙ දුමති ගුරුති පුබ්බාචරියසඤ්ඤාය සංගොගහුතෙ අකබරෙ
 පරෙ යො පුබ්බා රක්ඛකබරො සො ගුරුසඤ්ඤා හොතිති පකා
 රො ගුරු තවපුබ්බා රක්ඛා චකාරා පරක්ඛ නතිහාගස්ස රෙආදෙ
 සො— “භාවස්සා” ති භවනංභාවො කාරකනතරෙන අසංසංචිතා
 කෙවලො ගමනපච්චනාදිකො ධාතුවන්තො තස්ස, “චිත්තතා” ති අඤ්ඤා
 බ්බවුත්තතිභාවෙන එකතතා— “සුමමති”ති ඉදානි- “භෙදිඤ්ඤා” ති ඉභ

අයම්මිං භූයතෙති භාවරූපස්ස සංඛරණේ “කායස්සා” ති ඊඤ්ඤාගතවාන හවන්ති අනෙදා— තඤ්ඤා කාරණමාහ “බහුලං විධානා” ති.

ඉදුනි ධාතුනියමැණි කාරිකා රචයෙනා ආග “ක්‍රියාත්මක
 තනි” ච්ඡාදි— එය ව කෙහි ධාතුනි කෙසු කාරකෙසු එනෙ ත්‍යාද
 යො හවන්තිත්‍යාග “ක්‍රියාත්මක” ච්ඡාදි— ත්‍යාදි ත්‍යාදයො පච්චයා ස
 කමකා ක්‍රියාත්මක සකමකධාතුතො කාතර ව කමමසමිඤ්ච හව
 නති අකමමකා ක්‍රියාත්මක හවත්‍යාදිතො අකමමකධාතුතො භාවෙ ව
 කාතර ව හවන්ති— එතත්‍යාදිතො ක්‍රියාත්මකයම දසෙසමිඤ්ච ඉදුනි
 විච්චයාගෙන සකමකසො පි අකමමකතො සති අකමමකධාතු
 සදිසොව නියමොති දීපනුමාග “කමමාවචනිච්ඡාසමිඤ්ඤතො”
 නි— අඤ්ඤතො පචත්‍යාදිතො සකමමකධාතුතො ව කමමාවචනි
 ච්ඡායං කමමස අවිචකධායං භාවෙ ව කාතර ව හවන්ති අත්‍යාත්මක
 චත්‍යාදිතො සමමකධාතුතො.

“ කම්මසාර්වත්තවිජ්ජායං ධාතුතො පි සක්මකා
භාවෙ පි පච්චයො භගානි යථා සුද්දන පච්චනා’ හි.

නථා අච්චජ්ඣකම්මනෙත සභි සකම්මකඛානුතො පි අකමමකතො කමමමතනරෙන කතතරි පමොගො දිස්සති; යථා.

“ජයවිග්ග මහාපරමසුද්ධා ජො මොග්ගලායනා මුනි
යස්ස ආයුගුණබමුන කිතතිසබ්බජාපජාටා” කි.

සථානි විජ්ජමානස්සා පි කමමස්ස අට්ඨනිට්ඨාසං ඉදං වුච්චති—

“සතො පි න විවකධාසස් අසතො පි ඔ සා හෑව
තංයථානුදරා කඤ්ඤා විංඡකා වච්ඡිතතයා යථා”ති.

සමස්තයෙන්ම සාධකවලින් පැහැදිලි වන්නේ ආපෝසාදයේ ප්‍රතිඵලයක් ලෙසින් ප්‍රජාවේ සාමාජිකයන්ගේ ආධ්‍යාත්මික ජීවිතයේ වෙනසක් සිදුවී ඇති බවයි.

[illegible]

තෘදිනං ව ගහණං— තසමා හා සම්බන්ධතො වෘත්තස්ස ඉක්කු හො
ති— “වච්ඡිනවිභාසාස” නති අයං වාසදො, වච්ඡිනවිභාසාසාතිස
යෙ වත්තතිති අනෙං— සෙයති ආර්යසාදිනනති එත් සසසදො,
සාදිනං සාවචාදිනසෙවති ක්‍රියාතිපත්තිං සාදිනසෙව හවිසානති
යා සත්තාදිනසෙව අවයවො හාගො සුත්තකාරෙන අධිපෙසතො—
“සිබෙපි” ති ඉක්කාරදෙසස්ස සබ්බාතෙ පි අයං ආරම්භාති ඉදං සු
ත්තං, “නාදිසු” ති තෘදිසු පරමුත්තෙසු, “එතෙසමෙව” ති ඉමෙ
සං ආර්යසාදිනං එව සද්දාගමො හොතිති, තියමො අනෙං යස්ස
ආරම්භස්ස සො තථා වුත්තො— “ලස්සා” ති ලච්ඡාරණස්ස, අකාර
ස්ස ලොපෙ යෙති විකරණානනති, “භුසිස්සති” ති තෙන අනාග
තෙ හවනනති අනෙං.

නාමෙ— භූතවත්තමානාසු විහතතිසු යථායොගං සම්පන්නා
සු සත්තාදිනං විධානත්ථං වචනං— ගරභායං නාම අනාගතවචන
මුද්ගරන්තො ආග “සා පි නාම පටිස්සති” ති, සාපි කිං අපචිති
අනෙං—

“එවං ඉමෙති නාම කල්‍යාණධම්මො පටිජාතිස්සන්ති කථං ති නාම
සො භික්ඛවෙ මොස්සුරිස්සො සබ්බමත්තිකාමයං ඤාපිකං කරිස්සති”
වචාදි— විමනයෙ පි “අච්ඡරියං වත හො අබ්බුතං වත හො සන්තො
න වත හො පබ්බජිතා විහාරෙන විහරන්ති යත්‍රති නාම සඤ්ඤිසමා
නො ජාගරො පඤ්චමත්තාති සකට්ඨතාති නිස්සාය නිස්සාය අති
කකන්තාති නෙව දකඛිති න පන සද්දං සොස්සති” වචාදි.

භූතෙ— “පටිසම්මත්තො අනෙං” ති පරිනිඝිතක්‍රියා සභාතෙ අ
නෙං— “වක්ඛමානන්තො” ති උපරි ආ උග්ග ධ්‍යාදිනං පච්චයානං ව
ක්ඛමානන්තො— “ඉමෙ” ති ඊ උං ආදයො— “භූතානජ්ජනෙන” ති
සම්පත්තො පඤාය අජ්ජප්පභුති අතිතෙ අජ්ජතනෙ— “භූතසාමසෙසෙ
වෙ” ති න කෙවලං අජ්ජතනෙ යෙව භූතෙ ඊ උං ආදයො තොනති
අපි තු භූතවිසෙසාවිවක්ඛායං අනජ්ජතනෙ පි සුචො අහොසි ආතු
නෙ ති ආදිසු හවනතිති අධිපපායො— කොයමජ්ජතනො කාලො
යස්ස පටිසෙධෙන අනජ්ජතනත්තමස්සාති ආග “අහසුභසමො”
වචාදි—

අසිරත්තසද්දෙන රත්තියා චතුස්සාගොත්‍ර වත්තමිට්ඨො අහො
සකලො දිවස්සො අස්ස අගස්ස උභයතො පුබ්බාපරභාගතො අසිර
ත්තං වා රත්තියා චතුස්සො හාගො ව අජ්ජතනො ඉති විසෙසෙ
යොති සම්බන්ධො— අයමපනෙත්ථ හාවො අතිකකන්තාය රත්තියා

මේ වතුන්ට භාගො පවිත්‍රයාමලකරණේ අධාරිකාසන්නසට්ඨා පරිමාණො ආගාමිනියා ච රතනියා තාදිසො ච පඨමො යාමො දිව සභාගසතිමනා ඡයාමපරිමාණො අඤ්ඤානො කාලොති—“චා” ති එත්ථ වාසදෙසු පකඛන්තරෙ “නදුපසික” නති තසදෙසන අසිරන්තසස ප රාමාසො තසස අසිරන්තසස උපසිකං අනො කයාන අගො සන්ධං පි දිවසො අඤ්ඤානො ඉති ඤෙයො; ඉමසාපායමධිපා යො අතිතාය රතනියා පවිත්‍රපසුච්ඡන්තාලිසවිනාඨිකාධිකසට්ඨා තතං අනාගතාය පුරිමපසුච්ඡන්තාලිසවිනාඨිකාධිකසට්ඨාතතං වෙති අධාරිකසන්නසට්ඨාපරිමාණො එසො යාමො අහති වර්තා රො යාමාති පසුච්ඡයාමපරිමාණො වා අඤ්ඤානො කාලොති—“න දුසෙසො” ති තතො අඤ්ඤානො අසෙසො.

ආර්ථය ආදිසදෙසු වතුපරතො පවෙකමතිසමාලොකනීති ද සෙසොනො ආත “ආ ආදෙ” ඉවාදි— ආආදෙති පරසතම, එව මසුසුත්‍රාපි— ආ ආදෙති භික්ෂුතති පරතාමධෙයනානං අනඤ්ඤා නෙ විතිතානං ආ ඊ ආදිනං ගහණං, ඊ ආදෙති භූතෙ ඊ උං ආදිනං ගහණං, යාදෙති ක්‍රියාතිපතනියං යා යසංසු ආදිනං ගහණං—යා දෙතිමිතා ආ ව ඊ ව යා ව ආර්යා නෙ ආදි යෙසං පව්වයානං නෙ ආර්යාදයොති තගුණ සංවිසුසුණසුපදන්ත සාසදු සස සමාසිතතං දසෙසති, සමාසිතතෙන ව යාතාදිතමගහණං යදි ති සාතාදිනං ගහණමිදං පියා තද ආර්යාතාදිසුති සතිතා සමාසෙන වදෙය්—“අසු හොති” ති ධාතුතො පුබ්බං අසුගමො භවති—

එකාම සෙසො “එකාමා” ති පසුගපන්තාවිධිසු වජ්ඣම පුරිසඛත්‍රවචනං, “සෙස” ඉතික්‍රියාතිපතනියං මජ්ඣමපුරිසෙකවචනං, “අ” ඉති භූතෙ උපතමපුරිසෙකවචනං, “ආ” ඉති අනඤ්ඤානෙ උපතමපුරිසෙකවචනං “ඊ” ඉති භූතෙ පඨමපුරිසෙකවචනං, “ච” ඉති ක්‍රියාදිසු මජ්ඣමපුරිසඛත්‍රවචනං, එතෙසං ඡන්තං පව්වයානං ය ටා සංඛ්‍යං ම ආදයො හොන්ති—තත්‍ර ව අ ඉති ඊ ආදෙ ආ ආදෙ අ ආදෙ ව සමාවති විසෙසාභාවා තිණ්ණමපි ගහණං පසඤ්ඤාති ආ සංකිය පරාකතාය අආදිසු අසාරසාගහණං, අනඤ්ඤානෙ භූතෙ ව අකාරානසු ගහණං සහවරිතසුයෙන දසෙසත්‍රමාග “ආසනම ටිතො” වවාදි— සහවරිතසුයෙනාති භූතෙ ඊවවාදෙ පරච්ඡෙකක පඨමපුරිසෙකවචනෙන ආකාරෙන අනඤ්ඤානෙ ආ උච්චවාදෙ පු බ්බමච්ඡෙකක පඨමපුරිසෙකවචනආකාරෙන ව සහවරිතාතමකාරා නාමව පව්වසන්තියා සහවරිතාව සන්තිවසෙත පව්වසාදුයෙන

ගහණනති අනේ—නනු ව ඵ ඉති ති ආදිනං නාදිනස්ස චජ්ඣමපුරි සබ්බවචනෙ සමුච්චති නාදිසම්බන්ධානායෙව ගහණමහිමහං නෙත රසා විසෙසවචනාභාවා කථමෙස විභාගො උබ්බතීති ආසංකිසාහ “පථාපන” චවාදි— ඉමස්මිං සුභො පටිතානං එය්‍යාථාදිනං ස මෙඛසමාදෙසිනමනෙත නිදද්දසා නාදිසම්බන්ධීති සමෙඛසමාඛ්‍යාති කානමනෙත නිද්දිසානං නාදිනං ථො යෙව ගහනති න සබ්බපඨමං නිද්දිසං නි ආදි සම්බන්ධී— පකාරනතරෙතා පි නාදිසම්බන්ධිනොව ගහණං දසෙසතුමාහ “ගහණං” චවාදි— “නිසිඛිනානා” ති ගති තතතා එතත සජාතිය විජාතිය විනිවර්තනවත්තිනිදද්දසං දසෙස නි වත්තනිනිදද්දසෙසෙ යා වත්තනි නිද්දිසිසති සා යෙව ගහනති නා සද්දාති.

ආර්ථමානා “ආ” ති ඊ ආදිනං ආආදිනස්ස චජ්ඣමපුරි සබ්බ වචනස්ස ගහණං, තථා ‘උ’ ති එසං එව පඨමපුරිස බ්‍රහ්මවචනස්ස ගහණං, “මහා” ති භූතෙනර්ජනනෙ ච උත්තමපුරිසබ්‍රහ්මවචනස්ස ගහණං, “සායනමහා” ති ත්‍රිශානිපත්තිස්ස පඨමපුරිසෙකවචනස්ස උත්තමපුරිසබ්‍රහ්මවචනස්ස ච ගහණං.

උංසං “අපච්ඡ” ති භූතෙ ඊඋම්චවාදිනා උං කතාරි ලො තස්ස සරො ලොපරා අඤ්ඤාමො ඉමිනා උංසං ඉංසවාදෙසො අඤ්ඤානු අංසු ආදෙසො අනිතෙ පචනමකංසුති අනේ—

“ඛස්සා” ති භූතෙ මජ්ඣමපුරිසෙකවචනස්ස ඔප්පව්වස්ස.

සි යොගවිභාගො උපතරතො.

මහාත්ථානා ඊආදිනං ආආදිනස්ස උත්තමපුරිසබ්‍රහ්මවචන ස්ස ව්‍යාප්තවස්ස ච මජ්ඣමපුරිස බ්‍රහ්මවචනස්ස ඤාප්තවස්ස ච උඤ්ඤාමො හොතිති දසෙසතුං “ආදිසම්බන්ධීන” නති ආහ.

ඉංසං සිඤ්ඤාමස්ස යථාපයොගපවත්තිං දසෙසනෙතා ආහ “බහුල” නති— “අපච්ඡ” ති භූතෙ චතතමානතො පච ඉච්ච සමා භූතෙ ඊඋම්චවාදිනා කතාරි පුබ්බච්ඡන්තසම්බන්ධිතූමහකා රාක මජ්ඣමපුරිසබ්‍රහ්මවචනෙ ඤාප්තවස්ස කතාරි ලො ඊආදිසු පරෙසු “ආර්ථසාදිසවස්ද්වා”ති ධාතුතො පුබ්බං අඤ්ඤාමො නාස්ස “ආර්ථසාදිනං වත්තනෙසස්ස” ඉති සමුපතතමිඤ්ඤාමං බාධනා “ඉංසං ව සිඤ්ඤ”ති ආද්‍යවස්ථො සිඤ්ඤ— “අපච්ඡ” ති සිඤ්ඤාමුත්ත පකෙඛ ඉඤ්ඤ— පුරාතනතොපකෙසු “ඉංසං ව සිඤ්ඤ ඉම්චස්සසිඤ්ඤ වා හොති ව්‍යාත්ථානස්ස ඛහුලං ඤාකාරො ආද්‍යවස්ථො අපච්ඡ”

පවසිණ්ණ” හි එතනකමෙව දිසැති— කන්ථි පදසාධනපොත්කෙ
 ඉංසු ව සුඤ්ඤා ඉති ව උකාරො උච්චාරණන්තො ඉති ව පාඨොදිසු
 හි, සො පන ඉංසු ව සුඤ්ඤා වා හොති උකාරඤ්ඤා උච්චාරණා ආ
 ද්ධවයවන්තො පසොගසිඤ්ඤාපරිකප්පිතරූපසාධනකතොතිනවිධත
 මෙති කෙතිවි සුඤ්ඤා ඉති ව උකාරො උච්චාරණන්තො ඉති ව ලිඛිතො
 පවාදපාඨොව, තථාහි ඉංසු ව සිඤ්ඤාචරිත්‍ර සසු සුඤ්ඤාදිසානෙ විස
 උකාරසතිතො පාඨො න හොති සුතතකාරෙනෙව ආවර්තෙන
 අකාසිනහි එත් රූපසිඤ්ඤා දසෙසනෙන ඉංපච්චයතො පුබ්බ
 සු සිසු සිඤ්ඤාචරිත්‍ර ඉකාරලොපසු නිද්දිසිතොති— නත්‍රායං මො
 ග්ගලොපනපඤ්ඤාපාඨො= “ඉංසු ව සිඤ්ඤා සිඤ්ඤාමසු යථාපසො
 ගප්පංගතිං දසෙසනො ආග ඛුල්ලනහි අකාසිනහි ආදිසු කරොති
 සු නනාදිමොති ඔ අඤ්ඤාමො කාර්ථ්‍යාදිසුති කරසු සොසු කාආ
 දෙසපකෙති සිඤ්ඤාමො පුබ්බසමා පුබ්බසරලොපො කාදෙසානාවප
 කෙති සබ්බත් ඔලොපොති”— පරච්ඡේදක, එය්‍යාථාදිනා තේ අප
 ටිත් පටිත් අපච්ඡත් පටිත් රසෙස අපච්ඡ පටි— “අසුසා” හි භූතෙ උ
 තතමපුරිසෙකවචනසු අපච්චයසු අමාදෙසෙති එය්‍යාථාදිනා—
 ඉඤ්ඤාමෙ ව වග්ගපුබ්බරූපෙ ව අපච්ඡිතො පටිච්ඡිතො ඉඤ්ඤාමාහාව
 පකෙති ලුච්ඡිකරණො අපච්ඡිතො පටිච්ඡිතො.

මාසොතිසෙධන අනොමාලනහි වචනතො මාසදො ප
 විසෙධං— “ඡ්ඤාදසො” හි භූත “ආආදසො” හි භූතානර්ථ
 නෙන— පාඨිතසාදයො කාලසාමඤ්ඤා අයං පටිසෙධොති වදනහි
 ඉධ පන එතෙ මෙ පටිච්ඡා අතීතෙ පටිසෙධාසමුහවා චිත්තමානා
 නාගතවිසයානමාධ්‍යානිකපට්ඨයානං පකෙති යථා සිසුනහි අසු
 යොගසු ආරමොති දසෙසනො ආග “අසුසෙස” වඩාදි— ඊ ආදි
 නං ආආදිනඤ්ඤා සකො කාලො භූතො කාලො- එවමඤ්ඤාතෙ මා
 සදො පටිසෙධවචනො පටිසෙධො ව නාතීතෙ සමුහවති භූතාය යු
 යාය පටිසෙධසු නිරන්තරතො වතාමාසන පනානාගතෙ ව සමු
 වති ආරඬා පරිසමනානං අනාරඬාය කතතුමිසාය පටිසෙධො සා
 ත්කොති— වාචිධානා සවිසයෙ අඤ්ඤාපි පටිච්ඡා හොනතිහි දසෙස
 නො ආග “මෙ” වඩාදි— හවිසුහි සුතසාදයො ව සතනම්පරනාම
 ධෙය්‍යා එය්‍යාදයො ව පඤ්චම්පරනාමධෙය්‍යා තුආදයො ව සුතසා
 දිඑය්‍යාදිවිධාදයො.

අනර්ථ අඤ්ඤාපදත්ථිත්‍රිකායා භූතසෙසදං විසෙසනාහි ආ
 ග “අඤ්ඤාමාහරිකාදින” වඩාදි— අගසුග්ගතො ඉමිච්චාදිනා ව

සංඝායකයෝ අප්පකතො සො අවිජ්ජමානො අප්පකතො කාලො
යසම් භූතෙති විග්ගහො— අවිජ්ජමානජ්ජනනෙති කිං පයොජනං?
අප්ප කියෙතා වා අගමාසිති උත්තමියො භූතෙ ර්ථාදයො ච යථා සිසු
නති— අගමාසි අම ගම ගමනෙ භූර්උම්චවාදිනා “ඊආර්ඝ්ණාදිසමස්ථ
වා” “ගිම්මෙසවස්සා”ති එත්ථ අස්සාති යොගවිභාගා අකාරස්ස ඊමහි ප
රෙ දිස්සා “දිස්සා ර්ඝ්ණා” ති ර්ඝ්ණා සි— “ව්‍යාප්තො”ති එත්ථාථාදිනා ප
ඨමපුරිසෙකච්චනස්ස ආපච්චයස්ස ත්ථාදෙසෙ රස්සෙ ච, ආර්උභ
මො ඉච්චාදිනා— “අපච්චකො” ති අනිතරතතියා පච්ඡමයාමනො ප
රං සො අපචාති අනෙත්ථා— සීගලභාසාය කතෙ පදසාධනවිවරණේ
සො අපචත්ථ අනිතරතතියා මජ්ඣමයාමනො පඨාය ගෙඨා අපච
ති චුත්තං.

පශ්‍යෙතකං— අනප්පකතොත්ථෙව අකමානාමපරමකෙති වා ප
රතති විග්ගහො ජ්ඣිසමාසො කාරකසමාසො වා අනො යෙව නිපාත
නා පරසද්දස්ස පුබ්බතිපාතො අකමසද්දස්ස අස්ස ඔ පුබ්බසරලො
පො පරොකමානමිඤ්ඤානස්සව විසයතො අපච්චකමං පරොකමං ඉ
ච්චනස්සව ක්‍රියත්ථවිසයනස්ස භූතානප්පකතස්ස සාධනමාරත
විසෙසනං න භූ උප්පකනති ආග “අපච්චකෙක” ව්‍යාදි— කසමා නො
ප්‍රකම්ඳං විසෙසනං? ව්‍යවච්ඡේදජාභාවා තථාහි ධාතුවෙන් පුබ්බාපරී
භූතාවයවා සාධිතමානා ක්‍රියා අපරිනිප්පනතා යස්සව සාධිතමානං ත
දසනතං යස්සවාසනතං තමිඤ්ඤානමවිසයො තෙසං සත්තවිසය
තො යස්සවිඤ්ඤානමවිසයො තවපරොකනති සබ්බොව ධාතුවෙන්
අපච්චකො තසමා නක්ඤ්ඤි ව්‍යවච්ඡේදජාමනී සාධනමාරත විසෙ
සනෙ සති ව්‍යවච්ඡේදජාභාවා න දෙසො භවති යස්ස ධාතුවෙන්
සාධනාති පච්චකමාන තසම් අපරිනිප්පනත පි ක්‍රියාරූපෙ ධාතුවෙන්
පච්චකමානමානො ලොකස්ස සපරොකනගතණෙන නිවන්ති
යතෙ යසම් ධාතුවෙන් පච්චකමානමානො ලොකස්ස නත්ථි තත්ථ ව
ත්තමානතොති සාත්තං විසෙසනං පරොකකගතණං ජායතීති—
නත්ථ ව සාධනාති පි නෙව පච්චකමාන සත්තසභාවතො සත්තියා
ව කාරියානුමෙයතො න හි අසතො කාරියං කරොතීති කාරියද
ස්සනෙන සත්තසංග්‍රම්යතෙ තං කිච්චවතෙ යස්ස සාධනාති පච්ච
කමානීති? නෙස දෙසො දබ්බතිසසිතා හි සත්ති දබ්බස්ස පච්චක
තො නියමයධම්මතිසසිතෙසු සත්තිරූපෙසු සාධනෙසු උපවර්ගතා
ති පි පච්චකමානීති චුච්චනෙන තදෙව වා සාධනානියමයං දබ්බං ස
ත්ති සත්තිමත්තානං හෙදමවිවච්ඡිකා සාධුසමද්දන චුච්චතීති— “අ
පශ්‍යෙතකං” ති “කෙත භාවකමෙමසවපරොකකස්ස මානත්තතාදි

සු”හි එක් අපරොක්කෙසුහි වචනෙන්— “විකරණසහති” හි ක්‍ය ලාදිවිකරණානං සමනවො.

පණ්ණාසකපරොක්කායනහි සත්තමි නිදද්දසා “සත්තමියං පුබ්බසා”හි පුබ්බසා අභිකතසා ක්‍රියාත්තසා විධි— “පඨම” නැති ක්‍රියාත්තසා පඨමගුණං—

ලොපො “පුබ්බසා”හි සමනකෙ ඡට්ඨි පුබ්බරූපසමබ්බිකානා හි අන්තො— “ආදිතො” හි ආදිවණ්ණතො— අපච්චකෙ භූතාන ජ්ජනනෙන්ච වහනමානතො පච්චාතුතො පරොක්කෙ අඋඉච්චාදිනා පුබ්බච්ඡතො සෙසකාරකෙ පඨමපුරිසෙකච්චනො අපච්චයො, “පරොක්කායංචො” හි පරොක්කාච්ඡයෙ පඨමමෙකසාරං පච්ච ඉති ස අරූපං පච්චච ඉති විහතමාපජ්ජතො විහොන පුබ්බසා ආදිතො ඤාඤාසා ව්‍යඤ්ජනසා චකාරසා “ලොපොනාදිව්‍යඤ්ජනසා” හි ලොපො පපච්— “කලෙම පි ජච” නැති ක්‍යවිකරණාභාවා කලමකාරකෙ පි රූපානං අයමෙව නයොති උපදිසති.

භූසාසා අආදිසුච්චො; “අ” ඉති පරොක්කායං පඨමපුරිසෙකච්චනො අපච්චයෙහි අන්තො; එවං උච්ච ඉච්චාදිසුපි— බහුව භූ සත්තායං පරොක්කෙ අඋච්ච ඉච්චාදිනා පුබ්බච්ඡතො පඨමපුරිසෙකච්චනං, “අස්සවණ්ණානමෙමපපච්චයෙ” හි ඔත්තො කතෙ පි අකතෙ පි චුක් පසජ්ජතො වාහි කතාකතපසසභිති යො විධි ස නිවෙමාති පරිභාසා ච්චනතො කතාකතපසසභිතිනා චුක් නිවෙමා නිච්චානිවෙමසු ච නිවෙමා බලවාහි ඔත්තො පඨමං චුක් අනතාවයච්චනා චකාරසා උච්ච ඤාඤානනාභාවොහි පච්ඡා පි න ඔත්තං “පරොක්කායංඤ්චො”හි භූ විභූච්ච ඉති විහොන “ලොපොනාදිව්‍යඤ්ජනසා”හි චකාරලොපෙ “රසසා පුබ්බසා” හි විහොන පුබ්බසා රසසා ච කතො.

පුබ්බසා අආදිසු භූසාහි ච වහනතො; පරාපෙක්කා පුබ්බසා වො භූසා සො ච විභා විභාවං නසමනවතිති ආහ “විහොන පුබ්බසා” හි.

චතු “බ්බාතර” හි භූඉච්චත්‍ර පච්චනවතුත්තසා භකාරසා තබ්බනනනිසකතිතර බකාරාදෙසෙ කතෙහි අන්තො— “බ්බච්චිත්තො” හි පරොක්කපරච්ඡානෙ පඨමපුරිසෙකච්චනං.

එසාදො එසාදොහි විසසසත්තමිති ආහ “එසාදො විසසෙ” හි— යෙන නිමිත්තෙන එසාදයො විධියතොන සො තෙසං විසසො ගෙතුඵලපඤ්ඤපත්තා විධිආදිකො තබ්බිසයෙ— සත්තමිතිමිතොන ක්‍රියානිපතනිසනති පරච්චනෙ විස ක්‍රියාගහණාභාවෙ පි අතිප

තනියා අභිධේය්‍යවාරෙන ක්‍රියාත්මකකාරනො අධිකරණස්‍ය ධාතුස්‍ය වි
සෙසනතො අයමෙකො ලබ්‍හතීති ක්‍රියානිපතනියනති විවරණං ක
තං—ක්‍රියානිපතනිං සරුපතො දස්‍යෙතුමාග “විරුඛේ” චවාදි—“ වි
රුධස්‍යච්චසො ජනිතානො ” ති විරුධස්‍යච්චයානං සමවායතො—
“කායණවෙකලලනො වා”ති හෙතුචතො ඵලස්‍ය යො හෙතු ත
ස්‍ය විකල්පෙනා— සාමසෙකුන විධානො පි න වතනමානො හවි
ස්‍යතීති ආග “න වතනමානො” ති— කුතොති ආග “ නො ” චවා
දි— වතනමානවිසයෙ භූතාදික්‍රියානිපතනියං නිමිත්තතොවසීයමා
නාසං වතනමානතාස වතනිකතමා සමකාලස්‍යව ගම්‍යගමකානමනිප
තනිනිමිත්තතමගාවා න වතනමානො ක්‍රියානිපතනියා සමගාවොති—
“අපච්ඡස්‍යා”ති සචෙ තඬුලාදිසාධනං අලහිස්‍යා ඔදනං අපච්ඡස්‍යානි
යොජෙතබ්බං— තත්‍ර භූතක්‍රියානිපතනියං සමච පඨව්චයෙ පබ්බජ්ජං
අලහිස්‍යා අරහා අභවිස්‍යා— අනාගතක්‍රියානිපතනියං යදි සුචුට්ඨස්‍ය ර
ජ්ජං වා භවිස්‍යා තද්‍ය සුභික්‍කමගච්ඡස්‍යාති— කෙනාපි ලිඛිතන හවි
ස්‍යනති ක්‍රියානිපතනිමචගමම පසුස්‍යෙතෙ.

හෙතුං—හෙතුඵලස්‍යෙති ක්‍රියාත්මකකාරණං චවාග “ හෙතෙ ”
චවාදි— හෙතුකාරණං ඵලං කාරියං සචෙ සංඛාරා නිවමා භවෙය්‍යං
නතිරුජ්ජධස්‍යං දක්‍ඛිණෙන චෙ ගමෙය්‍යය න සකටං පරියාහවෙ
ය්‍ය නිවමගතං ගමනස්‍යව හෙතු අතිරුජ්ජධනමපරියාහවනස්‍යව ඵ
ලං පබ්බජ්ජාදිහෙතුකිරියාය සමගාවෙ සති අරහතනභවතාදිඵලකිරි
යාය සච්චපරිකප්පො ව හොති යෙව යථා යදි සො පඨව්චයෙ ප
බ්බජෙය්‍ය අරහා භවෙය්‍යාති— ඵන ව ඵය්‍යාදයො අනාගතකාලෙ
යෙව හොනති තසමා වා වචනතො පකෙඛ ස්‍යතයාදයො ව භවනාති
ති දස්‍යෙතුමාග “මෙ”චවාදි—

ඉද්‍යති පාතො ඉචවාදිකාය නාථාය හෙතුඵලව්‍යාපාරානං උද්‍යත
රණං දස්‍යෙති— කෙති සබ්බස්‍ය කාලෙසු සබ්බවිභාගතපවාදං සතන
මිං වා චස්‍යෙතො දක්‍ඛිණෙන චෙ ගමිස්‍යති න සකටං පරියාහවි
ස්‍යති දක්‍ඛිණෙන චෙ යාති න සකටං පරියාහවති දක්‍ඛිණෙන චෙ
අගමි න සකටමපරියාහවිති— “පාතොපචෙය්‍යා” ති හෙතු, “භූ
ස්‍යෙ”ති ඵලං— ඵනෙසං ඵය්‍යාදිනං සතනමිසස්‍යො විධිගතෙ ක
චවායතෙති “සතනමි ඵය්‍යඵය්‍ය” මිචවාදිතා, “අනුමනිපරිකප්පජ්ජ
සතනමි” ති විධිසතනං තස්‍යායං චුතති “අනුමතය්‍යෙ පරිකප්ප
ජ්ජෙ ව අනුත්‍යාකාලෙ සතනමි විභාගි හොති කතනුමිච්ඡතො පර
ස්‍ය අනුත්‍යාකාලෙ අනුමනි පරිකප්පකාලෙ යදිතාම භවෙය්‍යා

හී සලලකඩ්දණං නිරූපණං අනුත්තකාලෙහි අතීතාදිවසෙන අකථි තකාලෙ”හි.

සමනාසංඝසභානාම සතති සාමන්විතියං අරතො යොගො— භවි
තානාදි භවං පුඤ්ඤවා භතාං ඔදනං පච්චය්‍ය පච්චුං සමුද්ධො යො
ගො වානි අරුදො.

සමහර සමහරවනං ක්‍රියාසු යොග්‍යභාවය නිවැරදි නං සාම
 භූමිය සද්දහනනාහි අපේ, තසම්; “ගමගමනෙ” නි සමහරවෙති
 සද්දහනිවැරදි නං සාමදිධානාහි අවුමගමනෙ පි ගමගමනෙ— “බා
 නුතා වුවුවමනෙ” නි අත්පසකරණාදිහි සමහරවනගමනෙ, ස
 මහාවෙති සද්දහනිවැරදි නං බානුති වුවුවමනෙ ට— සමහරවනෙලව
 තේ තද්දහනෙගෙන ආවර්ගවද්දහනෙමනෙ වචනං, තසායම
 තේ අලමත්විසසෙ සමහරවනෙ ගමගමනෙ එයතද්දහනෙ හවනාහි
 තද්දහනෙ වෙ සද්දහනෙ, තසායම තේ අලමත්විසසෙ සමහරවනෙ
 සමහරවනවිසසනං තද්දහනෙහි අලමත්විසසෙ වෙති අපේ— තනොද
 හරණං අසකුණෙයසසමහරවනෙ අපි පබ්බතං සිරසා හිද්දහනාහි,
 සකුණෙයස සමහරවනෙ අපි මාසං අබ්බතාකාසෙ වසෙයනාහි, එතං
 පටිපාදෙනෙතා ආහ “මිහාසා” නි— එතාධිපායො වාසද්දහනෙ ටව
 භූමිතවිහාසනාහි අලමත්විසසෙ සමහරවනෙ ගමගමනෙහි එවං එ
 යතද්දහනෙ හෙතෙයි.

සඤ්ඤා මාර්ග පඤ්ඤා නාම සමෙව්ව අඤ්ඤා මඤ්ඤාං පුච්ඡනං,
සමපධාරණා කාරිණිච්ඡයො, පඤ්ඤා ඉදාසිංසනං යාවතා චෙති
චෙ — භවති යා ආදුෂරන අථ නවා අනාදරෙන ව්‍යාපාරණා නියො
ග්ගා විධිනාම.

[illegible]

ශ්‍රී ලංකා විධිමති ව්‍යවස්ථාපිතයට අනුව ඉන්ද්‍රජයාලය පුරවැසි සභාව

සබ්බංගි මජ්ඣිමපුරිසෙකවචනෙ නිප්පච්චයො අනො පරස්ස නිස්ස ඉ මිනා ලොපො පමාති තිකාර පුබ්බිකා ව්‍යාපාරණා.

පසො..... පසුඤ්ඤානීති පයොජකො චොදකො පසුඤ්ඤාමානො ච කිරියාය යොගො නිබ්බතනකො චා සො ච කතතුභාවං නාතික්ක මතිති සාමන්තියා කතතුණො ව්‍යාපාරස්සිතා පයොජකොති ආහ “ක ත්තාර” ඉවාදි— “නස්ස ව්‍යාපාරෙ” නි පයොජකස්ස ව්‍යාපාරෙ පෙසනාස්සෙකසනාදිලකඛණෙ පච්චයවිසේසනමිදං න පකතිවිසේ සනං—එසද්දෙන ණිස්සා කච්ඡිතධ්‍යා ආහ “ඤ් ඤාපිහොති” නි— “බහුල” නති ඉමිනා න සාමඤ්ඤාන ඵතෙ චෙ සිද්ධං කිනතු පකති. වි සේසනං නිස්සායෙති දස්සෙති— “පසොජකව්‍යාපාරෙ” නි ව්‍යාපාර කස්ස ක්‍රියායං— “නදහනස්සා” නි ණිණොපි පච්චයනාස්ස, “පාඨස් දදතො” නි පාවිති පච්චයධාතුතො.

ඤ් ඤා..... අපරොකෙඛසු කතතුචිතිතමානනනනාදිසු පරෙ සු ණිණොපිආපිඅනෙති ක්‍රියත්තෙති විභාසා ලො හොතිති සම්බන්ධො පච්චයාතුතො පටිතුං පයොජෙතිති විගහගෙ “පයොජකව්‍යාපාරෙ ණොපි චෙ” නි ණිප්පච්චයො ණානුබන්ධො ඉ “අස්සාණානුබන්ධො” නි උප නනස්ස ආ පාවිධාතුතො වතනමානාදිනා නි “ණිණොප්‍යාපිතිවා” නි කතතරි විකප්පෙන ලො ලකාරොනුබන්ධො අ “ඵමිතමය වා සරෙ” නි ඵකාරස්ස අයාදෙසො සො දෙවදත්තෙන ඔදනං පාවයතීති යොජෙ තබ්බං— කිඤ්ච “සුඛකපතාතු ණාදිමසී ජායතෙ කල්ලිසඤ්ඤිතො” නි චුක්කතතා පච්ඡනාමපසුඤ්ඤාතෙ පාවයතීති වදන්ති.

දිසො..... කෙස ඝරනනස්ස ක්‍රියත්තස්ස දිසො හොතිති සම්බ න්ධො— “චුක්කතතෙහ ඤෙඤ්ඤා” තතිමිතා පාවියසි පාවියථ පාවියාමි පාවියාම පරච්ඡිකෙන පාවියතෙ පාවියරෙ පාවියතෙන ඉවාදිරූපං වතනමානවිභතතිස්ස කල්ලිසාධතෙ චුක්කානුසාරෙන ඤෙතබ්බනති අතිදිසති— “සකම්මකතනා” නි ඵත් අකම්මකානම්පිති අඤ්ඤාහරි යො අනො වතනබ්බො; ඵතදෙව දස්සෙන්නො ආහ “අකම්මකා” ඉ වාදි— “අකම්මකා” නි යෙ කම්මනිරපෙකකික්‍රියාවාචකා නිට්ඨති සෙතිති ආදිකා ධාතවො “ඤ් ඤාප්‍යහනා” ණිණොපි අනෙත යෙ සං තෙ සකම්මකා හොන්ති යථා ඤෙත්තිං යපෙති භික්ඛුං සයාපෙති; යෙ ගච්ඡති පටිතිති ආදිකා සකම්මකා ධාතු තෙ ණිණොප්‍යහනා වික මමකාස්ස භවෙද්දං යථා පුරිසං ගාමං ගමයති දෙවදත්තං ඔදනමප වාපෙති— සභාවෙන තථා සන්නොව මික්මමකා පන තිකම්මකා අස්ස යථා යඤ්ඤදත්තං ක මුලං යාවාපෙති බ්‍රාහ්මණං, බ්‍රාහ්මණෙන. ථා දෙ වදං තතාති.

මෙහි පිටුවල 121, 122, 123, 124, 125, 126, විස්සතු !
ඉලක්කම් 129, 130, 131, 132, 133, 134, යනුවෙන්
වැරදි වැට්ටිබෙහෙවි දැක්වුණි.

එ බැංකු “සුවණ්ණානමමප්පච්ඡෙය්” හි එම ආදිසා තනොති දසෙස
තොනා ආහ “එආදෙසනො බආදෙසනො වා” හි—අනොසෙව
වුතතිසමපි ආදෙසනතබ්බාපනඤ්ඤං තතගගහණනති වුතනං—“අපා
වසසු” නති පාවිඨාතුතො උං කතතරි ලො “සුවණ්ණානමමප්පච්ඡෙය්
යෙ” හි එආදෙසො “එමනමය වා සරෙ” හි අයාදෙසො සුවාදෙසඅසද
ගමා—“අපාච්ඡසු” නති භුතෙ උං කතතරි ලො “සරෙ ලොපො ස
රෙ” හි පුබ්බසරලොපො “සුවණ්ණානමමප්පච්ඡෙය්” හි එකාරාදෙ
සො ඉමිනා සුවාදෙසො.

චසෙසා පුබ්බසාරාහි සාමසෙසෙත වුතොපි පකරණතො
විතොපෙතො පුබ්බසාවො විසුද්ධසතිහි ආහ “විනොස සුබ්බ
සාරා” හි; පුබ්බසාරුපසාරාහි සෙසො—රසසතතසාරා සරධමමතො
විතොපි සරගහණං රසෙසාහි වුතො රසසතතං සරසෙසව විසුද්ධ
යතිහි ආහ “සරො රසෙසා හොති” හි—“ණාපිමුති” හි “ආතො
හිසෙසා ණාපියෙවො ණිසුවණ්ණා වයසෙසෙතො” හි වුතතතො ඉධ
ණිණාපිතං විනොසපි සමභවතො පයොජකව්‍යාපාරෙ ඉට්ඨාදිනා
ණාපිප්පච්ඡෙය් කතෙති අනෙථා—“ණානොනොපි ණි” හි පවධා
තුතො පවිතුං පයොජනීහි විගහතෙ “පයොජකව්‍යාපාරෙ ණාපි
වෙ” හි ණි “අසො ණානුබතෙ” හි ආ පාවිච්ඡතමා ක්‍රියාවචනා පාව
ගිතුං පයොජනීහි විගහතෙ තෙතෙව සුතොතත පයොජකව්‍යාපා
රෙ ණි තසමිං පරෙ “ණිණාපිතං තෙසු” හි පුබ්බණිලොපො පරතය
නං කතො නිප්ථාදිනා පාවිඨාතුතො තිප්පච්ඡෙය් කතතරි ලො “සු
වණ්ණානමමප්පච්ඡෙය්” හි එ “එමනමය වා සරෙ” හි අයාදෙසො
පාවයනතං පසුඤ්ඤෙත පාවයති—“ණිණාප්‍යාපිති වා” හි යත්‍ර ත
ලවිකරණො තත්‍ර ඉසා එආදෙසෙ පාවෙති—“ණාපිමුති” නති පා
වගිතුං පයොජනීහි විගහතෙ ණාපිප්පච්ඡෙය්ච ච පාවාපයති පා
වාපෙතිට්ඨාදි සබ්බත්ථ ඤෙය්‍යවිට්ඨාදිසති—“ණාපිමුති” හි ණාපි
ප්පච්ඡෙය්නො වෙති අනෙථා.

භවාදිනසො.

තදෙවං භවාදිසු පවධාතුතො වතතව්‍යානවිභතතිං කතතරි ක
මෙම භුධාතුතො භාවෙ ව රුපතං දසෙසතො තනො භවිසාහි භු
තෙ අනුජ්ජනන පරොතනි ක්‍රියාතිපතතිං තෙතුඵලෙ පසුඤ්ඤා
නාවිධිසු කාරිතාපරතාමධෙයෙස පයොජකව්‍යාපාරෙ ව තිසු සාධ
තෙසු ජකතවසෙපි රුපාති සාධෙතො ඉද්ධි රුධාදිතං අභිගණන
මපි රුපතයවුපදසෙසතුමාහ “අබුතෙ” ට්ඨාදි.

මුඛමකාරො දෙසනියමන්තොති ආහ “අනන්තසර පණ්ණාසක”ති.
රුධ ආවරණේ නිග්ගතිතස්ස “වග්ගෙ වග්ගනෙතො”ති වග්ගනෙතො න
කාරො—“රුජකති”ති කමෙම මමභාවපකෙති කාරවිකරණේ නව
ග්ගවරණාදිතා ධස්ස කකාරො “වග්ගලසෙති තෙ”ති යස්ස පුබ්බරු
පෙ “වතුන්දුතියෙසෙවසං තතියපඨමා”ති වතුන්දුසං තබ්බග්ගෙ
තතියකමරෙ ජකාරොව රුපං—“සබ්බන්තො”ති භවිස්සන්තොදෙ සබ්බ
සම්මං චාරො.

රුධාදිනසො.

දිවාදිති සක්කකාරො අවුච්ඡන්තො—“ලච්ඡසෙ”ති අපරෙකෙති
සු කතතුච්ඡිතමානනතාදිසු—“දිබ්බති” දිව්ධාතුතො තිප්පච්ච
යෙ “දිවාදිති යක්” “ලුහස්සපනාස්සා”ති එකාරෙ සමපනෙත “න
තෙ කානුබ්බනාගමෙසු”ති පටිසෙධො “තවග්ගවරණානං යෙ චව
ග්ගබ්බසද්ධ”ති වස්ස බො “වග්ගලසෙති තෙ”ති යස්ස ච.

දිවාදිනසො.

තුදු “තුදුදිති”ති තුදෙ ආදි යෙසං නුදුදිතං තෙ තුදුදෙයො
තෙති කකාරො ඔත්තාභාවන්තො.

තුදුදිනසො.

ජ්‍යාදිති ක්කා “ජ්‍යාති”ජ්ජයෙ නිමිති ඉච්ඡිතා කතා කකාරො
අවුච්ඡන්තො “සුවණ්ණානමෙඔප්පච්චයෙ”ති ඔකාරෙ සමපනෙත න
තෙච්චාදිතා පටිසෙධො—භවාදිපාඨා ජයති ජයන්තිච්චාදි.

ජ්‍යාදිනසො.

කාදිති ක්කා—නිමිති ඉච්ඡිතා කණා කානුබ්බනතා ජස්ස එ
ත්තාභාවො.

කාතාසු රසස්සා “කාතාසු”ති උජ්ඣිතානුබ්බනානං කණා
ක්කානං ගහණං නිරනුබ්බනානම සමභවාති දස්සෙතො ආහ
“කාතාක්කාසු”ති.

කාතාදිනසො.

කොදි කකාරො වුච්ඡන්තො—“කමෙම සුසති”ති කාරවි
කරණො දිසො සරස්ස.

කොදිනසො.

තනාදි “තනාදිතො”ති තනාදිති ධාතුති ලච්ඡයෙ කතතරි-
“තනොතති”ති තනධාතුතො පුබ්බච්ඡකෙත සෙසකාරකෙ පඨම
පුරිසබ්බවුච්ඡතෙ අන්ති “තනාදිතො”ති ඔ “පරෙ කච්චි”ති අන්තිස්ස

අකාරලොභා සංයෝගප්‍රබන්ධතා ඔකාරයා උච්චාරණේ රසානනං
ආධුනිකා පන අනුපාසිතගුරුවො තනනනිති ප්‍රබන්ධරලොපං කතා
පාඨයනනි කිමෙත් අමෙහි කාතබ්ධනනි උපෙනඩියතෙ—ආදිස
දෙදන නනොසි තනොථ තනොමි තනොමාති එතෙසං ගහණං

ඔව්කරණසප්තවෂ්ටකොකා “ඔව්කරණයා”ති ඔ ව සො ලා
දයො විකරණාති ප්‍රබන්ධරිසසඤ්ඤවසෙන විකරණො වාති ඔව්ක
රණො තයා; ගදිපි අව්කරණයාපි ඔයා සමගවා ව්‍යවචේදකපනං
විකරණසදයා සමගවති තථාපි ලාදයො ඔපරියනනා විකරණසදෙ
නාභිධියනනිති ඔසදෙදන අඤ්ඤවිකරණානං නිවතනතො ඔකා
රො විසෙසනනනි තයා ප්‍රබන්ධිපාතො.

නන. ඛාතුසරූපෙ විකරණප්‍රපනනියා අනිවචනතා තනොති
යාති අවචනං ඡඤ්ඤනපරිහාසාය ඛාචනතයා ආකාරදෙසො.

නනාදිනසො.

මුත් අත්තනතිදෙසා සකන්තයා ව සුතතතා ආත “සකන්ත”
ති—“වොරසනි” “ලුහසුපනතයා”ති උයා ඔ වොරිධාතුතො
නිප්පව්වයෙ ලවිකරණේ “සුවණණාතමෙඔප්පව්වයෙ”ති ඉයා එකා
රුදෙසෙ “එඔතමය වා සරෙ”ති අයාදෙසෙ ව රූපං-රජ්ජං කාරෙති
ව්වාදිසු කාරෙහියා වුරදිසු පාඨානාවෙපි සකන්ත එව නි. කථං?
නිතිගොගවිහානා ඉඨප්පසිඛිති.

මුත්දිනසො.

ඉති පදසාධනවිකාසං බ්‍රහ්මප්‍රසාදනිසං නනාදිවණ්ණනා.

සමනනාවාසං සබ්බථා

බ්‍රහ්මප්‍රසාදනී විකා.

—00—

එතතාවතා ආරභියා පදසාධනනනි පටිඤ්ඤනං සඤ්ඤසංකිතාම
සමාසඉන්ධියප්පව්වයනනණාදිතබ්බාදිනනාදිවසෙන අභ්‍යුපගෙදං පක
රණං නිභ්වෙත්වා ඉද්‍යති තයා පකරණයා කරණෙන ජනිතං පුඤ්ඤං
සබ්බසතතභිතන්තං නියතාතෙතො “පරන්තාසමයා ලබ”නනි ආ
දිමාත—පරන්තාස පදසාධනං කතා යං මයා ලබං තෙන පුඤ්ඤන
අයං ලොකො අවුත්තං පදං සාධෙතුති අනිගො—“සං ලබ”නනි
යං පුඤ්ඤං ලබං “පුඤ්ඤනා”ති පුජ්ජලනිබ්බතනතො අතත
සතතානං පුණ්ණතො ව පුඤ්ඤං පුරිමමජ්ඣිමාපරකුසලවේතනා

තෙන, ලොකීයනහි එක් පුඤ්ඤපාපානි තං විපාකොවාහි ඉධ ලොකොති සත්තලොකො චූළවති තස්මා “අසං ලොකො”හි අයං සත්තලොකොති අත්ථො—“අච්චුතා” අවිකාසිභාවෙන, “පදං” සංඛතාසංඛතෙසු අසංඛතකොසාසභූතානා පරමපතිභාවතො වා පදං.

ඉදහි පකරණකභානුනාමං අනුතරො කතවෙදිතාය ආචරියෙන කතූපකාරතඤ්ඤා පවෙදෙනො ආන “සුඛාසංසෙන”චාදි—මොග්ගලායනදිස්සුනෙන යො විනිතො සො පිතදස්සිනාමයහි ඉදං අකාසිති සම්බන්ධා-කිදිසෙන? සුඛො ඉස්සාදිමලාපනමෙන පරිසුඛො ආසංසො අධිපායො අස්සාහි සුඛාසංසො තෙන, “පටිසුඛගුණොදිනනා”හි පරිසුඛෙහි සිලාදිගුණෙහි අභිඤ්ඤාතෙන, “සාපෙන” විසිභතරෙන, “සාරසංඝාතසංඝාතසංඝාතනා”හි දුස්සිලාභාවෙන අපරිච්චිතියතාය සාතෙහි පිරසිලෙහි යතිගුණෙහි නිසෙවිතෙන, “අඤ්ඤාතෙතර”හි අනුරාධපුරසම්පෙ ථුරාමවිහාරෙ, “වසනා” වසනෙන “විමාලිතං” විදු අනෙකසත්පාරංගතා පඪිතා එව අලිතො මධුකර විමාලිතො තෙසං.

පුත කිදිසෙනාහි ආන “මානෙතනනන”චාදි—“පටිපද්ධතො” වට්ඨකකිත්තිසාරණත්තෙහි පටිපජ්ජිතබ්බතො පටිපද්ධාරිකතාරිකසිලං තාය පටිපත්තියා කම්මභාවයොගෙන ව, “න ථාගනා” තථා ආගතතතාදිහි අභිති කාරණෙහි තථාගතං භගවන්තං, “මානෙතනන” “යො පන භික්ඛු ධම්මානුධම්මපටිපනෙනා විහරති සාම්භිපටිපනෙනා අනුධම්මාරී සො තථාගතං සකකරෙහි ගරුකරෙහි මානෙති පුජෙති පරමාය පූජ්‍යා”හි වචනතො පූජ්‍යතෙන, “සඛාදුනා”හි රතනතතයං කම්මඵලඤ්ඤා සබ්බෙසි දා යා ථාවතො ගයනානා පරමත්ථධම්මා සංවේද්‍යවත්තූනාම තස්ස සංවේද්‍යවත්තූනො සද්දතනං පාතිතායනං තථතො විස්සසනං සධා සා අස්ස අත්ථි සඛාදු තෙන, තපහි අකුසලධම්මෙ කායඤ්ඤාහි තපො ඉන්ද්‍රියසංචරවිරියවුත්තරිකාදිතමෙතෙති ධ්වංගං නිදවං අබ්භිකං තපො එව අනලො තෙජ්‍යසනනනා තෙහි කාරණභූතෙහි නිබ්බානි පාපානි රුතදොසාදීනි එව අරයො සග්ගාපවග්ගපරිපත්තීනාවෙන තෙ සංතපහි සිලෙනාහි නිබ්බලපාපාරිසන්නාපි තෙන, “කානා” අනෙකපපකාරනං සුරාදිකණාදවධිමානකපිලකඛපාදපෙමිතිව්‍යාසාදිවනා පුසාරිතං පරවාදිතං කුච්ඡිතා දිසි ලභි කුදිසි මිච්ඡාදිසිති අත්ථො, තාසං ගෙදතෙ ගෙගො භාසාදිසඤ්ඤානාදිනා නිරුකරණෙ පමුනා කුසලෙන ජනනාමිතිපාසඤ්ඤාමණ්ඩලමනබ්භිතවතුරෙනාහි අත්ථො.

ජනනවුනිපාසණයානාම කුටිසක බහුකාර හංස පරමොස න
 මොරව සෙතව පාසුපත පඤ්චපදපීන සොමකාරක මොබ්බත
 වරක තාපස නිගණක ආජිවක ඉසිපාරායනික පවබ්බතික කාපිල
 කාණාද සංසාරමොවක අගනිනතනික මගෙතික කුකකුරවතික කාම
 ණබ්බක වගුලීවතික එකසාරික උදකසුභික සරිරසනතාපක සිල
 සුභික ක්කිනසුභිකානි එතෙ වතුනතිංස වෙව චන්දාණෙ සස්සතවාද
 චන්දාණෙ එකවමසස්සතවාද චන්දාණෙ අනනානනනිකා චන්දාණෙ
 අමරාචිකෙකපිකා වෙ අබ්බවසමුප්පනනිකා කොළසසඤ්ඤිවාද අභ
 අසඤ්ඤිවාද අභ නෙවසඤ්ඤිනාසඤ්ඤිවාද සත්ත උචෙජ්ඣවාද පව
 පරමදිසධමමනිබ්බානවාදනි එතෙ වාසනිදිසිගතිකා වෙති ජනනවුනි

වුත්තංගි

“කුටිසකාදිකාවතුනතිංස වාසනිදිසියො

ඉතිච්ඡනනවුනි එතෙ පාසණයා සමපකාසිතා”ති.

පුන කිදිසෙතෙත්තාහ “සඤ්ඤානං” ඉවවාදි—කරුණාවතා ස
 ඤ්ඤානං නිවිටකතකතාගමාදීනං පාරං පරතිරං පරං විසෙසෙන ගත
 වතා මොග්ගලායනො ඉති විසසුතො මොග්ගලායනවිසසුතො නො
 න, සමොවතාපුබ්බපදො විසෙසනසමාසො; සබ්බඤ්ඤවතං ථෙරෙ
 නානි එත්ථ විසෙසනං ථෙරෙනානි වෙතං විනිතොනි එත්ථ අවුත්තො
 කතො ආතුමනො පාදො එව පඤ්ඤරං ආතුමපාදපඤ්ඤරං තං උපග
 තො යො සද්දසඤ්ඤිසු සුවච්ඡාපො යථා කීරපොතකො විග විනි
 තො සිකකාපිතසිකෙකා සො පිගදසසිනාමයනි සුබප්පනනියා සොතු
 ජනානං සුබෙතාවබොධාය ඉදං පදසාධනං වත්තං සුපාකටං ක
 යො අකාසි.

කෙන වුත්තො අකාසිති ආහ “වුත්තොවෙ”තාදි—මාතුලෙන
 වුත්තො අකාසිති සමබ්බො—කිං විසිසෙතෙවොහ “උනනමෙ”
 වවාදි—අත්‍ර රමොවිහාරගාමස්ස වධුත්තං මාතුලස්ස කපටිනාධිකාරී
 නො වලලහත්තඤ්ඤ ආරෙපෙත්වා කප්තෙන රමොවිහාරගාමනා
 යකෙන මාතුලෙන ආයාමිතොති දස්සෙති—උත්තමා උපහොගා උප
 හුඤ්ඤිතබ්බා බෙත්තවඤ්ඤාආරමාදයො එනිස්සා සනති උත්තමො උප
 හොගො අබ්බවිහවො වා එනිස්සා අත්ථිති උත්තමුපහොගිති නාය—
 එවමාදීනි නිති රමොවිහාරවධුයානි එතස්ස විසෙසනානි; පිනා පරි
 පුණ්ණා පයොධරු යස්සා සා පිනප්පයොධරු පිනං පයො ජලං වා
 ධාරෙතිති පිනප්පයොධරු සා ව චනාපගා වෙති පිනප්පයොධරව
 නාපගා සා එව සෙවිකා යස්සා සා තථා වුත්තො නාය.

රත්නාවිහාරයෙහි ලඞ්කායං රෙහසෙණ වාදසසතස්සරසෙ වලවාහි
 බ්‍යාධාය නදියා තීරෙ රත්නාවිහාරෙන උපලක්ඛිතො කදලිවිහාරෙහි
 ධානො ගාමො, සො එව ගාමො චූළ උපහොගයොගාදිසාධමෙමන
 තස්සා තිලකො මුඛපුලං තෙන ආතුලෙන සදිසෙන සන්නතන
 සප්පඤ්ඤාන කප්පිතොති සමවහයො නාම. එතස්සාති කප්පිතසම
 වහයො සො ව මාතුලො මාතුහානා වාහි කප්පිතසමවහයමාතුලො
 තෙන වුද්ධො ලක්ඛණානුකතමං විහාය ලක්ඛිතසද්දරුපසිඤ්ඤානුකත
 මහතියා මොග්ගලායනං නිස්සාය එකං පකරණං කාතබ්බනති ආ
 රුධිතොති අත්ථො.

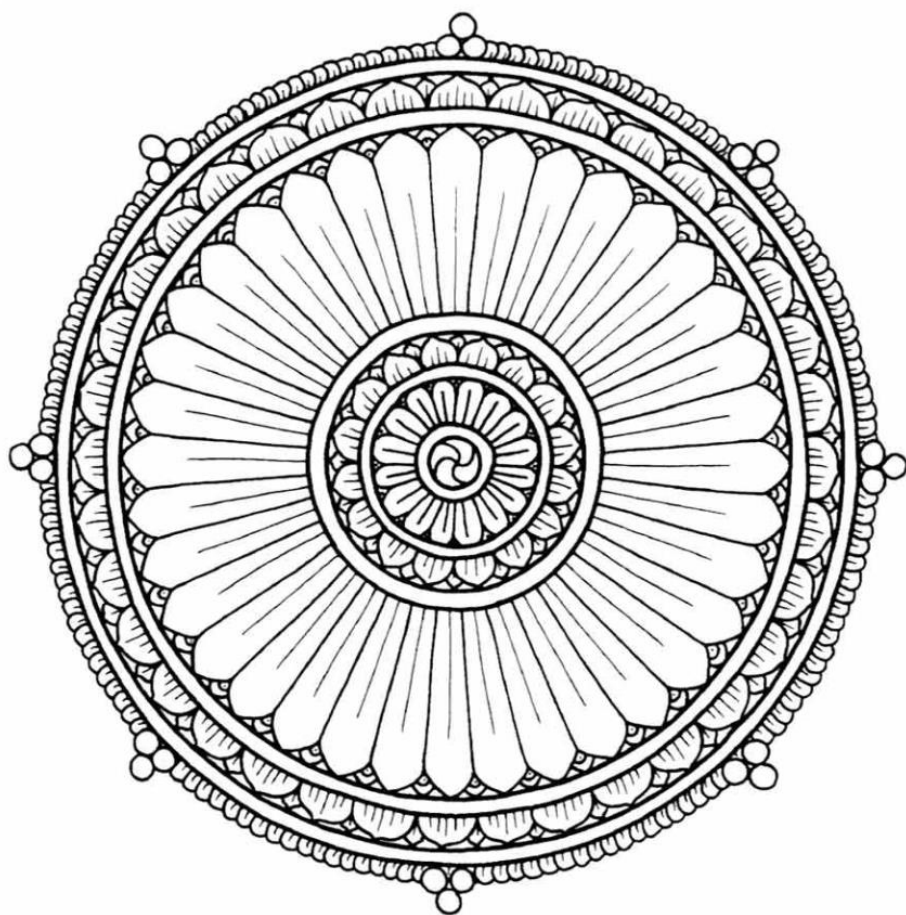
සාරිපුත්තමගාදිසාමිජනනෙ ජාතස්සසමගාවිතෙ
 නත්තා උත්තරමුලරුහුලමගාපේරස්සා සිකබාගරු
 විබ්‍යාතො පදව්‍යාකෘතකකකුසලො වාදිහසීහො සුධී
 සො වාචිස්සරසභිසරුප්පවරො ව්‍යාකාසී විකං ඉමං.

ගභිගාතවාකීයකරමාවලකියෙන
 යාසන්නරතනාපතිරුජනිවාසිකෙන
 දීපංකරෙන යනිතා කපිතා විධාතුං
 සංසිඤ්චාප පදසාධනවණ්ණනායං.

සිඤ්චාප.

සබ්බ දානං ධම්ම දානං ජිනාති

නිබ්බාන පච්චයෝ හෝතු